

ประมวลข้อมูล เกี่ยวกับ จารึกพ่อขุนรามคำแหง

ท้องถิ่น

หอสมุดแห่งชาติวังจังหวัดฉะเชิงเทรา
ฉะเชิงเทรา

ศิลปกรรม

ประมวลข้อมูล
เกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
พิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๔๗

ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง

พิมพ์เผยแพร่ ชุดองค์การฯ ๒๕๔๗ จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ศึกษาจารึก.

ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง. -- กรุงเทพฯ : สำนักหอสมุดแห่งชาติ
กรมศิลปากร, ๒๕๔๗. ๒๔๐ หน้า.

๑. ศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหง. I กรมศิลปากร. สำนักหอสมุดแห่งชาติ

II ชื่อเรื่อง.

๔๔๑.๗

ISBN 974-7912-86-4

ผู้ประพันธ์

อธิบดีกรมศิลปากร

(นายอารักษ์ สังหิตกุล)

รองอธิบดีกรมศิลปากร

(นางสมศรี เกียมอรรวม)

ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ

(นางสาวอรพินท์ ลิ้มสกุล)

ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

(นายบรรเวท รุ่งเรือง)

นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์

นายเทพ ฝั่งมิม

บรรณาธิการและคณะทำงาน

นางสาวจตุพร ศิริสัมพันธ์

นางสาวริมา ใจจรณา

นางสาวพิมพ์พรรณ โพธิ์ศรีทองเจริญ

นางนุชานารถ กิจงาม

นายสิงห์คม บริสุทธิ์

นางพรวิมล แสงทับ

นางสาวเอมอร เขาวนัสวัน

นายสมภพ นิสบาย

นายจุ่ง ดิบบประโคน

นายวินัย เกาแสน

ภาพประกอบ

นายสิงห์คม บริสุทธิ์

นายสมชาย วรศาสตร์

นางสาวสุประวีณ์ นงค์สูงเนิน

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

พิมพ์ที่

บริษัท รุ่งเรืองการพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด ๑๗ วชิรธรรมสาธิต ๑๗ สุขุมวิท ๑๐๑/๑ บางจาก พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐
โทร. ๐-๒๒๕๖-๓๕๐๐-๕, ๐-๒๒๕๖-๓๕๐๐ แฟกซ์ : ๐-๒๒๕๖-๓๕๗๗-๗ e-mail : rungsupajit-net.com

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

๘๖/๑๔

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ ณ พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร
กรุงเทพมหานคร

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Certifies the inscription of

the King Ram Khamhaeng Inscription

National Museum

Bangkok

Exempt

Inscription

Kingdom of Thailand

Country

on

the Memory of the World Register

16 OCT 2003

Date

عليه

AS
TPQ08

K. Matsuura

Koichiro Matsuura
Director-General, UNESCO

Information on the website : <http://www.unesco.org/wherworld> - Click on the logo "Memory of the World" down the screen.

ใบประกาศนี้เพื่อยืนยันการขึ้นชื่านมด้นแห่งไว้ในทะเบียนความทรงจำแห่งโลก

[illegible]

[illegible]

[illegible]

เนินปราสาทเมืองเก่าสุโขทัย
บริเวณที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพบจารึกพ่อขุนรามคำแหง

จารึกวัดป่ามะม่วงวังภาษาเขมร และพระแท่นมณีศิลาบาตร
ซึ่งพบคราวเดียวกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

คำนำ

จารึกเป็นหลักฐานที่นำไปใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้าวิชาการด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ รวมตลอดไปถึงศาสนา ศิลปกรรม อารยธรรมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนในอดีต จึงนับว่าจารึกเป็นมรดกวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าควรอนุรักษ์และเผยแพร่ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ในประเทศไทย การศึกษาจารึกเริ่มต้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๗๖ ครั้นนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ได้เสด็จจารึกถวายเป็นทานทั่วเมืองเหนือ ได้ทรงพบจารึกพญารามคำแหงที่เมืองเก่าสุโขทัย นับแต่นั้นเป็นต้นมาก็ได้มีการค้นพบจารึกเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ จนถึงปัจจุบันจารึกที่พบในประเทศไทย มีทะเบียนอยู่ในความรับผิดชอบของกรมศิลปากรมากกว่า ๓,๐๐๐ รายการ

นับตั้งแต่ได้พบจารึกพญารามคำแหง ซึ่งกำหนดเป็นจารึกหลักที่ ๑ เป็นต้นมา การศึกษาเรื่องราวในจารึกที่พบในประเทศไทยแพร่หลายกว้างขวางมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนถึงพุทธศักราช ๒๕๓๑ เริ่มมีผู้สงสัยว่าจารึกพญารามคำแหง ไม่ได้สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มนักวิชาการจารึกศึกษา ร่วมกันดำเนินการแก้ไขข้อสงสัยดังกล่าว โดยจัดให้มีการรวมทั้งการอภิปราย และเรียบเรียงบทความเสนอเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อยืนยันว่าจารึกพญารามคำแหงเป็นจารึกที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยจริง รายงานการอภิปรายและบทความดังกล่าว ได้มีการจัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่แล้วตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๓๑ เป็นลำดับมา ข้อมูลจึงกระจัดกระจาย องค์ความรู้เรื่องจารึกพญารามคำแหงไม่รวมกันเป็นเอกภาพทำให้ผู้สนใจไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการครอบคลุมทุกพหุฐาน

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๔๖ จารึกพญารามคำแหงได้รับยกย่องจากองค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นเอกสารมรดกความทรงจำโลก นับเป็นความภาคภูมิใจในเกียรติภูมิของชาติที่มีมรดกวัฒนธรรมอันล้ำค่าอย่างยิ่งนี้ กรมศิลปากรจึงมอบหมายให้กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ รวบรวมเอกสารต่างๆ ได้แก่ รายงานการอภิปรายและบทความที่เกี่ยวข้องกับจารึกพญารามคำแหง รวมถึงพิพม์ไว้ในหนังสือเล่มนี้ เพื่อเป็นหลักฐานยืนยันว่าจารึกพญารามคำแหงสร้างในสมัยสุโขทัยจริง

กรมศิลปากร หวังว่าหนังสือนี้จะอำนวยความสะดวกแก่ผู้สนใจศึกษาตามสมควร

(นายอาร์น สัตติกุล)

อธิบดีกรมศิลปากร

วัดราช

วัดราชเป็นวัดโบราณที่มีพระพุทธรูปขนาดใหญ่ประดิษฐานอยู่ภายในพระอุโบสถ
และพระวิหาร ซึ่งพระพุทธรูปเหล่านี้มีลักษณะที่งดงามและมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

สารบัญ

หน้า

ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง	๑๔
ประวัติและการศึกษาเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง	๑๕
การอธิบายเรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง	๒๑
จารึกพ่อขุนรามคำแหง	๒๓
ด้านที่ ๑	๒๕
ด้านที่ ๒	๒๘
ด้านที่ ๓	๓๑
ด้านที่ ๔	๓๓
สื่อถึงเกษตรและความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับคำบางคำ	๓๕
อธิบายคำ	๕๔
หนังสืออ้างอิงที่ใช้ในการอธิบาย	๖๐
คำอภิปรายเรื่อง “ศิลาจารึกหลักที่ ๑ จริงหรือปลอม?”	
ของสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย	๖๒
คำอภิปรายเรื่อง “ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑”	
ของสมาคมสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์	๗๒
การอภิปรายเรื่อง “การศึกษาและการวิจารณ์จารึกพ่อขุนรามคำแหง”	
ของกองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร	๑๔๗
ศิลาจารึกหลักที่ ๑ บทความของคณะกรรมการมรดกของชาติ	
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ	๑๖๒
ตอบคำวิจารณ์จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาวิทยาลัย	
ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร	๑๖๔
การตรวจพิสูจน์ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์	
จิราภรณ์ อริยธรรมาศ และศรีโสภณ มาระเนตร์	๑๘๘
ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาวิทยาลัย เอกสารมรดกไทย - เอกสารมรดกโลก	
ศาสตราจารย์คุณหญิงฉันทาสี ฮาดี	๒๐๓
จารึกพ่อขุนรามคำแหง : มรดกความทรงจำโลก	
ก้องแก้ว วีระประจักษ์	๒๒๒
บรรณานุกรมบทความ หนังสือ วิทยานิพนธ์	
และงานวิจัยเกี่ยวกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาวิทยาลัย	๒๓๒

ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง*

ประวัติและการศึกษา เกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เป็นศิลาจารึกหลักแรกที่ใช้ตัวอักษรไทยและภาษาไทย หลักจารึกนี้มีลักษณะเป็นแท่งหินรูปสี่เหลี่ยม หอกลมนูน สูง ๑ เมตร ๑๑ เซนติเมตร กว้าง ๓๕ เซนติเมตร หนา ๓๕ เซนติเมตร เป็นหินทรายแป๊ะ** มีจารึกทั้งสี่ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๑๕ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๑๕ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๒๘ บรรทัด ด้านที่ ๔ มี ๒๘ บรรทัด

ปรากฏในสมุดจดหมายเหตุซึ่งเดิมเก็บอยู่ ณ กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (ซึ่งได้มาจากราชเลขาธิการในพระบรมมหาราชวังก่อนเปลี่ยนการปกครอง) และในสมุดไทยซึ่งเดิมเป็นของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ มีข้อความตรงกันว่า “เมื่อศักราช ๑๑๙๕” ปีมเสง เบญจศก จะเสด็จขึ้นไปประภาสเมืองเหนือ มีศกการเจ็ดฐานต่าง ๆ ...ครั้น ณ วันขึ้นหกค่ำดับมาลงเรือ เจ็ดค่ำเวลาเที่ยงถึงท่าอาเนิ เดินขึ้นไปเมืองสุโขทัย ถึงเวลาเย็น อยู่ที่นั่นสองวัน เสด็จไปเที่ยวประภาส พบแท่นเสีลาแห่งหนึ่งอยู่ริมเนินปราสาท ก่อไว้บนแท่นหักพังลงมา สะดุ้งอยู่แต่เท่านั้น ชาวเมืองเขาเศรษฐี * สำคัญเป็นสานเจ้า เขามีมวยสมโพรทุกปี...รับสั่งให้ลงลงมมา ก่อบนแท่นขึ้นไว้ได้ต้นมะขามที่วัดสมอรายกับเสีลิตาที่จารึกบนแท่นเสีอธมว” ที่อยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามนั้น เอามาคราวเดียวกับแท่นเสีลา***

* จากหนังสือ “ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง” ของสมเด็จพระเจ้า กรมยอวชิรญาณวโรรส พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๐๓

** ในการพิมพ์ครั้งแรก บอกไว้ว่า เป็นหินชนวนสีนํ้าตาล ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ เจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญจากกรมศิลปากรได้ตรวจสอบวิเคราะห์เนื้อศิลา ปรากฏว่า เนื้อศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นดินเผาจริง

** ตรงกับ พ.ศ. ๒๑๙๖ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระชนมายุ ๗ วรรษา (เมื่อเรียกวันเดือนบวช)

* เศรษฐ

* คือจารึกของพระมหาธรรมราชาลิไทย

* พระแท่นแท่นเสีลา

ในสมุดไทยฉบับขอมสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ยังได้กล่าวถึง “เสาลิลา” อีกสาเหตุหนึ่ง ว่าเป็นเสาลิลาที่มาจากเมืองสุโขทัย มีชื่อความเกี่ยวข้องกับหนังสือไทยแรกมีขึ้นในเมืองนั้น และพรรณนาข้อความที่ปรากฏในศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหงดังนี้ว่า^๙

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหารโปรดให้อ้ายศิลปจารึกทั้งสองหลักไปตั้งวัดบวรนิเวศวิหาร คงจะได้ทรงพากเพียรอ่านคำจารึกอักษรไทยในช่วงเวลานั้น ส่วนจารึกภาษาเขมรนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงอ่านและแปล ครั้นเสด็จเสวยราชย์แล้ว โปรดเกล้าฯ ให้นำศิลปจารึกไปตั้งไว้ที่ศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ช้างด้านเหนือพระอุโบสถหลังที่สองนับจากตะวันตก จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้อ้ายมารวมกับศิลปจารึกหลักอื่นๆ ที่ได้พบภายหลังเก็บไว้ที่ตึกถาวรวัตถุหน้าวัดมหาธาตุฯ ซึ่งเป็นที่ทำการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร

ครั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้อ้ายหนังสือตัวเขียน และศิลปจารึกของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครมาเก็บไว้ ณ พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน ในพระราชวังบวรสถานมงคลให้พระที่นั่งนั้นเป็นที่ทำการของหอพระสมุดวชิรญาณฯ ต่อไป พระราชทานนามตึกถาวรวัตถุใหม่ว่า หอพระสมุดวชิราวุธ

ศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหงตั้งอยู่ ณ พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๙ กรมศิลปากรต้องการใช้พระที่นั่งศิวโมกษพิมานเป็นพิพิธภัณฑ์ก่อนประวัติศาสตร์ จึงให้อ้ายศิลปจารึกและหนังสือตัวเขียนออกจากพระที่นั่งศิวโมกษฯ นำศิลปจารึกไปตั้งไว้ ณ หอพระสมุดวชิราวุธ ทั้งหมดตามเดิม ครั้นถึง พ.ศ. ๒๕๑๒ ได้อ้ายเฉพาะศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหงมาตั้งไว้ ณ ห้องแสดงพิพิธภัณฑ์สมัยสุโขทัย ที่หอพระสมุดวชิราวุธคงมีแต่หลักศิลปจารึกเล่มนี้ตั้งอยู่

ผู้ซึ่งอ่านจารึกได้เป็นคนแรก คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. ๒๔๑๙ มีคณะนักปราชญ์ราชบัณฑิตในความควบคุมของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงเป็นแม่กองคัดอักษรจากศิลปจารึก

^๙ จดหมายเหตุคือคำนี้ได้มีการตีพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณไว้ชื่อว่าเรื่องอภินิหารการประดิษฐ์ไม่ปรากฏเลขผู้แต่ง ต่อมาในโอกาสฉลองครบ ๑๐๐ ปีที่การเสวยราชย์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ. ๒๔๖๕ ได้มีการแปลพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๔ รัชกาล สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ทรงแปลพระราชประวัติรัชกาลที่ ๔ ได้ทรงกล่าวความไว้ด้วยจนว่า ตลอดหนังสือแปลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช “ทรงได้เสด็จศิลปจารึกอักษรเขมรสาหนึ่ง จารึกอักษรไทยโบราณสาหนึ่ง” (กระทรวงธรรมการ, กองวิชาการ, เทศนาพระราชประวัติและพงศาวดารกรุงเก่า, พิมพ์ครั้งที่ ๔, โรงพิมพ์กรณิจินทร์, ๒๔๘๑, หน้า ๑๕๖.)

ปรากฏว่าเมื่อ เซอร์ ยอห์น โบวริง ได้เข้ามาเมืองไทยใน พ.ศ. ๒๓๙๙ ได้รับพระราชทาน
สำเนาติดอักษรพิมพ์หิน พร้อมด้วยคำแปลเป็นภาษาอังกฤษบางคำ เซอร์ ยอห์นไม่ได้นำตัวอักษร
พิมพ์หินในหนังสือ "The Kingdom and people of Siam"^๑ นอกจากนี้ยังได้พระราชทานราชทูต
ฝรั่งเศสอีกชุดหนึ่งด้วย สำเนาจารึกที่พิมพ์หินชุดนี้ยังเก็บอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติฝรั่งเศส มีคำ
อธิบายเป็นภาษาอังกฤษเขียนไว้ว่า "สำเนาจารึกสยามสมัยโบราณ ค้นพบเมื่ออาชวราศ ค.ศ. ๑๘๙๓
ปรากฏว่า จารึกไว้บนเสาหินในเมืองสุโขทัยโบราณ ซึ่งเป็นพระนครหลวงของสยามในครั้งนั้น
ดีพิมพ์ ณ โรงพิมพ์หลวงด้วยเครื่องพิมพ์หิน กรุงเพทฯ"^๒

คำอ่านจารึกบางตอนปรากฏอยู่ในสมุดไทยดังกล่าวข้างต้น ซึ่งต่อมาได้ลงพิมพ์ใน
หนังสือชีวญาณ ตอนที่ ๓๖ เดือนกันยายน ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๙๐, จ.ศ. ๑๒๕๙) หน้า ๓๕๙๓-
๓๕๙๗ ให้ชื่อเรื่องว่า ถกพิจารณาการประจักษ์ กล่าวถึงพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัวตอนผนวช และเสด็จประพาสเมืองเหนือ ทรงพบศิลาจารึก ตอนท้ายเรื่องกล่าวถึง
ความในศิลาจารึก เป็นการเล่าข้อความในจารึกโดยสังเขป (คำอ่านและคำแปลจารึกหลักที่
ใช้อักษรขอมโบราณ ได้ลงพิมพ์ในชีวญาณรายเดือน เมื่อ จ.ศ. ๑๒๕๖, พ.ศ. ๒๔๗๗)

ต่อมาได้มีหนังสือเล่มเล็กๆ ชื่อว่า เรื่องเมืองสุโขทัย พิมพ์คำอ่านหลักศิลาจารึกสามหลัก
คือ จารึกหลักศิลาสุโขทัยที่ ๑ (คัดตามระเบียบอักษรไทยโบราณที่จารึกในหลักศิลา) แปล
หลักศิลาเมืองสุโขทัย ซึ่งจารึกเป็นอักษรขอมโบราณ และจารึกแผ่นศิลาอักษรไทยที่เมือง
กำแพงเพชร สำหรับสองหลักหลังนั้น มีข้อความในวงเล็บไว้ว่า คัดจากชีวญาณรายเดือนเล่ม ๑
ฉบับที่ ๓ ปี ๑๒๕๖ หน้า ๒๓๙ และฉบับที่ ๒ ปี ๑๒๕๖ หน้า ๔๖๐ ตามลำดับ แต่ไม่มีข้อความ
อธิบายใดๆ สำหรับหลักที่ ๑ หนังสือเล็กๆ เล่มนี้ไม่ปรากฏนามผู้พิมพ์ โรงพิมพ์ หรือปีที่พิมพ์^๓

มาปรากฏภายหลัง เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะ
ที่ดำรงตำแหน่งเสนาบดีทอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ทรงดำริจัดพิมพ์หนังสือและ
เรื่องราวที่เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไทย เป็นหนังสือชุดประชุมพงศาวดาร ได้ทรงรวมศิลา-
จารึกที่เกี่ยวข้องกับสุโขทัยของพิมพ์นี้ด้วย พิมพ์ครั้งแรกในชุดนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗

^๑ Bowring, Sir John : The Kingdom and People of Siam, London, Oxford University Press, 1909, Vol. 1, p.278.

^๒ Kijichai A. B. Griswold and Prosert sa Nagara "The Inscription of King Rama Gamhén of Sukhodaya (1292 A.D.), in J.S.S. Vol. 59 part 2, July 1971, p. 184-5.

^๓ ตามกับ พ.ร. ๒๔๗๗ รัชกาลที่ ๙

^๔ ศาสตราจารย์ คอรันิลีส บี. เบรนต์ ได้กล่าวถึงหนังสือเล่มนี้ไว้ในบทความเรื่อง The oldest known writing in Siamese, the inscription of Phra Ram Khamhaeng of Sukhothai 1293 A.D. (Journal of the Siam Society Vol. VI (part 1), April 1909, P.4) พิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๐๙ (พ.ศ. ๒๔๕๖) สำหรับถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และกล่าวว่ามันเป็นข้อความที่ศาลคดีของฝรั่งเศส

ในการพิมพ์ครั้งนั้น คงพิมพ์ตามแบบเดิมที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ่านไว้ ต่อมาเมื่อหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครได้จ้างศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ มาบริหารการเป็นบรรณารักษ์ใหญ่ คณะกรรมการหอพระสมุดวชิรญาณฯ เห็นว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถทางภาษาและตัวอักษรของประเทศต่างๆ ทางตะวันออก จึงได้มอบให้เป็นผู้ตรวจค้น สอบสวนและแปลศิลาจารึกต่างๆ ศาสตราจารย์ เซเดส์ ได้อ่านศิลาจารึกสมัยสุโขทัยหลายหลัก รวมทั้งหลักแรกของพ่อขุนรามคำแหง หอพระสมุดวชิรญาณได้ให้พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ ในงานทำบุญฉลองอายุครบ ๔ รอบของพระยาราชนาถ (อวบ เปาโหวตย์) เรียกหนังสือนี้ว่า ประชุมจารึกสยาม ภาคที่ ๑ จารึกสุโขทัย มีทั้งภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส

ก่อนที่ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ จะได้ตรวจสอบศิลาจารึกหลักนี้ ปรากฏว่ามีนักภาษาศาสตร์ และโบราณคดีชาวตะวันตกบางท่าน สนใจและได้ศึกษาจารึกหลักนี้มาแล้วตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๔๗ (พ.ศ. ๒๔๐๐) เรื่อยมา ดังนี้

๑. Bowring, Sir John. The Kingdom and People of Siam. London, 1857.

เซอร์ยอห์นได้อีกตัวอย่างจารึก ซึ่งได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ได้กล่าวถึงจารึกมากนัก เพียงแต่เอ่ยถึงว่ามีจารึกตัวอักษรไทยเป็นครั้งแรก

๒. Bastian, Adolf. On Some Siamese Inscriptions. In Journal of the Royal Asiatic Society of Bengal, Vol. XXIV/1, 1864. p. 29f.

บาสเตียนเป็นชาวเยอรมันที่เข้ามากรุงเทพฯ ใน พ.ศ. ๒๔๐๖ แปลจารึกเป็นภาษาอังกฤษ เขายอมรับว่ายังมีข้อบกพร่องมาก ดร.ประเสริฐ ณ นคร และ A.B. Griswold ได้นำบางตอนมาเปรียบเทียบกับคำแปลของ P. Schmitt; C.B. Bradley และ George Coedès - (ดู A.B. Griswold and Prasert na Nagara - The Inscription of King Rāma Gamhēn of Sukhodaya (1292 A.D.) - Journal of Siam Society Vol. 59 part 2, July 1971)

๓. Schmitt, Père. Les deux inscription de la pagode de Pra-Kéo à Bangkok Excursion et Reconnaissance. Vol. 8 Saigon, 1884. pp. 169-187

_____. Deux Anciennes Inscriptions Siamoise, Transcrites et Traduites par M. Schmitt. Saigon, 1885.

บทความอันเดียวกัน พิมพ์ครั้งแรกในวารสาร แล้วต่อมาแยกพิมพ์เป็นเล่มเล็กๆ ต่างหาก ต่อมาได้ตรวจแก้ไขใหม่และตีพิมพ์ใน Le Siam ancien. (1895), และใน Mission Pavie. (1898) จารึกที่นำมาตีพิมพ์นั้นมิใช่สำเนา เป็นเพียงตัวคัดลายมือหลาย ๆ มีคำแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส ซึ่งผิดพลาดหลายแห่ง แต่ก็เห็นว่าได้ช่วยคลี่คลายความวิฤตหลายอย่างนอกเหนือไปจากที่บาสเตียนอธิบายไว้

๔. Pavie, Auguste. *Mission Pavie, Indo-Chine 1879-1895. Études Diverses II.* Paris, 1898 "Transcription et Traduction par M. Schmitt des inscription en Pali, en Khmer et en Thai recollées au Siam et au Laos par Auguste Pavie" p. 169-193.

ถอดอักษรเป็นโรมัน และแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสโดย ชมิตต์ สนเกี่ยวกับช้างต้น มีภาพอักษรสำเนาซึ่งได้รับการตกแต่งเติมหลายแห่ง จึงไม่ถูกต้องนัก

๕. Bradley, C.B. "The Oldest Known Writing in Siamese. The Inscription of Phra Ram Khamhaeng of Sukhothai 1293 A.D. in *Journal of the siam Society* Vol. 6. 1909. p. 1-68.

กล่าวถึงงานของผู้อื่นที่ศึกษาหลักศิลาจารึกหลักนี้มาแล้วโดยย่อ เข้าถึงประวัติของศิลาจารึก วิเคราะห์การใช้ข้อความอย่างมีอำนาจ ถอดอักษรเป็นตัวอักษรไทยตามแบบจารึก แปลและอธิบายศัพท์ จัดทำบัญชีคำที่มีต้นเค้ามาจากภาษาต่างๆ และที่เป็นภาษาไทยแท้

๖. _____. *The History of the Sukhothai Letters.* In *Transactions of the American Philological Association.* Vol. XL VIII, 1917. p. 63-72.

เปรียบเทียบลักษณะตัวอักษรสมัยต่างๆ ของสุโขทัยรวมทั้งอักษรที่ใช้อยู่ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ และเปรียบเทียบกับอักษรพม่า ลาว และไทยปัจจุบัน

๗. Coedès, G. "Notes critiques sur L'inscription de Rama Khamhaeng" In *J.S.S.* Vol. 12 (1). 1918. p. 1-48.

๘. Coedès, G. and Burney J. *The Origins of the Sukhodaya Scripts.* In *J.S.S.* Vol. 21 (2) 192-28 p. 87-102.

๙. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง รัตนโกสินทรศก ๑๖๖ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธมกุฎราชกุมาร ทรงแต่ง โรงพิมพ์บำรุงกุฎกิจ (พ.ศ. ๒๔๕๐)

ในตอนที่ ๕-๑๐ เมืองสุโขทัย ทรงกล่าวถึงข้อความจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง เปรียบเทียบกับสถานที่บางแห่งในเมืองสุโขทัยเก่า ท้ายเล่มมีคำอ่านหลักศิลาจารึก ซึ่งขณะนั้นยังอยู่ที่ศาลาราย ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใช้ตัวอักษรตามที่ปรากฏในศิลาจารึก^{๑๑}

^{๑๑} พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยในอักษรวิเชียรพ่อขุนรามคำแหงเป็นอันมาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประดิษฐ์อักษรไทยสำหรับใช้เป็นภาษากลาง และทรงใช้วิธีนี้เรื่องสระโห่อยู่ในบรรทัดเดียวกับตัวอักษรทำนองเดียวกันวิธีใช้สระของพ่อขุนรามคำแหง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงคิด "วิธีใหม่ สำหรับใช้สระและเขียนพจน์ชื่อไทย" โดยใช้นิพจน์อย่างของพ่อขุนรามคำแหง ทรงลงเห็นว่า "การที่ภาษาจะอยู่ในความดีเกี่ยวกับพยัญชนะที่ผสมคำให้เขียนพจน์ชื่อได้เรียบร้อย"

นอกจากสระแล้ว ได้ทรงนำตัวอักษรบางตัวที่ใช้อยู่ในศิลาจารึกแต่คงเพี้ยนหรือไม่ได้ใช้แล้ว เช่นตัว ข มาใช้เรียก

๔๐. หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร แผนกตรวจรักษาของโบราณ ประชุมจารึกสยามภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ชำระและแปล พิมพ์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร พ.ศ. ๒๕๖๘ (มหาเสวกโท พระยาราชนพกุล (อวป เปาโรหิตย์) อุปราชมนตรีพลภาคอีสาน พิมพ์ในงานทำบุญฉลองอายุครบ ๙ รอบ) ๑๙๗๗ น.

หลังจากการศึกษาค้นคว้าของ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ แล้ว ขณะนี้มีความของท่านผู้อ่านอีก ดังนี้

๔๑. พิชัย อันตภิวมย์ แผนภูมิศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหง ตรวจสอบโดย ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ และอาจารย์กษัย ทองหล่อ พิมพ์ศิลปนาการณ์ ๒๕๐๕. แผนภูมิ ๕ แผ่น

มีคำอธิบายของ ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ บางคำ ซึ่งแตกต่างจากคำอธิบายของ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ เช่น คำ “เบกพล” ในบรรทัดที่ ๘ หน้า ๑ ศาสตราจารย์ เซเดส์ อ่านว่า “เบกพล” อธิบายว่าเป็นชื่อช้างมีกำลังมาก ศาสตราจารย์ฉ่ำ อ่านว่า “เบกพล” คือ บุกลพล ความตรงกันกับที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอ่านไว้

๔๒. ยูลี ทองคำวรรณ “อักขรวิธีของพ่อขุนรามคำแหง.” วิทยานิพนธ์ ศิลปบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๐.

๔๓. เพ็ญศรี บ้านไกรทอง “วิวัฒนาการอักษรไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหง และพญาลิไทย พ.ศ. ๑๙๐๐.” วิทยานิพนธ์ ศิลปบัณฑิต คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๒.

๔๔. Griswold, A.B. and Prasert na Nagara “The Inscription of King Rāma Gamhēn of Sukhodaya (1292 AD.), Epigraphic and historical studies no.9 in J.S.S. Vol. 59 (part 2) July 1971. p. 181-182

เป็นการศึกษาจารึกโดยละเอียดถี่ถ้วนในแง่ภาษา และประวัติ ศึกษาบทพรรณานที่นักปราชญ์คนอื่นๆ ได้ศึกษามาแล้วทั้งหมด ถอดอักษรเป็นอักษรไทย ตามแบบที่เขียนในจารึกแปลเป็นภาษาอังกฤษ มีภาคผนวกเปรียบเทียบข้อความบางตอนที่มีผู้แปลมาแล้วทั้ง ๔ คน คือ Bastian, Schmitt, Bradley และ Coedès.

๔๕. Ishii, Yoneo, Akagi, Osamu: Endo, Noriko : A Glossary Index of the Sukhothai Inscriptions. (Discussion Paper no. 53) The Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University, Kyoto, Japan 1972, 233 p.

เป็นการศึกษาคำที่ใช้ในศิลปจารึกสมัยสุโขทัย ที่ใช้ภาษาไทยทั้งหมด ๑๖ หลัก เรียงคำตามลำดับตัวอักษร เพื่อใช้เป็นวรรณสำหรับค้นคำในจารึกทุกหลัก แต่ละคำจะมีคำแปลและบอกชนิดของคำ จะเห็นได้ว่า แต่ละคำมีการใช้มากน้อยเพียงใด และใช้กันนานเท่าไร เช่น คำ “กู” ใช้ ๓๙ ครั้ง ในจารึกหลักที่ ๑ ใช้ ๑๐ ครั้ง ในหลักที่ ๒ ใช้ ๘ ครั้ง ในหลักที่ ๔ ใช้ ๑๐ ครั้ง

ในหลักที่ ๑๐ นอกจากไม่ได้ใส่อีก แต่คำ “นค” มีใ้ช้อยู่ทุกหลัก ใช้ในหลักที่ ๓๘ ถึง ๒๕ ครึ่ง เป็นต้น

๑๖. ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง, อ่านและจัดทำคำอธิบาย โดยที่ประชุมสัมมนา เรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง, กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๐.

ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้จัดให้มีการสัมมนาจารึกพ่อขุนรามคำแหงขึ้น เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้อ่านตรวจสอบ พิจารณาคัดยคำ และข้อความในจารึก ทำให้ได้ความรู้ใหม่ๆ เกี่ยวกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงเพิ่มขึ้นอีกมาก นับเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารื่องราวเกี่ยวกับประเทศไทยอย่างยิ่ง ผลการสัมมนาได้นำมารวมพิมพ์ไว้ด้วย

๑๗. จารึกสมัยสุโขทัย, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๗.

เป็นการนำจารึกสุโขทัยเท่าที่พบแล้วขณะนั้นมารวมพิมพ์ไว้ทั้งหมด โดยเฉพาะจารึกพ่อขุนรามคำแหง ได้นำฉบับที่สัมมนาแล้วมาจัดพิมพ์ และทำคำอธิบายศัพท์ของจารึกทุกหลัก โดยนำมารวมกัน เรียงตามลำดับอักษรไว้ท้ายเล่ม

การสัมมนาเรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ หอสมุดแห่งชาติ ดำริจะจัดพิมพ์คำอ่านศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ หรือที่เรียกกันว่า ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงขึ้นอีกครั้ง และเมื่อพิจารณาเห็นว่า นับแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ทางหอพระสมุดวชิรญาณ ให้ศาสตราจารย์ ชอร์ส เซเดส์ บรรณาธิการใหญ่ตรวจอ่านและจัดทำคำแปลจารึกสุโขทัย และได้พิมพ์ในงานทำบุญอายุครบ ๔ รอบ ของ พระยาหาญกุล (อวบ เปาโรหิตย์) แล้วนั้น ยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอย่างจริงจัง อีกเลยในช่วงเวลา ๕๖ ปี ที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับสุโขทัยอยู่บ้าง ที่อาจจะมีการค้นพบทางภาษาและประวัติศาสตร์เพิ่มเติมที่พอจะให้ความกระจ่างแก่เรื่องราวบางอย่าง และ คำบางคำได้ จึงเห็นว่าควรจะได้เชิญนักปราชญ์ผู้สนใจในเรื่องนี้มาประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับ คำบางคำอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะจัดพิมพ์ขึ้นใหม่

จึงได้เสนอกรมศิลปากรขออนุมัติการจัดทำขึ้นในระหว่าง วันที่ ๒๖-๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ โดยขอเชิญผู้มีน้ำหนักต่อไปนี้ มาร่วมสัมมนา

๑. นางฉลวย วุฒาภิตย์ อาจารย์แผนกภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๒. นายฉันทิชย์กระแสนธุ์ กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี
๓. นางสาวช่อนกลิ่น พิเศษสกุลกิจ ผู้อำนวยการภาษาไทย อาจารย์ภาษาไทย วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน (ขณะนั้น)
๔. นายทองฮิบ ศุภะมณีรัตน์ กรรมการจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ผู้อำนวยการภาษาเขมรและภาษาสันสกฤต
๕. นายประสาร บุญประคอง เจ้าหน้าที่อ่านจารึก กองหอสมุดแห่งชาติ
๖. ดร.ประเสริฐ ณ นคร กรรมการชำระประวัติศาสตร์ และกรรมการจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์ ผู้อำนวยการอ่านจารึก และภาษาไทยเหนือ
๗. นายพิฑูร มลิวัลย์ ผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีและภาษาไทยอีสาน กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์
๘. นายมานิต วิไลโกศล กรรมการจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์และกรรมการชำระประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ผู้เชี่ยวชาญทางโบราณคดี

๔. หม่อมเจ้าอุไรทรงดิศ ดิศกุล คณะบดีคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กรรมการจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์ และกรรมการชำระประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี

ทั้งนี้ ได้มอบให้เจ้าหน้าที่ของแผนกหนังสือตัวเขียนและจารึก* รวม ๔ คน เป็นเจ้าหน้าที่ของการสัมภาษณ์ คือ นายชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ผู้ช่วยภาษาบาลี ภาษาสิงหล และพุทธศาสนา นายประภาส สุระเสน ผู้ช่วยภาษาภาษาไทยเหนือ ภาษาบาลี และพุทธศาสนา นายเทิ้ม มีเต็ม เจ้าหน้าที่อ่านจารึก นายอำเภอ คำโห ผู้ช่วยภาษาภาษาเขมร และภาษาสันสกฤต

แต่เดิมกำหนดไว้ว่าจะใช้เวลาประชุมเพียง ๔ วัน คือวันที่ ๒๖ ถึง ๒๙ กันยายน แต่เมื่อครบกำหนดวันแล้ว บารุกฎว่ายังมีเรื่องที่จะต้องศึกษาค้นคว้าต่อไปอีก จึงขยายการประชุมต่อไปอีก ๒ วัน คือวันที่ ๑๔ และ ๑๖ ตุลาคม แล้วขยายต่อไปอีกวันหนึ่ง คือวันที่ ๖ มกราคม ๒๕๖๖ ที่คิดกันไว้ก่อนการสัมภาษณ์ว่าจะไม่มีเรื่องราวต้องศึกษามากนัก เพราะส่วนมากได้มีผู้ศึกษาไว้แล้ว ก็ต้องเปลี่ยนไปเพราะมีผู้เสนอประเด็นใหม่ๆ มาให้พิจารณาอีก

เนื่องจากสมาชิกสัมภาษณ์ได้มีข้อคิดเห็น และความรู้เกี่ยวกับศัพท์หลายคำที่น่าสนใจ แม้ว่าบางเรื่องจะไม่เกี่ยวข้องกับคำในจารึกหลักันโดยตรง เจ้าหน้าที่การสัมภาษณ์จึงได้จดบันทึกถ้อยคำของสมาชิกแต่ละท่านไว้ด้วย คำใดไม่มีข้อความบันทึกหมายความว่า คำแปลหรือคำอ่านของคำนั้นๆ ที่ประชุมเห็นพ้องเป็นเอกฉันท์ และไม่มีข้อคิดเห็นเพิ่มเติม

เมื่อประชุมพิจารณาถ้อยคำ ความหมายของคำแล้ว ก็ได้พิจารณาการแบ่งวรรคตอนอีกครั้งหนึ่ง การแบ่งวรรคตอนนั้นมีความสำคัญมาก เพราะถ้าแบ่งผิดวรรค ความหมายจะคลาดเคลื่อนไป คำในจารึกเขียนติดต่อกันไป ไม่มีการแบ่งวรรค และไม่มีเครื่องหมายวรรคตอน จึงต้องพิจารณาการแบ่งวรรค เพื่อให้ความหมายชัดเจนขึ้น

หลังจากที่ได้ตกลงกันแล้วในเรื่องการถอดอักษร การอ่านและแปลคำ ที่ประชุมได้มอบให้นายประสาร บุญประครอง รวบรวมคำอ่านและคำอธิบาย แล้วเสนอที่ประชุมตรวจอีกครั้งหนึ่งเพื่อจัดพิมพ์ต่อไป

ในการจัดพิมพ์นั้น คงถือว่า จะพิมพ์ภาพถ่ายจารึกไว้ด้วย เพราะตั้งแต่พิมพ์ครั้งแรกแล้วก็ยังมิได้มีการตีพิมพ์ภาพถ่ายจารึกและสำเนาจารึกอีกเลย

เพื่อการเปรียบเทียบให้เห็นวิวัฒนาการของตัวอักษรชัดเจนขึ้น ทางหอสมุดแห่งชาติได้ให้นายเทิ้ม มีเต็ม เจ้าหน้าที่อ่านจารึก คัดตัวอักษรแบบพ่อขุนรามคำแหงไปเปรียบเทียบกับตัวอักษรปัจจุบัน และคำอ่านปัจจุบันดังที่ตีพิมพ์ไว้ในท้ายเล่ม**

* ฝ่ายบริการหนังสือตัวเขียนและจารึก หอสมุดแห่งชาติ (พ.ศ. ๒๕๑๕) ปัจจุบันเป็นกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ

** ไม่ได้นำมาพิมพ์ในครั้งนี้ เนื่องจากจำนวนหน้าหนังสือมีจำกัด

จาริกพ่อขุนรามคำแหง

ทะเบียนจาริก

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๓๕
จาริกอักษร	จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ และ ๒ มีด้านละ ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๓ และ ๔ มีด้านละ ๒๙ บรรทัด
วัตถุจาริก	หินทรายแป๊ะ
ลักษณะวัตถุ	หลักสี่เหลี่ยมด้านเท่า ทรงกระโจม หรือทรงยอด
ขนาดวัตถุ	กว้างด้านละ ๓๕ เซนติเมตร สูง ๑๑๑ เซนติเมตร
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	สท.๑ (สท./๑) คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑) เรียกศิลาจารึกหลักนี้ว่า “จารึกหลักที่ ๑”
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๓๙๖
สถานที่พบ	เนินปราสาทเมืองเก่าสุโขทัย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพมหานคร
พิมพ์เผยแพร่	ในหนังสือประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ ๑, ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑, ศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ จาริกพ่อขุนรามคำแหง และจารึกสุโขทัย

ประวัติ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้านั่งเอนยาเฮอ เจ้าฟ้ามงกุฎฯ ขณะผนวชได้เสด็จจาริกอุทิศไปทางหัวเมืองเหนือ ในปีที่พุทธศักราช ๒๓๗๖ ได้ทรงพบจารึกพ่อขุนรามคำแหงที่เมืองเก่าสุโขทัย จึงโปรดให้นำลงมากรุงเทพฯ พร้อมกับจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาเขมร และพระแท่นมนังคศิลาบาตร ได้เก็บรักษาไว้ที่วัดราชธานีวาระเป็นแห่งแรก ต่อมาเมื่อเสด็จไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร ก็โปรดให้ย้ายศิลาจารึกทั้งสองหลักไปด้วย ครั้นในปีที่พุทธศักราช ๒๓๙๙ เสด็จเสวยราชย์แล้ว โปรดเกล้าฯให้นำศิลาจารึกไปตั้งไว้ที่ศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนถึงพุทธศักราช ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายจารึกทั้งสองมาวางกับศิลาจารึกหลักอื่นๆ ที่พบภายหลังซึ่งเก็บรักษาไว้ที่ตึกถาวรวัตถุหน้าวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร ซึ่งเป็นที่ทำการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ส่วนพระแท่นมนังคศิลาบาตรยังคงอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดารามตลอดมา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายหนังสือตัวเขียนและศิลาจารึกมาเก็บไว้ ณ พระที่นั่งศิวโมกชพิมานในพระราชวังบวรสถานมงคล และใช้เป็นที่ทำการของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครด้วย ส่วนตึกถาวรวัตถุนั้น ใช้เป็นที่เก็บหนังสือตัวพิมพ์และพระราชทานนามใหม่ว่า หอพระสมุดวชิรญาณ ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๔๐๙ กรมศิลปากรได้ย้ายศิลาจารึกทั้งหมดกลับไปที่วัด ณ หอพระสมุดวชิรญาณตามเดิม จนกระทั่งปลายปีพุทธศักราช ๒๔๑๑ จึงได้เคลื่อนย้ายเฉพาะจารึกพ่อขุนรามคำแหง ไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และนำออกตั้งแสดง ณ ห้องแสดงพิพิธภัณฑสถานสุโขทัย ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๑๒ จนถึงพุทธศักราช ๒๔๖๕ ได้ย้ายไปตั้งแสดง ณ ห้องแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทย ในพระที่นั่งศิวโมกชพิมาน จนถึงปัจจุบัน

ตอนที่ ๑

คำจารึก

คำอ่าน

๑. พุก^๑ "สี่" สรว^๑ นทรา^๑ ทดยแม่^๑ พุก^๑ "สี่"
นาง^๑ "เฮอ" พุก^๑ "ชาน" "เมอ"
๒. "ต"^๑ "พ้อง" ท้องคย^๑ ทำคน^๑ ผู้ชายสาม
ผู้^๑ "เอย" โส^๑ "พ"^๑ "เดอ"
๓. "อ"^๑ "อ้าย" ตายจาก^๑ "เมอ" ตม^๑ แม่^๑ "เอย" เลก^๑
"เมอ" พุก^๑ "ชน" โท^๑ "ไ"
๔. "ส" แก^๑ "เข้า" ชนสามชนเจ้า^๑ "เมอ" ฉอ^๑ ค
มา^๑ "เมอ" ฉาก^๑ พุก^๑ ไป^๑ รบ
๕. ชนสามชนหัว^๑ "อ้าย" ชนสามชนขับ^๑
มา^๑ หัว^๑ "ชว" ชนสาม
๖. "ชน" เก^๑ ลอน^๑ "เข้า" ไพร^๑ "ฟ้า" หน้า^๑ "โส" พุก^๑ "หน"
อยู่^๑ "ย" พาย^๑ จ^๑ "เจ"
๗. (น^๑) ก^๑ "พ" "หน" "ก" "สี่" ช้าง^๑ เบก^๑ พล^๑ "ก" ขบ^๑
เข้า^๑ ก่อน^๑ พุก^๑ "ก"
๘. (ช้าง^๑) ด้วย^๑ ชนสามชน^๑ "ตน" พุก^๑ "พ" ช้าง^๑
ชนสามชน^๑ "ตว" "สี่"
๙. มา^๑ "เมอ" แม่^๑ พุก^๑ "สาม" ชน^๑ พาย^๑ "ท" พ^๑
"ก" "จ" "ชน" "สี่" "ก"
๑๐. "สี่" พระ^๑ วาม^๑ ค^๑ "หน" "เพื่อ" พุก^๑ "พ" ช้าง^๑ , ชน
สามชน^๑ "เม"
๑๑. "อ" ช้าง^๑ พุก^๑ "ก" "ร" "เอ" แม่^๑ พุก^๑ "ก" "ร" "เอ" แม่^๑ "พ"
"ก" "ก" "โส" "ตว"
๑๒. "เม" "อ" ตว^๑ ร^๑ พลา^๑ "ก" "เอ" มา^๑ แม่^๑ พุก^๑ "ก" "โส"
ท^๑ มา^๑ "ก" "โส" ท^๑ มา^๑ ท^๑ วา
๑๓. "น" "น" "โส" "ก" "น" "อ" "อ" "ก" "น" "ต" "ก" "เอ" มา^๑ แม่^๑
พุก^๑ "ก" "ก" "โส" "โส"

พ่อ^๑ "สี่" ศรี^๑ อิน^๑ ทรา^๑ ค^๑ "สี่" แม่^๑ "อ" "สี่"
นาง^๑ "เฮอ" พุก^๑ "ชาน" "เมอ"
"ต"^๑ "พ้อง" ท้อง^๑ คย^๑ ทำ^๑ คน^๑ ผู้^๑ ชาย^๑ สาม
ผู้^๑ "เอย" โส^๑ "พ"^๑ "เดอ"
"อ"^๑ "อ้าย" ตาย^๑ จาก^๑ "เมอ" ตม^๑ แม่^๑ "เอย" เลก^๑
"เมอ" พุก^๑ "ชน" โท^๑ "ไ"
"ส" แก^๑ "เข้า" ชน^๑ สาม^๑ ชน^๑ เจ้า^๑ "เมอ" ฉอ^๑ ค
มา^๑ "เมอ" ฉาก^๑ พุก^๑ ไป^๑ รบ
ชน^๑ สาม^๑ ชน^๑ หัว^๑ "อ้าย" ชน^๑ สาม^๑ ชน^๑ ขับ^๑
มา^๑ หัว^๑ "ชว" ชน^๑ สาม^๑
"ชน" เก^๑ ลอน^๑ "เข้า" ไพร^๑ "ฟ้า" หน้า^๑ "โส" พุก^๑ "หน"
อยู่^๑ "ย" พาย^๑ จ^๑ "เจ"
น^๑ "ก" "พ" "หน" "ก" "สี่" ช้าง^๑ เบก^๑ พล^๑ "ก" ขบ^๑
เข้า^๑ ก่อน^๑ พุก^๑ "ก"
ช้าง^๑ ด้วย^๑ ชน^๑ สาม^๑ ชน^๑ "ตน" พุก^๑ "พ" ช้าง^๑
ชน^๑ สาม^๑ ชน^๑ "ตว" "สี่"
มา^๑ "เมอ" แม่^๑ พุก^๑ "สาม" ชน^๑ พาย^๑ "ท" พ^๑
"ก" "จ" "ชน" "สี่" "ก"
"สี่" พระ^๑ วาม^๑ ค^๑ "หน" "เพื่อ" พุก^๑ "พ" ช้าง^๑ , ชน^๑
สาม^๑ ชน^๑ "เม"
"อ" ช้าง^๑ พุก^๑ "ก" "ร" "เอ" แม่^๑ พุก^๑ "ก" "ร" "เอ" แม่^๑ "พ"
"ก" "ก" "โส" "ตว"
"เม" "อ" ตว^๑ ร^๑ พลา^๑ "ก" "เอ" มา^๑ แม่^๑ พุก^๑ "ก" "โส"
ท^๑ มา^๑ "ก" "โส" ท^๑ มา^๑ ท^๑ วา
น^๑ "น" "น" "โส" "ก" "น" "อ" "อ" "ก" "น" "ต" "ก" "เอ" มา^๑ แม่^๑
พุก^๑ "ก" "ก" "โส" "โส"

(๑) คำนี้ เดิมคัดมาจากอรรถกถา อ่านว่า "นพพ"

คำจารึก

๑๔. ทนงวงษ์ช้างได้^๑ถูกเอามานก^๒ฟัก^๓ถูก^๔ไป
ที่บ้าน^๕ที่^๖เม
๑๕. องค์^๗ช้างได้^๘วงได้^๙ปัวได้^{๑๐}นางได้^{๑๑}
“เอนได้^{๑๒}ทอง^{๑๓}ถูก^{๑๔}เอา
๑๖. มา^{๑๕}เวน^{๑๖}นก^{๑๗}ฟัก^{๑๘}ถูก^{๑๙}ตาย^{๒๐}จูง^{๒๑}“ฟัก^{๒๒}ถูก^{๒๓}
พัว^{๒๔}บ่า^{๒๕}เรณ^{๒๖}นก^{๒๗}“ฟัก
๑๗. ถูก^{๒๘}ง^{๒๙}บ^{๓๐}เรณ^{๓๑}นก^{๓๒}ฟัก^{๓๓}“ฟัก^{๓๔}ตาย^{๓๕}“จ^{๓๖}ง^{๓๗}ได้^{๓๘}
“เอน^{๓๙}นก^{๔๐}ทอง^{๔๑}
๑๘. (ก)ล^{๔๒}“เม^{๔๓}อ^{๔๔}ช^{๔๕}ว^{๔๖}ฟ^{๔๗}“ขุน^{๔๘}ราม^{๔๙}ค^{๕๐}ค^{๕๑}ห^{๕๒}ง^{๕๓}“เ^{๕๔}ม^{๕๕}อ^{๕๖}
บุ^{๕๗}ก^{๕๘}โซ^{๕๙}โท^{๖๐}“น^{๖๑}“ค^{๖๒}โน^{๖๓}น^{๖๔}ำ
๑๙. (“ม^{๖๕})ป^{๖๖}ลา^{๖๗}โน^{๖๘}นา^{๖๙}“ม^{๗๐}เช^{๗๑}า^{๗๒}จ^{๗๓}ำ^{๗๔}“เ^{๗๕}ม^{๗๖}อ^{๗๗}ง^{๗๘}บ^{๗๙}เ^{๘๐}า^{๘๑}
จ^{๘๒}ก^{๘๓}อ^{๘๔}บ^{๘๕}โน^{๘๖}โพ^{๘๗}ร^{๘๘}“อ^{๘๙}ท^{๙๐}าง^{๙๑}“เพ^{๙๒}
๒๐. (อ)น^{๙๓}“จ^{๙๔}อ^{๙๕}ง^{๙๖}ว^{๙๗}ว^{๙๘}ไป^{๙๙}ค^{๑๐๐}ำ^{๑๐๑}“ซ^{๑๐๒}ม^{๑๐๓}ำ^{๑๐๔}ไป^{๑๐๕}ช^{๑๐๖}า^{๑๐๗}ย^{๑๐๘}ไ^{๑๐๙}ร^{๑๑๐}
จ^{๑๑๑}ก^{๑๑๒}ไ^{๑๑๓}ค^{๑๑๔}ำ^{๑๑๕}ซ^{๑๑๖}ำ^{๑๑๗}ค^{๑๑๘}ำ^{๑๑๙}ไ^{๑๒๐}ร^{๑๒๑}
๒๑. จ^{๑๒๒}ก^{๑๒๓}ไ^{๑๒๔}ค^{๑๒๕}ำ^{๑๒๖}ม^{๑๒๗}ำ^{๑๒๘}ค^{๑๒๙}ำ^{๑๓๐}ไ^{๑๓๑}ร^{๑๓๒}จ^{๑๓๓}ก^{๑๓๔}ไ^{๑๓๕}ค^{๑๓๖}ำ^{๑๓๗}“เ^{๑๓๘}น^{๑๓๙}
ค^{๑๔๐}ำ^{๑๔๑}ท^{๑๔๒}อ^{๑๔๓}ง^{๑๔๔}ค^{๑๔๕}ำ^{๑๔๖}โพ^{๑๔๗}ร^{๑๔๘}ฟ^{๑๔๙}ำ^{๑๕๐}น^{๑๕๑}ำ^{๑๕๒}ไ^{๑๕๓}
๒๒. ล^{๑๕๔}ก^{๑๕๕}เจ^{๑๕๖}ำ^{๑๕๗}ล^{๑๕๘}ก^{๑๕๙}“ข^{๑๖๐}น^{๑๖๑}“ผู้^{๑๖๒}ไ^{๑๖๓}ด^{๑๖๔}เ^{๑๖๕}ล^{๑๖๖}ี^{๑๖๗}ด^{๑๖๘}า^{๑๖๙}ย^{๑๗๐}ห^{๑๗๑}า^{๑๗๒}ย^{๑๗๓}ก^{๑๗๔}ว^{๑๗๕}
ย^{๑๗๖}ำ^{๑๗๗}ว^{๑๗๘}“เร^{๑๗๙}ณ^{๑๘๐}พ^{๑๘๑}“เช^{๑๘๒}ื่อ^{๑๘๓}อ
๒๓. “เ^{๑๘๔}ล^{๑๘๕}ือ^{๑๘๖}ค^{๑๘๗}ำ^{๑๘๘}น^{๑๘๙}น^{๑๙๐}ช^{๑๙๑}ำ^{๑๙๒}ช^{๑๙๓}อ^{๑๙๔}ล^{๑๙๕}ก^{๑๙๖}“ม^{๑๙๗}อ^{๑๙๘}ย^{๑๙๙}“อ^{๒๐๐}ย^{๒๐๑}เ^{๒๐๒}า^{๒๐๓}
โพ^{๒๐๔}ร^{๒๐๕}ฟ^{๒๐๖}ำ^{๒๐๗}ช^{๒๐๘}ำ^{๒๐๙}โ^{๒๑๐}ป^{๒๑๑}ำ
๒๔. ห^{๒๑๒}มา^{๒๑๓}ก^{๒๑๔}ป^{๒๑๕}ำ^{๒๑๖}“พ^{๒๑๗}ล^{๒๑๘}พ^{๒๑๙}“เ^{๒๒๐}ล^{๒๒๑}ือ^{๒๒๒}อ^{๒๒๓}ม^{๒๒๔}น^{๒๒๕}น^{๒๒๖}ไ^{๒๒๗}ว^{๒๒๘}เ^{๒๒๙}ก^{๒๓๐}
ม^{๒๓๑}น^{๒๓๒}“เ^{๒๓๓}ำ^{๒๓๔}โพ^{๒๓๕}ร^{๒๓๖}ฟ^{๒๓๗}ำ
๒๕. ล^{๒๓๘}ก^{๒๓๙}เจ^{๒๔๐}ำ^{๒๔๑}ล^{๒๔๒}ก^{๒๔๓}“ข^{๒๔๔}น^{๒๔๕}“ผู้^{๒๔๖}ไ^{๒๔๗}ด^{๒๔๘}เ^{๒๔๙}ล^{๒๕๐}ี^{๒๕๑}ด^{๒๕๒}า^{๒๕๓}ย^{๒๕๔}ห^{๒๕๕}า^{๒๕๖}ย^{๒๕๗}ก^{๒๕๘}
ว^{๒๕๙}ำ^{๒๖๐}ก^{๒๖๑}น^{๒๖๒}ส^{๒๖๓}ว^{๒๖๔}น^{๒๖๕}“ล^{๒๖๖}
๒๖. แ^{๒๖๗}ท^{๒๖๘}เ^{๒๖๙}ล^{๒๗๐}“จ^{๒๗๑}ง^{๒๗๒}เ^{๒๗๓}ล^{๒๗๔}ค^{๒๗๕}ว^{๒๗๖}ร^{๒๗๗}ม^{๒๗๘}(แ^{๒๗๙})ก^{๒๘๐}ซ^{๒๘๑}ำ^{๒๘๒}ด^{๒๘๓}ว^{๒๘๔}ย^{๒๘๕}“ซ^{๒๘๖}บ^{๒๘๗}
เ^{๒๘๘}ำ^{๒๘๙}“ผู้^{๒๙๐}ไ^{๒๙๑}ด^{๒๙๒}เ^{๒๙๓}ล^{๒๙๔}ก^{๒๙๕}ม^{๒๙๖}ก^{๒๙๗}
๒๗. ผู้^{๒๙๘}ช^{๒๙๙}อ^{๓๐๐}น^{๓๐๑}เ^{๓๐๒}น^{๓๐๓}เ^{๓๐๔}น^{๓๐๕}ช^{๓๐๖}ำ^{๓๐๗}ท^{๓๐๘}ำ^{๓๐๙}น^{๓๑๐}บ^{๓๑๑}ไ^{๓๑๒}ค^{๓๑๓}ว^{๓๑๔}“พ^{๓๑๕}น^{๓๑๖}ท^{๓๑๗}น^{๓๑๘}“ส^{๓๑๙}น^{๓๒๐}
ท^{๓๒๑}ำ^{๓๒๒}น^{๓๒๓}บ^{๓๒๔}ไ^{๓๒๕}ค^{๓๒๖}ว^{๓๒๗}“เ^{๓๒๘}ล^{๓๒๙}อ
๒๘. ค^{๓๓๐}ค^{๓๓๑}น^{๓๓๒}ไ^{๓๓๓}ค^{๓๓๔}“ซ^{๓๓๕}ำ^{๓๓๖}ง^{๓๓๗}มา^{๓๓๘}ห^{๓๓๙}า^{๓๔๐}“เ^{๓๔๑}ม^{๓๔๒}อ^{๓๔๓}ง^{๓๔๔}มา^{๓๔๕}“ผู้^{๓๔๖}ช^{๓๔๗}อ^{๓๔๘}
“เ^{๓๔๙}น^{๓๕๐}เ^{๓๕๑}ล^{๓๕๒}“เพ^{๓๕๓}ือ

คำอ่าน

ทนงวัง^๑ช้างได้^๒ ถูกเอามา^๓นก^๔ฟัก^๕ถูก^๖ไป
ที่บ้าน^๗ที่^๘เม

องค์^๙ช้างได้^{๑๐}วงได้^{๑๑} ปัวได้^{๑๒}นางได้^{๑๓} ได้
เอนได้^{๑๔}ทอง^{๑๕} ถูก^{๑๖}เอา

มา^{๑๗}เวน^{๑๘}นก^{๑๙}ฟัก^{๒๐} ถูก^{๒๑}ตาย^{๒๒}จูง^{๒๓} ฟัก^{๒๔}
พัว^{๒๕}บ่า^{๒๖}เรณ^{๒๗}นก^{๒๘} ฟัก

ถูก^{๒๙}ง^{๓๐}บ^{๓๑}เรณ^{๓๒}นก^{๓๓}ฟัก^{๓๔} ฟัก^{๓๕}ตาย^{๓๖} จ^{๓๗}ง^{๓๘}ได้^{๓๙}
เอน^{๔๐}นก^{๔๑}ทอง^{๔๒}

กล^{๔๓}ม^{๔๔} เมื่อ^{๔๕}ช^{๔๖}ว^{๔๗}ฟ^{๔๘}อ^{๔๙}ขุน^{๕๐}ราม^{๕๑}ค^{๕๒}ค^{๕๓}ห^{๕๔}ง^{๕๕} เม^{๕๖}ือ^{๕๗}
สุ^{๕๘}โ^{๕๙}ท^{๖๐}ย^{๖๑}น^{๖๒}เ^{๖๓}ล^{๖๔} ใน^{๖๕}น้ำ

มี^{๖๖}ป^{๖๗}ลา^{๖๘} ใน^{๖๙}นา^{๗๐}มี^{๗๑}ชี^{๗๒}ว^{๗๓} เจ^{๗๔}ำ^{๗๕}เ^{๗๖}ือ^{๗๗}ง^{๗๘}บ^{๗๙}เ^{๘๐}า^{๘๑}
จ^{๘๒}ก^{๘๓}อ^{๘๔}บ^{๘๕}โน^{๘๖}โพ^{๘๗}ร^{๘๘} “อ^{๘๙}ท^{๙๐}าง^{๙๑}“เพ^{๙๒}

อ^{๙๓}น^{๙๔}จ^{๙๕}ว^{๙๖}ว^{๙๗}ไป^{๙๘}ค^{๙๙}ำ^{๑๐๐} “ซ^{๑๐๑}ม^{๑๐๒}ำ^{๑๐๓}ไป^{๑๐๔}ช^{๑๐๕}า^{๑๐๖}ย^{๑๐๗} ไ^{๑๐๘}ร^{๑๐๙}
จ^{๑๑๐}ก^{๑๑๑}ไ^{๑๑๒}ค^{๑๑๓}ำ^{๑๑๔}ซ^{๑๑๕}ำ^{๑๑๖}ค^{๑๑๗}ำ^{๑๑๘} ไ^{๑๑๙}ร^{๑๒๐}

จ^{๑๒๑}ก^{๑๒๒}ไ^{๑๒๓}ค^{๑๒๔}ำ^{๑๒๕}ม^{๑๒๖}ำ^{๑๒๗}ค^{๑๒๘}ำ^{๑๒๙}จ^{๑๓๐}ก^{๑๓๑}ไ^{๑๓๒}ค^{๑๓๓}ำ^{๑๓๔}เ^{๑๓๕}เ^{๑๓๖}เ^{๑๓๗}
ค^{๑๓๘}ำ^{๑๓๙}ท^{๑๔๐}อ^{๑๔๑}ง^{๑๔๒}ค^{๑๔๓}ำ^{๑๔๔}โพ^{๑๔๕}ร^{๑๔๖}ฟ^{๑๔๗}ำ^{๑๔๘}น^{๑๔๙}ำ^{๑๕๐}

ล^{๑๕๑}ก^{๑๕๒}เจ^{๑๕๓}ำ^{๑๕๔}ล^{๑๕๕}ก^{๑๕๖} “ข^{๑๕๗}น^{๑๕๘} “ผู้^{๑๕๙}ไ^{๑๖๐}ด^{๑๖๑}เ^{๑๖๒}ล^{๑๖๓}ี^{๑๖๔}ด^{๑๖๕}า^{๑๖๖}ย^{๑๖๗}ห^{๑๖๘}า^{๑๖๙}ย^{๑๗๐}ก^{๑๗๑}ว^{๑๗๒}
ย^{๑๗๓}ำ^{๑๗๔}ว^{๑๗๕} “เร^{๑๗๖}ณ^{๑๗๗}พ^{๑๗๘} “เช^{๑๗๙}ื่อ^{๑๘๐}

“เ^{๑๘๑}ล^{๑๘๒}ือ^{๑๘๓}ค^{๑๘๔}ำ^{๑๘๕}น^{๑๘๖}น^{๑๘๗}ช^{๑๘๘}ำ^{๑๘๙}ช^{๑๙๐}อ^{๑๙๑}ล^{๑๙๒}ก^{๑๙๓} “ม^{๑๙๔}อ^{๑๙๕}ย^{๑๙๖} “อ^{๑๙๗}ย^{๑๙๘}เ^{๑๙๙}า^{๒๐๐}
โพ^{๒๐๑}ร^{๒๐๒}ฟ^{๒๐๓}ำ^{๒๐๔}ช^{๒๐๕}ำ^{๒๐๖}โ^{๒๐๗}ป^{๒๐๘}ำ

ห^{๒๐๙}มา^{๒๑๐}ก^{๒๑๑}ป^{๒๑๒}ำ^{๒๑๓}“พ^{๒๑๔}ล^{๒๑๕}พ^{๒๑๖} “เ^{๒๑๗}ล^{๒๑๘}ือ^{๒๑๙}อ^{๒๒๐}ม^{๒๒๑}น^{๒๒๒}น^{๒๒๓}ไ^{๒๒๔}ว^{๒๒๕}เ^{๒๒๖}ก^{๒๒๗}
ม^{๒๒๘}น^{๒๒๙} โพ^{๒๓๐}ร^{๒๓๑}ฟ^{๒๓๒}ำ

ล^{๒๓๓}ก^{๒๓๔}เจ^{๒๓๕}ำ^{๒๓๖}ล^{๒๓๗}ก^{๒๓๘} “ข^{๒๓๙}น^{๒๔๐} “ผู้^{๒๔๑}ไ^{๒๔๒}ด^{๒๔๓}เ^{๒๔๔}ล^{๒๔๕}ี^{๒๔๖}ด^{๒๔๗}า^{๒๔๘}ย^{๒๔๙}ห^{๒๕๐}า^{๒๕๑}ย^{๒๕๒}ก^{๒๕๓}
ว^{๒๕๔}ำ^{๒๕๕}ก^{๒๕๖}น^{๒๕๗}ส^{๒๕๘}ว^{๒๕๙}น^{๒๖๐}

แ^{๒๖๑}ท^{๒๖๒}เ^{๒๖๓}ล^{๒๖๔} “จ^{๒๖๕}ง^{๒๖๖}เ^{๒๖๗}ล^{๒๖๘}ค^{๒๖๙}ว^{๒๗๐}ร^{๒๗๑}ม^{๒๗๒} (แ^{๒๗๓}) ก^{๒๗๔}ซ^{๒๗๕}ำ^{๒๗๖}ด^{๒๗๗}ว^{๒๗๘}ย^{๒๗๙} “ซ^{๒๘๐}บ^{๒๘๑}
เ^{๒๘๒}ำ^{๒๘๓} “ผู้^{๒๘๔}ไ^{๒๘๕}ด^{๒๘๖}เ^{๒๘๗}ล^{๒๘๘}ก^{๒๘๙}ม^{๒๙๐}ก^{๒๙๑}

ผู้^{๒๙๒}ช^{๒๙๓}อ^{๒๙๔}น^{๒๙๕} เ^{๒๙๖}น^{๒๙๗}เ^{๒๙๘}น^{๒๙๙} เ^{๓๐๐}น^{๓๐๑}ช^{๓๐๒}ำ^{๓๐๓}ท^{๓๐๔}ำ^{๓๐๕}น^{๓๐๖}บ^{๓๐๗}ไ^{๓๐๘}ค^{๓๐๙}ว^{๓๑๐} “พ^{๓๑๑}น^{๓๑๒}ท^{๓๑๓}น^{๓๑๔} “ส^{๓๑๕}น^{๓๑๖}
ท^{๓๑๗}ำ^{๓๑๘}น^{๓๑๙}บ^{๓๒๐}ไ^{๓๒๑}ค^{๓๒๒}ว^{๓๒๓} “เ^{๓๒๔}ล^{๓๒๕}

ค^{๓๒๖}ค^{๓๒๗}น^{๓๒๘}ไ^{๓๒๙}ค^{๓๓๐} “ซ^{๓๓๑}ำ^{๓๓๒}ง^{๓๓๓}มา^{๓๓๔}ห^{๓๓๕}า^{๓๓๖} “เ^{๓๓๗}ม^{๓๓๘}อ^{๓๓๙}ง^{๓๔๐}มา^{๓๔๑} “ผู้^{๓๔๒}ช^{๓๔๓}อ^{๓๔๔}
เ^{๓๔๕}น^{๓๔๖}เ^{๓๔๗}ล^{๓๔๘} “เพ^{๓๔๙}

คำจารึก

๒๙. อุ^๑กั^๒มา^๓นเป^๔ม^๕ช้าง^๖บ^๗ม^๘มา^๙บ^{๑๐}ม^{๑๑}ปัว^{๑๒}บ^{๑๓}
 “ม^{๑๔}นา^{๑๕}บ^{๑๖}ม^{๑๗}” (๒)
 ๓๐. น^๑บ^๒ม^๓ท^๔อง^๕ไ^๖ห^๗ก^๘ม^๙น^{๑๐}น^{๑๑}ช^{๑๒}ย^{๑๓}น^{๑๔}น^{๑๕}ว^{๑๖}ง^{๑๗}
 เป^{๑๘}น^{๑๙}บ^{๒๐}า^{๒๑}น^{๒๒}เป^{๒๓}น^{๒๔}” เม^{๒๕}อ^{๒๖}
 ๓๑. ง^๑ไ^๒ด^๓ี^๔ช^๕า^๖” เส^๗อ^๘ก^๙ช^{๑๐}า^{๑๑}” เส^{๑๒}อ^{๑๓}อ^{๑๔}ท^{๑๕}ว^{๑๖}” พ^{๑๗}ง^{๑๘}ท^{๑๙}ว^{๒๐}ว^{๒๑}บ^{๒๒}
 ก^{๒๓}” ต^{๒๔} บ^{๒๕}ช^{๒๖}า^{๒๗}บ^{๒๘}” ต^{๒๙}ไ^{๓๐}น^{๓๑}
 ๓๒. ป^๑าก^๒” ป^๓ค^๔” ม^๕ก^๖” ต^๗อ^๘อ^๙น^{๑๐}น^{๑๑}” ถ^{๑๒}ง^{๑๓}ร^{๑๔}ว^{๑๕}น^{๑๖}ไ^{๑๗}ว^{๑๘}
 ท^{๑๙}น^{๒๐}น^{๒๑}ไ^{๒๒}ท^{๒๓}ว^{๒๔}ไ^{๒๕}า^{๒๖}ห^{๒๗}น^{๒๘}า^{๒๙}
 ๓๓. ป^๑ก^๒ก^๓ล^๔า^๕ง^๖บ^๗า^๘น^{๑๐}ก^{๑๑}ล^{๑๒}า^{๑๓}” เม^{๑๔}อ^{๑๕}ง^{๑๖}” ม^{๑๗}
 ค^{๑๘}ว^{๑๙}า^{๒๐}ม^{๒๑}เจ^{๒๒}บ^{๒๓}ท^{๒๔}อ^{๒๕}ง^{๒๖}
 ๓๔. (อ^๑) อ^๒ง^๓ไ^๔จ^๕ม^๖น^๗น^๘จ^๙ก^{๑๐}ก^{๑๑}ก^{๑๒}อ^{๑๓}ว^{๑๔}” เอ^{๑๕}ง^{๑๖}เจ^{๑๗}า^{๑๘}” เอ^{๑๙}ง^{๒๐}
 ช^{๒๑}น^{๒๒}บ^{๒๓}ไ^{๒๔}ว^{๒๕}ไ^{๒๖}ป^{๒๗}ท^{๒๘}น^{๒๙}น^{๓๐}ก^{๓๑}
 ๓๕. “ต^๑ง^๒อ^๓น^๔น^๕ท^๖า^๗น^๘ร^๙ว^{๑๐}น^{๑๑}ไ^{๑๒}ว^{๑๓}” พ^{๑๔}อ^{๑๕}ช^{๑๖}ว^{๑๗}า^{๑๘}ม^{๑๙}ค^{๒๐}า^{๒๑}น^{๒๒}ท^{๒๓}ง^{๒๔}
 เจ^{๒๕}า^{๒๖}” เม^{๒๗}อ^{๒๘}ง^{๒๙}ไ^{๓๐}ด^{๓๑}

คำอ่าน

- อยู่^๑ มี^๒น^๓บ^๔มี^๕ช้าง^๖บ^๗มี^๘มา^๙บ^{๑๐}มี^{๑๑}ปัว^{๑๒}บ^{๑๓}
 มี^{๑๔}นา^{๑๕}บ^{๑๖}มี^{๑๗}ว^{๑๘}อ-
 น^๑บ^๒มี^๓ท^๔อง^๕ ไ^๖น^๗ก^๘มี^๙น^{๑๐}น^{๑๑}ช^{๑๒}ย^{๑๓}น^{๑๔}น^{๑๕}ว^{๑๖}ง^{๑๗}
 เป^{๑๘}น^{๑๙}บ^{๒๐}า^{๒๑}น^{๒๒}เป^{๒๓}น^{๒๔}มี^{๒๕}อ-
 ง^๑ ไ^๒ด^๓ี^๔ช^๕า^๖เลือก^๗ช^๘า^๙เลือก^{๑๐} ท^{๑๑}ว^{๑๒}ง^{๑๓}ท^{๑๔}ว^{๑๕}ว^{๑๖}บ^{๑๗}
 ก^{๑๘}ไ^{๑๙}ด^{๒๐}ี^{๒๑}ช^{๒๒}า^{๒๓}บ^{๒๔}ไ^{๒๕}น^{๒๖}
 ป^๑าก^๒ป^๓ระ^๔ฐ^๕ม^๖ิ^๗กะ^๘ต^๙ัง^{๑๐}อ^{๑๑}น^{๑๒}น^{๑๓}ร^{๑๔}ว^{๑๕}น^{๑๖}ไ^{๑๗}ว^{๑๘}
 ท^{๑๙}น^{๒๐} ไ^{๒๑}ท^{๒๒}ว^{๒๓}ไ^{๒๔}า^{๒๕}ห^{๒๖}น^{๒๗}า^{๒๘}
 ป^๑ก^๒ ก^๓อ^๔า^๕ง^๖บ^๗า^๘น^{๑๐}ก^{๑๑}ล^{๑๒}า^{๑๓}น^{๑๔} มี^{๑๕}อ^{๑๖}ย^{๑๗}ม^{๑๘}
 ค^{๑๙}ว^{๒๐}า^{๒๑}ม^{๒๒} เจ^{๒๓}บ^{๒๔}ท^{๒๕}อ^{๒๖}ง^{๒๗}
 อ^๑ง^๒ไ^๓จ^๔ม^๕น^๖น^๗จ^๘ก^{๑๐}อ^{๑๑}ว^{๑๒}” เอ^{๑๓}ง^{๑๔}เจ^{๑๕}า^{๑๖}” เอ^{๑๗}ง^{๑๘}
 ช^{๑๙}น^{๒๐}บ^{๒๑}ไ^{๒๒}ว^{๒๓}ไ^{๒๔}ป^{๒๕}ท^{๒๖}น^{๒๗}น^{๒๘}ก^{๒๙}-
 ต^๑ง^๒อ^๓น^๔น^๕ท^๖า^๗น^๘ร^๙ว^{๑๐}น^{๑๑}ไ^{๑๒}ว^{๑๓} พ^{๑๔}อ^{๑๕}ช^{๑๖}ว^{๑๗}า^{๑๘}ม^{๑๙}ค^{๒๐}า^{๒๑}น^{๒๒}ท^{๒๓}ง^{๒๔}
 เจ^{๒๕}า^{๒๖}มี^{๒๗}อ^{๒๘}ง^{๒๙}ไ^{๓๐}ด^{๓๑}

ด้านที่ ๒

คำจารึก

๑. "ขุนวรวงศ์" (เอ) พอลอตามสวนความแก่
หม่นด้วยชื่อ โพรโน
๒. ("เม)อง สุกโฮโท" (นี้) "จ่งฮี่สร้างป่า
หมากป่า พูลท้าว" เมอ
๓. "ง" (นี้) "ทุกแห่งป่าพร้าวก็หลายใน" เมือง
"นี้ป่าสาบ
๔. "ก็หลายใน" เมือง "นี้หมากม่วงก็หลาย
ใน" เมือง "นี้
๕. ห(มา)กขามก็หลายใน" เมือง "นี้ใครสร้าง
ได้ไว้แก่มั่น
๖. กลาง" เมือง สุกโฮโท" (นี้) "น้ำฉวพอง
โพธิ์" ส"โฮ" กน" ค
๗. ... (นี้) "ง" กนน้ำโฮ" เมืองนี้รอบ
"เมือง สุกโฮโท" (นี้) "ดรา
๘. บ(ว) ได้สามพัน" "คำเรือชาวคนใน
"เมือง สุกโฮโท" (นี้)
๙. มก(ก) ทานมกทรวง" สอมกโกยทาน
พั" ฐนรณคัณฑ์
๑๐. เจ้า" เมือง สุกโฮโท" (นี้) ทงชาวแม่ชว
เจ้าท้อปัวทวยนา
๑๑. จ" ล(ก) เจ้า" ล" ฐนทง" "ฮั่นทงหลาย
ทง" "มี" ฐ" มี" ฐ
๑๒. ปู่ท้อ" มี" ฐรธาในพระ" พุทธสาสน
ทง" "ส" "เมอพรน
๑๓. ชา" ทุกคน" "เมอออกพรนผากราน
ก" "น" "เดอน" "นี้" "ง" จ
๑๔. จนตัว" เมอออกราน" ก" "น" "มี" "บ่" "ย" "มี
พนหมาก" "มี

คำอ่าน

- ฮั่นเรือกเมือตาม สวนความแก่
หม่นด้วยชื่อ โพรโน
เมืองสุโขทัยนี้จ่งฮี่สร้างป่า
หมากป่าพูลท้าวเมือ-
งนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมือง
นี้ ป่าสาบ
ก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลาย
ในเมืองนี้
หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้าง
ได้ไว้แก่มั่น
กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำฉวพอง
โพธิ์ สีกันดี
...ตั้งกินน้ำโฮเมืองนี้รอบ
เมืองสุโขทัยนี้ ดรา-
บุรี ได้สามพันคำเรือชาว คนใน
เมืองสุโขทัยนี้
มกทาน มกทรวง ผักโฮยทาน
พัชฐนรณคัณฑ์
เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทังชาวแม่ชว
เจ้า ท้อปัวทวยนา-
ง ลูกเจ้าลูกขุน ทังฮั่นทงหลาย
ทังมีฐาอยู่
ปู่ท้อมีศรีพรธาในพระพุทธรูปสาสน
ทงคือเมือพรน-
ชาทุกคน เมือออกพรนผากราน
กฐิน เดือนนี้
จนตัว เมือออกรานกฐิน มีพนมีบ่มี มี
พนหมาก มี

หอสมุดแห่งชาติ

คำจารึก

๑๕. พนมดอกไม้ม^๑หมอนนึ่งหมอนโนน
บ^๑วิพารก^๑อนโธ
๑๖. ยทพณณ^๑ปณ^๑ญบ^๑สำนไป^๑ตตตต
ก^๑ณ^๑เกอ
๑๗. ไร^๑ญก^๑พ^๑น^๑เมื่อจก^๑เข้ามาวระวระ
กณณ^๑ไธ
๑๘. “ญก^๑(^๑พ^๑)น^๑เข้าหรวรณ^๑ด^๑บงค^๑ก^๑อ^๑(^๑)
ด้วยสองพาดสอง^๑พ
๑๙. นสอง^๑เลือกสองซบ^๑โคจรก^๑มก^๑
เหล่น^๑เพอ^๑โคจร
๒๐. ก^๑มก^๑ก^๑หรว^๑ว^๑โคจรก^๑มก^๑“เลอ^๑
“เลอ^๑น^๑เมอ^๑สุ
๒๑. ก^๑โร^๑โท^๑“น^๑“ม^๑“ส^๑ปาก^๑(^๑ป^๑)ต^๑ท^๑ว^๑
ท^๑ณ^๑ญ^๑ณ^๑ค^๑น^๑ส^๑ต^๑ก^๑น^๑
๒๒. เข้ามา^๑ต^๑ท^๑น^๑ม^๑ท^๑ย^๑(^๑น^๑)ท^๑น^๑เล^๑น^๑ไฟ^๑
“เมอ^๑สุ^๑โร^๑โท^๑“น^๑
๒๓. “ม^๑ง^๑ง^๑จก^๑ก^๑น^๑ค^๑ก^๑อ^๑(^๑ว^๑)“เมอ^๑สุ^๑โร^๑โท^๑
“น^๑“ม^๑พ^๑ท^๑ว^๑“ม^๑
๒๔. พระ^๑พุท^๑ธ^๑ว^๑บ^๑ท^๑อ^๑“ม^๑พระ^๑ธ^๑ฐ^๑ว^๑ค^๑“ม^๑
พระ^๑(^๑พ^๑)ท^๑ธ^๑ว^๑บ^๑
๒๕. “ม^๑พระ^๑พุท^๑ธ^๑ว^๑บ^๑น^๑เ^๑ไ^๑ญ^๑“ม^๑พระ^๑
พุท^๑ธ^๑ว^๑ป^๑อ^๑น^๑
๒๖. ราม^๑“ม^๑พ^๑ท^๑ว^๑น^๑น^๑เ^๑ไ^๑ญ^๑“ม^๑พ^๑ท^๑ว^๑น^๑
ราม^๑“ม^๑ป^๑
๒๗. “ม^๑ค^๑ว^๑“น^๑ล^๑(^๑ส^๑ย^๑ม^๑)ต^๑“ม^๑ล^๑(^๑ว^๑)ม^๑ล^๑ท^๑ว^๑น^๑
“เ^๑บ^๑อ^๑น^๑ว^๑น^๑ค^๑
๒๘. “เมอ^๑สุ^๑โร^๑โท^๑“น^๑“ม^๑อ^๑(^๑ว^๑)ญ^๑ญ^๑
พ^๑ุ^๑ณ^๑ร^๑ว^๑น^๑ค^๑น^๑ท^๑ว^๑ก^๑ว^๑ท^๑ว^๑

คำอ่าน

- พนมดอกไม้ม^๑ มีหมอนนึ่งหมอนโนน^๑
บริพารก^๑อนโธ-
- ยทพณณ^๑ปณ^๑ญบ^๑สำนไป^๑ ไปสู่ต^๑ญ^๑ติ^๑
ก^๑ฐ^๑น^๑เกอ-
- ไร^๑ญก^๑พ^๑น^๑ เมื่อจก^๑เข้ามาว^๑ระว^๑ระ
ก^๑ณ^๑น^๑ไธ-
- ญก^๑พ^๑น^๑เข้าห^๑รว^๑รณ^๑ ต^๑บ^๑งค^๑ม^๑ก^๑อ^๑
ด้วยสองพาด^๑สอง^๑พ-
- ณ^๑ เลือก^๑เลือก^๑ซบ^๑ โคจร^๑จ^๑ก^๑ม^๑
เล^๑น^๑ เล^๑น^๑ โคจร-
- ก^๑ม^๑ก^๑ห^๑ว^๑ โคจร^๑จ^๑ก^๑ม^๑เล^๑น^๑
เล^๑น^๑ เมือง^๑สุ-
- โร^๑ท^๑ย^๑นี้ มี^๑ส^๑ปาก^๑ป^๑ระ^๑ต^๑ท^๑ว^๑
ท^๑ย^๑ร^๑อ^๑ณ^๑ค^๑น^๑ส^๑ต^๑ก^๑น^๑
- เข้ามา^๑ต^๑ท^๑น^๑ม^๑ท^๑ย^๑น^๑ ท^๑น^๑เล^๑น^๑ไฟ^๑
เมือง^๑สุ^๑โร^๑ท^๑ย^๑นี้
- มี^๑ต^๑ง^๑จ^๑ก^๑น^๑ค^๑ก^๑อ^๑ ท^๑ว^๑น^๑เมือง^๑สุ^๑โร^๑ท^๑ย^๑
นี้ มี^๑พ^๑ท^๑ว^๑ มี^๑
- พระ^๑พุท^๑ธ^๑ว^๑ป^๑ท^๑อ^๑ มี^๑พระ^๑ธ^๑ฐ^๑ว^๑ค^๑ มี^๑
พระ^๑พุท^๑ธ^๑ว^๑ป^๑
- มี^๑พระ^๑พุท^๑ธ^๑ว^๑ป^๑น^๑เ^๑ไ^๑ญ^๑ มี^๑พระ^๑
พุท^๑ธ^๑ว^๑ป^๑น^๑
- ราม^๑ มี^๑พ^๑ท^๑ว^๑น^๑น^๑เ^๑ไ^๑ญ^๑ มี^๑พ^๑ท^๑ว^๑น^๑
ราม^๑ มี^๑ป^๑
- “ม^๑ค^๑ว^๑มี^๑ย^๑ม^๑ค^๑ มี^๑ล^๑ว^๑ มี^๑ล^๑ท^๑ว^๑น^๑
เ^๑บ^๑อ^๑น^๑ว^๑น^๑ค^๑
- เมือง^๑สุ^๑โร^๑ท^๑ย^๑นี้ มี^๑โร^๑ญ^๑
พ^๑ุ^๑ณ^๑ร^๑ว^๑น^๑ค^๑น^๑ท^๑ว^๑ก^๑ว^๑ท^๑ว^๑

(๑) เขียนว่า ก^๑อ^๑ย^๑ สย^๑ท^๑น^๑น^๑ค^๑น^๑ค^๑อ^๑

ภาษาปัลลว

คำจารึก

๒๙. โยหทานแก่มหาเถร(งง)ราชปราชญ์
รชนจบปิฎกไตร
๓๐. หลววกกว่าปุศฺรในเฌองนี้ ทุกคน
ลูกแก่เฌองสรอ
๓๑. รรมาธมาใน(ก)กลางอริฏฺฏกมีพิ
ทวารอนนเฌองน
๓๒. ให้ญฺสงงามแก่กัมีพระอฎฐารศอนน
เฌองลูกอ
๓๓. นเฌองตวาน(น)โธกเฌอง(ง)ส(โ)ธ
โทนี้มพิทวารมปุศฺร
๓๔. มหลอหลว(มป)าหมากป้าพลมไว้
มณามถันถ่าน
๓๕. มบ้านให้ญปา(น)ลกมป้าม(ง)ม
ป้าชามตุรรมตั้งแกล

คำอ่าน

- โยยทานแก่มหาเถร สังฆราชปราชญ์
เรียนจบปิฎกไตร
หลววกว่าปุศฺรในเมืองนี้ ทุกคน
ลูกแต่เมืองศรีอ-
รรมาธมา ในกลางอริฏฺฏก มีพิ-
ทวารอันเฌองน
ให้ญฺ สงงามแก่กั มีพระอฎฐารศอัน
เฌอง ลูกอ-
น เป็องตวันโธกเมืองสุโข-
ทัยนี้ มีพิทวาร มีปุศฺร
มีทะเลทวาร มีป้าหมากป้าพล มีไว้
มีนา มีถันถ่าน
มีบ้านให้ญบ้านเล็ก มีป้ามั่งมี
ป้าชาม ตุรรมตั้งแกล

คำจารึก

๑๕. รัชนีเมืองวิเทโหชลาวิทูสนุตตรวม
แก่ภูบาลก ภู
๑๖. งท่วยจำ"สถ"มีชีวนนุสตรวมพ
ขุนรามคำแหง
๑๗. เจ้าเมือง"ศรีสทชนนาโล"สุโขไท"ชิน
เมืองวิเทโหชลา
๑๘. รัทนต์ให้"ผ่งท่วย"ลูกเจ้า"ลูก"ขุน"ผ่ง
ท่วย"ถบ้าน"ือ
๑๙. "เมือง คน"^(๑)วนน"เตอนตบ"เตอน
เตมทำนเม่งข้าง"เ
๒๐. (อ)การพดลชางท่อนถ้อมทองงา...
ชวา"ช"ูจา"คร"^(๒)
๒๑. (พ) ขุนรามคำแหง"ชิน"ชีไปนบพร(ง)
...อร"ญญกนด"
๒๒. (ว)เจ้ามา วจา"รกอนน"เมือง"มใน
"เมืองชลงงสถาบกไว้
๒๓. (ตัว)ยพระ"ศรีรัตนธา"ุดจา"รกอนน
"เมือง"มในถ้ำ"ชถ้ำ
๒๔. (พ)ระราม"อยู่เมืองน้ำลำพายจา"รกอนน
"เมือง"มในถ้ำ
๒๕. (ว)ดธาวีในกลวงป่าดำน"น"มหาธา
สองอนน"เมือง"ช
๒๖. (หา)ธาวีระมาสนน"เมือง"ช"ุพทอนธา
(ช)ดาร์"หน"น"ชม
๒๗. หนง"ษลาบารสถาบกไว้"ทัน"(ง)
ทงหลายเทน

คำอ่าน

- ร ชีนเมืองวิเทโหชลาวิทูสนุตตรวม
แก่ภูบาลก ภู-
- งท่วยจำสถ มีชีวันนุสตรวม พ่อ
ขุนรามคำแหง
- เจ้าเมืองศรีสทชนนาโลสุโขทัย ชีน
เมืองวิเทโหชลา-
- หนิน ให้ผ่งท่วยลูกเจ้าลูกขุน ผ่ง
ท่วยถึบ้านถึ
- เมือง ศรีวันเดือนดับเดือน
เต็ม ทำนเม่งข้างเ-
- อการพดลชาง ท่อย้อมทองงา (ชาย)
ชวา ชื่อจากรี"
- พ่อขุนรามคำแหง ชีนชีไปนบพระ
(เก็ง) อริญญกนด-
- วเข้ามา วจารึกอันเมือง มีใน
เมืองเชียง สถาบกไว้
- ตัวพระศรีรัตนธาตุ จารึกอัน
เมือง มีในถ้ำชื่อถ้ำ
- พระราม อยู่เมืองน้ำลำพาย จารึกอัน
เมือง มีในถ้ำ
- รัตนธาวี ในกลวงป่าดำน มีสาธา
สองอัน อันเมืองชื่อ
- สาธาพระมาสน อันเมืองชื่อทุกสาธา
ธดานทินนี้ ชื่อ-
- นังสาธาบาร สถาบกไว้นี้ จึง
ทั้งหลายเทน

(๑) เดิมอ่านว่า กณ สอภทพณฉิวบิณ คนน

(๒) เดิมอ่านว่า ศรี สอภทพณฉิวบิณ ศรี

ด้านที่ ๔

คำจารึก	คำอ่าน
๑. พุทธพระ(ว)รมคัมแห่งอุกพุทฺธพระ"นร "นทรา"ทศยเป	พุทธพระวรมคำแหง อุกพุทธนครี อินทราพิศัยเป...
๒. (น)รณ(ไ)น"เมอง"นรชช(นา)อ อโรโททงมาการลาว	นรณไนเมืองศรีสัตตนาลัย สุโรทัย ทังมาการลาว
๓. (น)สโท"เมองได้หลำฟ้าฎ...โท ชว"อชวของมาออ	นสโทเมืองได้หลำฟ้าฎ...โท ชวอชวของมาออ
๔. ก ๑๒๐๘ สก"ป"การให้"ชด(เอา)พระ ธา"ุดออกทองหลาย	ก ๑๒๐๘ สกปิกัน ให้ชดเอาพระ ธาอุดอก ทังหลาย
๕. เทนททำ"บชาน์เรอแก่พระธา"ุดได้ "เดอนทกวัน"จ	เท็น ทักทำชาน์เรอนแก่พระธาได้ เดอนทกวัน จ
๖. อเอาอองม่งในกลาง"(เมอ)"นรชช นาโอ้พระเจ	งเอาอองม่งในกลางเมืองศรีสัตต นาลัยก่อพระเจ
๗. "ค"เทนทกเข้า"จ่งแล้วตั้งวงงนา ลยัมพระม	คยเทนทกเข้าจ่งแล้ว ตั้งวงงนา ลยัมพระม
๘. ทาธา"ุดสามเข้า"จ่งแล้ว"เมอ"ก่อนลา "สโท"นัป	ทาธา"ุดสามเข้าจ่งแล้ว เมอก่อนลา สือโทนัป
๙. "ม ๑๒๐๕ สก"ปมมพ"ุชนรรมคัมแห่ง ทาโคโรจ	มี ๑๒๐๕ สกปมมม พุทธนรรมคำแหง ทาโคโรจ
๑๐. ในใจแลได้ลา"สโท"นัลา"สโท"นั "จ่ง"ม"เพ	ไนใจแลได้ลา"สือโท"นั ลายสือโทนั จ่งมพิ
๑๑. อ"ุชน"นัอันได้ไว้พ"ุชนพระวรมคัม ททงนันทา	อชนญัณได้ไว้ พุทธพระวรมคำ ททงนันทา
๑๒. เปนท้าวเปนพรอญแก่โททงหลายทา เปน	เปนท้าวเปนพระระแลกโททงหลาย ทา เปน
๑๓. คุวอาจารย์สั่งสอนโททงหลายให้"รู้	คุวอาจารย์สั่งสอนโททงหลายให้"รู้
๑๔. บณ"ุรธรรมทแต่คนอาน"มไน"เมอง โทด้อย	บุญุรธรรมท แต่คนอันมีในเมือง โทด้อย

คำจารึก

๑๕. ู่วัดว่ยทลวกกด้วยแก้วด้วยทานด้วย
ฉคธ
๑๖. ด้วยนวงหาคณจกณเสมอ^{๑๖}มิได้อาจ
ปราบ^{๑๖}ผู้ชั่ว
๑๗. "เสก"มิ^{๑๗}เมื่องกว้างช้างหลายปราบ
"เบื่องควนณอ
๑๘. อกรอดสรลงสองแคว^{๑๘}ดูบาจารย์ศา
เท่าฝั่งขอ
๑๙. ง^{๑๙}เืองของจนนของคำเป^{๑๙}น^{๑๙}ท^{๑๙}แล้ว^{๑๙}บ่ง
ทว
๒๐. นอนวอดคน^{๒๐}ท^{๒๐}พระบางแพท^{๒๐}กุ^{๒๐}ส
ทวณณ^{๒๐}กุ
๒๑. มราช^{๒๑}บุ^{๒๑}ว^{๒๑}เพชว^{๒๑}(^{๒๑}บุ^{๒๑})ว^{๒๑}ศรธรมราช
ฝั่งทะเล
๒๒. ส^{๒๒}ุมท^{๒๒}าเป^{๒๒}น^{๒๒}ท^{๒๒}(แล้ว^{๒๒})เบื่องควนณคก
รอด^{๒๒}"เมอ
๒๓. จฉอด^{๒๓}"เมอง..นทงคำพิ^{๒๓}ต^{๒๓}ส^{๒๓}ุมท^{๒๓}
ทาเป
๒๔. ฬณณ^{๒๔}ว^{๒๔}"เบอง(^{๒๔}คน)นอนรอด^{๒๔}"เมอง
แพท^{๒๔}"เม
๒๕. องม่าน^{๒๕}"เมองณ..^{๒๕}เมองทอว^{๒๕}พันฝั่ง
ขอ
๒๖. "เมองชวาเป(^{๒๖}น^{๒๖})ท^{๒๖}แล้ว^{๒๖}ว^{๒๖}ปลก^{๒๖}ช้ง
ฝั่ง^{๒๖}อุก^{๒๖}บ่า
๒๗. น^{๒๗}อุก^{๒๗}"เมอง(ณ^{๒๗})น^{๒๗}ชอ^{๒๗}บ^{๒๗}ด^{๒๗}ว^{๒๗}ธ^{๒๗}ร^{๒๗}ม^{๒๗}
ทุกคน

คำอ่าน

- ู่วัดว่ยทลวก ด้วยแก้วด้วยทาน ด้วย
ฉคธ
- ด้วยนวง หาคณจกณเสมอ^{๑๖}มิได้ อาจ
ปราบ^{๑๖}ผู้ชั่ว
- เสก^{๑๗} มิ^{๑๗}เมื่องกว้างช้างหลาย ปราบ
เบื่องควนณอ-
- อก รอด สรลง สองแคว^{๑๘} ดูบาจารย์ ศา^{๑๘}
เท่าฝั่งขอ-
- อเืองเวียงจันทน์เวืองคำ^{๑๙}ปิ่น^{๑๙}ที่^{๑๙}แล้ว^{๑๙} เป็(อ)^{๑๙}ง
ทัว
- นอน รอดคน^{๒๐}ที่^{๒๐} พระบาง แพท^{๒๐}กุ^{๒๐}ส
ทวณณ^{๒๐}กุ-
- มิ ราชบุ^{๒๑}รี เพชว^{๒๑}บุ^{๒๑}รี ศีรธรมราช
ฝั่งทะเล
- สมุท^{๒๒}าปิ่น^{๒๒}ที่^{๒๒}แล้ว^{๒๒} เบื่องควนณคก
รอดเมื่อ-
- จฉอด เมือง..น ทงสาวดี สุมท^{๒๓}
ทาเป-
- ฬณณ^{๒๔}ว^{๒๔} เบื่องคินนอน รอดเมือง
แพท^{๒๔} เม-
- องม่าน เมืองณ... เมืองทอว^{๒๕} พันฝั่ง
ขอ
- เมื่องชวา เป็น^{๒๖}ที่^{๒๖}แล้ว^{๒๖}ว^{๒๖} ปลุก^{๒๖}เลื่อง
ฝั่งอุก^{๒๖}บ่า-
- น^{๒๗}อุก^{๒๗}เมือง^{๒๗}นั้น^{๒๗} ชอบด้วยธรรม
ทุกคน

ข้อสังเกตและความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับคำบางคำ

ข้อสังเกตและความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับคำบางคำนี้ ได้จากผู้เชี่ยวชาญ เห็นว่ามีประโยชน์ อาจจะช่วยในการพิจารณาคำที่คล้ายคลึงกันนี้ ที่มีใช้ในที่อื่นได้ จึงรวบรวมมาลงพิมพ์ไว้ เป็นความรู้ทั่วไปด้วย ข้อความบางตอนในวงเล็บนั้นได้มาจากข้อคิดเห็นในหนังสือบางเล่ม เห็นว่า น่าสนใจจึงรวบรวมไว้ด้วย

รหัส	บอกที่ปรากฏของคำในจารึก มีดังนี้
เลขตัวแรก	หมายถึงด้าน มี ๔ เลข คือ ๑, ๒, ๓, ๔
เลขตัวที่สอง	บอกลำดับบรรทัดในแต่ละด้าน เช่น ๑-๓ หมายถึง ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓
ชื่อผู้ให้คำอธิบายหรือจำกัดความ ใส่ไว้ในวงเล็บข้างหน้า	
ประเสริฐ	คือ ดร.ประเสริฐ ณ นคร
ฉันทิชย์	คือ นายฉันทิชย์ กระแฉิง
ประสาร	คือ นายประสาร บุญประครอง
พิฑูร	คือ นายพิฑูร มลิวัลย์
ทองสิบ	คือ นายทองสิบ ศุภะมารค์
มานิต	คือ นายมานิต วอล์โกดิม

ด้านที่ ๑

๑-๑ เมือง

ในที่นี้อาจแปลได้ว่ารุ่งเรือง

(พิฑูร) เมืองน่าจะมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า **เมือง** ซึ่งแปลว่ารุ่งเรือง ชาวอีสานนิยมพูดเป็นคำซ้อนว่า **เมืองสาธ** เช่น พอสเมืองสาธ หมายความว่า พอรุ่งอรุณ พอสว่าง (ฉันทิชย์) ในภาษาไทยพยางค์ มีคำว่า เมือง ออกเสียงคล้าย เมือง แปลว่า ชั่ว-ชั่ว

๑-๑ บ้านเมือง

ในที่นี้เป็นชื่อคน แปลว่า ทำให้บ้านเมืองเบิกบาน บ้านเป็นคำไทย ไม่ใช่ บาส ซึ่งเป็นคำภาษาบาลี แปลว่า คู่มือ

(พิฑูร) คำว่า **เมือง** ภาษาไทยอีสานแปลว่ารุ่งเรือง สุขใส เช่น ฟ้ามลอบเมือง หมายความว่า ฟ้ามลอบเป็นแสงแวววาว เรืองรอง

(ประเสริฐ) คำว่า แปลว่า **เมือง** ในที่นี้ ควรคงไว้ในความหมายว่า ป้านเมือง พระมหากษัตริย์ของสุโขทัยพระองค์อื่นๆ ก็มีพระนามเป็นภาษาไทย เช่น พญาสีไทย พญาเลอไทย เป็นต้น

๑-๒ เมือง

แปลว่า เรา เป็นพหูพจน์

(พิฑูร) คำว่า **เมือง** ทางอีสานมีใช้ในวรรณคดี หมายความว่า เป็นพหูพจน์ คือ เรา (สองคน) ข้า (สองคน) เช่นเดียวกับคำ **เชื้อ** ซึ่งแปลว่า ท่าน (ทั้งสอง) เธอ (ทั้งสอง)

๑-๓ เตียมแต่

แปลว่า ตั้งแต่

(พิฑูร) สมัยหนึ่ง ในวรรณคดีอีสาน มีคำว่า **เจียม** หรือ **เจียมแต่** เช่น เจียมจากเจ้า หมายความว่า ตั้งแต่จากเจ้า **เจียม** ๓ กับ ๑ ใช้แทนกันได้

๑-๔ สิบเก้าเข้า

หมายความว่า ย่างเข้าสิบเก้าปี

(พิฑูร) คำ **เข้า** ควรจะหมายถึง ย่างเข้า ไม่ควรหมายความว่า ปี ในวรรณคดีอีสาน มีที่หลายแห่ง ซึ่งแปลว่า ปี เช่น อายุได้ ๑๖ **เข้า** หมายความว่า ย่างเข้า ๑๖ ปี ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่สอง ก็มีข้อความว่า อายุยี่สิบเก้าเข้าสามสิบ

๑-๕ ฬ

แปลว่า ฬ รบพุ่ง กวาดต้อน

(พิฑูร) ภาษาอีสาน **ฬ** แปลว่า **กวาดต้อน** ก็ได้

(ทองฮีบ) ภาษาธรรม **ฬ** แปลว่า **ฬ** (อุพจนานุกรมธรรม เล่ม ๑ หน้า ๔๑๓)

พจนานุกรมอีสาน **ฬ** แปลว่า กระทบกระพัง ปะทะ

๑-๕ หัวซ้ายหัวขวา

หมายความว่า ทางซ้ายทางขวา

(ฉันทิชย์) **หัว** หมายถึง มุม หรือ ทิศ ก็ได้ ในวรรณคดีมีที่ใช้บ่อยๆ ในความหมายนี้ (ทองฮีบ) แปลว่า **ด้าน** ก็ได้ เช่นเดียวกับการที่รถแล่นไปตามถนน คือ แล่นทางด้านซ้ายก็ได้ ขวาก็ได้ ในกรณีนี้กองทัพอีสานฝ่ายเคลื่อนมาในทางตรงกันข้าม ฝ่ายหนึ่งมาทางด้านซ้าย อีกฝ่ายหนึ่งเคลื่อนมาทางขวา ฝ่ายขุนสามชนมองเห็นข้าศึกก่อน จึงได้เคลื่อนเข้าตี

(พิฑูร) **หัวซ้าย** น่าจะหมายถึงทิศเหนือ **หัวขวา** หมายถึงทิศใต้ ในวรรณคดีเรื่องหัวทุ่งกล่าวถึงกระบวนทัพโบราณว่า มีการจัดกระบวนเป็นรูปปีกกา คือ แบ่งเป็นปีกซ้ายปีกขวา ตอนท้ายทัพแบ่งเป็นสามกอง คำว่า **หัวซ้าย หัวขวา** จึงน่าจะมีความหมายดังกล่าว

๑-๖ เกี่ยน

หมายความว่า ตาหน้ากันเข้าไป

(ฉันทิชย์) คำนี้มีใช้ในนิเวศนพ่ายบ่อยๆ ว่า เกี่ยนพลในความหมายว่า เคี่ยนพล

๑-๖ ไพรฟ้าหน้าใส

หมายถึง ไพรพล ประชาชน

(ฉันทิชย์) คำนี้มีใช้ในมหาชาติคำหลวงกัณฑ์มหาพน หมายถึง ประชาชน “ไพร่ฟ้าหน้าใส ชาวเขตอุตร กำจัดท้าวจร จากเมืองมอหาน”

(ประเสริฐ) พจนานุกรมไทย-ยวน แปลคำนี้ว่า **วานฏ** ในสมัยก่อนพลเรือนทุกคนเป็นทหารเมื่อถึงคราวต้องรบ ไม่มีการแยกเป็นทหารและพลเรือน

(พิฑูร) โดยทั่วไป คำนี้คงหมายถึง ประชาชน แต่ในที่นี้น่าจะหมายถึงเฉพาะไพร่พล หรือทหารกองหน้าของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์

๑-๖ หนีญอยู่ยพายจะแนจัน

หนีกระจัดกระจาย แยกย้ายกันไป

(ประเสริฐ) คำ “**อยู่ย**” มีปรากฏในเรื่องพระลอ ว่า เท้าโยโย่ โส่กระสัน เป็นลักษณะของการวิ่ง **อยู่ย** เป็นคำย่อของ อยู่ย อยู่ย

(ทองสิม) คำ **อยู่ย** ทางภาคเหนือ แปลว่า เผล็ดเปิดเปิง

(พิฑูร) ภาษาอีสาน **อยู่** แปลว่า แยก **อยู่ย** แปลว่า ย้าย หนีอยู่ย หมายถึง หนีแยกย้ายกันไป หนีไม่เป็นขบวน ในคະເລງพ่ายมีคำว่า โย โย แปลว่า อย่างรวดเร็ว ชุลมุน

(มานิด) ในบางแห่ง คำ **อยู่ย** เขียน **ยะย**

(ทองสิม) **พาย** ในภาษาไทยใหญ่ ออกเสียงว่า ปาย แปลว่า หนี

ภาษาเขมร **พาย** แปลว่าวิ่ง, **จะแนจัน** เขมรแปลว่า เหยียบย่ำ

(พิฑูร) **พาย** ในวรรณคดีอีสาน แปลว่า ไป แหกไป คำนี้ไม่เคยพบที่ใช้ในภาษาชูลมุน **จะแนจัน** น่าจะตรงกับคำว่า **จวนจวน** ในภาษาอีสานซึ่งแปลว่า ชุลมุน รุนราว อีกที

๑-๗ เบกพล

แปลว่า บุกพล ขับพล ไล่ต้อนทหาร

(ทองสิม) เบก ภาษาเขมรโบราณ แปลว่า เปิด ขับ ไล่ต้อน เคี่ยน ปัจจุบันใช้ว่า เบิก

(ฉันทิชย์) สงสัยว่าทำไมในที่นี้จึงใช้คำว่า **พล** ซึ่งเป็นภาษาบาลี ในเมื่อในที่อื่นๆ ใช้ว่าไพร่ฟ้าหน้าใส คำ **เบกพล** จะเป็น **เบิกพล** ซึ่งหมายความว่า เพชรพลเป็นชื่อช้างได้หรือไม่?

(ประเสริฐ) น่าจะเป็น เบิก คือพุ่งเข้าไป

(พิฑูร) เบก กับ เบิก มีความหมายอย่างเดียวกัน เสียงสระ เอ กับเสียงสระ เออ มักใช้แทนกันได้ **เบกพล** ก็คงมีความหมายว่า **เบิกพล** คือบุกพลเข้าไป แหวกพลเข้าไป หรือนำพลเข้าไป

หมายเหตุ: คำนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอ่านไว้ว่า **บุกพล** ศาสตราจารย์ ธอร์ส เซเดส์ อ่านว่า **เนกพล** อธิบายว่าเป็นคำยืมจาก **อเนกพล** คือ มีกำลังมาก ศาสตราจารย์ฉั่ว ทองคำวรรณ อ่านว่า **เนกพล**

๑-๗ ด้อมช้าง

แปลว่า ชนช้าง

(พิฑูร) ต่อ แปลว่า ชน ก็ได้

๑-๑๔ ดีหนังวังช้าง

(ประเสริฐ) ดีหนัง แปลว่า ช้างบางไปคล้องช้าง วังช้าง คือ เอาช้างเข้าไปอยู่ในที่ล้อม (ฉันทิชย์) ดีหนัง เป็นภาษาที่ใช้ในการจับช้าง หมายถึงการเอาหนังมาทำเป็นเชือกคล้อง วังช้างแปลว่า ล้อมช้าง มีใช้ในสมุทรโฆษคำฉันท์

(ทองสืบ) ทางเหนือมีคำว่า **เหนียง** ซึ่งทางอีสานเรียกว่า **นาง** หมายถึงดาบยาวสำหรับ ตักหมูป่าและอื่น ๆ มีตาโกลว่าช่วยตักกระด้าง ฉะนั้น คำว่า **ดีหนัง** อาจหมายความว่า ตักสัตว์ประเภทนั้นด้วย เครื่องดักที่เรียกว่าหนังหรือเหนียงหรือนาง ตามเสียงท้องถิ่น เช่นเดียวกับการจับปลาด้วยอวนก็เรียกว่า **ดีอวน**

(พิฑูร) สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเขียนเล่าถึงวิธีจับช้างว่ามีอยู่ ๔ อย่าง **ดีหนัง** น่าจะหมายถึงการคล้องช้างแบบใช้บ่วงบาศ หรือหน้บ่วงก็ได้คล้องช้างป่าอย่าง การต่อช้างที่พังกันอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ **วังช้าง** น่าจะหมายถึงการจับช้างโดยวิธีล้อม หรือสร้างคอกจับ

๑-๑๕ ได้ช้างได้วง

หมายถึง ได้ช้าง

(ประเสริฐ) คำนี้บางคนบอกว่า **วง** ควรเป็น **วัง** เพราะเป็นคำที่คล้องจองกับข้อความต่อไป คือ ได้บิวได้นาง แต่พิจารณาตัวสะกดในจารึกแล้ว เห็นได้ชัดว่าเป็น **วง** (ทองสืบ) ทราบจาก ครบวรจบ พันธุเมธา ว่า ไทยบางถิ่นมีคำพูดว่า ได้ช้างได้โวง คำว่า **วง** ใช้คู่กับ **ช้าง**

(ฉันทิชย์) **วง** เป็นลักษณะนามของคำ **ช้าง** มีคำกล่าวว่ามีวังสิบทาง มีช้างสิบวง

๑-๑๘ ได้บิวได้นาง

แปลว่า ได้บิรวารชายหญิง

(ประเสริฐ) คำที่ใกล้เคียงกับ **บิว** คือ **ปาว** ซึ่งแปลว่า ผู้ชาย เช่น เจ้าปาว ทางอีสานมี คำว่า **บิวนาง** แปลว่า **นางสนม** แต่คำนี้เดิมอาจหมายถึงคนรับใช้ทั้งหญิงชายก็ได้ ภายหลังความหมายของคำเปลี่ยนไป ดร.เก็ดเนย์* เคยบอกว่าไทยบางพวก คำว่า **นาง**

* Dr.J. Gledney อาจารย์ภาควิชาศาสนา มหาวิทยาลัยมิชิแกน สหรัฐฯ มีความเชี่ยวชาญทางภาษาไทยถิ่น

แสดงว่าเป็นหญิงซึ่งมียศ เช่น เจ้าหญิง แต่ในบางแห่งเช่นในบรรทัดที่ ๒๔ ของจารึกนี้
ปมืปัวปมืนาง คำว่านางคงไม่ได้หมายถึงหญิงที่มียศศักดิ์

(ฉันทิชย์) ในกฎมณเฑียรบาล มีคำว่า **บิวนาง** แปลว่า สนม

(ทองสิม) ภาษาไทยใหญ่ คำว่า **นาง** แปลว่า **คน** เช่น มีลูก ๕ **นาง** คำว่า **ขุนนาง** ที่เรา
ใช้กันอยู่ ก็ไม่ได้แปลว่า ผู้หญิง ภาษาจีนแต่จื๋วว่า **นัง** จีนไท่หล่าว่า **นาง** แปลว่า **คน**
เขมรปัจจุบันเรียกผู้ชายว่า **นาง** ก็มี คำว่า **บิ่ว** ยังไม่ได้พบว่ามิใช่ในหมู่คนไทยพวกไหน
อยากให้อธิบายความนี้ว่า ได้ผู้ใดค้นเพราะคำว่า **ผู้** แปลว่า **คน** ก็ได้ เพศชายก็ได้ ส่วน **นาง**
แปลว่า **คน** ก็ได้

(พิฑูร) ในภาษาอีสาน **บิ่ว** เป็นคุณศัพท์ แปลว่าใหญ่หลวง เช่น เมืองบิ่ว แปลว่า เมือง
หลวง, ลูกบิ่ว แปลว่า ลูกใหญ่, ท้าวบิ่ว-พระมหากษัตริย์, ลูกบิ่ว-ทหาร, ทวีบิ่ว-แม่ทัพ,
ช้างบิ่ว-ช้างหลวง เป็นคำนาม แปลว่า ประมุขหรือกษัตริย์ คำ **บิ่ว** ที่ใช้คู่กับคำ **นาง**
แปลว่า **สาว** บิ่วเป็นข้าราชการฝ่ายหน้า **นาง**เป็นข้าราชการฝ่ายใน ในเรื่องท้าวสุ่
มีข้อความว่า **เทพีบนาง** หมายความว่า มอบข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในให้หมด **บิวนาง**
ในที่นี้อาจใช้ในแง่ใดก็ได้ หรืออาจเป็นคำเดียวกัน หรือ **บิวนาง** หมายความว่าเพียงนาง
หรือ **นางสนม** **นาง** แปลว่า ถ่อน ถ่อนโยน เช่น ทนไม่นาง คือ ทนไม่ถ่อน ในที่นี้อาจ
ใช้ว่าบริวารหญิงบางส่วนจะเป็นบริวารระดับไหนก็ขึ้นอยู่กับผู้เป็นนาย ถ้านายเป็นระดับ
พ่อขุน บริวารก็เท่ากับข้าราชการ ถ้าต่ำกว่านั้นก็เป็นบริวาร ที่ใช้อยู่ในด้านที่ ๒
บรรทัดที่ ๑๑ ความในนั้นว่า ทั้งชาวแม่ชางเจ้า **ท่วยบิ่วท่วยนาง** ไม่ได้หมายถึงคน
ธรรมดาทั่วไป แต่เป็นคนประเภทหนึ่ง

(ทองสิม) เข้าใจว่า **บิ่ว** และ **นาง** ในที่นี้ ไม่น่าจะเป็นคนใหญ่คนโต เพราะไม่เข้ากับ
เรื่องทั้งหมด

(ประเสริฐ) กริดเอดส์** มีความเห็นว่าต้องเป็นคนชั้นสูง สูงกว่าชาวแม่ชางเจ้าอาจใช้ว่า
ข้าราชการหญิงชาย

(พิฑูร) ข้อความที่ว่า “**พานเมืองมาสู่**” นั้น แสดงให้เห็นแล้วว่าคนที่พาเมืองมาให้นั้น
ต้องเป็นเจ้าเมือง จึงอยู่ในฐานะที่มีบริวารได้

(ประสาร) ลาวโซ่งที่ราชนูรี เรียกผู้ชายว่า **บิ่ว** เรียกผู้หญิงว่า **นาง**

๑-๑๔ เมื่อเช้า

หมายความว่า ในสมัยเมื่อเช้าพ่อขุนรามคำแหง หมายความว่า ตลอดเวลาที่พ่อขุน
รามคำแหงทรงมีชีวิตอยู่

** A.B. Griswold ผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึกและประวัติศาสตร์ไทย ได้สำเนาจารึกสมัยโซ่งที่รวบรวม ดร.ประเสริฐ ณ นคร
และนางทางด้านนี้ตีพิมพ์ในวารสารของสมาคม

(ประเสริฐ) คำ **เมื่อ** มักใช้แสดงเวลาในอดีต **เมื่อ** **ชั่ว** บ่งว่า รัชกาลที่สิ้นไปแล้ว ถ้าเป็นเช่นนั้นจริงก็อาจตีความได้ว่า จารึกตั้งแต่บรรพตนี้ทำขึ้นหลังจากที่พ่อขุนรามคำแหงสวรรคตแล้ว

(ทองสิม) **ชั่ว** ในภาษาเขมร ออกเสียง **จั่ว** แปลว่า เรืองดังก้นมา ใช้กล่าวถึงอดีต เช่น **ชั่วปู่ย่าตายาย**

(ประเสริฐ) แต่คำนี้อาจใช้อธิบายอนาคตก็ได้ เช่น **ชั่วลูกชั่วหลาน** **ชั่ว** หมายถึง **รัชสมัย** สำหรับการจารึกหลักนี้ข้อความตรงนี้หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศ เคยประทานความเห็นว่าจะจารึกหลังจากสิ้นรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงไม่มากนัก ถ้ามีเวลานั้นก็คงจะใช้วิธีเขียนอย่างแบบในจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ

๑-๑๗ **เจ้าเมือง**

ในที่นี้ หมายถึง พ่อขุนรามคำแหง

(ประเสริฐ) ในที่นี้พูดถึงสุโขทัยเท่านั้น **เจ้าเมือง**จึงหมายถึงพ่อขุนรามคำแหง ถ้าหมายถึงถึงราชอาณาจักร มักกล่าวว่ **ศรีวิชัย** **อาณาจักรสุโขทัย**

๑-๑๘ **จกอบ**

หมายถึง ภาษีผ่านด่าน จกอบ (จกอบเป็นภาษาเขมร)

(ประเสริฐ) หมายถึงภาษีในการใช้ทาง ที่เคยมีผู้สงสัยว่า ถ้าไม่เก็บภาษีผ่านด่านแล้ว สุโขทัยจะเอาเงินจากไหนมาใช้ เข้าใจว่าคงเอาเงินมาจากที่อื่นๆ

(ฉันทิชย์) คำว่า **จกอบ** ซึ่งหมายถึงภาษีผ่านด่าน มีใช้ในหนังสือหลายเล่มที่แต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

(ทองสิม) สมัยรัชกาลที่ ๖ เราเรียกภาษีบำรุงท้องที่ชาวทะเลบางส่วนของอำเภอสระดงและอำเภอกว๊านวินว่า **ภาษีจกอบ**

๑-๑๙ **ในไพร่**

ใน แปลว่า **ของ**

(ประเสริฐ) ปัจจุบันนี้ คำ **ใน** ใช้แสดงหมายความว่า **ของ** ก็ยังมี เช่น พระมหากษัตริย์ในรัชกาลที่...

(ทองสิม) **ใน** ในภาษาเขมรตรงกับภาษาไทยว่า **แห่ง** หรือ **ของ**

๑-๒๐ **ภูทาง**

แปลว่า โดยเสรี สะดวก

(ฉันทิชย์) **ภูทาง** คือ **ทางเดิน** ในความนี้ เก็บภาษีตามทางเดิน

(ประเสริฐ) ทางอีสานมีสำนวนว่า **ภูทาง** แปลว่า **สะดวก**

(ทิพว) คำนี้ใกล้เคียงกับคำทางภาคอีสานว่า **ภูทาง** ซึ่งบางตำบลออกเสียงเป็น **ภูทาง** หมายความว่า สนุก สะดวก เสรี ในเรื่องที่ว่าผู้มีความว่า อย่างไรก็ดีบิบบิพจน์ชื่อ **ภูทาง** เสด็จเสด็จ **ภูทาง** ไททิวสิน ปล่องดินแดนคำ ซึ่งเป็นคำสอนไม่ให้บิบบิพจน์คำสมเพชเอา

ทรัพย์สินประชาชน ให้ประชาชน (โท) ไปมาค้าขายโดยสะดวก ให้เสรีในการไปมา
ค้าขาย ทางภาคเหนือมีคำ ขู่ทาง เช่นในตำนานพระเจ้าเจ็ดองค์ว่า โพร ขู่ทาง คำ (ออก
เสียงขู่ทาง) คือค้าขายได้อย่างเสรี ในไตรภูมิโลกวิเนจฉัตตอนพระอินทร์จับเวปจิตราสูร
ได้แล้ว ปล่อยให้เวปจิตราสูรคำต่างๆ ก็ใช้ว่าขู่ทาง ศัพท์อยุธยา ร ๒ ๓ มักใช้แทน
กันได้ ความในจารึกตอนนี้อาจย่อกรรรมได้ว่า เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในโพธิ์ ขู่ทางเพี้ยน
งูงัวไปคำ

(ประเสริฐ) อาจารย์สุกิจ นิยมานนท์ และ ศาสตราจารย์ ว.ค.บ.แสง วนวิฑูร มี
ความเห็นเช่นนี้เหมือนกัน พจนานุกรมภาคเหนือ เขียนว่า ขู่ทาง ในชนพ่ายมีใช้ว่า
อยู่ข้าง ถ้าจะพิจารณาให้ถี่ถ้วน จะเห็นว่าไม่ได้ยกเหนือคำ ทาง เป็น ขู่ทาง เช่น ขู่ทาง
ซีกอีกหักหาย ถักสหะทาบเข้า...มันก็ขู่ทางซีกอีกหักหาย
(ฉันทิชย์) ในลิลิตพระลอ ก็มีคำนี้ใช้หลายแห่ง

๑-๒๐ เพื่อน

หมายถึง เขา (เพราะในที่นี้)

(ประเสริฐ) ในปัจจุบัน คำ เพื่อน หรือ เป้น เป็นสรรพนามบุรุษที่หนึ่งก็ได้ ที่สามก็ได้
(ทองสิม) ทางภาคอีสาน ออกเสียงว่า เป้น ใช้เฉพาะบุรุษที่สามเท่านั้น

๑-๒๑ งูง

ในจารึกเขียน งูอง

(ประเสริฐ) ไทยบางพวก มีคำว่า งูอง หมายความว่า เกาะกันไป งูงกันไป

๑-๒๒ แล้

เป็นคำแยกประวาน ตรงกับความว่า ผู้ใดผู้หนึ่ง หรือแต่ละคน

(ประเสริฐ) แล้เป็นคำสำหรับแยกประวานในประโยค ว่า จะเป็นโพธิ์ฟ้าหน้าแล้ก็ได้
ลูกเจ้าลูกขุนก็ดี ผู้ใดแล้-คนใดคนหนึ่ง

๑-๒๓ กว่ำ

แปลว่า ไป

(ฉันทิชย์) ในมหาชาติคำหลวง และ ไตรภูมิพระร่วง มีใช้หลายแห่งตรงกับ ความ
หมายว่า ไป หายกว่ำ หรือ หายไป

(ประเสริฐ) ศาสตราจารย์ เซนต์ แอดคำนี้ว่า เกีย

(ทองสิม) ไทยใหญ่ออกเสียงว่า ก่า บ้าง กัว บ้าง แปลว่า ไป

๑-๒๔ อ้ายเรือน

หมายถึง เข้ายเรือน ทรัพย์สินศฤงคาร

(ประเสริฐ) หมายถึงทรัพย์สินศฤงคาร มีความหมายในประโยคต่อไปว่า มีป้าหมาก
ป้าทูล ฯลฯ ของพ่อเชื้อเชื้อคำนี้

๑-๒๒ พ่อเชื้อเนื้อคำมัน

หมายถึง พ่อ (ที่ตายไปแล้ว)

(ประเสริฐ) พ่อเชื้อเนื้อคำ เป็นคำเดียวกัน ในวรรคต่อไปใช้สั้นๆ ว่า พ่อเชื้อ เท่ากับ เชื้อ กับ เนื้อ เป็นคำเดียวกัน ไทยโบราณหมายถึง ธีบรรพบุรุษ มัน เป็นคำต่อท้าย แสดงความยกย่อง ไทยอาทตพฐคำว่า พ่อมัน ลูกมัน หมายความว่า พ่อท่าน ลูกท่าน พ่อเชื้อมัน หมายถึง พ่อเชื้อท่าน หรือ พ่อเชื้อมัน คือบรรพบุรุษ

(พิฑูร) ทางภาคอีสานมีคำใช้หมายถึง คนที่ตายแล้วอยู่สามคำ คือ คำที่ใช้หน้าหน้าผู้ตาย ได้แก่ สัง และ มลาง หรือ ลาง เช่นสังพ่อ มลางพ่อ แปลว่า พ่อที่ตายไปแล้ว คำตามหลังใช้ว่า เชื้อ ออกเสียงว่า เนื้อ เช่น พ่อเชื้อ (อ่านว่าพ่อเนื้อ) แปลว่าพ่อที่ตายไปแล้ว และถือว่าไปเป็นผีในเรื่องท้าวตุง มีคำว่า พ่อเชื้อหลายแห่ง เช่น คำพ่อเชื้อ-มีรองพ่อที่ตายไปแล้ว คำ คือผี พ่อเชื้อ ในจารึกนี้หมายถึงพ่อที่ตายไปแล้ว ปัจจุบันนี้ยังใช้อยู่ในเวลาที่ต้องการประสด เช่น พ่อเชื้อไม่สอนเร ในเวสสันดรชาดก มีคำว่า พ่อเชื้อญาติผู้ใหญ่

(ประเสริฐ) เนื้อคำ เป็นสร้อยคำของพ่อเชื้อ ถ้าเป็น เนื้อคำ จะชัดเจนมากแต่จารึกเป็น คำ ชัดเจน

(พิฑูร) เนื้อคำน่าจะหมายถึงผีพ่อที่ตายไปแล้ว คำว่าพ่อเชื้อเนื้อคำ จึงน่าจะหมายความว่า พ่อเชื้อ ที่เป็น เนื้อคำ คือ ผีพ่อบังเกิดเกล้าที่มาคุ้มครองอยู่ ส่วนคำว่า ลาง บางแห่งแปลว่า สว่าง ก็มี

(ประเสริฐ) เนื้อ ไทยอาทตพฐแปลว่า วิญญาณบรรพบุรุษ คำว่า คำ ไทยดั้งเดิมก็มีใช้ (ทองสิบล) คำ ไทยอาทตพฐยังมี เช่น วิกคำ คือ เช่นมีบ้าน นอกจากนี้ยังมีคำพิงเพยว่ามีข้าต่ำพลอย ลาง ตรงกับภาษาจีนแปลว่า ช้าง จีนกลางว่า ชาง หมายถึงผู้ที่ตายไปแล้ว

๑-๒๓ ช้างชอ

แปลว่า ช้างที่มิกแล้ว

(ประเสริฐ) หมายถึงช้างเผือก ช้างที่อยู่กับชอ

(ฉันทสิทธิ์) มีสำนวนว่า ช้างเหลือชอ คือ มิกไม่อยู่ คำนี้มีใช้ในตำราปราบช้างสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

๑-๒๔ เขียวข้าว

แปลว่า ฉางข้าว หุ้งข้าว

(ประเสริฐ) ไทยใหญ่เรียก ฉางข้าว ว่า เขียวข้าว ทางอีสาน ก็ว่า เขียวข้าว

๑-๒๕ โพรฟ้าข้าโท

หมายถึง บรรพบุรุษของลูกเจ้าลูกขุน

(ประเสริฐ) โพรฟิเตอร์ไอโ ทูจะเป็นคนขึ้นต่ำกว่า โพรฟิเตอร์ไอโ ซึ่งมิบวิวารได้แค่ โพรฟิเตอร์ไอโเป็นบิวาร หรือ คำ ไอโ นี่อาจเป็นเพียงสร้อยคำก็ได้ อีกทั้งจะกล่าวได้ว่า มีการแบ่งชั้นโพรฟิเตอร์ เพราะไม่เคยพบตัวการแบ่งชั้น และความในนี้ก็ไม่แจ่มแจ้งว่า ใครเป็นผู้มิบวิวาร

ถ้าจะมีเจ้าของ เจ้าของโพรฟิเตอร์ไอโนี้ คงเป็นคนชั้นสูง ทางภาคเหนือถือว่าช้าง เป็นเครื่องเฉลิมพระมหากษัตริย์ คนสามัญมีไม่ได้ ความในวรรคก่อนบอกว่าผู้นี้เป็นคนซึ่งมีช้าง จึงต้องเป็นคนชั้นสูง

(ทองสิม) โพรฟิเตอร์ไอโ ในที่นี้หมายความว่า เป็นผู้ซึ่งก่ออยู่ในกรมกองต่างๆ มีไอ้ข้าทาส ส่วนช้างนั้นทางภาคอีสานและภาคใต้ใครๆ ก็มีช้างได้ไม่จำเป็นต้องเป็นคนชั้นสูง

๑-๒๔ โพรฟิเตอร์

หมายถึง โพรฟิเตอร์ไอโ เช่นเดียวกับในบรรทัดที่ ๒๑ ซึ่งหมายถึงประชาชน

หมายเหตุ : คำนี้จะต้องค้นคว้าต่อไปอีก ยังไม่เป็นที่ยุติ

๑-๒๕ มิแอล

มิ - หมายถึง หาก ถ้า

แล - เป็นคำแยกประวาณ เช่นเดียวกับคำว่า แล ในบรรทัดที่ ๒๒

๑-๒๕ มิคแนกแนกว้างกัน

แปลว่า แยกแยกความคิดกัน ความเห็นไม่ตรงกัน มิคใจกัน ทะเลาะเบาะแว้งกัน (ฉันทิชย์) คำ แยกกว้าง มีใช้ในกฎหมายเก่าหลายแห่ง คำว่า แยก บางแห่งแปลว่า ชัดเจน เช่น กลางวันแยกๆ

(ประเสริฐ) ว้าง ก็เหมือนกับ บ้าง แปลว่า แหว่ง ไม่ตรง

(ทองสิม) แยก หมายถึง แยก หรือ แยก ก็ได้ เช่น แยกช้าง แยกกลาง

๑-๒๕ สวนดู

แปลว่า ได้สวน สอบสวน

(ทองสิม) ภาษาเขมร สวร แปลว่า อาม คำว่า สวนดู จึงน่าจะแปลว่า อามดู สอบถาม

๑-๒๖ แล้งความ แก่ชาด้วยชื่อ

แล้งความ หมายถึง สดชื่นความ แปลตรงตัวว่า ผ่านความ แล้ง แปลว่า ผ่าน หมายความว่า เขาทั้งหลาย

(พิฑูร) ชา ที่แปลว่า เขาทั้งหลาย มักหมายถึงสองคน เช่นในวรรณคดี ภาคอีสานว่า "พนอน อันว่าเชือกผูกมัดขัดพันธนา บุญจิตวาก็หลุดหลุดจากคอก สองชา" สองชา ในที่นี้ หมายถึง เขาทั้งหลาย คือ ชาสี่และกันหา คำว่า ชา ถ้าเป็นสรรพนามบุรุษที่สาม ทางภาคอีสานใช้หมายความว่า เป็นทรัพย์สิน ในจารีคนี ชา น่าจะได้แก่ใจหกและเจ้าเล่ห์ ชื่อ หมายถึง ตรง บุติธรรม

๑-๒๖ บเข้าผู้ลักมัท

ลัก แปลว่า ลักโมย มัท แปลว่า ชอบ เข้าข้าง
(พิศุว) ทางอีสาน คำว่า ลัก แปลว่าขโมยก็ได้ เอาเปรียบก็ได้ (ออกเสียงว่าหลัก)
(ฉันทิชย์) ในความหมายว่า ชอบ คำว่า มัท มีใช้ในไตรภูมิพระร่วงหลายแห่ง เช่น
อย่าได้เลือกที่รัก มัทที่ขัง

๑-๒๗ ผู้ช้อน

หมายถึง ผู้ซึ่งเก็บของตกได้และช้อนไว้ ผู้รับฝากของโจรแล้วซ่อนไว้

๑-๒๘ พิน

แปลว่า ใครได้ อินดี
(ประเสริฐ) ถ้าจะพิจารณาตามความหมายในวรรณคดีที่ว่า “เห็นอินทามบใคร่เดือด”
วรรณคดีนั้นก็คงจะแสดงความไม่ชอบใจเช่นกัน เดือด ทางภาคเหนือแปลว่า ไกรธ ส่วน
คำว่า พิน นั้น คำที่ใกล้เคียงที่สุด คือ ริน แปลว่า ม้วนมา ตัว ร แผลงเป็น พ แปลได้ว่า
เห็นทรัพย์สินท่านก็ไม่ม้วนมา อาจจะมีอีกคำหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับคำนี้ คือ พิน เช่น พินเสีย
เดือด ไกรธ

(ฉันทิชย์) ความนี้ตรงกับวรรณคดีว่า ในการตัดสินใจความไม่เข้าข้างผู้ใดและในวรรณคดี
อาจหมายความว่า เมื่อใครเอาเข้ามาให้ก็ไม่อินดี พิน แปลว่า อินดี ในศิลาจารึกสุโขทัย
หลักที่ ๕ มีประโยคอย่างเดียวกัน กล่าวถึงทศพิธราชธรรมว่ารู้ปรานีแก่ไพร่ทั้งหลาย
เห็นเข้าท่านบใคร่พิน เห็นอินทามบใคร่เดือด

(พิศุว) โดยทั่วไป ในภาษาไทยไม่ค่อยมีการแปลงพยัญชนะ ว เป็น พ ริน เป็น พิน
จึงไม่ค่อยอินทนัก ถ้าจะสมมติว่าคำนี้กร่อนมาจากคำบาลีว่า ไรทติ แผลงเป็น พินทติ
แล้วย่อเหลือเพียง พิน แปลว่า ได้ ใคร่พิน คือ ใคร่ได้ อยากได้ ในไตรภูมิพระร่วง
มีใจความว่าเห็นของท่านจะใคร่ได้แก่ตน เห็นอินทามบใคร่เวียงเขา เห็นเข้า
ท่านบใคร่พิน แปลว่า เห็นของท่านไม่อยากจะ เห็นอินทามบใคร่เดือด เดือด
หมายถึง ริษยา คำภาษาบาลีในภาคอีสาน มีหลายคำซึ่งเป็นคำกร่อน เช่น เกพ (แตก)
ใช้ว่า เก เก่าเก็น ธนึ่ง คำนี้ใช้บอกลักษณะทั่วไปของจิตใจ ไม่จำเป็นต้องใช้ในการตัดสิน
ความเท่านั้น

(ทองถิ่น) ถ้าใช้ในทางทศพิธราชธรรม น่าจะแปลว่า ริษยา แต่คำว่า เดือดในภาษาไทยใหญ่
หมายความว่า ร้อนใจ ใช้เป็นคำสุ่อว่าเดือดร้อน

หมายเหตุ : คำนี้จะต้องศึกษาค้นคว้าต่อไป

(พจนานุกรม Aham-Assamese-English Dictionary แปลคำว่า pin ว่า เป็น หรือ เอา
to become; to get)

๑-๒๙ พาเมืองมาสู่

หมายความว่า เอาเมืองมาขึ้น

(ประเสริฐ) **สู่** แปลว่า ขอ หรือ อยู่กับ มีใช้หลายแห่ง เช่น ในมั่งรายศาสตร์ ชาย ไปสู่หญิง หมายถึง ชายไปแต่งงาน แล้วไปอยู่บ้านหญิง หญิงมาสู่ชาย หมายถึง หญิงแต่งงานแล้วไปอยู่กับชาย

(พิฑูร) ภาษายีสาน มีคำว่า **สู่** แปลว่า ขอ เช่น เรอสู่คือเรอที่สู่ขอตามธรรมเนียม

๑-๒๙ **สู่**

หมายความว่า สุ่มซู่ ตูแล ปกป้อง

(ฉันทิชย์) ภาษายีสาน **สู่** แปลว่า ยกขึ้น สุ่มซู่

(ประเสริฐ) กริยไวศด บอกว่า ภาษายีสานน้อย มีคำว่า **ซู่** แปลว่า ตูแล ปกป้อง

๑-๓๐ **ดวง**

แปลว่า จน จนกระทั่ง ให้

(ประเสริฐ) **ดวง** ในที่นี้ควรแปลว่า จนกระทั่ง คล้ายกับที่ใช้ในจารึกสุโขทัยหลักอื่น ซึ่งกล่าวถึงลักษณะโอรสคนหนึ่งว่า “ตนจะพึงได้บำเหน็จมฤตยู อันนี้เป็นอุเบกขา แลอยู่ **ดวง** เจ้าของไปเถิง” ในมั่งรายศาสตร์ มีข้อความว่า “มิผู้ผู้บ่ยอมจักไหม **ดวง**ได้-ให้มันออกชอบนา อยู่นั้นเสียดังเก่า **ดวง**ดี -- ให้เฝ้าห้อมไหม**ดวง**ดี”

(ฉันทิชย์) ภาษายีสาน **ดวง** หมายถึง เอาจากที่อื่นซึ่งเต็มแล้วมาใส่ให้แก่ใครก็ได้ **ดวง** เป็นบ้านเป็นเมือง คือ ให้เป็นบ้านเป็นเมือง

(พิฑูร) คำว่า **ดวง** น่าจะหมายความว่า ทำให้เต็ม ทำให้บริบูรณ์ อย่างในละแ่งพ่ายว่า “ดูประดุจเต็ม **ดวง** ท่งกว้าง”

๑-๓๑ **ข้าเลือก**

หมายถึง ข้าศึก

คำ เลือก-เลิก-ศึก เป็นคำเดียวกัน สรรเสริญ-เออ-อี เพี้ยนกันได้

๑-๓๒ **หัวฟุ้งหัวรบ**

หมายถึง ทหารขึ้นหัวหน้า นาททหาร

(ประเสริฐ) กริยไวศดให้ความหมายว่า เป็นข้าศึกขึ้นหัวหน้า หัวฟุ้ง นายหมู่

๑-๓๓ **ปากปุต**

หมายถึง ปากประตู

(พิฑูร) ในจารึกเขื่อนแสดภู น้าหน้าตัว ป จะอ่าน **ปุต** ได้หรือไม่

ปากปุต อาจหมายถึงชื่อสถานที่ซึ่งใช้เป็นที่พักแรมกระดัง ได้หรือไม่

๑-๓๔-๓๕ **โพรพิทาหน้าป**

หน้าป หมายถึง เลือดร้อน มีทุกข์

(ประเสริฐ) ได้อ่านพบในพงศาวดารโอนก ตอนเรื่องกุ่มกามว่า จุนเมืองรายไปที่ เรืองกุ่มกามอยากทราบว่ารานภูฏีใดมีทุกข์ จึงไปดูที่รานกุ่มลงอาบนำในคลอง ภูฏีใด

มีแม่ปรกหน้า หมายความว่า ผู้ขึ้นแต่คือครี้น
(จันตียธิ) ปก หรือบก แปลว่า แห้ง

ด้านที่ ๒

๒-๑ เมื่อ

แปลว่า ไป

(พิฑูร) การแบ่งวรรคในตอนนี้ ควรแบ่งดังนี้ “ได้ฮิน เรียกเมื่อถาม” หมายความว่า พ่อขุนได้ฮินเสียงกระดิ่ง จึงเรียกไปถาม

(ที่ประชุมยังไม่ตกลงในเรื่องการแบ่งวรรค อาจแบ่งได้ว่า “ได้ฮินเรียก เมื่อถาม” ก็ได้)

๒-๒ จึงชม

หมายความว่า จึงชม

(ประเสริฐ) คำนี้ ผู้ศึกษาชาวตะวันตกบางท่านตีความหมายว่า นิยม และจัดแบ่งวรรคข้อความตอนนี้เป็นว่า “จึงชมสร้างป้าหมากป้าพูลู” คือ นิยมสร้างป้าหมากป้าพูลู แต่บางท่านว่าชมพ่อขุนรามคำแหงที่สวนความแก่มีวันด้วยชื่อ

(ทองสิม) ถ้าชมพ่อขุนรามคำแหง ความข้อนี้ก็ขาดตัวประอาฬรสำหรับประโยคจำแนกข้อความเป็น จึงชมสร้างป้าหมากป้าพูลู ก็หมายความว่า ชาวสุโขทัยชอบสร้างป้าหมากป้าพูลู

(ทลวงวิจิตรวาทการ เคยให้ความเห็นว่า หมาก หมายถึง ไม่ประเภทกินผล พูลู หมายถึง ไม่ประเภทกินใบ)

หมายถึง : ความข้อนี้ต้องศึกษาค้นคว้าต่อไป

๒-๓ สาง

แปลว่า ชนุน เป็นคำไทยใหญ่

(หลังจากการสัมภาษณ์แล้ว นายพิฑูร มลิวัลย์ ได้แจ้งมาทางหอสมุดแห่งชาติว่าทางภาคอีสานมีต้นไม้ชนิดหนึ่งเป็นจำพวกป่าดง คัดลายมะพร้าว แต่ผลของมันมีเนื้อหวาน โดยเฉพาะที่กาบ เมื่อถูกขูดจะฉ่ำอยู่ กาบมีรสหวาน รับประทานได้ มอด้วงหมากกลาง ซึ่งนำมาจากจังหวัดอุดรธานีให้แก่อหอสมุดแห่งชาติต้นหนึ่ง และให้ชื่อคิดว่า หมากกลางในศิลาจารึกอาจหมายถึง ต้นไม้ชนิดนี้ก็ได้)

๒-๖ ตระพังไทรยี่

ตระพัง หรือ สระ แปลว่า สระ บ่อ ตัว ต และ ส ใช้แทนกันได้

ไทรยี่ ชื่อสระน้ำ

(ทองสิม) สุโขทัยมีสระน้ำอยู่ ๔ สระ คือ ตระพังเงิน ตระพังทอง ตระพังตะกวน และ ตระพังไทร คำว่า ตะกวน เป็นภาษาเขมร แปลว่า ผักบู่. ตระพังไทร จะหมายถึง

สระพังพวย ได้หรือไม่ ภาษาเขมรปัจจุบันเรียกพังพวยว่า กอมพังพวย ถ้าเขียนให้เต็ม ก็เขียนว่า สระพังพังพวย เพราะพังพวยทำให้หน้าใสสะอาด มีสีใส กับได้ดี คู่กับสระพังผักกูด (ประเสริฐ) ศาสตราจารย์เฮลด์ อธิบายว่า คำนี้ตรงกับคำไทยเขมร ออกเสียงพวย แปลว่า อัศจรรย์ ทางภาคเหนือ มีคำว่า โปย แปลว่า โสดเดี่ยว

(พิฑูร) ในหนังสือพระราชนิพนธ์ เทียบเมืองพระร่วง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายว่า สระนี้เป็นสระศักดิ์สิทธิ์ ทางอีสานมีคำว่า โปย แปลว่า อันตราย เช่น โปยก้อ คำว่า สระพังพวย จึงน่าจะหมายถึง บ่อ หรือ สระศักดิ์สิทธิ์ หรือที่ทรงห้ามข้อความวรรคนี้ที่เขียนไว้เดิมว่า “มีน้ำสระพังพวย สีใสกินดี” นั้น ควรยกวรรคดังนี้ “มีน้ำสระพังพวยสีใสกินดี” เพราะว่าโปยสีน่าจะจะเป็นชื่อสระ ในพระราชนิพนธ์พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระวันรัตน์ มีใจความว่า “เสด็จไปทางสุโขทัย ก็ตั้งทัพหลวงตำบลภูเก็จ ฯลฯ เสด็จไปบ่อพระสยมกวนนาบ แลเสด็จไป**สระพังพวยสีน้ำตึง**” (พระราชพงศาวดารฉบับสมเด็จพระวันรัตน์ พิมพ์ พ.ศ. ๒๔๑๕, หน้า ๑๔๙, ฉบับหอพระสมุด พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๕, หน้า ๑๔๙, ฉบับพระราชหัตถเลขา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๑, หน้า ๑๓๙) (ศาสตราจารย์ฉั่ว ทองคำวรรณ เคยยกวรรคนี้ว่า มีน้ำสระพังพวยสี-ใส-กินดี)

๒-๖-๗ ก็นิดดั่งก้นน้ำโขงเมื่อเมี่ยง

(ประเสริฐ) ความตอนนี้อาจแสดงได้ว่า พ่อขุนรามคำแหงเคยอยู่ริมแม่น้ำโขงมาก่อน จึงระลึกได้

(ฉันทิชย์) หากความตอนนี้อยู่ต้นเป็นอุบายก็ ต้องหมายความว่า ราชวงศ์พระร่วงเคยอยู่ทางริมแม่น้ำโขงมาก่อน

(มานิต) ได้ทราบว่ามีอนพระร่วงไปยังแม่น้ำโขง อยู่แถวเมืองพะเยา

๒-๗-๔ ศรีบูร

หมายถึง กำแพงสามชั้น

(มานิต) เคยเห็นกำแพงดินที่สุโขทัย แต่ไม่แน่ใจว่าสามชั้น P. Schmitt กล่าวว่าคำนี้มีความหมายอย่างเดียวกับ **ศรีบูร** ในจารึกวัดเชียงมั่น

(พิฑูร) ตามรูปศัพท์ บูร แปลว่า ที่ป้องกันศัตรู อาจหมายถึงกำแพง หรือ ป้อม หรือ เมือง ก็ได้ ศรีบูร ในที่นี้น่าจะหมายถึงกำแพงสามชั้น

(กริสไวลด์) อธิบายไว้ในบทความเรื่อง The Inscription of King Rama Gamhen of Sukhodaya 1292 A.D. - J.S.S Vol. 59 part 2 p. 209) และให้อ่านเพิ่มเติมในหนังสือ Towards a History of Sukhodaya Art หน้า ๔ ซึ่งเขาเป็นผู้เขียนด้วยว่า ที่สุโขทัยยังมีร่องรอยกำแพงดินสามแห่ง กำแพงทางเหนือและทางใต้ วัดใต้ ๑,๔๐๐ เมตร ทางตะวันออกและตะวันตกวัดใต้ ๑,๓๖๐ เมตร รวมทั้งหมดเป็นกำแพงยาว ๒,๗๖๐ เมตร มาดวกกำหนดเป็นวาขณะนั้นคงจะเท่ากับ ๑.๘๖ เมตร)

๒-๑๓ มัถทาน-มัถโยทาน

มัถ หมายถึง ชอบ มัถทาน ชอบให้ทานแก่คนทั่วไป

มัถโยทาน ให้ทานด้วยความถ้อยน้อม คือถวายทานแก่พระสงฆ์

๒-๑๔ พนมเบ็ญ

หมายถึง พุ่มเบ็ญ พนม แปลว่า พุ่ม

(ประเสริฐ) เบ็ญ อาจหมายถึง เงิน หรือ พืชผัก เช่น มัถเบ็ญ ภาษาเขมรในจารึกหลักที่ ๔ แปล เบ็ญ ว่า ชาว ไม่ทราบว่าจะไว้อะไรแน่

(ทองสิม) ชาว เป็นคำเขมร อ่านออกเสียง **ซวิท** หมายถึง เบ็ญ (เงิน) คำว่า **เบ็ญหวัด** อาจเลือนมาจากคำ **เบ็ญซวิท**

๒-๑๕ หมอนนึ่ง หมอนโนน

หมอนนึ่ง คือ หมอนอิง หมอนพิง ของโบราณที่ยังเหลือมาทุกวันนี้ คือหมอนขวาน ซึ่งเป็นหมอนสามเหลี่ยม

หมอนโนน คือ หมอนที่ใช้หนุนหัวเวลานอน

๒-๑๖ คงบงคฆกอลอง (ช)

หมายถึง ดีประโคนกลอง

(พิฑูร) บง แปลว่า ดี อาจเป็นส่วนว่า **ตัน** เช่น **ตันฆ้อง** ได้ทราบจากผู้มีอายุมากในจังหวัดสุรินทร์ว่า ก่อนนี้มีคำว่า คำบงคำกลอง คำบง แปลว่า คำที่กล่าวขึ้นก่อนคำกลอง คือ คำที่กล่าวที่หลัง ในการพิธีมีคนกล่าวคำบง เช่น โห้ และมีผู้อ่านคำกลอง คือ ทิว คำนี้อาจเป็นส่วนโบราณว่าคำโพเราะ ถิ่นวาจาโพเราะ

(ประเสริฐ) คำกลอง นี้ ในจารึกปรากฏว่า ตัว **ช** เป็นตัวดก เดิมเข้ามาที่หลัง ดูไม่ออกว่าเป็นตัว ๑ หรือ ๔ แน่ ถ้าเป็น **ช** กลอง แปลว่า ร่วม ความหมายใช้ได้ในที่นี้ ถ้าเป็นตัว **๑** กลอง ความหมายใช้ได้เหมือนกัน พิจารณาจากจารึกแล้ว เป็นตัว **๑** แน่

(ทองสิม) คง ภาษาเขมร แปลว่า ดี บงคำ คล้ายคำ **ปวงค์** ในภาษาเขมร แปลว่า ประโคน

๒-๑๗ เลื่อน

เลื่อน การอ่านหนังสือเป็นทำนอง เลื่อนเลื่อน

(ทองสิม) **เลื่อน** คงกับภาษาไทยอื่น ว่า **เลื่อน** หมายถึงการอ่านหนังสือ เลื่อนเสียงเป็นทำนอง

(ฉันทิชย์) เลื่อนเลื่อนเสียงขับ คือการร้องเป็นทำนองเสนาะ

๒-๒๔ พระอภัยภูราศ

หมายความว่า พระพุทธรูปยืน

(พิฑูร) อภัยภูราศ แปลว่า สิบแปด หมายถึงคุณสมบัตินับแปดประการของพระพุทธเจ้า

(คำพรรณนาตอนนี้ ศาสตราจารย์เชนส์เข้าใจว่า เป็นการกล่าวถึงวัดมหาธาตุ Coodis,

Les Premières Capitales du Siam aux XIII e - XIV e. siècles - ใน Arts Asiatiques III/
4 p. 247) ยังมีซากวิหารใหญ่ และพระพุทธรูปหิน สูง ๑๔ ศอก

๒-๓๐ ลูกแต่เมืองศรีอรรณวราชมา

ลูกแต่ ใช้ควบกับ มา แปลว่า มาจาก

(พิฑูร) คำไทยใหญ่ ลูก แปลว่า จาก เช่น เมืองเมืองโศมา หมายความว่ามาจากเมือง
โศมา ในวรรณคดีอีสานมีใช้หลายแห่ง

๒-๓๑ มีพิหารอันเนื่อง มน

มน หมายถึง มีเหลี่ยม

(ประเสริฐ) คำนี้ไทยแทบทุกเผ่า แปลว่า กลม แต่ในที่นี้น่าจะแปลว่าสี่เหลี่ยม เพราะ
ได้ปรากฏว่ามีวิหารกลม ทางอีสานและประเทศลาวเรียก ฉ่าเซ็ดหน้าสี่เหลี่ยมว่า ฉ่ามน
(กริสไวส) เสนอว่า อาจหมายถึง ไทย และอธิบายว่า คำว่า มน ในปัจจุบันหมายถึง
กลม ความนี้ไม่เข้ากันกับที่ใช้ในที่นี้อีก เพราะวิหารทุกแห่งย่อมมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยม
ผืนผ้าอยู่แล้ว บรรดแลย์ อธิบายว่าคำนี้เขียนผิด ควรเขียน มน)

๒-๓๒ งามแก่กม

แก่กม แปลว่า ที่สุด

(ประเสริฐ) ทางภาคเหนือ มีคำว่า นักแก แปลว่าที่สุด

๒-๓๔ ทะเลหลวง

หมายถึง ที่กว้าง ทะเลหลวง คือ น้ำกว้าง

(ฉันทะ) ทะเล อาจหมายถึง ห้าแคว

(ทองสิม) คำเขมร ดอนเด แปลว่า แม่น้ำ คำไทยหมายถึง ห้าแควใหญ่ เช่น ทะเลชุมพร
ในจังหวัดชุมพร

(พิฑูร) รัชกาลที่ ๒ ทรงกล่าวว่า แดนนี้มีคำบลู่งหลวง เข้าใจว่า เป็นที่กว้างมีน้ำขัง เช่น
ทุ่งเขาใหญ่ ที่ราชบุรี

๒-๓๕-๓-๑ งามดั่งแก้วดั่ง

งามดั่ง คือใจทำ เช่นเดียวกับคำไทยโบราณว่า แสร้ง

(พิฑูร) ในไตรภูมิพระร่วง คำ แก้วดั่ง แสร้ง ใช้อย่างเดียวกัน แปลว่า ดั่งใจ

(ประสาร) เมื่อพิจารณาศิลาจารึกโดยยี่สิบแล้ว เห็นได้ว่าตอนที่ได้จากคำ ดั่งแก้วดั่ง นั้น
เป็นรอยหินกะเทาะ ประมาณพอที่จะมีอักษรได้อีกสามตัว แต่ไม่เห็นตัวอักษรชัด
รอยหินที่กะเทาะนี้มีเส้นปรากฏเห็นรางๆ เป็นดั้น ตัว ฎ และหลังตัว ฎ นี้ เป็นอักษร
ตัว ง ชัดเจน ตามหลักวิธีอ่านที่เคยอ่านมาแล้วนั้น เห็นว่า พอดีบรรจุอักษรได้อีกคือ
ง น และ ฎ จะอ่านได้ว่า แก้ว(งนฎ)ง (ดั่ง)

411.5
๗/๑๑๖

ด้านที่ ๓

๓-๑ เบื้องต้นนอน

ต้นนอน คือ ทิศเหนือ

(ทองสิม) ภาษาทางภาคใต้ เรียกทิศใต้ว่า ปะหังนอน เรียกทิศเหนือว่า ปะระดิน

๓-๑-๒ ตลาดปสาน

หมายความว่า ตลาดที่ตั้งชายของเป็นประจำ

(พิฑูร) คำปสาน อาจมาจากภาษาบาลีก็ได้ ในมีลิตปัญหา มีข้อความกล่าวว่า อาปนา ปัสสาธิตา โหนติ แปลว่า มีตลาดประสาร ประสาร แปลว่า คดีออก เทียตออก (ประเสริฐ) กรีกโวตได้อธิบายไว้ว่า ปสาน มาจากคำเปอร์เซียว่า บาซาร์ คือ ตลาดที่ถาวร ซึ่งในประเทศวันออกมีตลาดประเภทนี้อยู่แล้ว และได้พบกระเบื้องฝังหลังคาแถวถนนพระร่วงซึ่งอาจเป็นท้องแถวตลาดที่เรื่องราวไปถึงได้ อาจเป็นตลาดประจำผู้กับตลาดที่นัดกันเอาของมาขายเป็นคราวๆ ก็ได้

(ฉันทิชย์) ปสาน แปลว่า ที่ทอด คือที่เอาของมาวางขาย

(ทองสิม) ปสาน หมายถึงตลาดที่ขายของเป็นปกติ อย่างที่พูดกันว่า ตลาดยี่สาม

๓-๒ พระอจนะ

อจน-อจจนะ แปลว่า สิ่งที่ควรบูชา ในภาษาบาลีเขียน อจจน ภาษาสันสกฤต อจุณา แปลว่า การบูชา การเซ่นสรวง

(ประเสริฐ) กรีกโวตได้ให้แปลว่า ไม่เค็ยอนที่ **อจนะ** ในจารึกนี้ เป็นนามเฉพาะของพระพุทธรูป

๓-๒ มีปราสาท

คือ ปราสาทหิน (วัดพระพายหลวง ในปัจจุบัน)

๓-๖ น้ำโคก

หมายถึง น้ำที่ดอน น้ำตก

(ประสาร) น้ำโคก คือ น้ำที่ตกจากภูเขา

(พิฑูร) น้ำโคก คือ น้ำโคก ทางภาคอีสานออกเสียง น้ำโขก แปลว่า ลำธารที่ไหลออกจากภูเขา ไหลไปในที่ที่ไม่มีทางออก ในหนังสือเรื่อง เทียบเมืองพระร่วง มีคำว่าโขกขมพู (น้ำโขกพระร่วง) ตัว ค ในจารึกอาจเป็น ค ได้หรือไม่

(ทองสิม) ภาษาเขมรมีคำว่า **โคก** แปลว่า บก เช่น ทหารโคก บางครั้งก็แปลว่าแห่ง เช่น กว๋ยเค็ยโคก

(ประเสริฐ) ขอให้แปลคำว่า น้ำโคก เท่ากับ น้ำดอนไปก่อน

๓-๖ พระชษฐง

พระชษฐง เป็นชื่อ ภูเขา
(ประเสริฐ) ชษฐง เป็น ชษฐง เป็นชื่อภูเขา มีอยู่ในจารึกปู่สอทองคำ* กล่าวไว้ ปู่เจ้าเขาชษฐง
ในนิคธสารศิลปากร ปีที่ ๘ เล่ม ๕ มีกล่าวถึง เขาพระชษฐงหลวง

๓-๗ อัน

คือ อัน ปัจจุบันใช้ว่า นัน นัน คำ อัน กับ พัน เป็นอย่างเดียวกัน

๓-๘๐ หาย

หาย คือ หินสูญ อันตราทาน ถ่มจม

๓-๑๖ ฝิไซ

หมายถึง ถ้าไม่ใช่

๓-๑๔-๑๕ ถือบ้านถือเมือง

หมายถึง สักราสการ ปกครอง
(ประเสริฐ) ไซในความหมายว่า การปกครองบ้าน ปกครองเมือง การปรีกหาราสการ
การสังฆาสการ

หมายเหตุ : ความตอนนี เดิมเคยอ่านว่า ถือบ้านถือเมืองกัน แต่นายประสารแจ้งว่า
ได้ตรวจสอบใหม่ เมื่อ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๕ พบว่า ที่เห็นเป็นตัว ก แต่เดิมนั้น คือตัว ค
ที่ประชุมได้พิจารณาสำเนาจารึกอีกครั้ง ลงมติว่า เป็นตัว ค คนน คือ ครัน และไม่ควรว
อยู่ในวรรคเดียวกับ ถือบ้านถือเมือง จึงแยกเป็น ครันวันเดือนดับเดือนเต็ม

๓-๑๒ กระพัดลยาง

กระพัด คือ สายรัดสัปดาห์หรืออุบชนหลังช้าง
ลยาง คือ ภู เครื่องประดับหัวช้าง
(ทองสิม) ภาษาเขมร กระพัด แปลว่า สายสำหรับผูกสัปดาห์ หรืออุบ สายที่รัดสัปดาห์
ซึ่งเหนียวไว้กับโคนหางของช้าง
ลยาง เป็นภาษาเขมร เขียน รยาง อ่านว่า รวเอียง หมายถึง สัปดาห์ เชือกพวน
รากโหวย้อย

๓-๒๐ เทียรย้อมทองงา (ซ้าย) ขวา

เทียรย้อมทองงา - ปะดับด้วยทอง สำเร็จด้วยทอง
(ประเสริฐ) ทริยโวลด์ อธิบายว่า เทียรย้อม แปลว่า โดยปกติ เสมอๆ
(พิฑู) ภาษาอีสาน แปลว่า ปะดับด้วย สำเร็จด้วย

* จารึกสุริยอภิลักขิตที่ ๔ ๒ ในหนังสือประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ ในงานพระราชทานเพลิง
พระราชปรีดิคุณ วิภาดาณี จันทริสุริยอ

หมายเหตุ : ในจารึกคำต่อท้ายคำ ว่า สบหาธไป ที่ประชุมเห็นควรให้เติมคำ

๓-๒๐ ชื่อรูจาศรี

ชื่อข้างนี้ เดิมอ่านได้ว่า รูจาศรี แต่เมื่อตรวจดูจารึกอีกครั้ง ปรากฏว่าที่ตัว ศ ไม่มีเส้นที่จะแสดงว่าเป็น ศ ที่ถูกคือตัว ค

(ทิฐู) ข้างรูจาศรี เป็นข้างในตระกูลที่ดีที่สุดในคัมภีร์โลกบัญญัติฝึกสาวไว้ในคัมภีร์รูจาศรี

๓-๒๔ โนกลางป่าดาด

กลาง คือ บริเวณ ภายใน กลาง

(ทองสิบ) โนภาษาเขมร มีคำว่า ก่อ แล้วว่า ระหว่างกลาง

(ประเสริฐ) ทางพยางค์ มีคำว่า ช่าง หมายถึง บริเวณ

ด้านที่ ๔

๔-๑ เป็นขุน

ขุน เจ้าแผ่นดิน เจ้าเมือง

๔-๒ มาการลาวไท

มา การ ลาว ไท เป็นชื่อของไทยเผ่าต่างๆ

(ประเสริฐ) มา ลาว การ เป็นพวกไทยที่อยู่ทางภาคเหนือ คำว่า การ มีคำใช้อยู่ เช่น วงศ์การ ได้แก่ไทยเผ่าหนึ่งที่อยู่ทางเมืองน่าน และในจารึกปู่สบทหลาน มีคำกล่าวว่าการ

ส่วนคำว่า มา นั้น กริยาคืออธิบายว่า อาจเป็นชนชาติที่อยู่ใกล้เคียงเมืองน่าน ส่วนพวก

การ อาจอยู่ทางแถบแม่น้ำน่านตอนเหนือลาว ได้แก่พวกหลวงพระบาง ไท เป็นพวกที่อยู่ไกลโพ้น (เมืองใต้หัว คือเมืองไกล ในกฎหมายตราสามดวงมีคำว่า ใต้หัวฟ้าเขียว) แสดงว่า ขณะนั้นอาณาจักรสุโขทัยยังไม่ได้ขยายลงมาทางใต้

(ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เคยมีศัพท์เรียกพวกที่อยู่ทางอีสานว่า ลาวลาว ทางเหนือเรียกลาวเหนือ)

๔-๓ ชาวภูซาวของ

เป็นชนชาติที่อยู่ตามริมแม่น้ำอู และแม่น้ำของ

แม่น้ำอู อยู่ทางทิศเหนือของหลวงพระบาง แม่น้ำของ คือ แม่น้ำโขงในปัจจุบัน ชาวอีสานจะเรียกอีกว่าแม่น้ำของ

๔-๔ ๑๒๐๗ ศก ปิขุน

ปี ๑๒๐๗ ในที่นี้เป็นมหาศักราช ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๕๐ ปีระกา ไม่ใช่ปีขุน บรรทัด

ที่ ๙ เขียนว่า ๑๒๐๕ สก ปิมะแน ถ้าคือปิณฑ ก็ต้องเป็นมหาศักราช ๑๒๐๕ ผู้จารึก อาจคิดผิดไปได้
(ประเสริฐ) เรื่องนับศักราชของไทยนี้ ทางเมืองน่านในยุคลสุโขทัย นับศักราชผิดอยู่ ๒ ปี
(สุปวเรศ) พงศาวดารลาวภาคที่ ๑๐)

๙-๗ ค้างเวียงผา

หมายถึง ก้างแพงหิน เวียง คือ ก้างแพง หรือ เมือง ผา คือ หิน

๙-๘-๙ ลายมือไทยนี้ปม

ลายมือ หมายถึง ตัวหนังสือ

(ทองเลียบ) ลายมือ ภาษาจีน แปลว่า พระบรมราชโองการก็ได้ ภาษาจีนแต่คำว่า ลาย
จีนกลางว่า ลาย ไทยใหญ่เรียกตัวอักษรว่า พริก รัชกาลที่ ๖ ได้พระราชวินิจฉัยไว้เมื่อ
วันที่ ๖ เมษายน ๒๔๖๐ ว่า พงศาวดารคำแห่งปรับปรุงตัวหนังสือเก่าที่เคยมีมาแล้ว
จัดวางสระเสียงใหม่ คำว่า ลาย อาจหมายถึงการกระทำเช่นนี้

(ประเสริฐ) ข้อความนี้แปลว่า แต่ก่อนไม่มีตัวหนังสือไทยแบบนี้ เท่าที่ทราบยังไม่เคย
มีผู้พบว่าตัวหนังสือไทยแบบนี้ใช้มาก่อนสมัยสุโขทัย

ลาย เป็นภาษาไทยอาหม แปลว่า ตัวหนังสือ ลาย อาจตรงกับ ลาย ในภาษาพม่า
และภาษาลาว แปลว่า จดจำ ขอให้ดูสำนวนอักษรไทยของศาสตราจารย์ ดร. เชดส์
เพิ่มเติมด้วย

ที่มีผู้เสนอว่า ลายมือ เป็นภาษาจีน แปลว่า พระบรมราชโองการนั้น ความไม่เข้ากับ
ข้อความในจารึกนี้ จึงไม่ควรแปลว่า พระบรมราชโองการ

(พิฑูร) ลายมือ น่าจะหมายถึง ตัวอักษร หรือ ตัวหนังสือ หรือ ข้อความที่จารึกเป็น
ลายลักษณะอักษร ทางอีสานคนเก่าๆ พูดว่า พดิ่งมือ ไม่ใช่ หนังสือ

(มานิต) ลายมือ คือลักษณะตัวอักษร และวิธีสะกดการันต์ที่มีอยู่เฉพาะหลักศิลา
จารึกของพ่อขุนรามคำแหงเท่านั้น จารึกอักษรที่ภาษาคนก็เหมือนรูปร่างตัวคน
จึงวัดรูปร่าง น่าจะเป็นอักษรที่มีมาก่อนตัวอักษรจารึกของพ่อขุนรามคำแหง

๙-๘ หาดโรใจในใจ

หมายความว่า หากคิดในใจ

(ประเสริฐ) หาด คือ หาก ซึ่งแปลว่า เอง นั่นเอง และในไตรภูมิพระร่วงมีที่ใช้หลายแห่ง
การที่ไม่มีตัว ก อยู่ด้วยนั้น ทางภาคเหนือ ใช้ไม่ทันอากาศหนาวตัว ก เช่น จัก เขียน
จัก จัก เขียน จัก

คำ หาด หรือ หาก นี้ คนโบราณใช้สำหรับเน้นข้อความ มีความหมายคล้ายกับคำ นั่นเอง
หรือ พระองค์เอง ขอฝากให้นักศึกษาค้นคว้าต่อไป คำนี้จะตรงกับภาษาอังกฤษว่า
self หรือ ไม่

ส่วนคำ **ใคร่ใจ** นั้น แปลว่า คิด ภาษาอาหมว่า **ไซใจญ** คือ **ใคร่ใจญ** ซึ่งแปลว่า คิดใคร่ใจ ในใจ หมายถึงคิดในใจ

(พิฑูร) ทางภาคอีสาน จะใช้เครื่องหมาย* อยู่บนตัวอักษรใช้แทนตัว ก คำ หาก ก็จะเขียน **ห่า** เช่นเดียวกับที่ทางภาคเหนือใช้ไม้หันอากาศแทน เช่น **ฮุก** เขียน **ฮู** มีอีกคำหนึ่งที่ภาคอีสานใช้ไม้หันอากาศแทนตัว ก คือ **เหมาะ** จะเขียน **หมั** = มักว่า แด่ในภาษาตัวคำหลวง เขียน **ม** ตัวเดียว อ่านว่า มัก

(ทองสืบ) คำ **หาก** ทางภาคใต้ออกเสียงครั้งแรกเดียว เป็น **พะ**

คำ **หา** ในที่นี้ อาจใช้ในความหมายได้ ๓ อย่าง คือ

๑. เป็นกริยานุเคราะห์ เช่นคำว่า ได้
๒. เป็นสันธาน เช่นคำว่า ผู้ที่ซึ่ง
๓. เป็นคำนำหน้าคำปฏิเสธ ใช้คู่กับคำว่า **ไม** เช่น หาไม และ หา คำนี้อาจแปลว่า คือ ก็ได้

(ประสาร) คำว่า **หา** พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ใช้ความหมายไว้ว่า ค้น สืบ เสาะ แสวง ในที่นี้ควรใช้ในความหมายว่า ที่ เช่น หาเป็นแดน หมายถึง ที่เป็นแดน

๔-๑๕-๑๖ ด้วยและด้วยนาง

หมายความว่า ด้วยความว่องไว และเข้มแข็ง

(ทองสืบ) หมายถึง ด้วยเร็วด้วยนาง

(ประเสริฐ) **และ** แปลว่า เปรียบ ไม่เชื่อง

(พิฑูร) ภาคอีสาน มีคำว่า **และ** แปลว่า ไม่เชื่อง เปรียบ

อธิบายคำ

๑ ภู	- เรา ฉันท ข้าพเจ้า (เป็นเอกพจน์)
๒ สู่	- เราทั้งหลาย ฉันททั้งหลาย ข้าพเจ้าทั้งหลาย (เป็นพหูพจน์)
๓ ผู้หญิงสอง	- ผู้หญิงสอง
๔ เมื่อ	- เรา (เป็นพหูพจน์)
๕ อ้าย	- พี่ชายคนแรก
๖ เดิมแต่	- ตั้งแต่
๗ สิบเก้าเข้า	- ปี ในสมัยสุริยราช นับปีอย่าง เช่น สิบเก้าเข้า เท่ากับ อายุย่างเข้า ๑๔ ปี เหมือนกับที่นิยมใช้กันอยู่ปัจจุบัน
๘ เมืองจลต	- ชื่อเมืองโบราณตั้งอยู่ริมแม่น้ำเมย แถบอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก
๙ ที่	- ที่ รบทุ่ง กวาดต้อน
๑๐ หัวช้าง	- ด้านซ้าย
๑๑ หัวขวา	- ด้านขวา
๑๒ เกสร่อน	- เคสร่อน คานำกันเข้าไป
๑๓ ไพร่ฟ้าหน้าใส	- ทหาร ไพร่ ประชาชน ไพร่พล
๑๔ หนีอยู่ภายพ่ายจกเงิน	- หนีกระจัดกระจาย หนีอย่างซุกซ่อนพวยวาย
๑๕ ภูบ่หนี	- ภูไม่หนี (หนี หรือ หนีไป ทางเหนือแปลว่า หลีกไป)
๑๖ เบกพล	- เบกพล ปุกพล (เบกในภาษาเขมร แปลว่า ชับ ต้อน)
๑๗ ต่อช้าง-ทุ่งช้าง	- ชนช้าง ทุ่งช้าง-รบ ทุ่ง แปลว่า รบ เช่น รบทุ่ง
๑๘ มาลงเมือง	- ชื่อช้าง
๑๙ แห้	- ชน
๒๐ พ่าย	- ปราศัย แห้
๒๑ เพื่อกู	- เพราะกู
๒๒ เมื่อชั่ว	- เมื่อครั้ง เมื่อรัชสมัย
๒๓ บำเรอ	- ประนินบิณฑ์
๒๔ หมายกัณฑ์มหากวาม	- ผลไม้เบญจพรรณไม้พุ่ม
๒๕ ดีหนังวังช้าง	- คล่องช้าง จับช้าง (หนัง บางแห่งใช้นาง, หนาง แปลว่า คาวาย หมายถึงความเช่นเดียวกับ ดีวนคือจับสัตว์เล็ก)
๒๖ ได้บัวได้นาง	- ได้ผู้ชายได้ผู้หญิง ได้ผู้ใดคนหนึ่ง
๒๗ ได้เงิน	- ได้เงิน

๒๙ เวณ	- มอบให้ อวาช
๒๙ พรำบ่าเรอ	- บ่อชฯ สม่่าเสมอ เป็นประจำ บ่าเรอ-ปรณณปัสสิ รับใช้ บ่ารุ่ง
๓๐ ท้องสม	- ท้องหมดทั้งสิ้น
๓๑ จกฮบ	- ภาณิผ่านด้าน
๓๒ ลูท่าง	- สะตวกสลาย
๓๓ แด้	- แล และ
๓๔ กร่า	- ไป
๓๕ พอเชื้อเลื้อคำ	- พอผู้ให้กำเนิด พอที่ล่วงดับไปแล้ว (เลื้อคำ เป็นคำใช้คู่กับพอเชื้อ)
๓๖ เขื้อช้าว	- ฉางช้าว (ในภาคอีสานเรียกว่าเจ้าช้าวหรือเขื้อช้าว)
๓๗ โพฬ้าช้าวโท	- ปรวชาชน บรวิวาร
๓๘ มิตแมกนสกร้างกัน	- มิตใจแตกแยก เป็นความกัน (ในกฎหมายตราสามดวง ใช้ว่า มิตแมกนสกร้าง)
๓๙ สวนตุนหั่นแล	- สอบสวนตุนแน่แล้ว สอบตามตุนแน่แล้ว ได้สวน
๔๐ จิงแตงความแก่ชาด้วยเชื้อ	- คัดสินความแก่เขาทั้งสองโดยยุติธรรม
๔๑ ปะเข้าผู้ลักมกผู้ซ่อน	- ไม่เข้ากับผู้ร้ายลักทรัพย์ ไม่เห็นแก่ผู้รับของโจร (มัก แปลว่า ชอบ เห็นแก่)
๔๒ ปิไควพิน	- น่าจะหมายถึงไม่ยินดี
๔๓ ปิไควเคือต	- น่าจะหมายถึงไม่ยินร้าย ไม่เล็ดร้อน
๔๔ มาอยู่	- มาอยู่ด้วย
๔๕ ซ่อยเหนือเพืออยู่	- ช่วยเหลือเอื้อเอื้อเพืออยู่ (ซ่อย = ช่วย, เหนือ = เพลื้อ, อยู่ = ตก ยุ่มฐู ดูแล)
๔๖ ดวง	- จน จนกระทั่ง
๔๗ ช้างเลือกช้างเลื้อ	- ช้างศึก
๔๘ หัวพุ่งหัวรบ	- หัวทวนหัว ฆ่หัวพนายชอง
๔๙ อันเนื่อง	- อันหนึ่ง
๕๐ หัน	- หัน
๕๑ โพฬ้าหน้าปก	- ปรวชาชนที่มีทุกขวิธ
๕๒ เียง	- ยิง
๕๓ ปิไร	- ไม่ชาก
๕๔ ลาง	- ชน (ไทยใหญ่) อีสาน-ต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายมะพร้าว

๕๕	ตระพังโพยสี	-	สระชื่อโพยสี
๕๖	ตรีบูร	-	กำแพงสามชั้น
๕๗	โอชทาน	-	โห่ทาน
๕๘	ท่วย	-	ตู้ หนู
๕๙	พนม	-	พุ่ม
๖๐	หมอนโนน	-	หมอนนอน
๖๑	แลปิแลญิบบ้าน	-	ปิละสองบ้าน (ญิบ แปลว่า สอง)
๖๒	สูด	-	สวด
๖๓	อโรญิก	-	อรัญญิก เสนาสนะป่า
๖๔	พูน	-	โพ้น
๖๕	เวียง	-	เมือง
๖๖	เท้าหัวลาน	-	ชื่อที่เขียน ชื่อหัวสนาม เท้า = ชื่อ, หัวลาน = หัวสนาม ที่กว้าง
๖๗	ดงบงคมกอลอง	-	ดง แปลว่า ดั, บงคม แปลว่า ประโคม, ดงบงคมกอลอง หมายถึง ดัประโคมกอลอง
๖๘	เสียงเงื่อน	-	เสียงร้องเงื่อน เสียงร้องเป็นทำนองเสนาะ
๖๙	เทียรย่อม	-	ย่อมมี ธรรมดา โดยปกติ มีใช้หลายแห่ง ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง
๗๐	วาม	-	กลาง อีสาน แปลว่า ใหญ่
๗๑	นิลยุมุฏกั	-	ผู้พ้นจากนัลย ได้แก่ พระภิกษุผู้ศึกษาอบรมดีแล้ว และมีพรหมชาลา
๗๒	หลวัก	-	รู้หลัก ฉลาด หลักแหลม
๗๓	ลูกนั	-	ใช้ตรงกับ มา เป็นลูกนั...มา แปลว่า ออกจาก มาจาก เข้ามา
๗๔	แก่กม	-	ที่สุด
๗๕	ดั่งแก้ง	-	ดั่งตั้งใจ
๗๖	เบื่องดินนอน	-	คิดเพื่อง
๗๗	ตลาดปสาน	-	ตลาดร้านค้า
๗๘	ยิจนะ	-	ชื่อพระพุทธรูป
๗๙	เบื่องหัวนอน	-	คิดได้
๘๐	สรีรมงลี	-	ทำนบ (ภาษาสันสกฤตว่า สรีรมงค)
๘๑	น้ำโคก	-	น้ำตก

- ๔๖ พระขรุขระ - ชื่อภูธรา
- ๔๗ ๑๒๑๔ - มหาศักราชตรงกับพุทธศักราช ๑๘๗๕
- ๔๘ เดือนดับ - วันสิ้นเดือน วันแรม ๑๕ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ
- ๔๙ เดือนโอกแปดวัน - ขึ้นแปดค่ำ
- ๕๐ เดือนเต็ม - วันเพ็ญ วันกลางเดือน
- ๕๑ เดือนข้างแปดวัน - แรมแปดค่ำ
- ๕๒ กระพืดลาย - กระพืด แปดว่า ผูก ตาย แปดว่า สัปคับ รวมความว่า สายรัดผูกข้างไม้ห่อเคียนที่
- ๕๓ รุจาตรี - ชื่อช้าง (ดูคัมภีร์โลกปญฺญุตติ กัณท์จุจาศิริ)
- ๕๔ ถ้าพระรามแลดำริตนธาร - ดูหนังสือพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๖ เรื่องเที่ยวชมเมืองพระร่วง ฉบับพิมพ์ ๒๔๗๘ ร.พ.อักษรขอมโบราณ หน้า ๑๙๙-๑๙๒ เรื่องที่ตั้งของเจ้า และจารึกซึ่งพบในสมัยนั้น
- ๕๕ ในกลาง - ในภายใน
- ๕๖ มาการลาว - คือ ๑. มา = ชนชาติไทยที่นำจะอยู่ได้เมืองน่านลงมา
๒. กาว = ชนชาติไทยในจังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน ดังปรากฏในจารึกหลักที่ ๔๕ พ.ศ. ๑๙๐๕ เรียกมีบรรพบุรุษชาวขวงค่านานว่า คำพงศีกาว
๓. ลาว = ชนชาติไทยในประเทศลาวปัจจุบัน
- ๕๗ ชาวภูซาวของ - ผู้ที่อยู่ตามริมแม่น้ำฮู่ และแม่น้ำโง
- ๕๘ มาออก - มาขึ้น
- ๕๙ ๑๒๐๙ ศก ปิกุล - มหาศักราช ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๖๘ นับตามแบบปัจจุบัน เช่น ปีระกา มหาศักราช ๑๒๐๙ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๓๐
- ๖๐ เวียงมา - กำแพงหิน
- ๖๑ ลายสี - ตัวหนังสือ
- ๖๒ ๑๒๐๕ - มหาศักราช ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๖๒
- ๖๓ หาใครใจในใจ - หากคิดในใจ
- ๖๔ หาเป็นท้าวเป็นพระยา - หากเป็นท้าวเป็นพระยา คือเป็นอย่างแน่นอน
- ๖๕ หาเป็นครูเป็นอาจารย์ - หากเป็นครูเป็นอาจารย์
- ๖๖ แคะ - เรือ เปรี้ยว ร่องไว
- ๖๗ รือต - ถึง ทางอีสานออกเสียงเป็น ฮอต

- ๑๐๕ สรลง - เดิมเข้าใจว่าได้แก่จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะพิษณุโลกอยู่ใต้พิษณุโลก (สองแคว) ลงไปการกล่าวชื่อเมืองในจารึกนี้ กล่าวตามลำดับจากเมืองที่อยู่ใกล้สุโขทัย และไกลออกไปตามลำดับคือ “สรลง สองแคว ลุมบาจาย” จารึกหลักที่ ๔ บอกชื่อเมือง เริ่มต้นจากตะวันออก ราวตอนไปทางใต้แล้วไปทางทิศตะวันตกขึ้นไปจนถึงทิศเหนือ คือ สรลง สองแคว (พิษณุโลก) ปากยม (พิษณุโลก)... เห็นได้ว่า สรลง อยู่สูงกว่าสองแคว หรือมีฉะนั้น สรลง กับ สองแคว ต้องเป็นเมืองเดียวกัน
- ๑๐๕ สองแคว - ชื่อพิษณุโลกสมัยโบราณ
- ๑๐๖ ลุมบาจาย - น่าจะเป็นชื่อเมืองโบราณอยู่แถบลุ่มแม่น้ำสักมีปรากฏในจารึกหลักที่ ๔
- ๑๐๗ สด้า - ชื่อเมืองโบราณ เข้าใจว่าอยู่แถวแนวป่าสัก
- ๑๐๘ คนที - ป่านโคน อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง อำเภอเมืองจังหวัดกำแพงเพชร
- ๑๐๙ พระบาง - ชื่อเมืองนครสวรรค์ในสมัยโบราณ
- ๑๑๐ แพทก - เมืองสวรรคบุรี จังหวัดชัยนาท
- ๑๑๑ สุพรรณภูมิ - ชื่อเมืองโบราณอยู่บริเวณจังหวัดสุพรรณบุรีปัจจุบัน
- ๑๑๒ สมุทรหาเป็นแดน - สมุทรหาทากเป็นแดน สมุทรหานันแหวะเป็นแดน
- ๑๑๓ เมืองม่าน - ชื่อเมืองโบราณ อยู่ระหว่างจังหวัดแพร่กับน่าน
- ๑๑๔ เมืองพัว - ปัจจุบัน คืออำเภอบัว จังหวัดน่าน
- ๑๑๕ เมืองชวา - ปัจจุบัน คือ เมืองหลวงพระบาง

หนังสืออ้างอิงที่ใช้ในการสัมมนา

คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมถิ่นอีสาน, การศัพท์อีสาน ฉบับปณิธานสมเด็จพระนคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐, ๒๒๘ หน้า.

ไตรภูมิพระร่วงของพระยาดีไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๕, ๓๒๘ หน้า,
ภาพประกอบ, ๑๕ ซม. ๓๐.

ไตรภูมิโลกวิจิตรนิยาย จำลองจากฉบับหลวง (โดย พระยาธรรมปรีชา (แก้ว), พระนคร : โรงพิมพ์
โสภณพิพรรฒธนากร, ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕).

บรรจบ พันธุเมธา, กาเลหม่านโค, กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือ, ๒๕๐๙, ๓๖๙ หน้า,
ภาพประกอบ, แผนที่.

ปรมานุชิตชิโนรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมสมเด็จพระสังฆราช, ลิลิตตะเลงพ่าย, นครหลวง :
บรรณาการ, ๒๕๑๕, ๑๙๙ หน้า.

ปราชัยกิจกรจักร, พระยา (เช่ม บุนนาค), พงศาวดารโยนก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ, พระนคร :
ศิลปบรรณาการ, ค.ศ. ๑๙๖๑ (พ.ศ. ๒๕๐๔), ๕๘๔ หน้า.

พงศาวดารเหนือ, พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๙๔, ๙๙ หน้า.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรง
ราชานุภาพ ทรงนิพนธ์พระอธิบายประกอบ, พระนคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๕.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง, มีคำอธิบายของสมเด็จพระ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, พระนคร : โรงพิมพ์ธนาคารออมสิน, ๒๕๑๖,
๒๕๕ หน้า, ภาพประกอบ, ผังแสดง.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๑๓, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพฯ :
๒๕๑๑.

ลิลิตขวนพ่าย, พิมพ์ครั้งที่ ๖, กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๑๙, ๖๔ หน้า.

พจนานุกรมอังกฤษ-เขมร, เรียบเรียงโดย ปา-วธนา พิภ-คาม เลข ๕๕ วิสิญคนธร
พมเปญ ๒๕๑๑, ๑๙๐๒ หน้า.

สงวน ไซติสุวรัตน์, ยี่คำเมือง คู่มือหัตถ์พูดภาษาไทยพหุอักษร (โดย แสง เมืองผา), เชียงใหม่ :
ประทีปวิทยา, ๒๕๑๒, ๔๔ หน้า.

สงวน โขติสุธัตถ์. **คู่มือหัตถ์เลขภาษาไทยเหนือและอานนักษัตร**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๖. ๒๕๒ หน้า.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ อมมอโร). **พจนานุกรมภาคอีสาน-ภาคกลาง ฉบับปณิธาน สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ดิสุสมหาเถระ)**. (จัดทำโดย สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ อมมอโร) และคณะอื่นๆ). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕. ๕๒๕ หน้า.

หนังสือเรื่องท้าวสุทนต์หรือเจือง. พระนคร : โรงพิมพ์มิตรไทย, ๒๔๘๖. ๑๔๕ หน้า

Bernard, J.B. **Dictionnaire Cambodgien-Français**. Hongkong : Imprimeries de la Société des Missions Etrangères, 1902. 386 p.

Cushing, J.N. **Shan and English Dictionary**. Rangoon : American Mission Press, 1881. 600 p.

Dictionnaire Cambodgien 2nd ed. Editions de L'Institut Bouddhique, 1951. 2v.

Halliday, R.O. **Mon-English Dictionary**. Rangoon : Mon Cultural Section, Ministry of Union Culture, Government of the Union of Burma, 1955. 512 p.

Judson's Burmese-English Dictionary. [revised and enlarged by Robert C. Stevenson, and Rev. F.H. Eveleth], Rangoon : Baptist Board of Publications, 1953. 1123 p.

Petit dictionnaire Français-Khmer. Phnom-Penh : Librairie Phnom-Penh, 1967. 1377 p.

Rai Sahib Golap Chandra Borua, Compiler. **Ahom-assamese-English Dictionary**. Published under the authority of the Assam Administration. Calcutta : The Beapstist Mission Press, 1920

คำอภิปรายเรื่อง “ศิลาจารึกหลักที่ ๑ จริงหรือปลอม?” *

อาจารย์พุม วีระประเสริฐ

การอภิปรายเรื่อง “ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จริงหรือปลอม” ในวันที่ ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานแนะนำ ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรทิศ ศึศกุล ซึ่งทรงเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายในวันที่ และศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรทิศ ศึศกุล จะได้ทรงแนะนำผู้ร่วมอภิปรายอีกสองท่านต่อไป ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรทิศ ศึศกุล

ขอประทานกราบทูลใต้ฝ่าพระบาท และท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย บรรดาข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอันมาก ที่ได้มีพระพุทธเจ้าได้เสด็จมาทรงเป็นประธานในวันที่ ข้าพระพุทธเจ้าได้ขอพระราชทานแนะนำท่านผู้อภิปรายท่านแรกคือ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร และอีกท่านหนึ่งคือ พันเอก ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี

ข้าพระพุทธเจ้าได้ขอประทานกราบทูลแนะนำสำหรับ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร นั้น เห็นจะไม่ต้องอธิบายกันมาก เพราะว่าท่านทั้งหลายก็คงทราบกันแล้วว่า ดร.ประเสริฐ ณ นคร เป็นผู้เชี่ยวชาญในการอ่านศิลาจารึกสมัยสุโขทัย อย่างยากที่จะหาผู้อื่นเปรียบเสมือนได้ ข้าพระพุทธเจ้าขอแนะนำแต่เพียงว่า สำหรับ ดร.ประเสริฐ ณ นคร นั้น อาชีพโดยปกติของท่านเป็นนักสถิติ การอ่านจารึกของท่านเป็นงานอดิเรกแล้วงานอดิเรกนั้นก็กลับทำให้ท่านมีชื่อเสียงยิ่งกว่าเป็นนักสถิติเสียอีก ข้าพระพุทธเจ้าได้เคยถามท่านว่า เหตุใดจึงชอบการอ่านจารึก จนกระทั่งมีชื่อเสียงขึ้นได้ ท่านบอกว่า ตัวท่านเป็นคนที่ชอบเล่น Crossword puzzle และการเล่น Crossword puzzle เป็นต้นแบบของการอ่านจารึกอยู่แล้ว คือหมายความว่าต้องหาตัวอักษรที่พอเหมาะจะลงในช่องเหล่านั้นให้ได้ความหมาย ซึ่งเป็นวิธีการเดียวกับการอ่านจารึก ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้กลายเป็นนักอ่านจารึกที่มีชื่อเสียง

ส่วนอีกท่านคือ พันเอก ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เกษมศรี ท่านผู้นี้ไม่ใช่ นักอ่านจารึกแต่เป็นนักประวัติศาสตร์ ซึ่งอันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ขอกราบทูลว่าข้าพระพุทธเจ้าทราบดี เพราะได้เคยร่วมทำงานในคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์มาด้วยกัน ม.ร.ว.ศุภวัฒน์ เป็นผู้ที่มีอายุใจใสและรู้เรื่องราวหลักฐานต่างๆ เป็นอย่างดี ใครจะกราบทูลและกล่าวกับท่านทั้งหลายด้วยว่า การที่เราจัดให้มีการอภิปรายเรื่อง “ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จริงหรือปลอม” ในครั้งนี้ ก็เพราะว่า

* ตามมติโบราณคดีแห่งประเทศไทย จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ และพิมพ์เผยแพร่ทุกครั้งที่ประชุม

รองศาสตราจารย์ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้แสดงปาฐกถาที่สยามสมาคม แล้วก็มีกรรณิการพิมพ์หนังสือเป็นเล่ม การแสดงครั้งนั้นเป็นภาษาอังกฤษบอกว่าเป็นศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ที่เราเรียกกันว่า ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชนั้นเป็นศิลาจารึกที่ทำขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์อย่างไรก็ตาม ดร.พิริยะ ยังไม่กล้าบอกว่าใครเป็นผู้ทำศิลาจารึกหลักนั้น แต่ว่าถ้าอ่านโดยอนุมานแล้วก็อาจจะพอเดาได้ว่า ดร.พิริยะ หมายถึงใครเป็นผู้ทำ เพราะ ดร.พิริยะ ได้อ้างว่า การค้นคว้าอันมีขอบข่ายให้แก่นักปราชญ์ที่ฉลาดที่สุด ที่สามารถแปลอมศิลาจารึกนี้ขึ้นมาได้ในสมัยรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์ อันนี้คือคำอุทิศของ ดร.พิริยะ นอกจากนั้น ดร.พิริยะ ยังได้แสดงปาฐกถาเป็นภาษาไทยที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกด้วย เพราะฉะนั้นเพื่อให้เสียเวลา ข้าพระพุทธเจ้าก็จะขอให้ ดร.ประเสริฐเป็นคนพูดก่อน และพันเอก ม.ร.ว.ศุภวิทย์ จะเป็นคนพูดต่อไป ถ้าหากมีอะไรที่เกี่ยวข้องกับวิชาประวัติศาสตร์ศิลป์ ท่านทั้งสองก็จะมอบให้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้ตอบหรือผู้พูด

ณ ที่นี้ใคร่ขอทราบจุดและแง่กับบรรดาท่านทั้งหลายด้วยว่า ที่เรามาพูดในวันนี้ มิได้เป็นการโกรธเคืองหรือหมิ่นได้ ดร.พิริยะเป็นการส่วนตัวเลย เป็นการพูดตามหลักวิชาการทั้งสิ้น ไม่ได้มีการโกรธเคืองกันเป็นการส่วนตัวแต่อย่างใด หลายท่านอาจจะสงสัยว่าทำไมไม่เชิญ ดร.พิริยะมาด้วย ข้อนี้อาจจะเกิดความผิดของข้าพระพุทธเจ้าเอง ข้าพระพุทธเจ้าแน่ใจว่ายังเชิญไม่ได้มา เพราะว่า ดร.พิริยะ ไม่เคยรับคำเชิญมาที่ไหนเวลามีคนคัดค้านความเห็นของ ดร.พิริยะ เพราะฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานให้ ดร.ประเสริฐ ณ นคร เป็นผู้พูดเป็นท่านแรก

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

ได้มีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระอนุญาตกล่าวคำสามัญ เพื่อจะพูดกับคนที่อยู่ในห้องนี้โดยตรง คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นต้นมา มีผู้สนใจศึกษาและค้นคว้าจารึกหลักที่ ๑ หรือที่เรียกว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นจำนวนมาก เวลาผ่านมามีถึงกว่า ๕๐๐ ปีแล้ว นักวิชาการก็เห็นกันว่าจารึกหลักที่ ๑ มีสำนวนและข้อความเหมือนกับจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ รวมทั้งวรรณคดีสุโขทัยและอุโฆษตอนต้น แต่เมื่อประมาณสิบปีมานี้ เริ่มมีผู้สงสัยว่า จารึกหลักที่ ๑ อาจจะไม่ใช่คำขึ้นหลังรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมากนักทีเดียว โฉมเกิด รัตนเกียรย์ ได้เสนอบทความที่ออกตามนิตยสาร เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคมปีกลายนี้ว่า น่าสงสัยว่าจารึกหลักที่ ๑ อาจจะไม่ได้เขียนขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ บทความของนายรัตนเกียรย์ และข้อโต้เถียงของข้าพเจ้าได้ลงพิมพ์ในนิตยสารศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ เรื่อง จารึกพ่อขุนรามคำแหงใครนต้องกันแน่ ออกตัวอย่างเช่น นายรัตนเกียรย์เห็นว่าการใช้ ค.ควาย และ ค.คน ของจารึกหลักที่ ๑ นี้ สอดคล้องกับคำไทยเดิม ตามที่หฟิ่งก้วยได้คิดไว้ แต่ อ.โช และ อ.ชวน ไม่ตรงกับคำไทยเดิมที่หฟิ่งก้วยสร้างขึ้นมาไว้ แสดงว่า หลักที่ ๑ นี้ เขียนขึ้นเมื่อเมือง อ.โช และ อ.ชวน ได้ตกจากเมืองปณเป็นเมืองเสียกันไปเสียแล้ว

เรื่องนี้ ดร. แอนโทนี ดือเลอว์ ซึ่งเป็นภาษาศาสตร์ได้แสดงให้เห็นว่า ไทยขาว ยังออกเสียง ข.ไธ กับ ข.รวด แยกกันอยู่ และสอบคำซึ่งยังใช้ ข.ไธ, ข.รวด ในจารึกหลักที่ ๑ กับไทยขาวก็เห็นว่า มีคำตรงกันอยู่ ๑๕ คำที่ใช้ ข.ไธ, ข.รวด ถูกต้อง ที่ไม่ถูกต้องมีเพียงคำเดียวคือ คำว่า **หมากขาม** ซึ่งนายดือเลอว์เสนอว่า คงเป็นเพราะต้นไม้ไผ่นำมาจากอาฟริกาในสมัยหลัง เพราะฉะนั้นจึงออกเสียงไม่ตรงกัน

ที่นี้ต่อมาเราก็ได้ศึกษาจารึกสุโขทัย ประมาณ พ.ศ. ๑๙๐๐ จะเห็นได้ว่า เสียง ข.ไธ กับ ข.รวด นั้นเริ่มจะใช้ปน ๆ กันไป พอมาถึงประมาณ พ.ศ. ๑๙๕๐ ข.ไธ, ข.รวด ปนกันจนแยกไม่ออก การที่จารึกหลักที่ ๑ ใช้ ข.ไธ กับ ข.รวด ไม่ถูกต้องเหมือนอย่างของไทยขาวใช้ในปัจจุบันนี้ ก็แสดงว่าจารึกหลักที่ ๑ จะต้องเขียนขึ้นก่อน พ.ศ. ๑๙๕๐ อย่างแน่นอน เพราะว่าถ้ามาเขียนขึ้นเมื่อ ข.ไธ, ข.รวด เป็นเสียงเดียวกันแล้ว จะไม่สามารถบอกได้เลยว่าคำไหนควรจะเขียน ข.ไธ คำไหนควรจะเขียน ข.รวด

วิเศษกุล ได้อ้างคำของ ดร.พิริยะว่า จารึกหลักที่ ๑ นี้ไม่ถูกต้อง เพราะไม่มีหลักฐานเป็นวัตถุซึ่งแสดงว่า ศาสนาพุทธนิกายสิงหล จากนครศรีธรรมราชเข้ามาในเมืองสุโขทัย เมื่อครั้งพ่อขุนรามคำแหงฯ ข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๔ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตร เพื่อจะถึงพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งกษัตริย์ทรงพระนามว่า **"รามราช"** ก็คือพ่อขุนรามคำแหงนั่นเอง นำมาแต่ตั้งกาให้รู้เรื่องแสดงว่าทางเขียนใหม่เอง ก็ยอมรับนับถือว่าพ่อขุนรามคำแหงเป็นผู้นำศาสนาแต่ลังกามา หนังสือเล่มนี้แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๗๐

ม.จ.สุภัทราดิศ ดิศกุล ทรงขึ้นแจ้งว่า "สอดคล้องคำที่บอกไว้ไม่มีโบราณสถานในสุโขทัยที่เขียนแบบนครศรีธรรมราช เพราะว่าพระบรมธาตุที่นครศรีธรรมราชนั้นเป็นเจดีย์ช้างล้อม แต่ว่าช้างนั้นอยู่ใต้หลังคาทั้งสองฝั่งจะผิดกันเห็น เมืองสุโขทัยนั้นไม่มีเจดีย์ช้างล้อมอยู่ ๑ องค์ ลักษณะเดียวกับพระบรมธาตุที่นครศรีธรรมราช"

วิเศษกุลได้คัดค้านว่า จารึกหลักที่ ๑ นั้น มีคำว่า **"ตรีบุร"** ซึ่งแปลว่า สามเทพสามชั้นแต่เท่าที่ขุดดูแล้วกำแพง ๒ ชั้นนอกมีเครื่องถ้วยชามสมัยราชวงศ์แห่งแสดงว่ากำแพง ๒ ชั้นนอกนั้นเพิ่งสร้างขึ้นภายหลังพ่อขุนรามคำแหง เรื่องนี้ นายพิเชน เชื้อจันทร์พงษ์ได้อ้างจารึกวัดเชียงมั่น พ.ศ. ๒๑๒๔ ว่าเขียนใหม่ก็ตรีบุร แต่กำแพงก็ไม่ได้เป็น ๓ ชั้น ม.ร.ว.ศุภวณิช เกษมศรีอ้างว่า **"อยุธยาโพธิ์แดงได้ตรีบุร"** แต่กำแพงก็สูงก็เพิ่งจะสร้างขึ้นในแผ่นดินพระมหาจักรพรรดิน้อง สรุปลแล้ว คำว่า **"ตรีบุร"** อาจจะแปลว่ากำแพงที่เป็นมงคลก็ได้ ที่แปลว่ากำแพงสามชั้นเป็นเครื่องหมายของมหามายของศัพทโบราณ ซึ่งอาจจะผิดก็ได้ ทั้งนี้ยังมีรายละเอียดอีกมาก ขอให้อุทิศให้คิดสืบสวนวรรณฉบับพิเศษที่กล่าวนั้นเพิ่มเติม

ที่นี้เมื่อ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้เสนอบทความไปแล้ว มีข้อถกเถียงกันหลายข้อ ยกตัวอย่างเช่น ทำไมพ่อขุนรามคำแหงไม่เขียนชื่อวัดที่ปรากฏในสมัยนั้นเลย ก็ตอบว่าจารึกสมัยพระเจ้า

ลิไทย ก็ไม่ได้เอ่ยถึงชื่อวัดหรือชื่อพระพุทธรูปองค์สำคัญใดเลย คำว่าวัดเองก็เพิ่งจะปรากฏในจารึกสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช คือจารึกหลักที่ ๙ พ.ศ. ๑๙๙๙

ดร.พิริยะ สงสัยว่าเมืองไทยหมายถึง "สยาม" โดยอ้างเชิงป่าเถื่อนกับบาลานูบาร์ และบอกว่าสยามไม่ใช่สุโขทัย แล้วทำไมพ่อขุนรามคำแหงไปเรียกสุโขทัยว่า "เมืองไทย" ผมขอตอบว่าไทยทุกเผ่ามีสิทธิ์จะเรียกตัวเองว่า "เมืองไทย" ทั้งนั้น เช่น ล้านนาเรียกตัวเองว่า "เมืองไทย" ตามตำนานนาคศาสนา ซึ่งเขียนก่อนอินทกษมาธิปไตยเสียอีก เชื้อสุโขทัยก็เรียกตัวเองว่า "เมืองไทย" จารึกวัดป่าแดงเชียงทอง พ.ศ. ๑๙๙๙ คำว่า "สยาม" ก็เช่นเดียวกัน อินทกษมาธิปไตยซึ่งแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๐ เรียกสุโขทัย สมัยพระเจ้าโรจราช ประมาณ พ.ศ. ๑๙๙๙ เรียกว่า "สยามเทศสุโขทัยบุรี" ในสมัยหลังพระเจ้าลิไทย ก็เรียกสุโขทัยว่า "สยาม" ตามเดิม จึงต่อไป "ทั้งมาลาว"

ลาวและไทย เมืองได้หัวฟาดข้อ" ดร.พิริยะว่า การแบ่งกลุ่มตามเชื้อชาติเป็นความคิดสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แท้จริงในจารึกหลักที่ ๓ พ.ศ. ๑๙๐๐ ทำขึ้นในวันสุกัรหนไทยก็ดลเอาเทียบกับล้านนา เขาถือว่าวันสุกัรเป็นวันเรียกแบบ "เมือง" หรือ "มอญ" และวัน "กัศณั" เรียกแบบไทยปืซดเป็นแบบบอมลัไทยเรียกว่า "จิไจ้" ดังนี้เป็นต้น

จารึกหลักที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๐๕๓ ยังไม่ให้ทราบไว้ให้แก่ละว่า ฝ่ายเศสสมัยสมเด็จพระนารายณ์กล่าวไว้ว่า ชาติต่างๆ ที่เข้ามาเมือง ๕๓ ชาติ จะเห็นว่าความคิดเรื่องเชื้อชาติมีมาแต่สมัยโบราณแล้ว ไม่ใช่เพิ่งมาเกิดเมื่อสมัยรัชกาลที่ ๔

แต่มีพระบรมราชานุเคราธิราชราช ได้วันอิทธิพลคำรูปแบบจากเจดีย์ลังกาสมัยโบราณพระเจดีย์เป็นทรงระฆังคว่ำ และเจดีย์ลังกาหรือเจดีย์ลังกาเป็นต้นกัศณัระหว่างสยามประเทศกับลังกาในสมัยสุโขทัยรวมทั้งก่อนหน้านั้น รับอิทธิพลศิลปกรรมโบราณคดีซึ่งมีมาและหลักฐานเอกสารที่กล่าวถึงอันได้เป็นอันดี

“...๑๒๐๘ ศก ปีวุฒ ได้ถูกเอาพระธาตุออกที่หลายแห่ง กระทำบูชาบำเพ็ญแก่พระธาตุไม่ได้จนทวีน จึงเอา
 ธาตุนี้มาถวายศรีสีหราชย์ ก่อนพระเจดีย์อันหนึ่งคนเข้าใจแล้ว คือให้เอาธาตุพระมหาธาตุสามแก้วขึ้นไว้...” (จารึกหลัก
 ที่ ๑ ส่วนที่ ๔ บรรทัด ๔-๖) อันนี้หมายความว่าพระเจดีย์ที่กล่าวถึง ก็คือเจดีย์ที่พระมหากษัตริย์ที่โอรสช้างเอราวัณ ศรีสีหราชย์
 และเวียงมาให้อุปพระมหาธาตุ ก็ได้เอามาฝากมือศรีสีหราชย์ ความนิยมในการประดิษฐ์ช้างเอราวัณองค์นี้ได้ตีมา
 จากทางลังกา คูโรอิชิรันมาบอกผ่านละครหรือรามาช หลักฐานอันอื่นก็เห็นรอบๆ เจดีย์พระบรมธาตุสวนศิวารามราช
 ที่วัดป่าช้างเอราวัณอยู่ด้วยเช่นกัน

ดร.พิริยะ ว่าไทยเมืองไค้นั้น รัชกาลที่ ๔ ครีว่าหมายถึงชัชนาทองมาจนกระทั่งถึงทะเลตังจิรเจองเคสาไปวุดุเกส บาร์โรส ได้พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๐๔๕ กล่าวว่ายามมีเมืองเหนือคืออาณาจักรสุโขทัยและเมืองใต้คืออาณาจักรอยุธยา เพราะฉะนั้นความคิดที่ว่าไทยเมืองเหนือ-เมืองใต้ไม่ได้เพิ่งมาเกิดเมื่อรัชกาลที่ ๔ นี้ เรื่องไทยเมืองไค้นั้นความจริงเป็นเรื่องที่ ดร.พิริยะแบ่งวรรคตอนผิด ที่ถูกจะต้องแบ่งว่า “ทั้งมาลาวลาวแลไทย เมืองไค้ล้าฟ้าต่อ” เมืองไค้ล้าฟ้าต่อ ตรงกับสำนวนปัจจุบันว่า “เมืองสุดล้าฟ้าเขียว” จะเห็นได้ว่า ดร.พิริยะ ใช้สมองคอมพิวเตอร์มากเกินไป ไม่นิยมใช้สมองคนจึงแบ่งวรรคตอนผิดเป็นไทยเมืองใต้ไป จะยกตัวอย่างอีกแห่งเดียว คือ ดร.พิริยะ อ้างว่าคำ “อริยัญญิก” มีอยู่ในจารึกหลักที่ ๔๐ รวม ๒ แห่งด้วยกัน แท้จริงในหลักที่ ๔๐ ชุดถึงอริยวาณีและความวาณี คอมพิวเตอร์คงจะคัดคำผิดที่เลยเข้าใจผิดว่าหมายถึง “อริยัญญิก”

ดร.พิริยะ ไม่ทราบว่อริยัญญิกอยู่ทางทิศใด? เพราะไม่เชื่อจารึกหลักที่ ๑ ว่อริยัญญิกอยู่ทางทิศตะวันตก แต่เชื่อไม่มีหลักที่ ๑ อริยัญญิกก็ยังคงอยู่ทางทิศตะวันตกนั่นเอง เพราะจารึกหลักที่ ๑๐๒ ส่วนซ้ายซึ่งพบที่วัดสระพังช้างเผือกใกล้วัดสะพานหิน กล่าวถึง “อริยัญญิก” ๒ ครั้ง แสดงว่อริยัญญิกอยู่แนวทิศตะวันตกทางทิศตะวันตกของสุโขทัย

อีกต่อมาคือ กรณีที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้น และมีชื่อว่จารึกหลักที่ ๑ เป็นวรรณคดีชิ้นแรกของไทย ดร.พิริยะกับบรรดาคณาจารย์แบบเพื่อเจ้อและประจบสอองคำว่ไม่ได้ ก็อยากจะทราบว่การประจบสอองขุนรามคำแหงนั้นจะทำให้ผู้ประจบสอองไว้นั้นมา แต่อย่างไรก็ดี ก็คงมีกว่าคนบางคนที่ก้าวร้าวกล่าวว่หาว่า พระมหากษัตริย์ไทยพระองค์หนึ่งทรงใช้ระเบียบวิธีการที่มีเหตุผลและบกพร่อง และบางคนก็กล่าวว่หาว่าพระมหากษัตริย์ไทยอีกพระองค์หนึ่งทรงปลอมจารึกขึ้น

ในจารึกหลักที่ ๓๔ พ.ศ. ๑๙๔๐ ชาวอยุธยาได้กล่าวว่า “พระบรมจักรพรรดิราชทรงปรารณานว่จะมีมนุษย์ธรรมอย่างพ่อขุนรามคำแหง” นั่นคือ “ชวนพ่าย” แผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถ ก็ได้ยกย่องพ่อขุนรามคำแหงเช่นเดียวกับรัชสมัยพระเจ้าลิไท รัชสมัยพระเจ้าบรมโกศได้ยกย่องพ่อขุนรามคำแหง โดยกล่าวไว้ในจินตนาถณียบฉบับปรับปรุงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๒๕๕ และพระเจ้าบรมโกศก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “ประดิษฐ์พระร่วง” คือสุภาณิดพระร่วงนั้นเอง มาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เวกก็แต่งเรื่อง “นางนพมาศ” เป็นทำนองนิยายถึงประวัติศาสตรยกย่องกษัตริย์สุโขทัยเป็นนิยายแบบเดียวกับที่พระยาปริยัติธรรมธาดาแต่งประวัติศรีปราชญ์ ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่เล่าสืบกันมาแต่เดิมก็ได้ คนรุ่นหลังก็เลยมาถือประวัติศรีปราชญ์เป็นจริงเป็นจังกันไป ตั้งแต่ประวัติวรรณคดีไทยและคณะกรรมการราชบัณฑิตยสถานพิชิตพิชิตวรรณคดีไทยได้ถือว่ จารึกหลักที่ ๑ เป็นวรรณคดีชิ้นแรกของไทย คนหลายยุคหลายสมัยมีความกตัญญูรู้คุณบรรพชนของไทยดังนี้ ดร.พิริยะและพวกยังจะเห็นว่าเราเพื่อเจ้อหรือประจบสอองทอนไม่ไหวหนักขึ้นไปอีกหรือไม่

ข้อต่อไปคือที่สองชื่อว่า **ทำไมหลักที่ ๑ ใช้อักษรวิธี่เหมือนฝรั่ง?** คือเอาสระมาเรียงไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะ ทั้ง ๆ ที่จารึกหลักที่ ๒ อาศัยไล่เรียงกันคือต่างกัน ๘๐ ปี ไม่ใช่ใช้อักษรวิธี่นั้นจะว่าเหมือนก็ไม่เหมือนหรอกครับ ถ้าไม่มันวิเศษจริงจะว่าหรือว่าคนเขียนจารึกหลักที่ ๑ นั้นเพี้ยนเพราะไม่เหมือนฝรั่ง ที่จริงอักษรวิธี่ของหลักที่ ๑ นั้น ถูกหลักการออกเสียงกว่าอักษรวิธี่ปัจจุบันเป็นบางส่วน เช่น สระเอือ ท่านเขียน สระอือก่อน สระเออ ออกเสียง อือ-เออ อือ-เออเร็ว ๆ เข้าก็เป็นสระเอือ ดังว่าการวางสระอือไว้ข้างหน้า จนไม่ทราบว่ามันออกเสียงเป็น สระเอือไปได้

สระเอือท่านก็เขียนเป็น “ ฮ ออกเสียง อือ-ฮอ เร็ว ๆ มันก็เป็นเอือได้ พอเป็นสระเอือ มีตัวสะกดท่านก็ใส่ตัวสระอีทั้งเสียง ออกเสียงเช่น วอ ฮอ งอ (เวียง) ก็ออกเสียงว่า วะงอ เร็ว ๆ เข้า ะของก็เป็นเวียงได้

พ่อขุนรามคำแหง ได้ทรงนำพยัญชนะทุกตัวมาไว้บรรทัดเดียวกัน ทำให้สะดวกในการเขียนและอ่าน ไม่ต้องจำตัวอักษรรูปพิเศษที่เป็นตัวเชิงให้เสียเวลา เหมาะสำหรับภาษาไทยซึ่งเป็นภาษาคำโดด เมื่อพระองค์ทรงนำพยัญชนะมาไว้บรรทัดเดียวกันแล้วจะนำสระมาไว้บรรทัดเดียวกันด้วยไม่ได้หรือ และการที่ทรงบัญญัติเช่นนั้นคงไม่มีใครหยิ่งทราบดีว่าจะเป็นสาเหตุให้ไทยมีพิมพ์ดีดเร็วกว่าชาติอื่นที่อยู่ใกล้เคียงกับไทยเป็นเวลานานหลายสิบปี และยิ่งมาถึงสมัยคอมพิวเตอร์ยิ่งจะประหยัดเวลาในการเขียน การอ่าน และประหัตถ์กระดาษได้หลายเท่า การตั้งต้นที่ดีย่อมมีผลติดตามมาเอง

ดร. พิริยะ ยังตั้งคำถามไว้ว่า ระบบนำสระมาไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะนั้น ไม่พบในอักษรชาติใดๆ ที่สืบมาจากอักษรอินเดีย ทำไม ดร. พิริยะไม่อ้างตอนต่อไปที่วิเศษหรือยอมรับว่าพลาดไป มีอักษรคุณดใช้อักษรวิธี่แบบนี้อยู่แล้ว และอินเดียซึ่งเป็นครูใช้สระลอยอยู่ในบรรทัดเดียวกับพยัญชนะอยู่แล้ว การใช้สระลอยยังมีมาจนถึงสมัยพระเจ้าดิไทย เช่นจารึกหลักที่ ๓ และจารึกหลักที่ ๖๒ ปัญหาว่าทำไมลูกหลานไม่ยอมใช้อักษรวิธี่ของพ่อขุนรามคำแหง เหตุผลก็คือว่า คนไทยเคยใช้อักษรแบบที่ใช้กันอยู่ในถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ เช่น อักษรขอม หรืออักษรพยู ซึ่งใช้อักษรวิธี่ตามแบบครูคืออินเดียจนเคยชินเสียแล้ว เมื่อมาเปลี่ยนแปลงทำให้ต้องชินความเคยชินจึงไม่อยากจะทำ ยกตัวอย่าง เช่น คำว่า “น้ำ” เราออกเสียงว่า “น้ำม” ทำไมไม่เขียน นอ สระอา มอ ไม่ก็ทำไม่เขียนน้ำ แล้วอ่านว่า “น้ำม” ก็เพราะความเคยชิน ที่สืบทอดกันมาจกตนเอง

จารึกหลักที่ ๒ นั้น เขียนขึ้นเมื่อมาถึงปลายรัชสมัยของพระเจ้าลิไทยแล้ว และเรื่องชาดกโศลกศรีสุเมธก็ยังกันว่ามีมาก่อนรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง ใช้อักษรวิธี่ซึ่งอาจพิสูจน์ได้ว่า เป็นตัวหนังสือประมาณ พ.ศ. ๑๔๗๐ เพราะมีไม้หันอากาศ ไม้ยมก และ “พระญา” ก็เขียนมีสระอะ ซึ่งพระยาในยุคนั้นๆ ก็จะไม่เขียน “พญา” เท่านั้นไม่มีสระอะ

ไม่ทันอาภาคนี้ พระเจ้าลัทธิไทยได้ริเริ่มมาใช้ในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๐๒ ถึง ๑๙๐๙ ไม่นานก็ได้พบครั้งแรกในหลักที่ ๔๔ พ.ศ. ๑๙๐๖ และพระยาที่มีสาระหลักแรก คือหลักที่ ๔๖ พ.ศ. ๑๙๔๗ ขณะนั้นผมกำลังขอให้นายเพ็ญ มีเต็ม ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญอักษรโบราณของกรมศิลปากรสำรวจดูว่า รูปข้างของตัวหนังสือนี้จะเป็น พ.ศ.ใดกันแน่

จึงตามเจ็ดฉบับพระเจ้าบรมโกศ ที่ Royal Asiatic Society ลอนดอน มีข้อความเรื่อง พระร่วงทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทย เมื่อ พ.ศ. ๑๙๒๖ ตรงกับจารึกหลักที่ ๑ และมีจินตามณีที่ทอสมุดแห่งชาติอีก ๓ เล่ม รวมเป็น ๔ เล่ม ที่มีข้อความดังกล่าว ดร.พิริยะ สงสัยว่าทำไมพระวรวงศ์พงสาวดารเหมือนและคำให้การชาวกรุงเก่าไม่พูดถึงเรื่องนี้ เธอถามว่าท่านจะเอาเอกสาร ๒ เรื่อง ที่นักประวัติศาสตร์ถือว่าละเอียดละออน่าสนใจกว่าจารึกหลักที่ ๑ หรือ?

ส่วนที่กล่าวหาว่า ทำไมพระพนรัตน์ไม่กล่าวไว้ในพระราชพงสาวดารกรุงสยามนั้น ท่านอาจจะไม่เคยเห็นจินตามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศก็ได้ มีอีกหลายเรื่องที่ไม่ได้กล่าวถึง เช่น พงสาวดารฉบับหลวงประเสริฐกล่าวถึงการแต่งมหาชาติคำหลวงในแผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งคือพระพุทธศาสนา แต่สมเด็จพระพนรัตน์ท่านก็ไม่ได้อ้างอิงไว้ ผมมีหลักฐานอย่างจินตามณียินยัน ดร.พิริยะก็ว่าแต่งแทรกขึ้นในรัชกาลที่ ๔ บ้านแม่กลอง ไทรภูมิพระรังก็แต่งขึ้นใหม่ว่า พ.ศ. ๒๓๙๖ หรือหลังนั้น พงสาวดารเหนือและพงสาวดารกรุงสยาม มีเรื่องพระวรวงศ์พงสาวดารและประดิษฐ์อักษรไทย ดร.พิริยะก็ว่ามาจากจารึกหลักที่ ๑ และสอดคล้องเข้าไปถึง พ.ศ. ๒๓๙๖ ถ้าอย่างนั้นทำไมผู้สอดแทรกไม่บอกเสียเลย ว่า พระวรวงศ์ประดิษฐ์อักษรไทย พ.ศ. ๑๙๒๖ เอกสารอะไรที่ไม่ตรงกับทฤษฎีของ ดร.พิริยะ ดร.พิริยะก็เหมาะว่าปลอมทั้งหมด

ดร.พิริยะ สงสัยว่า คำว่า "พระรามคำแหง" มีได้อย่างไร? เพราะว่า "พระ" ไม่เคยเป็นคำนำหน้าเรียกโอรสของกษัตริย์สุโขทัยเลย แต่จารึกหลักที่ ๑๐๒ พ.ศ. ๑๙๒๒ ใช้ว่า "ท่านพระศรีราชาไธสง" สมัยอยุธยาจับสืบมา เช่น พระราชกุมารท่านพระนาคอินทร์

ดร.พิริยะ เห็นว่า กษัตริย์สุโขทัยใช้คำนำพระนามว่า "พระยา" แต่ผู้เขียนหลักที่ ๑ คงจะไปเอาคำพ่อขุนมาจากหลักที่ ๒ โดยไม่ทราบว่าเป็นพ่อขุนนั้นใช้เรียกกษัตริย์ที่สวรรคตไปแล้ว ที่จริงเดิมในขุนคือกษัตริย์หรือผู้ครองแคว้น "พ่อขุน" แปลว่า "ผู้เป็นใหญ่ในขุน" ก็เหมือนกับ "แม่ทัพ" ไม่ได้เป็นแม่ของคนทั้งทัพ แต่ว่าเป็นใหญ่ในทัพ ต่อมาขุนก็ไม่ใหญ่ใด พงสาวดาร ต้องเป็นขุนหลวงจึงจะเป็นกษัตริย์ ต่อมาสมัยพระเจ้าลัทธิไทยก็ต้องเป็นพระยา ต่อมาสมัยพระบรมไตรโลกนาถก็ต้องเป็นสมเด็จพระเจ้า และต่อมาสมเด็จพระเจ้าพระยาไม่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน คงเป็นแค่ขุนนาง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวส่วนหนึ่งก็ยกอันดับไปเป็นข้าราชการชั้นประทวนเงินเดือน ๔๔ บาทเท่านั้นเอง ในคำว่าพระบรมราชูปถัมภ์ก็อปปากสมัยอยุธยา มีตำแหน่งขุนนางว่า "พ่อขุนสิรินทรราช" "พ่อขุนศรีอินทราทิตย์" ท่าน

มีไว้ตั้งคนที่ตายไปแล้ว หรือจารึกหลักที่ ๙๑ ว่า “ส่วนตัวพ่อขุนขอไปผูก (เกิด) ในอุคคิ” ท่านก็เขียนความปรารถนาของท่านเองเมื่อยังมีชีวิตอยู่จะว่าพ่อขุนได้ไว้บอกคนที่ตายไปแล้วอย่างไร คำว่า “พ่อขุน” นี้ มาในยุคหลังเมื่อเปลี่ยนจากคำว่า “พ่อขุน” เป็น “พระยา” แล้วพ่อขุนพระรามก็จะกลายเป็น “พระยาพระราม” ดังปรากฏในจารึกหลักที่ ๑๑ พ.ศ. ๑๙๐๒

เรื่องเล่าเขียนเล่นไฟ ในอินเตอมีตตีที่เรียกว่า “ทีปาวดี” ๒ เรื่องด้วยกัน

๑. เป็นความเชื่อว่าญาติที่ตายไปแล้วจะมาเยี่ยมในคอนปีใหม่ เพราะฉะนั้นต้องจุดไฟส่องทางให้กลับไปยังยมโลก เพราะฉะนั้นใน “จามเทวี” และ “ชินกาลมาลีปกรณ์” ก็กล่าวถึงว่า

ชาวคำขุนได้เอาอาหารใส่กระตุง ลอยให้ญาติที่ตายไปแล้วด้วย

๒. เป็นการฉลองชัยชนะของพระวิษณุที่ปราบยักษ์ได้ ปรากฏร่องรอยในพระราชพิธีพืชม้า ซึ่งมาเรียกเสียในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ส่วนพิธีจองเปรียงยังคงมีต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ที่ ดร.พิริยะกล่าวหาว่าเพิ่งมาเพิ่มพิธีทางศาสนาพุทธขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้นเห็นจะไม่จริง เพราะชุดงักราที่เข้ามาเฝ้าสมัยพระบรมโกศได้รายงานไว้ว่า ทางไทยถือว่าพิธีนี้ทำขึ้นเพื่อเป็นการบูชาพระเจดีย์จุฬามณี และพระพุทธบาท และชุดงักราได้เล่าว่า ชูนางไทยขึ้นขึ้นว่าประเพณีชักราโคม, ลอยโคมมีมาในกรุงศรีอยุธยาแต่ดึกดำบรรพ์แล้ว ส่วนแหม่นเองก็มีเออกระตุงและน่องส้มเดือนพืชมณเฑียรเหมือนที่ชุดงักราเขียน และเหมือนที่กล่าวไว้ในทวาทศมาส ไม่จำเป็นต้องกล่าวว่จารึกหลักที่ ๑ ลอยพิธีการนี้จากตำรับนางพญาศ

พระพุทธรูปปางเสด็จลอยตัว เป็นประติมากรรมสำคัญสมัยสุโขทัยที่วัดมหาธาตุเป็นศิลปะและพุทธศิลป์แบบสุโขทัยที่มีการหล่อโลหะได้งดงาม ปัจจุบันอยู่ที่พระที่นั่งพระสุริยเสภาวัดเบญจมบพิตร กรุงเทพฯ

ต้นแบบของล่องกระเทาะ และเผ่าเทียนแผ่นดินไฟมีมาก่อนสมัยสุโขทัย และมีในตำนานสมัยก่อนสุโขทัย เช่น และไทยก็มีหลักฐานว่า ล่องกระเทาะมีมาแต่ดึกดำบรรพ์ สุโขทัยควรจะมีเผ่าเทียนแผ่นดินไฟได้หรือไม่แล้ว ในสมัยก่อนการเดินทางไปทำพิธีต่างๆ ระยะเวลาเพียง ๑๐ กม. เป็นของธรรมดา อันที่จริงลำน้ำที่ผ่านเมืองสุโขทัยก็มี คือลำน้ำยม และลำน้ำก็คงจะมีน้ำขึ้นอยู่ทั่วไป พอที่จะล่องกระเทาะได้ เมื่อสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเมื่อครั้งเดินทางไปนมัสการฉลองพระธาตุช่อแฮ ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ ๔ กม. ทุกปี นอกจากนั้นจารึกหลักที่ ๔ ก็กล่าวถึงการฉลองพระพุทธรูปบาท มีคำกล่าวถึงพระพุทธรูปเจียงวาวต้องตั้งสุโขทัยไปจนถึงเขาพระบาทใหญ่ ระยะทางห่างไกลเท่าใดไม่สำคัญสำหรับการจะไปทำบุญทำกุศล และที่ว่าประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในพิธีต่างๆ ของทางราชการนั้น จริงๆ แล้ว ก็คงจะมีนะ เพราะเหตุว่าการที่ตั้งถือนักปราชญ์จารึกจารึกไปเป็นระยะทางหลายกิโลเมตรนั้น ก็เพื่อให้เป็นทานกับผู้ที่มาขอเงินนั่นเอง

เรื่องพลู จะเริ่มมีสมัยใดไม่ปรากฏแน่ชัด เราทราบแต่เพียงว่า มาโคโปโล รายงานว่าจีนมีดินปืนใช้แล้วในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๐๒ พ.ศ. ๑๔๒๒ จารึกหลักที่ ๑๐๒ พ.ศ. ๑๔๒๘ มีพลูใช้แล้ว ดร.พิริยะเห็นว่า ผู้แต่งบานแพนหาไตรภูมิพระร่วงจะเป็นคนเดียวกับผู้แต่งนางพมผาส เพราะใช้คำราชาศัพท์ไม่เหมือนกัน ซอกคล้องอย่างว่ายาขอบแต่งเรื่องผู้ชนะสิบทิศโดยอิงประวัติศาสตรพม่า จะแปลว่ายาขอบกับผู้แต่งประวัติศาสตรพม่าเป็นคนๆ เดียวกันหรือ? และเมื่อทราบว่าเรื่องผู้ชนะสิบทิศเป็นนิยายแล้ว พงศาวดารพม่าจะพลอยเป็นนิยายไปด้วยหรือ? นอกจากนี้ ดร.พิริยะยังบอกว่า ผู้แต่งนางพมผาส ซึ่งแต่งบานแพนหาไตรภูมิเป็นผู้นิพนธ์จารึกหลักที่ ๑ ด้วย แต่บานแพนหาไตรภูมิมีปรากฏอยู่แล้วในไตรภูมิฉบับกรุงศรีอยุธยา ถ้าผู้แต่งอุมาจนไปถึงรัชกาลที่ ๔ ก็นับว่าเป็นมนุษย์ประหลาดที่อายุยืนยาวมาก

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรทิศ ตีตกุล

ผมก็รู้สึกว่าจะไม่ต้องสรุปอะไรนะครับ เพราะว่าที่ ดร.ประเสริฐ ท่านพูดมานี้ก็ชัดเจนดีแล้ว ก็ขอให้ทันเอก ม.ร.ว.ศุภวันย์ เกษมศรี ได้พูดต่อไป แล้วก็จะใช้เวลาเหลือให้ท่านทั้งหลายได้ได้อามบ้าง เพราะเข้าใจว่าคงมีหลายท่านที่อยากจะได้ถามสองท่านนี้ หรือรวมทั้งตัวผมเองด้วย ขอเชิญคุณศุภวันย์ครับ

ทันเอก ม.ร.ว.ศุภวันย์ เกษมศรี

ข้าพระพุทธเจ้า ขอรับพระราชทานบรรดาศักดิ์จากท่านอาจารย์ ดร.ประเสริฐ ในชั้นแรกนี้จะต้องมาสู่กันเสียก่อนว่า ปัญหาใหญ่ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นคือ จารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ มีตัวเลขกรงเทพ เมื่อใด? ผมรู้สึกว่ามีความเห็นแตกต่างเป็น ๒ พวก พวกหนึ่งยึดพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ คือพิมพ์ในหนังสือวิธาน

พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นพระนิพนธ์พระราชประวัติรัชกาลที่ ๔ โดยย่อ ซึ่งให้บังเอิญทรงไว้ว่า รัชกาลที่ ๔ โปรดฯ ให้เอาพระแท่นศิลาหินและจารึกหลักที่ ๔ ภาษาเขมรลงมาจากสุโขทัยมาคืนแล้ว แต่ไม่ได้กล่าวถึงจารึกหลักที่ ๑ ไว้ อันนี้จึงเปิดช่องให้หลายคนคิดว่า รัชกาลที่ ๔ ไม่ได้เอาจารึกหลักที่ ๑ ภาษาไทยลงมา ต่อมาถึงคราวฉลองพระนคร มีการแต่งเทศนาพระราชประวัติรัชกาลที่ ๔ (พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๕) ขึ้นอีกใน พ.ศ. ๒๔๖๕ ในเรื่องนี้เพิ่งจะมีเรื่องรัชกาลที่ ๔ ทรงนำพระแท่นจารึกภาษาไทยหลักที่ ๑ กับจารึกภาษาเขมรหลักที่ ๔ ลงมากรุงเทพฯ

พวกที่อยู่หลักฐานเพียงแค่นี้ เขาจะตั้งป้อมว่ามีพระมาแต่งเสริมเรื่องจารึกหลักที่ ๑ เอาเอง คราวเทศน์ฉลองพระนครครบ ๑๐๐ ปีดังกล่าว ผมเห็นว่าเราจะดูเรื่องหลักฐานที่สมเด็จพระกรมพระยาปวเรศ ทรงบันทึกไว้แค่นี้ไม่ได้ เพราะถ้าถืออย่างนี้จะไปกันใหญ่ หากเราดูพระราชนิพนธ์ภาษานาสิกของรัชกาลที่ ๔ ทรงไว้เองคราวเสด็จเมืองเหนือ (พ.ศ. ๒๔๗๖) ก็ไม่เห็นทรงบอกเอาอะไรลงมาด้วยสักอย่างเดียว จะแปลว่าไม่มีอะไรเลยแน่แต่พระแท่นที่ไม่ได้เอามาหรือ การตีความความถาวรอย่างนี้มันใช้ไม่ได้

ตามความเห็นของผม เราจะตั้งคำถามว่ามีพระนิพนธ์ของสมเด็จพระกรมพระยาปวเรศ เรื่องนี้ใดอีกที่ยืนยันว่ารัชกาลที่ ๔ ทรงนำจารึกลงมา ๒ หลัก ก็มีพระนิพนธ์เรื่อง **"อักษรจารึกในเสาศิลา ณ เมืองสุโขทัย ซอม และไทยโบราณ"** สืบพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณ พ.ศ. ๒๔๖๗ หนึ่งปีก่อนหน้าเรื่องพระราชประวัติ ร.๔ โดยย่อ ที่พวกท่านทั้งหลายชอบใช้อ้างอิงแล้ว ไม่ยอมเชื่อนั่นแหละ ความจริงเรื่องนี้ตีพิมพ์ก่อนหน้าปีหนึ่ง ท่านบอกว่า "...พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นยังทรงพระผนวชเสด็จขึ้นไปประพาส ณ หัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้รับเสาศิลาทั้ง ๒ แห่ง ลงมายังกรุงเทพฯ..." และได้เล่าข้อความในหลักที่ ๔ ภาษาเขมร และหลักที่ ๑ ว่าวางรูปสระไว้ประหลาดและพ่อขุนรามคำแหงได้คิดเปลี่ยนรูปอักษรไทยขึ้นใหม่ หากท่านทั้งหลายอ่านบทพระนิพนธ์นี้คงจะไม่มีปัญหาสงสัยไม่ต้องเกียติความให้มากเรื่องไป

นอกจากนี้ ยังมีพระนิพนธ์พระราชประวัติรัชกาลที่ ๔ ซึ่งเราอาจเรียกว่าฉบับพิสดารก็ได้ ชื่อ **"อภินิทนาการประจักษ์"** แต่ทว่าหนังสือนี้พิมพ์หลังพระองค์ท่านเสด็จสวรรคตแล้วอีก ๕ ปีจริงๆ แล้วในท้องเรื่องเป็นต้นแบบของทั้งหมดเลย รัชกาลที่ ๔ ทรงยืนยันว่าเรื่องนี้ สมเด็จพระกรมพระยาปวเรศ แต่งตอนพระองค์ท่าน (ร.๕) ทรงผนวชเป็นสามเณรพอดีใน พ.ศ. ๒๔๐๕ แต่งเสร็จราวต้นรัชกาลที่ ๕ ใน พ.ศ. ๒๔๑๑ รัชกาลที่ ๕ ทรงบอกว่าสมเด็จพระกรมพระยาปวเรศ เคยคัดสำเนาเรื่องนี้ถวายพระองค์ท่านไว้เหมือนกัน หนังสือนี้มีสำเนาคำอ่านจารึกแบบดีอยู่ด้วย แต่ในเรื่องพระราชประวัติรัชกาลที่ ๔ โดยย่อที่พิมพ์และชอบอ้างกันนั้นไม่ได้เอาสำเนาคำอ่านจารึกหลักที่ ๑ และหลักที่ ๔ ภาษาเขมรพิมพ์ไว้ด้วย ปัญหามันถึงได้เกิดขึ้น ถ้าดูจากหลักฐานทั้งสองเรื่องนี้จะพิจารณาตามดปัญหาไปเลย รัชกาลที่ ๕ ทรงเอาจารึกหลักที่ ๑ ลงมาด้วยอย่างแน่นอน ในเรื่อง อภินิทนาการประจักษ์ท่านยืนยันอีกว่า "...แต่หนังสือที่ว่ามาข้างต้นนั้น มีความระบุในเสาศิลาที่หน้าเมืองสุโขทัย..." คือท่านหมายความว่าพระแท่นหน้าเสาศิลาขาด

"...กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีพระพุทธรูปของ มีพระอัฐิธาตุ มีพระพุทธรูป มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอันกลาง มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันกลาง..." (จารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๑ บรรทัด ๒๓-๒๔) คำกล่าวนี้คงหมายถึง วิหารหลวงกลางเมืองสุโขทัย ซึ่งประกอบไปด้วยเจดีย์ วิหาร และพระพุทธรูปจำนวนมาก

มีความระบอบอยู่ในศิลาจารึกที่มาจากสุโขทัย ก็เป็นการยืนยันซ้ำว่า ศิลาจารึกหลักที่ ๑ นั้นลงมาจากสุโขทัยจริง ไม่ใช่มาคิดทำปลอมกันในกรุงเทพฯ ส่วนประเด็นอื่นๆ เรื่องนี้ ผมคิดว่าเราสามันน่าจะขอผ่านไปก่อน

เมื่อพูดถึงจารึกหลักที่ ๑ ไปแล้ว ผมก็อยากจะชี้แจงถึงความเป็นมาของจารึกหลักที่ ๒ ด้วยเหมือนกัน เพราะรู้สึกคุณพิริยะให้บังเอิญเห็นว่า คำพ่อขุน (พ่อขุน) มีใช้ในจารึกหลักที่ ๒ อีกเพียงหลักเดียวเท่านั้น นอกนั้น (พ่อขุน) ก็ใช้ในหลักที่ ๑ จารึกหลักที่ ๒ จึงตกเป็นเป้าตามเคย หลักนี้ก็แปลก เดิมทีศาสตราจารย์เชลส์ ท่านบอกว่า พระยาโสมสรวรพการนำเอาลงมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ตามพระราชประสงค์ของรัชกาลที่ ๕ และสมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสั่งพระยาโสมสรวรพการให้ไปเชิญค้นหาจารึก เพราะทรงเชื่อในฝีมือและความสามารถ แต่พอระยะหลังมานักดับมีผู้คิดไม่เชื่อศาสตราจารย์เชลส์ โดยท้าวไปถามพระยาโสมสรวรพการเอาตอนอายุ ๗๕ ปี คงจะหลงไปแล้วกระมัง คือไม่เชื่อว่าพระยาโสมสรวรพการนำเอาจารึกหลักที่ ๒ ลงมา จึงทำให้เกิดปัญหาคามากอีก

แต่จริงๆ แล้ว ถ้าเราดูตามหลักฐานราชการในการส่งศิลาจารึกของพระยาโสมสรวรพการ มีบอกว่าเอาลงมาเป็นแผ่นภาพขนาดวัดศรีชุม ๕ แผ่น ส่วนหลังจารึกได้จากวัดเขมาและวัดเสด็จ คือจารึกหลักที่ ๑๔ และ ๑๕ ทั้งหมดเป็น ๗ แผ่น แต่เมื่อมาถวายราชทานรัชกาลที่ ๕ ทรงทราบใน ในจดหมายเหตุราชกิจจานุเบกษาวันที่ ๕ เรื่องเดียวกันนี้ เราจะบอกว่า เป็นภาพจากวัดศรีชุม สรุปแล้วจำนวน ๗ รูป นี่ก็แสดงว่ากว่าราชวงราชการจะมาถึงกรุงเทพฯ จนได้ถวายรายงาน มีการได้รูปขาดกเพิ่มชิ้นจากรายงานของกรมมหาดไทยที่ว่า ๕ รูปเป็น ๗ รูป แต่จำนวนหลังจารึกไม่ได้บอกจำนวนไว้ชัด ผมก็เชื่อว่าจะได้ทั้งศิลาจารึกเพิ่มขึ้นด้วย และเป็นความจริงอย่างที่ศาสตราจารย์เชลส์ ถามพระยาโสมสรวรพการเอาไว้ว่าพระยาโสมสรวรพการเป็นคนไปเอามาจากในอุโมงค์ วัดศรีชุมในคราวนี้เอง ซึ่งคงจะไม่มีปัญหาอะไร นอกจากนั้น ผมยังตามไปดูในบันทึกส่วนตัวของพระยาโสมสรวรพการ ท่านบอกครั้งนั้นได้เอาจารึกของมหาศาลยแผ่นดิน ท่านขึ้นเดินบกไปจากสุโขทัยเอา เข้าใจว่าไปกำแพงเพชรแล้วเลาะขึ้นไปข้างบน ย้อนกลับลงมา ส่วนสมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวไว้ว่าพระยาโสมสรวรพการได้จารึกที่สำคัญ ลงมาหลายแผ่นครั้งนั้น ความที่ทรงไว้ข้อว่า สำคัญนี้คงจะเป็นหลักขึ้นไปทั้งหมดไม่ได้ นอกจากจารึกหลักที่ ๒ ด้วย เรื่องนี้ถ้าจะค้นคว้ากันต่อไป ต้องไปดูในคำนำหนังสืองานศพพระยาโสมสรวรพการที่พระองค์ท่านทรงไว้

ฉะนั้นสรุปแล้วผมเชื่อว่าจารึกหลักที่ ๒ ลงมากรุงเทพฯ ใน พ.ศ. ๒๔๓๐ ดังที่ศาสตราจารย์เชลส์ เขียนประวัติไว้ในประชุมจารึกสยามภาคที่ ๑ (จารึกกรุงเทพฯ สุโขทัย) และในเวลานั้นสมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณ ครบชุดการพิมพ์ประชุมจารึกภาคที่ ๑ อยู่ด้วย ทั้งยังเป็นผู้สั่งให้พระยาโสมสรวรพการไปเอาจารึกออกมา

อย่างนี้จะเขียนท่านได้อย่างไร ผมไม่เข้าใจเลย เรื่องความเป็นมาของจารึกหลักที่ ๑ และ ๒ นี้ ผมเขียนให้ทราบเพื่อคลายความสงสัยต่างๆ ที่ไม่สมควรจะสงสัยกัน

ต่อไปผมจะขออนุญาตพูดเป็นคำๆ ไปดีกว่า ดังนี้ **"สังฆราช"** คุณพิริยะอ้างว่าคำนี้ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงยังไม่มีใช้กัน ดังเขาใช้มหาสาหมิหรือมหาสามิแทนคำ **"สังฆราช"** ในลังกาเองเพียงจะเอาคำมหาสามิใช้ควบกับคำสังฆราช เมืองกลางศรีสัตนครวรรณที่ ๑๔ หรือปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ดังนั้นคุณพิริยะจึงได้โยงขึ้นไปหาจารึกหลักที่ ๒ ซึ่งคุณพิริยะเชื่อว่าจารึกก่อนสมัยพระเจ้าอโศก จารึกหลักนี้ยังเรียกท่านศรีศรียาทว่า **"มหาสามิ"** ไม่ได้ใช้คำว่าสังฆราช อันนี้เป็นความเข้าใจของคุณพิริยะเองว่า ท่านมหาสามิ แต่ผมไม่ได้เห็นว่ามหาสามิกับสังฆราชเป็นคำแทนหนึ่งเดียวกัน ครึ่งในรัชกาลพระเจ้าอโศกจึงใช้คำคู่กันว่า **"มหาสามิสังฆราช"** แบบในลังกา โดยจริงแล้วคำคู่ในจารึกหลักที่ ๕ ที่คุณพิริยะชอบอ้างนั้น สังฆราชที่พระเจ้าอโศกัญญาธิษฐานมาจากเมืองพิน ยังมิเคยสมบูรณ์ติดตามมาอีกด้วย ซึ่งจารึกหลักที่ ๕ ใช้คำว่า **"ผู้มมหาสามิ"** เหลืออีก ๓ อย่างนี้ใครจะเอาสังฆราชที่โหมตามมาเป็นอยู่ได้ นอกจากนิโหนเหตุการณเดียวกันกับจารึกหลักที่ ๕ คณะสงฆ์ที่ตามมาในจารึกหลักที่ ๗ ใช้ **"ผู้มมหาสามณ"** ซึ่งแสดงว่า คำ **"มหาสามิ"** กับ **"มหาสามณ"** ไม่ได้ต่างกัน เพียงแต่พระที่ตามมานั้นต้องมีความรู้ เทียบไปเสียในอายุได้เปรียบ ๕๐ ไร่อย่างนั้น ไม่ได้หมายความว่า **"มหาสามิ"** จะต้องเป็น **"สังฆราช"**

เรื่องนี้ผมกับท่านอาจารย์ประเสริฐ ชอบชอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย ที่คุณโมเคิล ไวท์ และ ดร.นิยดา เหล่าสุนทร พูดซ้ำไปคำคำ **"สังฆราช"** มาให้ จากรายงานการค้นคว้าของศาสตราจารย์อุยงพานว่า พม่าใน พ.ศ. ๑๗๙๑ ก่อนรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง มีการใช้คำแทนพระองค์ **"ธรรมสิริสังฆราช"** อยู่ก่อนแล้ว ฉะนั้นก็กล่าวได้ว่า **"สังฆราช"** ในจารึกหลักที่ ๑ เป็นเรื่องปลอมแปลง เพราะใช้คำสังฆราชก่อนยุคก่อนสมัยนั้น จากข้อมูลนี้ คำ **"สังฆราช"** มีใช้อยู่แถบนี้ก่อนแล้วอย่างแน่นหนาดีไม่ผิดจะก่อนลังกาด้วยซ้ำไป

ต่อไปคุณพิริยะพูดถึงสังฆราชที่นิมนต์มาจากเมืองนครศรีธรรมราช ว่า **"นครศรีธรรมราช"** ไม่ปรากฏในจารึกสุโขทัยอื่นอีกเลยผมเห็นว่าในเมื่อไม่มีเรื่องอะไรจะเกี่ยวโยงกันแล้วก็ไม่จำเป็นต้องพูดถึง คุณใดที่เกี่ยวข้องกันเขาอาจจะบอกเอาไว้ แม้ในเอกสารล้านนาที่กล่าวถึงรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง ว่าสุโขทัยเกี่ยวข้องกับนครศรีธรรมราช เช่น เป็นญาติกันหรือเกี่ยวข้องกับเอกสารเมืองเหนือเขาถึงบันทึกไว้ให้ ดังนั้นเมื่อพันธุศาสตร์พ่อขุนรามคำแหงไม่มีอะไรต่อกันแล้ว เราจะไปหาอะไรในจารึกได้ยาก มิใช่แต่จารึกสุโขทัยเท่านั้น แม้จารึกอยุธยาเอง ผมก็ยังไม่เคยพบคำ **"นครศรีธรรมราช"** ผมไม่พูดถึงด้านเอกสาร เอาแต่จารึกกัน ผมยังไม่เห็นหลักหลักเดียวในแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยา ส่วนที่อ้างว่า เมือง **"นครศรีธรรมราช"** คงไปลอกมาจากตำนานพระพุทธรูปทองคำ หรือชินกาลมาลีปกรณ์ ผมคิดว่าถ้าคนกรุงเทพฯ จะออกคำ **"เมืองศรีธรรมราช"** เขาคงสามารถจะลอกเอาจากเอกสารอื่นๆ ได้ยากมากมาย ทำไม

จะต้องออกจากตำนานพุทธอิหังค์ ทั้งๆ ที่ในตำนานพุทธอิหังค์ คำ “ศรีธรรมราช” เขาใช้เป็นบาลี “สิริธมมราช” ไม่ได้ใช้ศรีธรรมราช ถ้าออกคงใช้ให้เหมือนกัน นี่เป็นประเด็นหนึ่งที่ผมอยากจะติงๆ เอาไว้

นอกจากนี้ยังบอกว่าสิงมราชที่นิพนธ์ขึ้นมาจากนครศรีธรรมราชนั้น ผู้ทำปลอมหรือทำจารึกเทียมขึ้นนั้นคงไม่ได้ความคิดเรื่องเชิญพระพุทธรูปอิหังค์ขึ้นมา แล้วก็เอาสิงมราชมาเสียด้วยคิดอย่างนี้มันไม่มีแบบแผนอะไร พระเจ้าพรหมจากเชียงวามานิพนธ์เอาพระพุทธรูปอิหังค์และพระแก้วมงคลไปจากกำแพงเพชร ผมก็ไม่เห็นได้เชิญเอาสิงมราชกำแพงเพชรไปด้วยเลย พระเจ้าไตรภพมีอำนาจใหญ่โต นิพนธ์เอาพระพุทธรูปสำคัญสองเมืองต่างๆ เช่น พระแก้วมงคลจากลำปาง พระแก้วมรกตจากพะเยา ไม่เห็นจะเอาสิงมราชมาด้วยสักองค์ คำลงมาจากเมืองธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ไปได้พระแก้วมงคล พระบาง พระใส พระเสริม และพระอะไรต่อมิอะไรอีกมาก ไม่เห็นมีเหตุการณ์อะไรต้องไปเอาสิงมราชเมืองลาวลงมาด้วยเลย การตีความอย่างนี้มันไม่สมเหตุผล

“ปิฎกไตร” (ปิณฑไตร) ก็ออกไปออกมาจากจารึกของพระเจ้าลิไทย ซึ่งใช้ “ปิฎกไตร” (ปิฎกไตร, ปิฎกไตร, ปิฎกตร) ผมเห็นว่า อาจารย์พิริยะท่านอาจไม่ได้ดูในตัวจารึกก็ได้ ในจารึกหลักที่ ๑ ใช้ตัว บ และ ต เป็น “ปิณฑ” ส่วนจารึกพระเจ้าลิไทยใช้ ฎ ทั้งหมด ถ้าจะออกกันก็ควรออกให้เหมือนกัน ผมจึงเห็นว่ายังไม่สมเหตุผล ซึ่งถ้าดูในส่วนละเอียดจะเห็นชัดว่าต่างกัน

“พระรามคำแหง” คุณพิริยะว่ามีขึ้นในจารึกหลักที่ ๑ เท่านั้น ซึ่งเป็นเหตุให้สงสัย ผมเห็นว่าไม่ใช่แต่พระนามพ่อขุนรามคำแหงเท่านั้น พระนามพ่อขุนศรีนาวนำถม พ่อขุนผาเมือง ขุนจัน ขวัญจัน หรือนางสุธรรมหาเทรกีดี ที่มีในจารึกหลักที่ ๒ นั้น ใครพบในหลักอื่นอีกบ้าง จนถึงเดี๋ยวนี้ เราก็ไม่พบเพราะมันไม่มีเรื่องจะเขียนจึงไม่มีปรากฏอีก เราจะไปเคี้ยวเสียหรือ งูใจให้คนมองไปว่า การไม่มีในหลักอื่นแสดงว่าปลอมขึ้น ผมไม่เห็นด้วย ผมไม่คิดอย่างนั้น ส่วนคำว่า “ราม” ที่แปลว่ากล้าหาญอะไรนั้น ก็บอกว่ามาจากโชนวาทกยวดีในรัชกาลที่ ๑ คริสต์ศวรรษที่ ๑๔ อย่างนี้จะฟังได้หรือครับ ข้อเท็จจริงในจารึกหลักที่ ๒ ซึ่งคุณพิริยะฯ ชอบอย่างนั้น ท่านศรีศรัทธา บอกว่า ท่านขอเป็นพระราม พระนารายณ์ในจารึกหลักที่ ๔๕ ก็มีคำว่า “รามลักษณะ” ย่อมแสดงว่าวรรณกรรมรามายณะก็ดีหรือมหากาพย์ก็ดี มีอยู่ในแถบนี้มานานแล้ว ไม่จำเป็นต้องรอจนแต่งโชนวาทกยวดีในรัชกาลที่ ๑ ถึงจะมีชื่อได้ ดูไม่มีเหตุผลอะไรเลย ถึงถ้าจะคิดปลอมแล้ว เขาใช้ “พ่อขุนรามราช” เสียไม่ผิดกว่าหรือ เพราะจารึกสุโขทัยหลักที่ ๒, ๓, ๔, ๕, ๓๔ และ ๔๕ เมื่อแยกพระนามพ่อขุนรามคำแหง เขาก็ใช้ “รามราช” ทั้งนั้น แล้วเรื่องอะไรจะต้องปลอมพระนามพ่อขุนรามคำแหงให้มันมีดแมงออกป้อนหลักเดียว ฉะนั้นที่กล่าวหาว่าทำปลอมนั้น ยังขาดน้ำหนักและฟังไม่ถนัดนัก

ปรางค์ ๓ องค์ที่วัดพระยาไกรตั้งกำแพงเมืองสุโขทัยด้านทิศใต้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระราชดำริให้บูรณะขึ้นใหม่จากคำว่า “ศรีวิหาระ” จากการที่ได้พบกับท้าวพระยาจารย์บวรธรรมวินัย วัดอโศกนาถาราม กรุงเทพมหานครจากการทอดผ้า เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๐๖ ประกอบกับบูรณะพระอุโบสถารามวัดอโศกนาถาราม ที่เป็นอาคารทรงปรางค์ที่อาจสันนิษฐานได้ว่าวัดนี้เคยมีมาก่อนการสร้างเมืองสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๐ อย่างแน่นอน

เมื่อพูดถึงนาม **“รามคำแหง”** ผมอยากกล่าวความเห็นส่วนตัวไว้สักนิดหนึ่งว่า ถึงแม้จะไม่ดีพระนามให้อยู่ในจารึกอื่นนอกจากจารึกหลักที่ ๑ ก็ตามที แต่อยุธยาก็เป็นนครที่เปี่ยมพลหาญหาญ และการผนวกมาไว้ในกำมืออยุธยาไม่ได้ผนวกไปเปล่าๆ ที่จริงเราผนวกอะไรต่อมิอะไรไว้ด้วยหลายอย่าง สิ่งหนึ่งที่ผมเห็นคือได้ผนวกนามขุนนาง กับพระนามเจ้านายสุโขทัยเข้ามาไว้ในทำเนียบอยุธยาด้วย ตัวอย่างเช่น

ขุนอินทราพิชัย ออกพระอินทราพิชัย ตำแหน่งสมุหพระสนม เมื่ออยุธยาชนะก็ต้องรักษา
นามเดิมไว้

ขุนรามกำแหง พระรามกำแหง มิได้ปลงอวสานไฉนคงเก็บนามรักษาไว้
หมื่นแสนสอยดาว นามเจ้าเมืองกำแพงเพชรเก่าเอามาอยู่ในทำเนียบอยุธยาเช่นกัน
เจ้าราชศรียศ นามพวกเมืองเชียงฮั่นนาคัย ก็มีในทำเนียบ

แม้แต่ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ตำแหน่งนางสนมในจารึกที่ ๑๓ (อโศก) ท่านก็เก็บเข้ามาใน
ทำเนียบด้วย ฉะนั้นเมื่อนามขุนรามกำแหง หรือพระรามกำแหงตรงกับในจารึกหลักที่ ๑
และเราเชื่อว่าพลผนวกแล้วก็ยังสืบทอดต่อลงมาได้ ถ้าคิดอย่างนี้ปัญหามันก็ง่าย สำหรับผม

เห็นเช่นนี้ ยิ่งดูต่อมาถึงต้นรัตนโกสินทร์ ตำแหน่งพระรามคำแหง เจ้ากรมอาสาราชในลัทธิ พุทธศาสนาเพชรพวงของเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ท่านกล่าวถึง **“พระรามราชคำแหง”** ซึ่ง เหมือนกับว่านามคำแหงเดิมเป็นของมีจริงและเป็นของพ่อขุนรามคำแหง จะมองแค่ **“พระรามราช”** ก็ได้ หรือ **“พระรามคำแหง”** อย่างเดิมก็ยอมได้

“นางเลื่อง” คุณพิริยะกล่าวว่า **“นาง”** เป็นคำใช้สำหรับนำหน้าคนธรรมดา และยัง พบว่า **“นาง”** มักใช้ในวรรณกรรมรัตนโกสินทร์ตอนต้นในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ รวมทั้งใน พงศาวดารเหมือนกับพงศาวดารล้านช้าง ซึ่งคุณพิริยะเห็นว่า แต่งขึ้นสมัยรัชกาลที่ ๙ คือ พยายามสาวให้ลงมาอยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๙ ได้จึงได้ ผลักไม่ว่าอะไรออก แต่ควรดูกันในทาง หลักฐานเสียก่อน อย่างในจารึกหลักที่ ๒ เขาใช้ **“นางสุธรรมหาเทวี”** เราเห็นอยู่แล้วว่าพูดกัน แค่นี้ก็เป็น นางสุฯ ส่วนมหาเทวีเป็นคำแห่งต้องแยกออกอย่าเอาไปปนกัน หรือจารึกหลัก ที่ ๔ ตอนไปทำพระพุทธรูปบาทควี่พระเจ้าลิไทย เราก็ยังเห็นท่านเขียนในจารึกหลักที่ ๔ ด้าน ๓ บรรทัด ๕-๖ ว่า **“...พระยาและนาง...”** เขาใช้อยู่ชัดๆ และในจารึกหลักที่ ๑๐๒ (สวนซ้าย) ใช้ **“...ป้านางคำ...”** ซึ่งไม่ใช่คนธรรมดาแน่นอน เพราะคนท้าวของจารึกนี้บอกว่า **“...นางได้สว ยราชสมบัติไซ้...”** หรือจะดูคำต่อมาอีกในพระราชพงศาวดารฉบับปลีกใช้ **“แม่นางสาฯ”** ซึ่งเป็นแม่เหล็กเทวีของพระมหาธรรมราชาที่ ๓ หรือยายของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เขาก็ยังเรียก **“แม่นางสาฯ”** จึงไม่มีเหตุผลอะไรที่จะต้องเอาออกครับ แม่เอกสาวทางเหนือ พระราชมารดาพระเจ้ามังราย เขาก็เรียก **“นางเทพคำสาฯ”** แม่เหล็กราชวงศ์เมืองเรียก **“นางสิ่วเชียงแสน”** ดูทางวรรณกรรมมหาชาติคำหลวง พระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระ บรมไตรโลกนาถ ท่านก็ยังใช้ **“นางศิริมหายาฯ”** **“ออกนางศิริมหายาฯ”** **“นางวิสาฯ”** **“นางโคตมิ”** เจ้ามัทรี ท่านก็ใช้ **“นางนารถศรีอโศกรา”** อะไรอย่างนี้เราก็เห็นกันอยู่

สรุปแล้วคำว่า **“นาง”** ในสมัยโบราณราชศัพท์คำแห่งและอิสริยยศเจ้ายังไม่ได้กำหนด แบบแผนแพร่หลายมากนัก ต่อมาภายหลังจึงใช้คำ **“สมเด็จพระ”** เข้ามาประกอบทั้งเจ้าและพระ

ส่วนพระนามนาง **“เลื่อง”** ผมไม่ชอบกาบเปลเพราะมีบันทึกท่านแปลไว้มากอยู่แล้ว คุณพิริยะว่าไม่มีความหมายอะไร ต่อมาแปลว่ารุ่งอรุณ โดยมิทันเห็นว่าเพื่อให้เข้ากับพ่อขุนศรี อินทราทิตย์ ที่แปลว่า เจ้าแห่งแสงสว่างอะไรอย่างนั้น คือท่านชี้ให้เห็นท่านเองมันไม่เข้าท่า เข้าที่อะไรเลย แต่ผมไม่ค่อยจะเห็นด้วย ผมเองพยายามหาว่า **“เลื่อง”** คืออะไรก็ไม่ได้จนบัดนี้ ผมเห็นในเพลงยาวของพระยาไชยวิชิต (เมือก) แต่งในรัชกาลที่ ๓ ว่า **“...เหล็กเลื่องเครื่องอัน ชยันดี...”** ผมยังไม่ทราบเป็นเหล็กอะไร หากพวกเราพยายามแปลให้ออกจะได้ความหมายคำ **“เลื่อง”** อีกทางหนึ่งที่ตกทอดกันลงมา

“ชดานหิน” คุณพิริยะบอกว่าไม่มีอะไรออกเมื่อรัชกาลที่ ๙ เสด็จขึ้นไปประทับบนแท่น ชดานหินที่เมืองสุโขทัย แล้วก็คิดว่าจะมาอยู่ที่นี้ทำไม ลงไปกรุงเทพฯ เลิกคิดว่า จะไปฝั่งไหน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑ์
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร
สวนสราญศิลป์ที่ประทับอยู่ใน
กล่าวกันว่าได้รับอิทธิพลมาจาก
สวนภายในเมืองบะเรเก

[illegible]

“มนังคศิลาบาตร” คุณพิริยธิดาจะมีความเห็นว่ามาจากคำ **“มนโศคิลาอาสน์”** ในไตรภูมิโลกวิจิตรฉบับที่เพิ่งแต่งในรัชกาลที่ ๑ แต่วางจะไม่จริง เพราะคำ **“มนโศคิลาอาสน์”** มีมาก่อนอยู่ในมหาวงศ์ถึงกาพระภิกษุสงฆ์ทุกยุคสมัย ท่านอานันทนาบาลีออกกันทั้งนั้น พระมหาวงศ์เข้ามาในประเทศไทยนานแล้ว ไม่เชื่อก็ไปสุชินกาลมาลีปกรณ์ตั้งข้างเชิงมหาวงศ์ นอกจากนี้ คำ **“มนโศคิลา”** มีในอุปนิยตกษัตราดลกเขกนิบาต ซึ่งแต่งก่อนสมัยสุโขทัยนานนัก ทำไมเราถึงคิดว่าคนสุโขทัยอานันทนาบาลีไม่ออก ทำไมคนกรุงเทพฯ ผู้ทำปอตมต้องรอจนรัชกาลที่ ๑ โปรดฯ ให้แต่งไตรภูมิโลกวิจิตรฉบับขึ้นก่อน ถึงจะได้ชื่อ **“มนังคศิลาบาตร”** ผมเห็นเป็นเหตุสุดที่ฟังไม่ได้ถนัดนัก

ในเรื่องราชบัลลังก์ ตามที่ศตวรรษก่อนพิธีจะเห็นว่าการกษัตริย์ในพระราชวังจึงให้ความสำคัญว่าราชบัลลังก์เพราะถือพระองค์เป็นพระโพธิสัตว์ ส่วนกษัตริย์อยุธยาไม่ได้ให้ความสำคัญต่อราชบัลลังก์ เวลาที่ราชบุตร เช่น โสมองค์หรือลาอุแบร์ เสด็จออกก็พิชัยยุทธทรงเอี่ยมลงมาที่พระราชสถาน โขได้เสด็จประทับบนพระแท่นมหาเศวตฉัตรหรือราชบัลลังก์ใหญ่เมื่อผู้แต่งจารึกหลักที่ ๑ ไปดูคนเห็นถึงพระแท่นเจ้า ศตวรรษจึงถือเป็นโลกทัศน์ของคนกรุงเก่าเรื่องนี้ ฉะนั้นคนอยุธยาไม่ได้คิดอย่างนั้นเลย เขาเห็นความสำคัญของราชบัลลังก์ด้วยกันทั้งนี้

หอพระที่นั่งมหาเทพพรพิฆเนศวร ตั้งอยู่ในเขตอรัญญิก ใกล้กับวัดสี่กั๊กและวัดป่ามะม่วง ก่อตั้งเป็นฐานมีเสาสูง ด้วยอาคารประกอบด้วยเครื่องไม้เป็นส่วนใหญ่ คงเป็นพระวิหารที่สำคัญในสมัยสุโขทัย แล้วสันนิษฐานว่าพระวอพ่อขุนรามคำแหงมีเชื้อเป็นขุนโอรสของอยู่ในสี่กั๊กกับพยานแห่งชาติ พระนคร ก็ได้มาจากพื้นแห่งนี้

ก่อนเป็นสมเด็จทำความเข้าใจลึกนัก ราชบัลลังก์อยุธยาที่พระมหาปราสาทนั้นอยู่ตรงมุขเด็จเจียง (พระที่นั่ง) ราชบัลลังก์ขุนบรมมาลา ซึ่งราชบุคลลัทธิศาสนาพระเจ้าบรมโกศตรงราชบัลลังก์ที่มุขเด็จนั้น ลูกชายพระที่นั่งสุริยเดชะมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง มีมุขเด็จและบุษบกเป็นที่เสด็จออก สำหรับพระราชบัลลังก์ใหญ่ของอยุธยาอยู่ข้างในพระมหาปราสาท เรียกว่าวัดนสิงห์สามน์ ใช้ในพระราชพิธีสำคัญ เช่น ราชภิเษก เสด็จออกมหาสมาคม หรือให้เจ้าประเทศราชเฝ้า คล้ายพระแท่นมหาเศวตฉัตร ที่ซ้อนกับพระที่นั่งสุทธานกาญจนสิงห์สามน์ให้สูงขึ้น อย่างที่เห็นในพระบรมมหาราชวัง ส่วนสิทบัญชรอยุธยา คุณพิริยะ คงเข้าใจคลาดเคลื่อน สิทบัญชรของอยุธยาใช้เป็นราชบัลลังก์อีกแห่งหนึ่ง อยู่ตรงมุขกระดาน ท่านเองสิงห์บัญชร (พระที่นั่งไพศาลทักษิณ) ในพระบรมมหาราชวังอยู่ที่มุขกระดานเช่นกัน อยุธยาใช้รับแขกเมืองสำคัญ ราชบัลลังก์ที่สิทบัญชร ตามรูปเขียนของลาฮูร์หรืออะไรนั้น ถ้าสังเกตให้ดีจะเห็นเศวตฉัตรอยู่ข้างหลัง จะเถียงว่าไม่ใช่ราชบัลลังก์คงไม่ได้ อย่างนี้ย่อมขึ้นอันความจริง ว่าป็นราชบัลลังก์ด้วยกันทั้งนั้น จะบอกไม่สำคัญได้อย่างไร เพียงแต่ใช้ในโลกแตกต่างกันไปเท่านั้น

“กรานกฐิน” ผมไม่อยากพูดอะไรมากคุณพิริยะว่า “กฐิน” ไม่มีในจารึกสุโขทัย จารึกไม่ใช่พจนานุกรม หากคำอะไรจะต้องมีหมด ผมว่าจารึกอยุธยาที่ไม่มีคำว่า “กฐิน” แต่เราควรหาคำตอบทางอื่น ถ้าเชื่อใครฎีกาของพระเจ้าลิไทโดยไม่สงสัยอะไร จะพบคำ “ให้ผ้ากฐิน” อยู่ด้วย อย่างนี้เราจะบอกได้อย่างไรว่าสุโขทัยไม่มีกฐิน และเรื่องกฐินนี้มีอยู่ในพระบาท เมืองเราเมืองพระพุทธศาสนา พระท่านต้องรู้จักเรื่องกฐิน เรื่องกรานฉนฉน

ที่สำคัญคือ **“ญัตติกฐิน”** คุณพิริยะว่าเป็นคำกล่าวรับกฐินของพระสงฆ์นิกาธรรมยุติฉนไม่เข้าใจจะคิดมาให้ได้ว่าเป็นเรื่องสมัยรัชกาลที่ ๔ ญัตติกฐินเป็นเรื่องในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องคนละตอนอันหนึ่งเป็นเรื่องที่พระท่านต้องปฏิบัติ เขาเรียก **“ญัตติทุติยกรรมวาจา”** เป็นอันตอนตามพระบาลี ไม่มีใครไปแก้ไขอะไร พระท่านก็ว่าไปตามพระบาลี ส่วนคำหาหรือคำปริกษาว่าจะให้ไว้กับภิกษุองค์ใดนั้น จริยอยู่คำอุปโลกน์ของเดิม สดแต่จา กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ท่านบอกว่า พระท่านบ้านเราปริกษากันเป็นภาษาไทย ผมเห็นว่าเป็นไปได้ เมื่อมีธรรมยุติก่อขึ้นแล้ว จักรกษที่ ๔ อาจทรงกำหนดให้ช่วงคำปริกษาหาหรือนี้ต้องว่ากันเป็นภาษาบาลี ซึ่งก็ไม่แปลกอะไร ไม่เห็นเกี่ยวข้องกับชั้นตอนญัตติกฐินเลยสักหน่อย การสวดญัตติกฐินเคยเป็นไปตามพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเขียนคำหาอย่างนี้มันว่าอันตราย ถ้าใครไม่ตามไปดูในวาทะจะเสียเวลาอะไรไปหมด

“พนมเบี๋ย พนมหมาก พนมดอกไม้ม” ผมจะไม่ขอพูดอะไรมาก ไม่เชื่อให้ไปดูรูปภาพวัดพุทธอุทยาน ในพระราชพิธีแห่กฐินมีจำลองเอาไว้ ลักษณะดูเป็นบูธหมอลำคล้ายที่รัชกาลที่ ๔ ทรงจำลองไว้ในวัดพระแก้วด้วยทรงกลัวว่าจะดูขบถไปเสีย ดูคล้ายกรวยครอบอยู่บนพานนั้นก็คือรูปพนมต่างๆ คล้ายคลึงกับรูปภาพวัดพุทธอุทยานที่เขียนในครั้งสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ส่วนเรื่องไม่มีราชวรร่วมงานพระราชพิธีกฐิน ท่านอาจารย์พระเจริญได้พูดไปข้างแล้ว ผมเองก็เห็นด้วยอย่างนั้น แต่จะพิสูจน์ที่คุณพิริยะว่าราชวรไม่ได้เข้าร่วมจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๔ ข้อนี้ก็ไม่จริง ถ้าเราดูหลักฐานอยุธยาที่ฝรั่งจดไว้ เขาพูดเพียงว่า พระเจ้าแผ่นดินเสด็จมาราชวรถวายบังคมกันตามธรรมเนียมไทย ก็เท่านั้นเอง ไม่เห็นอะไร พอท่านเสด็จเลยไปงานคงรีบเร่งเดินทางต่อไป ไม่ต้องแปลความอะไรให้มันเล้าแก่จนเกินไป ดูในรัตนโกสินทร์นี้เอง คุณพิริยะคงไม่ได้พลิกจดหมายเหตุไทรโยคนี้ ในรัชกาลที่ ๒ (พ.ศ. ๒๓๕๔) พระราชพิธีกฐิน พระองค์ทรงแจกเงินให้ราษฎรคนละอัฐิ เงินไป ๓๐ ชั่ง คิดเป็นคนก็ ๔,๖๐๐ คน อย่างนี้เราจะไม่มีความทราบว่ามีได้ถึง ผมไม่เข้าใจ คิดว่าหากหลักฐานให้ทำเสียก่อน บางทีคุณพิริยะอาจกลับความคิดก็ได้

“ต้นกระดังงา” เรื่องนี้คุณพิริยะบอกไปเอาความคิดมาจากนิทานอิหวันราชธรรม ที่เพิ่งแต่งถวายในรัชกาลที่ ๑ แต่คุณพิริยะปิดข้อเท็จจริงเอาไว้ให้นิทานอิหวันราชธรรมมีมาแล้ว แต่ครั้งพระเจ้าบรมโกศควรบอกให้คนฟังรู้ เราจะได้เข้าใจและตัดสินใจเองได้ ไปปิดกับพระเจ้าบรมโกศไม่พูดถึงเสียเลย ผมจึงเห็นว่าไม่ยุติธรรมนัก ส่วนอาการที่ใช้กระดังงาเข้ามาในวัง ให้ให้ชื่อนี้เรียกคล้ายเรื่องพระเจ้าเอกทัศในมหาวงศ์ลังกา ถึงแม้จะเป็นอย่างนี้มหาวงศ์ลังกา ก็ก่อนพ่อขุนรามหลายร้อยปี เมืองเรามีพระกับมหาวงศ์ลังกาเข้ามา ดังที่ผมพูดไปแล้ว ฉะนั้นถ้าพ่อขุนรามจะเขียนแบบอย่างได้จากมหาวงศ์ ไม่จำเป็นต้องรองเงาจากนิทานอิหวันราชธรรม ในรัชกาลที่ ๑ ซึ่งผมไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ดี ผมว่าท่านต้นกระดังงาใครก็คิดเอาเองได้ เหมือน

อย่างเราทุกวันนี้เมืองฝรั่งมองค่าที่ไหน ก็ไปถกเถียงกันเรื่องค่าที่ไหน แบบทันสมัยหน่อย ใช้ให้ฟ้า จึงไม่ใช่เรื่องลึกซึ้งอะไร ไม่จำเป็นต้องออกเขียนแบบใคร ตัวอย่างที่ดีคือ**จักรพรรดิ จาห์กันกรโมกุล** ของอินเดียร่วมสมัยตอนปลายพระนางเสวกับพระเอกาทศดุ จักรพรรดิ จาห์กันกรทำคล้ายพ่อขุนรามเหมือนกัน คือใช้สายโซ่ทองคำยาว ๒๐ หลา แขนยาวถึง ๖๐ ใบ ไว้ให้เป็นระบบรับรองทุกข้อในทูลทุกข้อที่ส่งสายกระดิ่ง จะได้ยื่นเข้าไปในพระราชาธิราช ผมไม่เห็น จักรพรรดิจาห์กันกรที่มีอาณาจักรแผ่ไพศาลของโมกุลพระองค์นี้จะต้องไปถกเถียงอะไรที่ไหนเลย ของมันคิดกันได้ ดูถูกสติปัญญาเขาเปล่าๆ

เมื่อพูดเรื่องนี้แล้ว ผมอยากกล่าวไว้สักนิดหนึ่งพวกเราที่อ่านจารึกหลักที่ ๑ แล้วมอง ภาพพจนานุกรมการปกครองของพ่อขุนรามคำแหงว่า ถ้าเป็นเมืองขนาดต้องไปขึ้นกระดิ่งกัน จะมี อาณาจักรใหญ่ได้ได้อย่างไร หากท่านดูเรื่องจักรพรรดิจาห์กันกรของโมกุลนี้แล้ว ท่านอาจ เปลี่ยนความคิดไปได้ จาห์กันกรหลังพ่อขุนรามราว ๓๐๐ ปีเศษ แม้จะครองแผ่นดินใหญ่โตมโหฬารเพียงใดก็ยังขึ้นกระดิ่งเหมือนกับพ่อขุนราม ดังนั้นที่เขารูปถ้ำอานาของสุโขทัยว่า ไม่น่าจะใหญ่ไฉน ผมว่ายังไม่เข้าเหตุผลอะไรนัก

“ซีช้างเผือก” คุณพิริยะไปอ้างลาอูแบร์บอกพระเจ้าแผ่นดินสยามไม่ทรงซีช้างเผือกฉะนั้น คนกรุงเก่า จึงมีศกหลายอย่างร้ายแรง คือคนปลอมจารึกไปเขียนว่าพ่อขุนรามซีช้างเผือกไป อริยุญจอะไรเข้าอย่างนั้น ในบรรทัดก่อนหน้าจะถึงที่คุณพิริยะข้างนั้น ลาอูแบร์กล่าวถึงบันด (เจ้ามาดองพระไชยราชากับพระมหาจักรพรรดิ) บอกว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงซีช้างเผือก คุณพิริยะ ไปตัดข้อมูลทิ้งไปปิดหลักฐานไม่ยอมให้ชาวบ้านรู้ มันไม่ค่อยจะถูกเรื่องนัก ผมเองอยู่บ้าน เหมือนกัน ที่จริงผมอ่านของคุณพิริยะ แล้วก็ไปค้นดูพบว่า พระเจ้ามังรายท่านซีช้างเผือก ขุนครามโอรสท่านนี้ ในเชิงกาธิ หมายี่ ในตำนานคชลักษณ์เขาบอกไว้ว่าลูกกษัตริย์ช้างเผือก เช่น ช้างเผือก ชื่อนี้เหมาะสำหรับพระราชธิดาของคชก ช้างเผือกแล้วมันจะกลัว ถ้าไม่ซีแล้ว จะเขียนคำว่าไว้ทำไมกัน ผมว่ามันไม่มีเหตุผล

เครื่องคชารณณ์บอกว่า เป็นกุศรัตนโกสินทร์ ดังที่หม่อมเลี้ยวโหวนเข้ามาในรัชกาลที่ ๔ เห็นเป็นเครื่องทองไปหมด ปลอกลงก็วัดด้วยทองคำ มี **“กุ๋จามรี”** ทองลงมาอะไรต่อมิอะไรอีก ส่วนเป็นคชารณณ์เครื่องของช้างเผือกกุศรัตนโกสินทร์ทั้งนั้น อันนี้ไม่ได้จริงเลขหมื่นต้นคิดเดียว ถ้าเราไปดูในขรรพ่าย รูปช้างวัดชลออุทธา รายงานชุดดังกล่าว ปู่โง่พาหคำฉันท ภาพพิ มหาราชคืออุทธา ฯลฯ ส่วนทอง **“กุ๋จามรี”** ตัวกันทั้งนั้นแหละ ต้องชุดกันด้วยหลักฐาน ผมไม่ชอบเขา จะไปพึ่งต้นหม่อมแสนคนเดียว แล้วเอามาชุดอย่างนี้ ผมไม่เห็นด้วยเลย

ชื่อช้าง **“รุจาศรี”** คุณพิริยะบอกไปเอามาจากคัมภีร์โลกบัญญัติที่แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๙๘๕ ฉะนั้นชื่อช้างรุจาศรีที่เขียนไว้ในจารึกหลักที่ ๑ ต้องแต่งขึ้นมาภายหลังนี่ อย่างไรก็ดี คัมภีร์โลก บัญญัตินี้จะมีฉบับที่หอสมุดแห่งชาติ เพิ่งแปลเมื่อเร็วๆ นี้ (พ.ศ. ๒๕๔๔) เท่านั้นหรือ?

“...เมื่อตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้ มีพระพุทธรูป... ในกลางพระพุทธรูปมีพระลักษณะหนึ่ง พระใหญ่อยู่ตรงกลางก็มี พระยืนอยู่ข้างซ้ายและขวา...” (จากจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๒ บรรทัด ๒๙-๓๒) คำกล่าวนี้หมายถึงพระพุทธรูปที่ประดิษฐาน ณ วัดสุทัศน์เมืองสุโขทัย มีลักษณะองค์พระใหญ่อยู่ตรงกลางและพระยืน

ผมไม่แน่ใจ เพราะพระเจ้าอโศกท่านแต่งไตรภูมิอภินิหารก็อ้างพระโลกบิณฑุณีเหมือนกัน คำว่า ปิณฑุราชาภิเนกที่จารึกหลักที่ ๑ โปรดฯ ให้รวบรวมถวายเมื่อเวลาจะทำราชภิเนกนั้น พระท่านคิดมาแล้วบอกว่าเป็นคำรับของอุชฌายาแต่คำมีกิระพระโลกบิณฑุณีเช่นกัน ในเรื่องนี้ก็ไม่ได้กล่าวไว้ในคัมภีร์โลกบิณฑุณีฉบับที่หอสมุดแปลให้เลย มันอาจจะเก่าหรือใหม่กว่าที่ชุดพิธีจะอ้างมาก็ได้ รองเดิมเขาถืออยู่เราพอพิสูจน์กันได้ แต่เรื่องนี้ผู้เชี่ยวชาญเขาจะว่ากันต่อไป

“พระอัฐารศ” มีเรื่องมาในคัมภีร์พุทธวงศ์กล่าวถึงขนาดพระวรกายพระพุทธรูปเจ้าแล้วก็มีโน้ตติดอกก็มหานพทุทวงศ์มีมาก่อนพุทธธรรมแน่ชัดอย่างไม่มีปัญหา โสติดอกก็มหานพทุทเห็นกันอยู่ไหน ในจารึกหลักที่ ๒ แม้จะต้องตีความกันบ้างก็ไม่เป็นอะไร ที่สำคัญ

ถ้าเราดูในชินกาลมาลีปกรณ์ และตำนานมูลศาสนาฉบับพุทธศุภกาม เขาบอกว่าสมัยลำพูน ประมาณก่อนพระเจ้าสรพเพ็ชรพิชัย ๑๐ ปี มีการสร้างพระอัฐารศ ๑๔ หลอกขึ้น ซึ่งก่อนรัชกาลพ่อขุนรามเชษฐาและ ฉะนั้นถ้าคุณพิริยะติดตามเรื่องนี้ ฉะนั้นพระอัฐารศนั้นจะต้องเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนรัชกาลพระเจ้าอริยไทยทางฝั่งใต้ที่มีมาก่อนทางวัดลูที่เชื่อถือได้จากชินกาลมาลีปกรณ์ และตำนานมูลศาสนาต่างยืนยันว่า พระอัฐารศทำขึ้นก่อนที่เมืองลำพูน

“อจน” คุณพิริยะบอกคำนี้ไม่มีใช้ในภาษาไทย ฉะนั้นเราคงจะมีพระมั่งศรีบ โนอุธยา เขายังเอามาใช้เป็นนามขุนนางคือ **“ขุนอจันนาคี”** ไม่ใช่ไม่มี แต่เราอาจไม่รู้จักได้

เมือง **“ซวา”** ไปหาความอีกเช่นกันว่ามีปรากฏแค่ในจารึกหลักที่ ๑ นอกนั้นมีในพงศาวดารล้านช้างอะไรต่อมิอะไรแปลในรัชกาลที่ ๔ หรือว่ามีอยู่ในตำนานพระแก้วมรกตที่รัชกาลที่ ๔ ทรงนิพนธ์ไว้ คือพยายามตั้งให้เห็นว่า เป็นรัชกาลที่ ๔ แต่ความจริงแล้ว คุณพิริยะอาจมองข้ามจารึกหลักที่ ๑๓ (อโศการาม) ไป เขาบรรยายอาณาเขตสุโขทัยว่าติดกับ **“ซวา”** คำนี้ก่อนรัชกาลที่ ๔ หลายร้อยปี ในตำนานมูลศาสนา พระสงฆ์พุทธพระสุมนเถระเมื่อเรียนหนังสือกลับจากเมืองพิน ท่านสุวรรณคีรีเภาศาสนาไปประดิษฐานในเมือง **“ซวา”** คำ **“ซวา”** นี้เขามีใช้ก่อนที่คุณพิริยะพูดทั้งนั้น และในพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๔ เรื่องพระแก้วมรกตเมื่อท่านพูดถึงซวา ทรงใช้คำว่า **“เมืองเซา”** ซึ่งถ้าเมืองจะปลอมในรัชกาลที่ ๔ จะเขียนภาษาไทยว่า **“ซวา”** ทำไมเล่าก็เขียนว่า **“เซา”** เสียมิได้ก็ว่าหรือ ผมจึงไม่เห็นว่าจะมีเหตุผลอะไรมากนัก

ฉะนั้นถ้าจะขัดกันไปอย่างนี้ผมคิดว่ามันยังมีอีกเยอะเหลือเกิน จะเปลี่ยนเรื่องพูดเสียบ้างดีกว่า ดูด้านสำนวนกันบ้าง

“เมืองกว้างข้างหลาย” เราได้เห็นพูดกันมาที่จริงถ้าจะรับเรื่องการสืบวัฒนธรรมทางภาษาหรืออะไรต่อมิอะไร อุธยาเขาเป็นผู้สืบวัฒนธรรมผ่านลงมาได้ เราจะเห็นในเมื่อใดคำฉันท์ใช้ **“เมืองกว้างข้างหลาย”** กายัธยัมภ์ไม่ใช่ **“เมืองกว้างข้างหลาย”** ถัดทีละข้อไล่ต่างไปหน่อยหนึ่งว่า **“เมืองกว้างข้างมา”** อันนี้พูดคำฉันท์ ใช้ **“ทุ่งกว้างข้างหลาย”** ในจารึกหลักที่ ๒ ใช้ว่า **“แสนช้างหมากอบ”** แสดงว่าในความหมายท่านเองนี้อุธยาสืบส่วนมาแต่ลงมาได้ แต่พอพูดไปอย่างนี้เดี๋ยวก็ไปชี้ช่องให้ดีกว่า ก็มาออกไปจากพวกนี้ล่ะซิ ผมก็ไม่ว่าอะไรหรอก คิดว่าคนที่มีความเป็นธรรมในการฟังจะมีอยู่มาก

“ในน้ำมีปลาในนามีข้าว” บอกไปตลอดจากจารึกหลักที่ ๕ ที่มีกล่าวไว้ “ใส่ปูนในปลาขาน้ำ” มันเป็นคนละความหมายกัน **“ในน้ำมีปลาในนามีข้าว”** นี่เขาหมายถึง ความสมบูรณ์ในโดวกุมิกลาของพระเจ้าอริยไทย ท่านแปลต่อมาอีกนิดหนึ่งว่า **“ท้องข้าวโพด ทั้งปลาในน้ำ”** สำนวนมันคนละอย่างมาได้อย่างนี้อุธยาในกฎหมายตราสามดวงใช้ **“ทำน้ำเอาปลาทำนาเอาข้าว”** แสดงว่าเขาสามารถสืบบทวัฒนธรรมลงมาได้

“**เจี๊ยะทองซ้องใจ**” ส่วนวนนี้ที่ใกล้เคียงมากที่สุด คือคนไทยทางล้านนาเขาใช้ “**แสนทองไหมใจ**” ทางสุโขทัยบอก “**เจี๊ยะทองซ้องใจ**” ทางโน้นบอกมันแสนที่ทองและไหมที่ใจ ผมไม่เห็นแปลกอะไรเลย

“**คัณฑวังช้าง**” อสุธยาใช้ “**วังช้าง**” ปักมาได้เขาใช้ “**คัณฑวังช้าง**” หรืออสุธยาก็มีใช้ แต่เคยีอื่นกันไปบ้าง

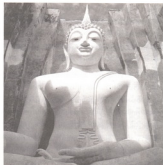
ส่วนคำบางคำที่คุณพิริยะมันใจว่าไม่มีใช้ในจารึกสุโขทัย ผมกับท่านอาจารย์ประเสริฐได้ไปหาเอาไว้ให้เข้านำว่า “**ป่าเรอ**” คงไปนึกถึงเรื่องนางพมผาคมากไป จึงนึกถึงแต่นางป่าเรอ แล้วเหมามาเป็นถ้อยคำสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งมันไม่ใช่ จารึกหลักที่ ๒๒ (คำขุน) เขามีคำว่า “**ป่าเรอ**” ใช้ จารึกหลักที่ ๑๐๖ (วัดช้างล้อม) ก็มี และจารึกหลักที่ ๔๔ มีอยู่ด้วยเช่นกัน

“**ช่าง**” อะไรต่อมื่ออะไรทั้งหลาย คุณพิริยะบอกไม่มีในจารึกสุโขทัย ท่านอาจารย์ประเสริฐกับผมหากันแทบแย่เหมือนกัน แต่ก็มิได้อยู่ในจารึกหลักที่ ๑๐๖ จารึกหลักที่ ๑๐๒ แผ่นชาดกวัดศรีชุมมีช่างเกรียน จารึกหลักที่ ๔๔ ช่างดู และจารึกหลักที่ ๔๒ ช่างหล่อ เขามีใช้กันทั้งนั้น ถ้าสุโขทัยเป็นบ้านป่าเมืองเถื่อนไม่มีช่างจะสร้างขึ้นได้ช่างไร? ช่างสร้างพระอะไรต่อมื่ออะไรอีกมาก นับว่าเป็นการใช้เหตุผลที่ประหลาดพออยู่

“**ปราสาท**” คุณพิริยะบอกไม่มีในจารึกสุโขทัย จารึกหลักที่ ๒๒ (วัดพระยืน) ภาษาไทยชัดๆ มีคำว่าปราสาท เขามาเปิดดูกันก็ได้ แต่บังเอิญเขาจัดจารึกหลักที่ ๒๒ แยกไปไว้เป็นเมืองเหนือ ที่จริงเป็นจารึกสุโขทัยเลยทำให้คิดตามขึ้นไปไม่ถึง ในจารึกหลักที่ ๔ ภาษาเขมรก็มีใช้ จารึกหลักที่ ๑๐๒ ภาษาบาลีใช้ “**ปาสาโท**” ดังนั้นคำว่าปราสาทมีใช้ในจารึกสุโขทัยแน่นอน

“...กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง มีพระอัฐฐารศ...” (จากจารึกหลักที่ ๑ ส่วนที่ ๒ บรรทัด ๒๓-๒๔) พระอัฐฐารศนั้น เขาก็ว่าคือ พระพุทธรูปเงินสูง ๔ ศอก โขระราได้วัดคืบจาก ชาวลังกา และปรากฏพบในสุโขทัยหลายองค์ ดังนั้นองค์นี้ประดิษฐานอยู่ในอาคารทรงคันทน์ ภายในวัดมหาธาตุ กลางเมืองสุโขทัย

“...เรื่องพื้นเมืองเมืองสุโขทัย
มีหลายตำนาน มีพระอจนะ...”
(จากจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ บรรทัด ๑-๒)
พระอจนะภายในเมืองปัลลวะที่สุโขทัย
ทางทิศเหนือของเมืองสุโขทัย
กรมศิลปากรขุดพบปฏิมากรรมชิ้นนี้จากของเดิม
ซึ่งมีคำพระพิฆเนศวรว่า
เป็นพระพุทธรูปศิลปะสมัยสุโขทัย

“อรัญ” คุณพิริยะว่าในจารึกหลักที่ ๑ ใช้มีดผ่ามีดตัวไม่เหมาะสม ดูเป็นคำพูดส่วนตัว จนเกินไป ผมเห็นว่าในไตรภูมิโลกวิเชียรของไทยเรามีใช้คำ “อรัญ” มหาชาติคำหลวงของ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ กาพย์มหาชาติ และไตรภูมิโลกวิเชียรในรัชกาลที่ ๑ ก็ใช้ไม่ จำเป็นอะไรหรอก แม้ในวรรณกรรมศาสนาเขาก็ใช้กันได้

สุดท้ายนี้ผมอยากจะพูดอีกสักนิดคือ คำ “พระพุทธรศาสนา” หรือ “พระพุทธรศาสนา” ในจารึกหลักที่ ๑ คุณพิริยะมั่นใจว่าคำนี้ทำออกมาจากไตรภูมิโลกวิเชียร ซึ่งแต่งในรัชกาลที่ ๑ ฉะนั้นอะไรที่ก่อนคุณรัตนโกสินทร์แล้วใช้คำว่า “พระพุทธรศาสนา” ย่อมจะถือว่าทำปลอม ผิดกับท่านอาจารย์ประเสริฐเห็นว่าอย่างนี้ยังเหมือนกัน จึงได้ลองไปค้นดูในจารึกหลักที่ ๒ ที่คุณพิริยะชอบอ้างนั้น ก็มีคำว่า “พุทธรศาสนา” ใช้ตรงกับในจารึกหลักที่ ๖๔ (วัดปราสาท เขื่อนวชิราลงกรณ์ พ.ศ. ๒๐๓๔) และจารึกหลักที่ ๔๔ มีคำว่า “พุทธรศาสนา” ส่วนจารึกล้านนาที่สืบสานไม่ต้องไปพูดถึง มีใช้อยู่ไม่กี่ตัว ฉะนั้นจะพิจารณาว่า หากไม่ผมจะถือว่า จารึกเหล่านี้คุณพิริยะจะย่นำ เอามาใช้ในวงวิชาการอีกต่อไปเพราะมันเป็นของปลอม ส่วนมีมาก่อนรัตนโกสินทร์ทั้งนี้ นอกจากนั้นยังมีในเอกสารชิ้นตามาธิปการณ์ในรูป “พุทธรศาสนา” จักรวาลที่ไปก็มี พิมพ์ที่บ้านทูลกระหม่อมคำหลวงใช้ “พุทธรศาสนา” คำนี้ที่สาวสาวเสริญพระเจ้าปราสาททองใช้ “พระพุทธรศาสนา” เหมือนกัน และนิทานอิเหนาราชธรรมมิลิคำว่ “พระพุทธรศาสนา” ยังมีอีกมาก ฉะนั้นเอกสาร วรรณกรรมพวกนี้คงจะต้องถือว่าไม่น่าเชื่อถือ ทั้งแต่ปลอมตามทัศนะของคุณพิริยะ วันหนึ่งผม คิดว่าจะพูดเรื่องฉันทน์ก่อน

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล

ขอบคุณพระครับ สมหวังว่าเราคงจะได้ความรู้ขึ้นเป็นอันมาก แล้วก็จะได้เห็นว่าทั้ง ดร.ประเสริฐ และคุณศุภวิทย์ ก็ได้ไปค้นคว้าหลักฐานขึ้นมาได้น้อยอย่างละเอียดมาก ดร.ประเสริฐอยากจะขอพูดต่อไปอีกสัก ๔ นาที

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

ดร.พิริยะ เห็นว่านักปราชญ์พระองค์หนึ่งได้ใช้ระเบียบการค้นคว้าที่ผิดพลาดและบกพร่อง เราก็น่าจะศึกษาว่าระเบียบวิธีค้นคว้าของ ดร.พิริยะ เป็นอย่างไร

ถ้าจารึกหลักที่ ๑ ตรงกับจารึกสุโขทัยหลักอื่น ท่านก็จะสรุปว่าออกมาจากจารึกนั้นๆ แม้จะเป็นจารึกที่เพิ่งค้นพบกันใหม่ๆ ก็สงสัยว่าผู้เขียนหลักที่ ๑ อาจจะเคยเห็นหลักนั้นมาก่อนแล้ว อย่างพระนามขุนศรีอินทราทิตย์ไม่ปรากฏอยู่ในประวัติศาสตร์และตำนานใดเลย ไม่มีใครทราบมาก่อนเลย แต่ปรากฏอยู่ในจารึกหลักที่ ๒ ซึ่งซ่อนอยู่ในอุโมงค์วัดศรีชุม ตามคำบอกเล่าของพระยาสมเืองสรรพากร ซึ่งเป็นผู้นำจารึกมา ดร.พิริยะก็ว่าพระยาสมเืองสรรพากรพูดเมื่ออายุ ๗๔ ปี เชื่อไม่ได้คงจะไม่ได้นำมาจากวัดศรีชุม อย่างนี้เป็นต้น ถ้าข้อความไม่มีในจารึกอื่น ดร.พิริยะจะไปดูจากเอกสารโบราณแล้วก็สรุปว่า คัดมาจากเอกสารโบราณนั้น ถ้าเอกสารนั้นมีข้อความตรงกับจารึกหลักที่ ๑ แต่ ดร.พิริยะ ไม่ชอบก็จะสรุปว่า เอกสารนั้นเขียนเติมขึ้นภายหลัง คำหรือข้อความในจารึกหลักที่ ๑ ที่มีในจารึกและเอกสารอื่นก็จะสรุปว่า ใช้ถ้อยคำไม่มีความหมายบ้าง เป็นสำนวนสมัยรัตนโกสินทร์บ้าง ไปเอาภาษาอื่นสำนวน ภาษาอื่นอีสาน มาใส่บ้าง ไปเอาภาษากริณิพนธ์จากขุนพ่ายมาใช้บ้าง

ภาษาอื่นนั้นเกิดจากคนที่พูดภาษาเดียวกัน แล้วแยกย้ายไปอยู่ห่างกัน การคมนาคมไม่สะดวก ใครไปอยู่ที่ไหนก็ติดต่ออิมคำของเพื่อนบ้าน เช่น ปิกินได้อิมคำจากมลายู อยู่อยุธยาอิมคำเขมร ไทยเราก็ไปอิมคำจีน แล้วก็เลือกใช้คำต่างๆ กันเช่น ภาคกลางเรียกว่า “ต้นไม้” ล้านนาเรียกว่า “เก้าไม้” แต่ออกเสียงเป็น “เก้าไม้” อีสานเรียก “กกไม้” แต่จะมีคำที่ยังใช้ร่วมกันอยู่ ทำไมจะไปเข้าใจว่า จารึกหลักที่ ๑ ไปนำเอาคำภาษาอื่นมาใช้เล่า จารึกหลัก ๑ นั้นคนภาคกลางอ่านไม่ค่อยเข้าใจ คนปิกินได้ว่าเขียนเป็นภาษาปิกินได้ คนล้านนาว่าเขียนเป็นภาษาล้านนา คนอีสานบอกว่าเขียนด้วยภาษาอีสาน พวกไทยได้ในเมืองจีนบอกอ่านจารึกหลักที่ ๑ รู้เรื่องดีแต่อ่านบทความของคนกรุงเทพฯ ไม่ค่อยจะเข้าใจ ทั้งนี้จะสรุปว่าภาษาในจารึกหลักที่ ๑ เป็นภาษาไทยเก่าจริงๆ ได้หรือไม่ ในการตีความนั้น ดร.พิริยะได้เว้นวรรคผิดบ้างดังกล่าวนำแล้วข้างต้น แล้วตีความหมายผิดอีก

นอกจากนี้ยังวางเมืองต่างๆ ไว้ผิดที่ เช่น บอกว่าศรีษะนาถอยู่ที่พิษณุโลก ส่วนสระหลวงสองแควอยู่เหนือที่นครสวรรค์ นักประวัติศาสตร์ทั่วไปจะไม่เห็นด้วย จะขอยกหลักฐานเพื่อ

“...เมืองมโหฬารเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปรางค์ มีพระอจนะ มีปรางค์...” (จากจารึกหลักที่ ๑ ด้านที่ ๓ บรรทัด ๑-๒) เรียกว่า “ปรางค์” ที่กล่าวถึงคือวัดพระพายหลวง ซึ่งฉีกกลุ่มโบราณสถานกลุ่มใหญ่เพียงหนึ่ง ตัวอยู่ทางทิศเหนือของเมืองสุโขทัย หลักฐานส่วนนี้ ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุจากการขุดค้น จุดแต่งทางโบราณคดี รูปแบบของประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะปรางค์มุนีแบบแถว ๓ หลัก ซึ่งยังคงเหลือเพียงหลักเดียว ตลอดจนการวางผังของวัด อันยังถือการมีอยู่ ก่อนการสร้างเมืองสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. ๑๘๐๐ อย่างเห็นได้ชัด

๒-๓ อย่าง เพราะเวลาหมดไปแล้วจะครีๆ ชื่อท่านเขียนในกฎหมายตราสามดวง หน้า ๑๗๕ ว่า “ออกญาเกษมสงครามรามราช แสนยาธิบตี ศรีสีขนาถย์ อภัยพิริยบรากรมพาหุ พระยาธรรมรโลก” ก็แปลว่า ศรีสีขนาถย์ก็คือสุวรรณโลกอยู่ด้วยกันและครี ส่วนอีก ๒ หน้าก่อนนั้นก็มี “เจ้าพระยาสุรสีห์พิศมาธิราช ขาดพิทยาธิเบศรวราธิบตี อภัยพิริยบรากรมพาหุเมืองพิษณุโลกเอกอุ” ก็แสดงว่าศรีสีขนาถย์ไม่ใช่พิษณุโลก และนอกจากนั้นก็ยังมีในหน้า ๕๑๑ บอกศรีสีขนาถย์ เมืองสุโขทัย เป็นคู่หนึ่งแล้ว เมืองกำแพงเพชร เมืองพิษณุโลก เมืองชัยนาทบุรี ชัยนาทของสุโขทัยก็คือ “สองแคว” เพราะฉะนั้น พิษณุโลกก็คือสองแคว ด้านหน้าพื้นเมืองซึ่งใหม่ก็บอกว่าพระยาธิบาไปพึ่งพระยาพิษณุโลกเมืองสองแคว วันอาทิตย์และพงสาวดารพม่า ก็เรียกพระมหาธรรมราชาซึ่งครองเมืองพิษณุโลกว่า “เจ้าฟ้าสองแคว” เมื่อวางเมืองมีดแล้ว ดร.พิริยะก็เสนอสรุปว่า พระศรีวิวัฒนมหาธาตุในศรีสีขนาถย์ของพ่อขุนราม ก็คือ พระมหาธาตุเดิม ซึ่งจะเปลี่ยนรูปมาเป็นพระศรีวิวัฒนมหาธาตุในพิษณุโลก เมื่อวางเมืองศรีสีขนาถย์ไว้ดัดที่ ก็เลยไปคู่พระศรีวิวัฒนมหาธาตุในพิษณุโลก ว่าเดิมเป็นพระศรีวิวัฒนธาตุของศรีสีขนาถย์ อย่างนี้แล้ว

ประวัติศาสตร์ศิลปะของ ดร.พิริยะ จึงหลอยคลอนแคลนไปด้วยอย่างน่าเสียดาย มีเรื่องที่ดีความผิดอีกมากมายแต่เวลาหมดไปแล้ว ผมก็จะพูดแต่เพียงว่าจารึกสุโขทัยหลายหลัก รวมทั้งหลักที่ ๒ สดุดีว่า พ่อขุนรามคำแหงเป็นปราชญ์วิธรรม พระองค์จะไม่ทรงสร้างพระพุทธรูปไว้เลยหรือ? เห็น ดร.พิริยะ บอกว่า พระพุทธรูปตามหลัก ๑ ไม่เก่าไปยิ่งสมัยพ่อขุนรามคำแหงเลย แปลว่า พ่อขุนรามคำแหงไม่เคยสร้างพระพุทธรูปในสุโขทัยเลยหรือ? พระอัฐวรารค พระอจนะ ก็ไม่เก่า ยิ่งสมัยพ่อขุนรามคำแหง รวมทั้งขดานหินก็มีลาย ซึ่งเป็นลายสมัยรัตนโกสินทร์นี่เอง ฉะนั้น ก็ใครจะขอรูถามท่านสุภัทราดิศ ในเรื่องเหล่านี้

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทราดิศ ดิศกุล

ผมก็ไม่ได้พูดมานานนะครับ ก็ขอพูดบ้าง คือว่า ดร.พิริยะอ้างว่า พระพุทธรูปสมัยพ่อขุนรามคำแหงเป็นพระพุทธรูปสมัยชู่ทอง ผมก็อยากจะขอให้ท่านทั้งหลายลองคิดดูว่า พระพุทธรูปสมัยชู่ทองนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร ก็ให้เห็นว่าพระพุทธรูปสมัยชู่ทอง โดยเฉพาะรุ่นแรก คือ รุ่นที่ ๑ นั้นมีลักษณะเป็นทวารวดีปนกับชอมหรือลพบุรี แล้วก็เกิดขึ้นทางภาคกลางของประเทศไทยแถบชัยนาท สรรคบุรี แต่ ดร.พิริยะนั้น ผมขอพูดตามตรงนะครับ ก็ไม่ใช่ในทาง เพราะฉะนั้นก็เคยพูด คือเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา ท่านทั้งหลายที่ติดตามอ่านหนังสือของ ดร.พิริยะ จะเห็นว่าเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา แต่ ดร.พิริยะ เป็น ดร.จากฮาวายด์ ซึ่งคนก็อยากจะเชื่อ แล้วก็ก็เป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ก็ถ้าเมื่อพวกเราซึ่งเป็นอาจารย์เหมือนกันไม่ค่อยนักคอยรู้เรื่องมันก็เคยเปิดเปิดไปกันใหญ่ครับ เพราะฉะนั้นจึงต้องมานั่งพูดอยู่ที่นี้ ซึ่งความจริงไม่ได้เกลียดชัง ดร.พิริยะเลย ชอบกันด้วยแต่ว่าจำเป็นจะต้องทำ

ผมได้เขียนหม่อมคนหนึ่งเล่าให้ผมฟังว่า ดร.พิริยะไปเอดเซอร์ เมธิยุมไม่ได้ไป หม่อมคนหนึ่งเขาฟังแล้วเขาก็ติดตามอ่านหนังสือ ก็บอกว่า ดร.พิริยะ “You contradict yourself” คือหมายความว่าขัดคอตัวเอง ถ้าเมื่อไปอ่านหนังสือแล้ว ดร.พิริยะตอบว่า “You have to read my latest book” มันก็เป็นคำที่ประกาศขายหนังสือดีเหมือนกันนะครับ

ย้อนกลับมาถึงพระพุทธรูปสมัยชู่ทองนี่นะครับ คือ ดร.พิริยะบอกว่า พระพุทธรูปสมัยพ่อขุนรามคำแหงควรจะเป็นชู่ทอง ผมอยากเสนออีกนิดหนึ่งว่า ในสุโขทัยเราได้ค้นพบพระพุทธรูปชู่ทองจริง แต่ว่าอาจจะนำชิ้นไปสมัยอยุธยาก็ได้ นอกจากนั้นคือปลาทู หรือทริกูยชัยลอนปลาย คือ ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๖ ลงมาก็เป็นลักษณะทวารวดี เพราะตั้งแต่เดิมชอมเข้ามาปน คือ ลักษณะส่วนประกอบมันเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ที่เจอที่สุโขทัยนี้อาจจะชิ้นไปจากทางใต้ หรือลงมาจากทางเหนือก็ได้ อันนี้ก็ต้องลองค้นกันต่อไป พอมาถึงพระอจนะ ดร.พิริยะอ้างว่าเคยเห็นรูป และพระพักตร์เป็นแบบอยุธยาตอนที่เจอชอมเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ อันนี้ผมก็เห็นว่าไม่แปลกอะไร เพราะว่าพระพุทธรูปปูนปั้นนั้นทำดูได้ แล้วสมัยอยุธยาเขาก็อาจจะชอม เพราะตามพระราชพงศาวดารว่าสมเด็จพระนเรศวรก่อนที่จะเข้าตี

เมืองศรีสัตนาคนหุต ตอนนั้นศรีสัตนาคนหุตเมืองนี้ คือเชื่อว่าพม่าจะชนะ ก็ได้ไปประชุมพลให้ทำสาบานที่วัดศรีชุม ก็คงไปกระทำที่พระวิหารนี้ เพราะฉะนั้นก็แสดงว่าสมมติอยุธยาเขาก็รู้จัก เพราะฉะนั้นเขาอาจจะยอมก็ได้นะครับ คือว่าสมเด็จพระนเรศวรคงไม่ไปทำในวิหารที่พระพุทธรูปปักพองอยู่ สำหรับสถานที่นั้น **ดร.สันติ เล็กสุขุม** ซึ่งค้นคว้าเรื่องฉะดลราช รายงานว่า ฉะดลราชที่พระแท่นพัฒนามาจากฉะดลราชยอม

วัดช้างล้อมที่อยู่ตรงนั้น จะเป็นพ่อขุนรามคำแหงสร้างหรือไม่ก็แล้วแต่ เพราะในจารึกหลักที่ ๑ ไม่ได้เรียกว่าวัดช้างล้อม แต่เท่าที่พูดแต่ดูก็ปรากฏว่ารูปช้างอาจจะมาเติมทีหลัง เพราะว่าใต้ฐานนั้นมีเสา มีบัวหัวเสา ซึ่งแสดงว่ารูปช้างอาจจะเติมทีหลัง เพราะฉะนั้นก็ไม่เกี่ยวข้องที่บอกว่า พัฒนาจากช้างรูปปูนมาเป็นช้างรูปปั้นดินเผาแล้ว ซ่อนผมไม่เห็นด้วย เพราะเจดีย์รุโณวารี เมืองสุโขทัยอะไร ที่เกาะลังกา ซึ่งสร้างมาตั้งแต่พระเจ้าพุทธคยาเมื่ มีการต่อเติมทีหลัง แต่อย่างนั้นก่อนสมัยสุโขทัยช้างก็ปั้นดินเผาแล้ว เพราะฉะนั้นเมื่อเราเรียบมาจากลังกาช้างปั้นดินเผาแล้ว ไม่จำเป็นต้องมาพัฒนากันในเมืองไทย

มีอีกข้อหนึ่งที่ผมอยากจะทำเป็นข้อสุดท้ายแต่ไม่ใช่ของผมเป็นของ **ดร.วินัย พงศ์ศรีเพียร** ซึ่งน่าจะอยู่ที่ ท่านอ้างว่าจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ นั้นเชื่อได้ว่าเป็นของพ่อขุนรามคำแหงจริง เพราะว่าใช้ศักราชเป็นมหาศักราช คือท่านบอกว่าถ้าศักราชที่ ๔ จะปลอม ท่านคงไม่รู้จักมหาศักราช ท่านคงใช้จุลศักราช เพราะเหตุว่าจุลศักราชนั้นใช้มาตั้งแต่เสียกรุงแห่งพม่าครั้งที่ ๑ และใช้มาเรื่อย สมัยรัตนโกสินทร์ก็ใช้จุลศักราชตลอดเวลา เพิ่งมาเปลี่ยนเป็นพุทธศักราชในศักราชที่ ๖ นี้เอง เราไม่เคยใช้มหาศักราชเลย แต่ว่าจารึกหลักที่ ๑ ใช้มหาศักราช เพราะฉะนั้นถ้าศักราชที่ ๔ ปลอม ท่านก็คงจะใช้จุลศักราชเป็นแน่

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

มีเรื่องที่ท่านจันทร์จิราวุธ (ม.จ.จันทร์จิราวุธ รัชนิ) ได้ทรงนิพนธ์ลงในนิตยสารศิลปวัฒนธรรม บอกว่าถ้าฝ่ายที่เชื่อว่าจารึกหลักที่ ๑ เขียนโดยพ่อขุนรามคำแหง ก็ให้ถาม ดร.ประเสริฐว่า ทำไมเขียนถึง ๔ หลัก ถ้าตอบไม่ได้ก็ให้เลิกเชื่อว่าพ่อขุนรามคำแหงเป็นผู้ที่นิพนธ์หลัก ๑ แล้วให้ให้อาหมฝ่ายที่เชื่อว่าจารึกหลักที่ ๔ เป็นผู้นำ โดยถาม ดร.พิริยะ ว่าทำไมจึงเขียนเป็น ๔ หลัก ถ้าตอบไม่ได้ก็ให้เลิกเชื่อ แต่ให้เชื่อวิคเกอร์ซึ่งเชื่อตามที่ท่านจันทร์ว่า ว่าหลักที่ ๑ นี้ทรงพระราชนิพนธ์โดยพระเจ้าลิไทย ผมก็ขอตอบท่านจันทร์ว่า ในที่นี้ว่า มีจารึกของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ที่สร้างอย่างเดียวกัน ๔ หลัก ไปวางตามเมืองต่างๆ และจารึกหลักที่ ๓ ได้กล่าวไว้ที่เขียนจารึกหลักที่ ๑ สูงท่อมหัวนี้บอกว่า “**คันสะเลียงสะน้อย**” คือเขียนไว้เล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น จารึกที่มีความพิเศษนั้นอยู่ในจารึกต่างๆ ที่เมือง เพราะฉะนั้นถ้าพระเจ้าลิไทยบอกว่า มีจารึก ๔ หลัก แล้วท่านจันทร์ว่า ทรงกล่าวสร้างทำไม่ถึง ๔ หลัก ก็เป็นอันต้องเชื่อว่าพระเจ้าลิไทยไม่ได้สร้างจารึกหลักที่ ๑ ผมขอตอบเพื่อของท่าน

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรทิศ ศิสกุล

ผมคิดว่าจะปิดการอภิปรายยาวๆ หนึ่งท่อนเหลือเวลาเล็กน้อย จะมีท่านผู้ใดถามอะไรบ้างไหมครับ เพราะผมเข้าใจว่าคงจะมีคนที่ยากถามบ้าง ไม่ทราบว่าได้มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปวัดบางพระทอดเจ้าค่ะ มีท่านผู้ใดอยากถามเชิงเฉยๆ ครับ

ถาม

เรื่องที่กระผมจะถามนั้น ไม่ได้เกี่ยวกับเนื้อหาโดยตรงในนี้ แต่บังเอิญเกี่ยวกับหลักที่ ๑ คือ เมื่อตีพิมพ์สาร พญายุชนะเป็นอักษรปัจจุบันอยู่แล้ว แต่ส่วนวรรณยุกต์โท กรมศิลปากรยังท้วงที่จะรักษาวรรณยุกต์สุโขทัยไว้ซึ่งมันเท่ากับจิตวาของปัจจุบันเมื่อถอดออกจากศิลาจารึกสระ พญายุชนะ เป็นอักษรปัจจุบันแล้ว แต่เหตุใดจึงยังรักษาวรรณยุกต์ไม้โทของสุโขทัยไว้เสมอ ไม่ทราบครับ?

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

ตอบ

ขออธิบายว่าไม้จิตวานั้น ได้เปลี่ยนมาเป็นไม้โทในภายหลัง แต่กรมศิลปากรต้องการบอกไว้ว่าในสมัยนั้นใช้รูปแบบไม้จิตวาเท่านั้นเอง

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรทิศ ศิสกุล

มีท่านผู้ใดจะถามอะไรอีกบ้างไหมครับ? ถ้าไม่มีผมขอเชิญท่านคณะดี คณะโบราณคดี ผมขอโทษอยากถามนิดหนึ่ง ผู้ที่นั่นคงมีทั้งไปทั่วทั้งคณะครับ คือว่าไม่ใช่หมายความว่ามานั่งฟังแล้วมีไปหมดแล้ว เดี่ยว ดร.พิริยะ ก็เคยเสียใจแย่ มีมือครับคอนก็ได้รับขึ้นมาด้วย เมื่อไม่มีก็ขอเชิญครับ

อาจารย์ทศ วีระประเสริฐ

ในลำดับต่อไป กระผมก็ใคร่จะขอทราบเรียงเชิญท่านศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรทิศ ศิสกุล นายกสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย มอบของที่ระลึกให้แก่ท่านผู่อภิปรายในวันนี้

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรทิศ ศิสกุล

ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานประกาศเล็กน้อย คือมีประกาศว่า สำหรับผู้ที่สนใจจะเป็นสถาบันหรือโรงเรียนก็แล้วแต่ ถ้าอยากจะได้ใบปณิธานการพูดในวันนั้นครับ ให้ขอจากสมาคมโบราณคดี ซึ่งอยู่ที่คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรได้ จะได้ไปเปิดให้นักศึกษาฟังครับ ส่วนวิธีใดสิ่งใดบันทึกไว้เช่นเดียวกัน ถ้าท่านส่งตอบเข้ามา ทางสมาคมโบราณคดี ก็จะมีการยึดเก็บให้ครับ

คำอภิปรายเรื่อง “ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑”*

นายวิระ รมชรูป

ขอประทานกราบบูตทรวงทราบใต้ฝ่าพระบาท ข้าพระพุทธเจ้า นายวิระ รมชรูป กรรมการรองผู้จัดการใหญ่ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ผู้ฝึกษาบซึ่งในพระกรุณาธิคุณที่ได้ฝ่าพระบาทเสด็จพระราชดำเนินมาตั้งธนาคารแห่งนี้ อันนับเป็นสิริมงคลสูงยิ่งและยังเป็นความปลาบปลื้มปิติที่ปวงข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจักได้มีโอกาสถวายการรับรองใต้เบื้องพระยุคลบาทด้วยความจงรักภักดี

อนึ่งในวาระนี้ ข้าพระพุทธเจ้าใคร่ขอพระราชทานพระวราษานุญาติเบิกหม่อมราชวงศ์พัฒนาไชย ไชยันต์ ซึ่งเป็นนายกของสยามสมาคมฯ เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลรายงานวัตถุประสงค์ของการจัดการอภิปรายในครั้งนี้

ควรมีความแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

หม่อมราชวงศ์พัฒนาไชย ไชยันต์

ขอพระราชทานกราบบูตทรวงทราบฝ่าพระบาท การอภิปรายเรื่องศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ที่กระทำในวันนี้ ก็โดยพระดำริของใต้ฝ่าพระบาท ซึ่งนอกจากจะทรงพระดำริเริ่มให้มีการอภิปรายแล้ว ก็ยังทรงมีพระกรุณาเสด็จดำเนินการต่างๆ เพื่อให้การอภิปรายนี้เกิดขึ้น อันจะเป็นวิทยาทานแก่บรรดา ครู อาจารย์ นักวิชาการและประชาชนทั่วไป ที่มีความสนใจในเรื่องนี้ ซึ่งนับว่าเป็นพระกรุณาอันเกลาอันกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าในนามของบรรดาผู้ที่อยู่ในหอประชุมนี้ทุกๆ คน ใคร่ขอประทานพระอนุญาตได้กราบถวายบังคมทูลใต้ฝ่าพระบาทด้วยความสำนึกในพระกรุณาธิคุณเป็นอันเกล้า

บัดนี้ก็ถึงเวลาอันสมควรแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบบังคมทูลอัญเชิญใต้ฝ่าพระบาทขึ้นประทับบนเวที และทรงกล่าวเปิดการอภิปรายต่อไป

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

* สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๑๒ และพิมพ์เผยแพร่ชุดครั้งที่ ๒๕๑๓

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่มีผู้สนใจในเรื่องศิลปาจาริกหลักที่ ๑ ซึ่งเรารู้จักในนามศิลปาจาริก พ่อขุนรามคำแหง ตั้งแต่เรียนประวัติศาสตร์ไทยกันมาในโรงเรียน ทุกคนจะยิ่งคุ้นกับรูปวางของศิลปาจาริกหลักนี้ เมื่อในปี ๒๕๒๖ ซึ่งเป็นปีที่มีการฉลองครบ ๗๐๐ ปีของลายสือไทย ซึ่งพ่อขุนได้เป็นผู้ได้ไว้ คำว่า “ใส่” นี้ ก็ยังไม่ทราบว่าจะลอกเลือนจนไม่ได้แล้วหรือจะแปลว่า คิดขึ้นหรืออะไรอื่น เช่น ช่อมะขมก็ได้ซึ่งเป็นคำแปลที่ว่าช่อมะขมนี้เป็นคำแปลในภาษา “ไต” ตระกูลหนึ่ง ภาษา “ไทย” ตระกูลหนึ่ง

ข้าพเจ้าขอเล่า ทำไมข้าพเจ้าจึงสนใจเรื่องหลักที่ ๑ นี้ขึ้นมา เมื่อ ๓ - ๔ ปีมาแล้ว มีผู้มาพูดให้ฟังว่า เขาพูดกันว่าศิลปาจาริกหลักที่ ๑ นี้พ่อขุนรามคำแหงอาจไม่ใช่ผู้ทำขึ้นก็ได้ ข้าพเจ้าก็ต้องถามทันทีอย่างทุกคนคงอยากถามว่า “ใครเล่าเป็นผู้ทำขึ้นมา?” เมื่อได้ยินคำตอบก็ออกจะตกใจและไม่เชื่อ คิดว่าเขาคงพูดเล่น ซึ่งก็ไม่เห็นเป็นเรื่องตลกจนนักเดียว เรื่องก็เงียบไปพักหนึ่ง จนถึงปี ๒๕๓๐ นานๆ ที่จะมีผู้มาถามว่า ได้ยินไหมเรื่องหลักที่ ๑ นี้ในเดือนกรกฎาคม ๒๕๓๐ ดอกเตอร์โมเดิล วิกเกอรี จากมหาวิทยาลัยอ็อกฟอร์ด ในออสเตรเลีย ได้เสนอบทความในวารสารประชุมไทยศึกษา ณ กรุงแคนเบอร์รา ซึ่งตั้งคำถามว่า “ศิลปาจาริกหลักที่ ๑ เป็นของเก่าจริงหรือเป็นของสร้างขึ้นมาภายหลัง” ต่อจากนั้น นิตยสารศิลปวัฒนธรรมได้ลงบทความเกี่ยวกับ การปลอมหลักที่ ๑ นี้มาบ่อยๆ นับได้ ๕ - ๖ เล่ม พร้อมทั้งฉบับพิเศษโดยเฉพาะอีกด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ ข้าพเจ้าอยู่ต่างประเทศหลายเดือน จึงไม่ได้มีโอกาสไปฟังปาฐกถาของ ดอกเตอร์พิริยะ ไกรฤกษ์ ที่แสดงที่สยามสมาคมและที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ก็ได้รับฉบับที่พิมพ์ออกมาภายหลัง เมื่อหม่อมเจ้าสุภัทราวดี ดิศกุล ชักชวนให้ไปฟังการอภิปรายที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๑ ข้าพเจ้าก็รับด้วยความยินดี ผู้อภิปรายก็คือ ดอกเตอร์ประเสริฐ ณ นคร และหม่อมราชวงศ์ศุภวิทย์ เกษมศรี โดยหม่อมเจ้าสุภัทราวดีเป็นผู้ดำเนินรายการและอภิปรายด้วย การอภิปรายนั้นเป็นการตอบโต้โต้ตอบถึงที่ดอกเตอร์พิริยะได้พูดไว้ก่อน เนื่องจากอภิปรายแล้ว ข้าพเจ้าก็พูดถามหม่อมเจ้าสุภัทราวดีว่า ทำไมจึงไม่เชิญดอกเตอร์พิริยะมาเสียด้วยจะได้ไม่เสียเวลาแล้วทันใจด้วย ไม่ต้องคอยเป็นเดือนๆ กว่า จะตอบกัน ท่านสุภัทราวดีก็ตอบว่า “ข้าพเจ้าพูดขอเจ้าเชิญเขา เขาก็ไม่มาหรอก แต่ถ้าได้มีพระบาทเจ้าเชิญเขา เขาอาจจะมาก็ได้” ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าถ้าจะลงใจดูด้วยเหตุว่านี้ด้วยนี้ มีผู้ได้ขึ้นเรื่องหลักที่ ๑ ปลอมหรือไม่ปลอมมานานและมากแล้ว ข้าพเจ้าจึงคิดว่ามีผู้ออกทราบบ้างเรื่องเป็นอย่างไร ถึงแม้ว่าจะไม่ได้ศึกษาปัญหาในมาก่อน ในการอภิปรายครั้งนี้ ข้าพเจ้าจึงขอวิวรณ์ให้ผู้มาอภิปรายพูดกับประชาชนทั่วไป ไม่ใช่พูดตั้งที่จะพูดระหว่างนักวิชาการกันเอง

ถึงอย่างไรก็ได้ ข้าพเจ้าขอพูดถึงหลักบางหลัก ซึ่งผู้อภิปรายคงจะต้องเอ่ยถึงก่อนอื่น ของถาวรวิมลเศรฐ์ของหลักคำฯ โดยขออนุญาตให้ข้อความจากหนังสือของดอกเตอร์พิริยะ... โทนา มีหนังสือรายชื่อแล้วข้างหน้าที่ขอโฆษณาไปด้วย ไม่คิดอะไรด้วย ไม่รับเปอร์เซ็นต์ นี่คือหนังสือของดอกเตอร์พิริยะ ไกรฤกษ์ ชื่อว่า... (อ่านข้างหน้าลำบากหน่อย เพราะเป็นอักษรพ่อขุนรามคำแหง) “**จารึกพ่อขุนรามคำแหงการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ**” ในนี้มีเรื่องราวที่ดอกเตอร์พิริยะได้พูดในการปาฐกถาสองแห่ง และมีเพิ่มเติมอีกมาก... โฆษณาลายหนึ่ง ก็ต้องโฆษณาอีกฝ่ายหนึ่งด้วย มีหนังสือเล่มใหม่ที่จะได้รับชื่อว่า “**คำอภิปรายศิลปาจารึกหลักที่ ๑ จริ่งหรือปออม**” โดยสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดทำ หนังสือเล่มนี้เป็นการเล่นการอภิปรายที่มหาวิทยาลัยศิลปากรที่ข้าพเจ้าได้กล่าวถึงเมื่อสักครู่ ดอกเตอร์พิริยะได้เขียนว่า ส่วนมากศาสตราจารย์เชลดี ซึ่งเป็นชาวฝรั่งเศสที่มาเป็นผู้ดูแลหอพระสมุดวชิรญาณอยู่พักหนึ่ง จะเป็นข้าราชการ และแปลงจากจารึกสุโขทัย โดยรวบรวมศัพท์ขึ้นใหม่หนังสือ “**ประชุมจารึกสยามภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย**” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ (นี่ยังเป็นคำพูดของดอกเตอร์พิริยะอยู่) ศาสตราจารย์เชลดีเข้าใจว่าน่าจะได้พบสิ้นเชิงแล้ว จึงเห็นสมควรพิมพ์รวมเป็นเล่มได้จารึกในเล่มนี้ ๑๕ หลัก ซึ่งศาสตราจารย์เชลดี ได้ให้หมายเลขไว้ตามอายุเวลาที่ปรากฏในจารึกหรือตามศาสตราของท่าน ดังนั้นศิลปาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงจึงเป็นหลักที่ ๑ เพราะเป็นจารึกภาษาไทยหลักแรก ในปี ๒๔๘๒ ศาสตราจารย์เชลดีได้ตีพิมพ์ “**ประชุมศิลปาจารึกสยามภาคที่ ๒ จารึกกรุงหาววดี เมืองละโว้ และเมืองประเทศราชขึ้นอยู่กับเมืองศรีวิชัย**” จารึกเหล่านี้เก่ากว่าจารึกสุโขทัยแต่ก็มีหมายเลขเรียงต่อไปคือ ๑๖ - ๒๔ ต่อมาสำนักนายกรัฐมนตรีได้ตีพิมพ์หนังสือ “**ประชุมศิลปาจารึกภาคที่ ๓**” ในปี ๒๕๐๔ หนังสือเล่มนี้ได้พิมพ์ศิลปาจารึกตั้งแต่หลักที่ ๓๐ - หลักที่ ๔๔ การตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้ทำให้หมายเลขของศิลปาจารึกต่อเนื่องกันไปทั่วทุกภาค และการเรียงอายุเวลาของศิลปาจารึกก็ยิ่งสับสนมากขึ้น ต่อไปก็ได้มีอีกหลายเล่มจนถึงเล่มเท่าที่ข้าพเจ้าได้หาพบ เล่มที่ ๖ ภาค ๒ ซึ่งไปถึงหลักที่ ๒๘๔

อยากพูดถึงหลักสำคัญๆ ซึ่งข้าพเจ้าได้อามผู้ที่จะอภิปรายแล้ว ว่าน่าจะพูดซึ่งหลักโทนาบ้าง เพราะผู้ที่อภิปรายใครจะพูดถึงหลักที่ ๔ หลักที่ ๑ อะไรเช่นนี้ และเราก็ต้องทราบของว่าหลักที่ ๔ หลักที่ ๕ คืออะไร เพราะฉะนั้นหากข้าพเจ้าจะพูดถึงหลักพวกนี้ ถ้าท่านมีดินสอ ก็จดไว้หน่อย ถ้าท่านเป็นนักวิชาการในเรื่องนี้ก็จะทราบด้วยอยู่แล้ว หลักที่ ๑ ก็คือศิลปาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ได้กล่าวกันมาว่ารัชกาลที่ ๔ ทรงนำมาพาร่วมกับหลักที่ ๔ และผนังศิลาบาตรคือพระแท่นมิดานันท์มาพาร่วมกัน และเข้าใจกันว่าสลักขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๓๔ ที่ไปปีนี้ก็เพราะว่าเป็นปีที่สกิดกระตาดมณีนีลมาพาร่วมกันในปีนั้น ก็เลยหมายความว่านี่เป็นปีเดียวกัน มีผู้แสดงความรู้สึกสงสัยถึงเวลาที่ได้จารึกหลักนี้ขึ้นมานานแล้ว เช่น อาจารย์แสง หานวิฑูร ข้าพเจ้าได้พบศิษย์ ๒ คน ของอาจารย์แสงวิฑูร นี้ ก็ถามถึงเรื่องที่ว่าเคยพูดอะไรกันบ้าง ทั้ง ๒ ก็อ้อมแอ้ม และในที่สุดก็บอกว่าไม่ได้ขึ้นอะไร แต่บางท่านก็คงได้ขึ้นมาบ้างว่า อาจารย์แสง

ได้พูดว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ ไม่ใช่ของพ่อขุนรามคำแหงหรอก เป็นของรัชกาลที่ ๔ นอกจากนั้น ก็ยังมีคุณปรีดา ศรีชลาลัย ได้เขียนบทความเรื่องเวลาที่เขาคิดว่าได้จารึกขึ้นมา และมี หม่อมเจ้าจันทร์พิบูลย์ รัชสี ซึ่งได้รับถ้อยคำมาแล้วว่าไม่ใช่พ่อขุนรามคำแหง ต่อมาก็มีดอกเตอร์ ไมเคิล ริดเกอรี อีก การพบนั้น-ของรัชกาลที่ ๔ นั้น เป็นเมื่อพ.ศ. ๒๓๗๖ เวลาที่หลักอยู่ที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ (ถ้าได้มาฟังการอภิปรายนี้แล้ว ยากจะปฏิเสธความจริงที่ไปรู้ได้ที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ) ตอนที่ ๑ ของหลักนี้มี ๑๗ บรรทัด ที่เป็นประวัติของพ่อขุนรามคำแหง ได้สรรพนามว่า “กู” เล่าถึงเรื่องที่ครอบครองของท่านจนถึงท่านได้ครองราชย์ ตอนที่ ๒ นั้น ก็ยัง อยู่ในด้านที่ ๑ ศิลาจารึกมีสลักอยู่ใน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑ - ๑๔ จนถึงด้านที่ ๔ เลข บรรทัดที่ ๑๒ พ่อขุนได้ใช้สรรพนามว่า “พ่อขุนรามคำแหง” แทน “กู” ได้พูดถึงความอุดมสมบูรณ์ของสุโขทัย การปกครอง การศาสนา การสร้างพระพุทธรูปและศิลปา การสร้างวัด และการสร้างอักษรไทย ใน พ.ศ. ๑๙๒๖ การสร้างหรือไม่สร้างที่ได้กล่าวมาแล้วสักครู่ ตอนที่ ๑ อยู่ในด้านที่ ๔ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑๒ ถึงจบ เป็นการสรรเสริญพ่อขุนรามคำแหง และพูดถึง อาณาเขตของสุโขทัย จะผ่านไปถึงหลักที่ ๒ ซึ่งมีมีความสำคัญเหมือนกันเรียกว่า “ศิลาจารึกวัด ศรีชุม” วัดศรีชุมเป็นวัดที่อยู่นอกกำแพงเมืองของสุโขทัยอีกทีหนึ่ง กล่าวว่าการหล่อโมฬะสรรพการ ต่อไปเป็นพระยาธำมโสภา พบที่ในอุโมงค์ของวัดศรีชุมเมื่อปี ๒๔๓๐ เข้าใจว่าผู้สั่งให้จารึก คือสมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาจารย์มหาเถรศรีวิรัตน์เจ้าคณะพระมหาเถร เป็นโอรสของ พระยาธำมโสภาพระราม ซึ่งเป็นพระนัดดาของพ่อขุนผาเมือง พ่อขุนผาเมืองซึ่งข้าพเจ้าจะกล่าว ต่อไปคือใคร ในรัชสมัยของพระเจ้าเลอไท่ก่อน พ.ศ. ๑๘๙๐ ตอนที่ ๒ และที่ ๓ ของจารึกนี้ จะเล่าถึงประวัติผู้ครองสุโขทัยเบื้องต้น องค์แรกที่ทราบนามกันคือพ่อขุนศรีนาวนำถม เมื่อ สิ้นพระชนม์ไปแล้วอัครมเหสีนครเมืองสุโขทัย ลูกชายของท่านชื่อ พ่อขุนผาเมือง ท่านเจ้าเมือง ราชอีกที ท่านได้ชักชวนสหราชอาณาจักร พ่อขุนบางกลางหาวมาช่วย เมื่อได้เมืองคืนแล้ว ขุนผาเมืองกลับยกเมืองสุโขทัยให้เพื่อนคือพ่อขุนบางกลางหาวนี้ พร้อมทั้งมอบพระธรรมาธิษฐาน และนามของท่านคือ “ศรีอินทราทิตย์” ซึ่งเคยได้รับมอบจากกษัตริย์เขมร เพราะท่านเป็นลูกเขย ของเจ้าเขมรนี้อีกทีหนึ่ง การที่ได้มอบเมืองสุโขทัยให้เพื่อนนี้ ก็มีพื้นฐานกันได้หลายอย่าง ข้าพเจ้าไม่อยากจะถึงเรื่องนี้จะยาวไป และเมื่อยกเมืองให้เพื่อนแล้วท่านก็กลับไปครองเมือง ราชของท่านอย่างเดิม พระเจ้าศรีอินทราทิตย์นี้ก็คือ พ่อของพ่อขุนรามคำแหงนั่นเอง ต้องสำนึกหนึ่งว่าลูกหลานของพ่อขุนรามคำแหงคือใครบ้าง เพราะอาจจะย้อนถึงในเวลาที่ปราชญ์ ขอใช้คำธรรมดาสามัญเพื่อช่วยต่อการเข้าใจ ลูกของพ่อขุนรามคำแหง คือ พระเจ้าเลอไท่ ต่อมาลูกของพระเจ้าเลอไท่ คือพระเจ้าอู่ไท ได้เป็นกษัตริย์ของสุโขทัยต่อไป ท่านได้ใช้นามว่า มหาธรรมราชาที่ ๑ ในศิลาจารึกหลักที่ ๒ นี้ นอกจากที่จะได้เล่าประวัตินี้มา ก็ต่อไปได้มีการ สรรเสริญพระมหาเถรศรีศรัทธา พระมหาเถรศรีศรัทธาที่ได้่านชื่อเดิมเมื่อสักครู่นี้ ก็เป็น เจ้านายที่เป็นหลานของพ่อขุนผาเมืองที่ได้กล่าวเมื่อสักครู่และท่านได้ผนวชอยู่ที่สุโขทัย และท่าน

ได้เสด็จไปที่เมืองลังกา ที่เมืองลังกาก็ได้เป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่ ก็มีการสรรเสริญท่าน และได้เล่าถึงอิทธิปาฏิหาริย์ในการเสวยบารมีของพระมหาเถรศรีศรียานี และได้เล่าถึงประวัติเดิมของท่านอีกต่อไป ได้เล่าเมื่อท่านยังเป็นพระราชาอยู่ ท่านได้มีการขนช้าง และก็ได้ประวัติของท่านต่อๆ แล้ว ก็เล่าถึงการสร้างวัดของท่าน และการปาฏิหาริย์ต่างๆ หลักนี้อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเช่นกัน

หลักที่ ๓ นั้น เรียกว่า “ศิลาจารึกนครชุม” ไม่ทราบแน่ชัดว่ามาจากไหนทำขึ้นใน พ.ศ. ๑๙๐๐ ผู้ที่สร้างขึ้นคือพระมหาธรรมราชาลิไท ตอนที่ ๑ ได้เล่าถึงการประดิษฐานพระศรีรัตนมหาธาตุของพระเจ้าลิไท และปลุกพระศรีมหาโพธิ์ที่ได้มาจากลังกา และท่านก็ได้ชักชวนต่อไปให้ทำบุญกัน ตอนท้ายก็มีสรรเสริญพระเจ้าลิไท หลักนี้อยู่ที่หอสมุดแห่งชาติ

หลักที่ ๔ “ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง” เป็นภาษาเขมร รัชกาลที่ ๔ ได้ทรงนำมาในปี ๒๓๘๖ ที่กล่าวกันอย่างชัดเจนพร้อมกับมั่งคิลบาตร ได้ทำขึ้นในปี ๑๙๐๕ ผู้ที่ทำคือพระเจ้าลิไท เป็นการเล่าถึงพระเจ้าลิไทเสด็จจากศรีสัตนาคนหุตไปสุโขทัยในปี ๑๙๔๐ มีการสรรเสริญพระปรีชาสามารถและเล่าถึงการอาราธนาพระมหาสมณสังฆราชลังกาให้ไปประทับที่วัดป่ามะม่วง และเล่าถึงการรณวรสของพระเจ้าลิไท และก็มีมีการชักชวนให้ทำบุญเช่นกัน หลักนี้อยู่ในหอสมุดแห่งชาติ

หลักที่ ๕ คือ “ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง” เป็นภาษาไทย เราได้เห็นว่าเป็นผู้ทำคือหลักที่ ๔ และหลักที่ ๕ หลักหนึ่งเป็นภาษาเขมรอีกหลักเป็นภาษาไทย ได้จารึกในปีเดียวกันคือ ๑๙๐๕ พบที่อยุธยาในปี ๒๔๕๐ ข้อความเหมือนกับหลักภาษาเขมร แต่ไม่ได้เล่าถึงการไปสุโขทัยที่เล่าสักคำว่าพระเจ้าลิไทเสด็จจากศรีสัตนาคนหุตไปสุโขทัยกลับมา และก็ไม่ได้พูดถึงการประดิษฐานพระรูป แต่มีกล่าวเพิ่มขึ้นคือ กล่าวถึงพระญารามราชปลุกดินมะม่วง

หลักที่ ๔ คือหลักสุดท้ายที่อยู่กับราวได้นอกให้ข้าพเจ้าชุดถึงคือ ศิลาจารึก (คำนี้ข้าพเจ้าอ่านไม่เป็น ต้องขอความช่วยเหลือหน่อย) “สมณญู” ของเมืองสุโขทัย ไม่ทราบแน่ชัดที่ไหน ดังนั้นฐานเคารพจารึกว่าอยู่เขาสมณญู คือเขาพระพุทธรูปใหญ่ รัชกาลที่ ๖ ทรงนำมาในปี ๒๔๕๑ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ คือ พระเจ้าลิไท เป็นผู้จารึก พระเจ้าลิไทประดิษฐานรอยพระพุทธรูปไว้เมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๒ (ที่ชุดอยู่ในจารึกนั้นคือ ๑๙๐๒) มีการเล่าถึงการแห่รอยพระพุทธรูปขึ้นเขานี้ และได้เล่าถึงพระเจ้าลิไทไปปราบหัวเมือง และไปประทับที่เมืองสองแควระยะเวลา ๙ ปี และได้ทรงนำชาวเมืองต่างๆ มาตั้งการรอยพระพุทธรูปที่เขานี้ นี่ก็เป็นหลักต่างๆ ที่อยู่กับราวอาจจะได้เอ่ยถึง

ในเรื่องเก่าๆ หรือเรื่องใหม่ๆ นั้น จะสังเกตได้ว่า ชาวต่างประเทศมีความสนใจมาก ได้เริ่มศึกษาอย่างมีระบบก่อนเรา ข้าพเจ้าได้เคยพยายามอธิบายเรื่องความสนใจของฝรั่งมาครั้งหนึ่งวันนี้ก็จะไม่พูดซ้ำ ถึงอย่างไรก็ตามก็เห็นได้ว่าสยามสมาคมฯ ได้ก่อตั้งขึ้นโดยไทยและฝรั่งร่วมกัน

มานานก่อนสมาคมต่างๆ ของไทยเรา เช่นสมาคมประวัติศาสตร์ สมาคมโบราณคดี และอื่นๆ เนื่องจากมีสมาชิกชาวต่างประเทศมาก ซึ่งไม่ทราบภาษาไทย สยามสมาคมฯ มีประเด็นที่จะใช้ภาษาอังกฤษส่วนมากในการแสดงปาฐกถาที่มีเป็นประจำ สมาคมนี้ก็อยู่มาได้ตลอดจนถึงทุกวันนี้ เพราะระดับสูงและการเป็นวิชาการของศาสตร์ต่างๆ ที่สมาคมนำมาแสดง แต่ก็เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่ทราบภาษาอังกฤษเหมือนกันในวันนี้ข้าพเจ้าได้ขอให้สยามสมาคมฯ จัดการอภิปรายขึ้นเป็นภาษาไทยเพื่อให้ทุกคนที่สนใจสามารถฟังได้โดยไม่มีความเป็นอุปสรรค การศึกษาประวัติศาสตร์หรือโบราณคดีนั้น มิได้เป็นสิ่งที่ไม่มีผลกระทบต่อกระเทือนใดๆ อย่างที่ฝรั่งว่า innocent นัก การสร้างประวัติศาสตร์ในทุกวันนี้จะเห็นได้ว่า กลุ่มที่มีอำนาจหรือมีอิทธิพลจะสามารถเขียนประวัติศาสตร์ไปดั่งที่ต้องการโดยผู้ที่ไม่เห็นด้วยไม่ค้าน เพราะความกลัวหรือการไม่อยากจะออกตัว ย้ายอยู่สบายๆ จังอยู่ผู้ค้านก็จะมียู๋บ้างแต่ก็เป็นคนกลุ่มส่วนน้อย

ในการศึกษาศิลาจารึกหลักที่ ๑ นี้ ไม่ได้มีการศึกษาทางวิชาการเท่านั้น เมื่อข้าพเจ้าได้พบกับชาวต่างประเทศคนหนึ่ง เขาได้กล่าวว่าไม่สนใจเลยในความหมายที่อยู่สนใจแต่ในคำวิชาการ สำหรับคนไทยนั้น หลักที่ ๑ นี้มีความหมายอีกซึ่งถึงทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ปรัชญา และจริยธรรม ดังนั้นจึงมีผู้สนใจมาก มีผู้มาถามว่าไม่กลัวหรือข้าพเจ้าหลักที่ ๑ นี้เป็นของปลอม ข้าพเจ้าไม่กลัวเพราะคิดว่า ถ้ามีคนสงสัยอะไรก็น่าจะให้โอกาสเขาอธิบายความเห็นของเขาด้วย เหตุผลของเรา ซึ่งเราสามารถพิจารณาได้ภายหลัง ถืออย่างไรก็ดี เราไม่ควรยึดถืออะไรนัก ทุกอย่างในโลกนี้ก็ไม่เที่ยง ถ้าหลักที่ ๑ นี้เป็นของปลอม อะไรก็จะมาลงการที่เราไม่ภาษาของเรา ซึ่งมีตัวเขียนของเรา ที่ใครสร้างขึ้นก็ตาม มีสถาปัตยกรรมของเราและอื่นๆ อีกมากมาย ที่เป็นของเรา บัดนี้เห็นจะถึงเวลาแล้วท่านคงอยากจะฟังอภิปรายมากกว่า จึงขอให้หม่อมราชวงศ์พัฒนา โชชัยค์ ดำเนินรายการต่อไป

หม่อมราชวงศ์พัฒนไชย ไชยันตี

ขอพระราชทานกราบบูลทวงทราบฝ่าพระบาทตามที่ทรงพระกรุณาประทานคำวินิจฉัยให้แก้บรรดาท่านผู้มาฟังอภิปรายในวันนี้ ให้ได้มีความรู้และความเข้าใจเรื่องซึ่งเกี่ยวกับประวัติของสุโขทัย และศิลปจารึกหลักต่างๆ อันเป็นการช่วยให้การฟังอภิปรายได้ดีขึ้น และเข้าใจได้กว้างขวางยิ่งขึ้น นับเป็นพระกรุณาอันพัน และพระดำริอันแนบ บรรดาท่านผู้ฟังทั้งหลายก็คงเห็นด้วยว่าทำให้เกิดความมีความรู้และรู้สึกกระหายที่จะได้ฟังอภิปรายต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าจึงขอพระอนุญาตได้เชิญบรรดาท่านผู้ฟังได้โปรดถวายพระเกียรติยศซึ่งโดยการยินยอมพร้อม

ที่นี่ ข้าพระพุทธเจ้าก็จะได้ออพระราชทานพระอนุญาตให้ดำเนินการอภิปราย เริ่มแรกจะได้เชิญท่านผู้อภิปรายได้ขึ้นหนึ่งในที่ซึ่งจัดไว้แล้วเสียก่อน และถือโอกาสถวายตัวเป็นราชบุคคลและแนะนำให้ผู้ฟังได้ทราบด้วย ก็เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าผู้อภิปรายในวันนี้จะ มี ๒ ฝ่าย ฝ่ายที่ ๑ ซึ่งเห็นว่าศิลปจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ นั้น เป็นของที่ทำในสมัยพระเจ้ารามคำแหง ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งว่าไม่ใช่ เป็นของที่ทำในสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง การที่จะแนะนำก็ไม่เลือกที่รักมักที่ชังว่าจะต้องเลือกฝ่ายไหนก่อน ก็ว่าไปตามที่มีผู้จดมาให้

ท่านแรกที่จะขอเชิญขึ้นไปบนเวทีในที่อภิปรายคือ ท่านอาจารย์ประเสริฐ ณ นคร ท่านอาจารย์ประเสริฐนั้น ท่านศึกษาวិชาการกรมการเกษตร จากมหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ และได้รวมศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ M.S. และ PH.D. ทางสถิติจากมหาวิทยาลัยคอร์เนล ท่านเป็นศาสตราจารย์และรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และสุดท้ายเป็นปลัดทบวงมหาวิทยาลัย ปัจจุบันท่านเป็นนายกสถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ เป็นราชบัณฑิต เป็นกิตติมศักดิ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ข้าพระพุทธเจ้าขอเบิกศาสตราจารย์ดอกเตอร์ประเสริฐ ณ นคร

ท่านต่อไปที่จะอภิปรายในวันนี้คือ พันเอกหม่อมราชวงศ์ ศุภวิทย์ เกษมศรี ท่านจบการศึกษานิติศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันท่านรับราชการประจำอยู่ในกรมข้าวทหารบก มีความสนใจในประวัติศาสตร์สุโขทัย อยู่ขอท่านเป็นกรณีพิเศษ ส่วนในราชการพิเศษ ท่านเคยได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการในคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่ปี ๒๕๑๕ เป็นต้นมา และอยู่ในคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารประวัติศาสตร์ อนุกรรมการพิจารณาประวัติศาสตร์ไทยสมัยอยุธยา ธนบุรี และทลายรับสั่งรัชกาลที่ ๓ และจากนั้นก็ยังเข้าร่วมในคณะกรรมการทำสารานุกรมประวัติศาสตร์ไทยของราชบัณฑิตยสถาน ขอเชิญหม่อมราชวงศ์ศุภวิทย์ เกษมศรี

อีกท่านหนึ่งก็คือ รองศาสตราจารย์ดอกเตอร์พิริยะ ไกรฤกษ์ ซึ่งศึกษาจบแอมริเวิร์ตดูของต่างประเทศอังกฤษแล้วได้รับ B.A. DEGREE, HISTORY OF ARTS จาก INDIANA UNIVERSITY ได้ PH.D. DEGREE, HISTORY OF ARTS จาก HAVARD UNIVERSITY ประเทศสหรัฐอเมริกา

ปัจจุบันเป็นรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านมีผลงานมากมาย คือได้เขียนหนังสือเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะในประเทศไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน History of the visual arts in Thailand และยังมีอีกมากมาย ซึ่งคิดด้วยเกล้าว่า ถ้าข้าพระพุทธเจ้าอ่านหมดนั้นก็คงจะไม่ได้ฟังอภิปรายกัน ก็ขอเอาเพียงพอสมควร และสำหรับบุคคลสุดท้ายที่จะขึ้นไปเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายคือ นายพัฒนาโฮ ไซยันต์ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระอนุญาตอีกครั้งหนึ่ง คือว่า เพื่อให้การอภิปรายนี้ดำเนินไปด้วยดี มีรสเข้มข้น ก็อยากขอประทานพระอนุญาตให้บรรดาท่านผู้อภิปรายทุกท่าน รวมทั้งข้าพระพุทธเจ้าด้วย ได้ใช้ศัพท์สามัญชนโดยไม่ใช้ราชาศัพท์ หรือ สังคหศัพท์แต่ประการใด เพราะว่าถ้ามีฉันทน์แล้วจะเป็นการได้เปรียบเสียเปรียบกัน คือท่านอาจารย์ประเสริฐนี้ท่านมีความเชี่ยวชาญในเรื่องราชาศัพท์มาก ท่านพูดราชาศัพท์ปร๋อไป โดยข้าพระพุทธเจ้าฟังไม่ทัน ดอกเตอร์พิริยะและหม่อมราชวงศ์สุภวัณย์ ก็ตามไม่ทัน เพราะฉะนั้นการอภิปรายไปแล้วก็จะต้องติดราชาศัพท์พร้อมกันไปด้วย ก็เป็นการเสียเปรียบ ได้เปรียบกันได้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงขอประทานพระอนุญาตไว้ล่วงหน้าด้วย

อีกประการหนึ่ง การอภิปรายครั้งนี้จำเป็นต้องมีการเลือกนัยคือ เป็นที่ตกลงกันต่อหน้าพระพักตร์ของสมเด็จพระมหากษัตริย์ชาติสมเด็จพระสยามมหาเมฆ ว่าได้ประทานพระอนุญาตให้ดอกเตอร์พิริยะเป็นผู้เริ่มต้นการอภิปรายก่อน โดยจะใช้เวลา ๑๕ นาที และต่อไปจะเชิญท่านศาสตราจารย์ดอกเตอร์ประเสริฐ ณ นคร ๑๕ นาทีเช่นกัน ต่อไปเป็นของหม่อมราชวงศ์สุภวัณย์ ๑๕ นาที นี่เป็นคนที่ ๑ และพออยู่ที่ ๒ ก็ ดอกเตอร์พิริยะ จะขึ้นพูดอีกรอบหนึ่งเป็นเวลา ๒๐ นาที และต่อไปก็ ๒๐ นาทีเหมือนกัน ถ้าหากว่าทางฝ่ายท่านอาจารย์ประเสริฐ หรือหม่อมราชวงศ์สุภวัณย์ ต้องการแสดงความเห็นอะไร แต่ท่านอาจารย์ประเสริฐบอกว่ายาก ๒ ท่านไม่เอาแล้ว จะขอพักผ่อนนิดหน่อย ปัดอย่าให้คุณสุภวัณย์ดำเนินการต่อไป ท่านผู้ฟังทั้งหลายผมได้เตรียมไว้แล้วว่าเวลาพูดอภิปราย บางทีผมอาจจะฟังเพลินไปไม่ได้ดูเวลา ประเด็นจะไม่เป็นการเที่ยงธรรม เพราะฉะนั้นผมจะมีที่จับเวลา อยากจะขอเรียนผู้อภิปรายทั้ง ๓ ท่านว่า เวลาพูด ๑๕ นาที จะตั้งไว้ ๑๕ พย ๑๕ แล้วจะมีเสียงกริ่งออกมา ก็แปลว่าใกล้ ๑๕ นาทีแล้ว ก็ขอความกรุณาวิภา สรูปและดำเนินผลิตกันอย่างขอมกันได้ ขึ้นต้นขอเชิญท่านรองศาสตราจารย์ดอกเตอร์พิริยะ ไกรฤกษ์ แสดงความเห็นของท่าน ๑๕ นาทีครับ

ดอกเตอร์ฟิรียะ ไกรฤกษ์

กระผมรู้จักเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้นที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาได้ทรงดำริที่จะให้มีการอภิปรายเรื่องจารึกหลักที่ ๑ นี้ขึ้นเพื่อเสาะหาความจริงเกี่ยวกับศิลาจารึกหลักนี้ กระผมจะไม่กล่าวโดยละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของความคิดนี้ทั้งนี้เพราะสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ได้วัดแล้ว แต่ขออภัยอีกครั้งหนึ่งว่า ในการค้นคว้าทางประวัติศาสตร์คือปะจําเป็นต้องพาดพิงไปถึงศัพท์และเนื้อหาของจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งท่านผู้มีเกียรติจะหาอ่านได้จากหนังสือ **“จารึกพ่อขุนรามคำแหง : การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ”** ซึ่งมีหลายประเด็นที่การค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะ ที่มาของคำศัพท์ เนื้อหา และความหมายของข้อความในจารึกหลักนี้ สัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของสุโขทัยที่ได้รับทราบจากศิลาจารึกหลักอื่นๆ แต่กลับมีลักษณะใกล้เคียงกับโลกทัศน์ของไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังจะขอยกขึ้นพูดโดยสังเขปตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๑. การใช้ศัพท์ที่ไม่ปรากฏในจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ และการปรากฏเนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับคำนิยมของสุโขทัย เช่น ชื่อช้าง **“มาสเมือง”** ซึ่งต่างกับการใช้คำชาวบ้านว่า **“ฮั่นแดงพะเถิง”** ในจารึกหลักที่ ๒ พระนาม **“รามคำแหง”** ซึ่งน่าจะมาจากคำหนึ่ง **“พระรามคำแหง”** เจ้ากรมอาสาราว คักคินา ๕๐๐๐ ดังปรากฏในพระอัยการ คำหนึ่งนันทพาทหัวเมืองจากกฎหมายตรา ๓ ทวด ซึ่งคำหนึ่งนี้มีอยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ไม่มีชื่อในจารึกสุโขทัย อย่างไรก็ตามในจารึกหลักที่ ๒ ได้ปรากฏชื่อ **“พญาคำแหงพระราม”** ซึ่งเป็นพระชนกของพระมหาเถรศรีศรัทธา ผู้แต่งจารึกหลักที่ ๒

คำว่า **“พระพุทธศาสนา”** ไม่ปรากฏในจารึกสุโขทัยหลักอื่น แต่จะมีเพียงคำว่า **“พุทธศาสนา”** หากจะเพิ่มคำนี้เป็น **“พระพุทธศาสนา”** ก็จะเป็นคำที่ใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์ ในสมัยสุโขทัยจะใช้คำว่า **“ศาสนาพระบิณเจ้า” “ศาสนาพระเจ้า”**

๑๒๐๗ ศกปีกุน เป็นปีที่ผู้แต่งศิลาจารึกหลักนี้ คงจะตั้งใจให้ผิดพลาดไป ๒ ปี เพราะ ๑๒๐๗ เป็นปีระกา หากจะเป็นปีกุน ต้องเป็นปี ๑๒๐๕ ทั้งนี้ เพราะผู้แต่งอาจจะตั้งใจที่จะชี้ให้เห็นว่าจารึกหลักนี้ได้สร้างขึ้นในสมัยนั้น

คำว่า **“เมืองไทย”** เป็นคำที่ใช้มีอหมายถึงพระราชอาณาจักรสยาม ซึ่งในช่วงระยะเวลาพุทธศตวรรษที่ ๑๙ มิได้รวมอาณาจักรสุโขทัยไว้ด้วย นอกจากนั้นแล้วจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ ต่างก็ใช้คำว่า **“เมืองศรีสุขชนาลัยสุโขทัย”** หรือ **“สุโขทัย”** แต่มิใช่ **“เมืองไทย”**

๒. การกล่าวถึงโบราณวัตถุสถานในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ยังสัมพันธ์กับข้อมูลทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เช่น **“ศรีบูร”** อันน่าจะหมายถึงที่ปูลงกันสัตว์ ๓ ขึ้น ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ จากการขุดค้นทางโบราณคดีของกรมศิลปากรแสดงให้เห็นว่า ก่อนหน้ารัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชในสมัยสุโขทัยมีกำแพงเมืองเพียงชั้นเดียว

"พระอัฐารศ" จากรูปถ่ายโบราณ พระอัฐารศที่วัดมหาธาตุ (รูปที่ ๑) มีรูปแบบใกล้เคียงกับพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ (รูปที่ ๒) มากกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๙ และพระอัฐารศที่วัดสะพานหินก็เช่นเดียวกัน (รูปที่ ๓)

"พระอนนธ" ก็มีลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เช่นกัน

รูปที่ ๑

พระอัฐารศ

วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ปัจจุบันอยู่ใน

ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑

รูปที่ ๒

พระศาณภูมิปางประทานอภัย

สมัยสุโขทัย

ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑

รูปที่ ๓

พระอภัยมณี

วัดสะพานหิน อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ศิลปะสมัยสุโขทัย

ประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ ๒๑

รูปที่ ๔

นางพญามเหศวรกับพระมหาชนก

บนแผ่นหินกลางสวนมะม่วง

จัดการรื้อถ่ายเมื่อวัดหน้าสุพรรณบุรี

อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔

ส่วนคนที่มิชื่อว่ “มณังศิลาบาตร” ที่พ่อขุนรามคำแหงโปรดเกล้าฯ ให้ช่างสลักขึ้น ตั้งไว้ที่กลางสวนศาลานั้น มีรูปแบบใกล้เคียงกับพระแท่นซึ่งเป็นที่นิยมในยุคลัคนรัตนโกสินทร์ ดังเช่นจากภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดหนองพุทธาราม จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเขียนขึ้นประมาณ ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ (รูปที่ ๔)

การตกแต่งข้างพระด้วยลวดลายหรือพุทไธยหน้าหัวช้างนั้นเป็นธรรมเนียมในสมัยลัคนรัตนโกสินทร์ ซึ่งไม่ปรากฏข้างในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ จะมีการตกแต่งเช่นนี้เอง

๓. คำศัพท์และข้อความในจารึกหลักที่ ๑ บางครั้งก็อธิบายมาจากศิลาจารึกของพระมหาธรรมราชาธิราช เช่นข้อความที่ว่า “เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง” ซึ่งอธิบายมาจากศิลาจารึกหลักที่ ๓ “เมื่อชั่วพระญารามราช” และ “จารึกอันหนึ่ง” ซึ่งใช้ซ้ำกัน ๓ ครั้ง ก็อธิบายมาจากศิลาจารึกหลักที่ ๓ เช่นกัน “จารึกอันหนึ่ง มีจารึกอันหนึ่งมี จารึกอันหนึ่งมี”

นอกจากนั้นแล้ว ก็ยังอธิบายข้อความที่ว่า “เห็นช้างท่นบโคร์พิน เห็นอินท่นบโคร์พิน เดือด” และ “ได้ช้างเอือก ช้างเอือก หัวพุงหัวรบก็ดี ปม่า ปดี่” จากศิลาจารึกหลักที่ ๔ ดังจะเห็นได้ว่า “เห็นช้างท่นบโคร์พิน เห็นอินท่นบโคร์พิน เดือด” และ “ได้ช้างเอือก ช้างเอือก หัวพุงหัวรบก็ดี ปม่า ปดี่” นั้นน่าจะมาจากศิลาจารึกหลักที่ ๔ เป็นไปไม่ได้ว่า พระมหาธรรมราชาธิราชจะทรงใช้จารึกหลักที่ ๑ เป็นแม่บท ทั้งนี้เพราะว่าจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งมีคำศัพท์ที่ไม่ปรากฏในจารึกของพระมหาธรรมราชาธิราชอีกมาก แต่จะปรากฏอยู่ในวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ดังเช่นคำรับหัวศรีจุฬาลักษณ์หรือเรื่องนางพินาศ

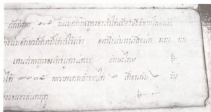
๔. การใช้ศัพท์เฉพาะที่ร่วมสมัยรัตนโกสินทร์เป็นต้นว่า “หมากม่วง” ซึ่งปรากฏในนิทานอิเหนาของกรม “พนมดงรัก” ซึ่งปรากฏในคำรับหัวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางพินาศ อันนี้เป็นศัพท์เฉพาะซึ่งกล่าวถึง พานดงรักไม้ที่พระร่วงโปรดเกล้าฯ ให้ทำสำหรับเข้าพรรษา

นอกจากนั้นแล้ว คำว่า “การ ลาว” ยังปรากฏอยู่ในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงประมุขต่างชาติ เช่นพระราชนิพนธ์ถึงประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ใช้หมายถึงคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงสยาม โปรดสังเกตุว่าคำว่า “พระพุทธรูปศาสนา” ก็ปรากฏอยู่ในพระราชนิพนธ์ด้วย

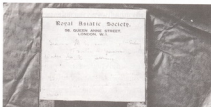
“ลายมือไทย” ในที่นี้หมายถึงลวดลายที่จะเห็นแล้วว่ารูปแบบของตัวอักษรที่ปรากฏอยู่ในจารึกหลักที่ ๑ นั้นส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในศิลาจารึกของพระมหาธรรมราชาธิราช จะแตกต่างกันก็ตรงที่ว่า “สระ” ในจารึกหลักที่ ๑ นั้นอยู่บนบรรทัดเดียวกันกับตัวอักษรมิได้อยู่ตอนบนและตอนล่างของตัวอักษร เช่นในจารึกของพระมหาธรรมราชาธิราชและในการเขียนภาษาไทยปัจจุบัน การเขียนภาษาไทยในลักษณะเช่นนี้มีแค่ในจารึกหลักที่ ๑ เท่านั้นเอง แต่อย่างไรก็ตาม การเขียนในระบบเดียวกันนี้ ได้นำไปใช้ในการเขียนภาษาบาลีที่จำพิณกฎฯ พระประดิษฐสุนทรเรียกว่า “อักษรอริยกิจ” ดังนั้นจึงมีเพียง ๒ ครั้งเท่านั้นที่ระบบนี้เข้ามาใช้ในประเทศไทย

หากท่านผู้มีเกียรติยังเห็นว่า จารึกหลักที่ ๑ นั้น ทำขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ก็คงจะต้องหาเหตุผลมาจัดแย้งกับคำอธิบายทั้ง ๔ ประเด็นดังกล่าว และยังคงหาข้อมูลที่จะสนับสนุนประเด็นที่ ๔ อันได้แก่ความรู้ที่ว่าพ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นในพุทธศักราช ๑๘๒๖ ทั้งนี้เพราะความรู้ที่ว่ากษัตริย์สุโขทัยเป็นผู้ประดิษฐ์อักษรไทยนั้นไม่มีอยู่ในจารึกสุโขทัย หรือในวรรณกรรมอยุธยา ยกเว้นแต่ในหนังสือ “จินตตามณี” ฉบับพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศที่เก็บรักษาไว้ใน รวณนถ เอเชียดิก โซโซดี ที่กรุงลอนดอน ซึ่งกล่าวว่า ศักราช ๖๔๕๕ พระเมตก เทียบเท่าพุทธศักราช ๑๘๓๖ พระยาร่วงเจ้าได้เมืองศรีสัตนาทิมแล้ว แต่งหนังสือไทย (รูปที่ ๕) หนังสือฉบับนี้นายควอริส เวลส์ เป็นผู้มอบให้ รวณนถ เอเชียดิก โซโซดี หนังสือพุทธศักราช ๒๔๙๔ เท่านี้เอง และ รวณนถ เอเชียดิก โซโซดี ก็ยังจำแนกไว้ว่าเป็นหนังสือที่เขียนขึ้นในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ อีกด้วย (รูปที่ ๖)

ด้านหน้า

ด้านหลัง

รูปที่ ๕ และ ๕

หนังสือจินตตามณีฉบับพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

ณ British Royal Asiatic Society London ภาพจากขวามาซ้ายเพื่อจากคุณภาววิ วัฒนศิริ

นอกจากนั้น ความรู้เรื่องพระร่วงประดิษฐ์อักษรไทย ยังปรากฏอยู่ใน “จินตามณีฉบับความแปลก” และยังกล่าวถึงพร้อมกันกับเรื่องพระร่วงเปลี่ยนศักราช เช่น ในพระราชพงศาวดารเหนือ และพระราชพงศาวดารกรุงสยาม ซึ่งรวบรวมขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ความรู้เกี่ยวกับพระร่วงประดิษฐ์อักษรไทยและพระร่วงเปลี่ยนศักราชนั้น ไม่ปรากฏอยู่ในหนังสือ “จุลยุทธการวงศ์ความเรียง” ของสมเด็จพระพนรัตน์ วัดพระเชตุพนฯ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเช่นกัน และหนังสือ “คำให้การชาวกรุงเก่า” ซึ่งหนังสือทั้ง ๒ เล่มนี้กล่าวถึงพระร่วงโดยพิสดาร แต่ไม่มีข้อความดังกล่าวเลย

กระนั้นสันนิษฐานว่า ความรู้เกี่ยวกับพระร่วงลบศักราชและพระร่วงได้เมืองศรีสัชนาลัย ได้มาจากการที่เจ้าฟ้ามงกุฎ ได้ทรงนำศิลาจารึกหลักที่ ๔ ภาษาเขมร ของพระมหาอรรคมหาราชาธิโกมาที่กรุงเทพฯ พร้อมกับพระแท่นมนังศิลาบาตร ในปีพุทธศักราช ๒๓๙๖ เท่านั้นเอง ทั้งนี้เพราะว่าในศิลาจารึกหลักนั้น กล่าวถึงพระมหาอรรคมหาราชาธิโสดังเจมาจากเมืองศรีสัชนาลัย และพระปรีชาสามารถของพระองค์ที่จะเปลี่ยนศักราชได้ ข้อความดังกล่าวนี้ยังเป็นเครื่องบันดาลใจให้ผู้แต่งหนังสือเรื่องคำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศ อันเป็นอัครมเหสีประติมากรรมในพระร่วงเจ้า และหนังสือไตรภูมิอภินิหารที่เข้าใจกันว่า เป็นพระราชนิพนธ์ของพระมหาอรรคมหาราชาธิโกด้วย

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ศักราชที่ใช้ในหนังสือทั้ง ๒ เล่มนี้ ได้แก่ จุลศักราชใหม่ที่พระร่วงได้ทรงเปลี่ยนศักราชไปแล้ว ซึ่งสมเด็จพระมหาพรหมคณาจารย์ได้ทรงสันนิษฐานว่าคือ พระมหาอรรคมหาราชาธิโก ยกตัวอย่างง่าย ๆ ว่าปีนี้เป็นปีพุทธศักราช ๒๕๓๒ แต่เมื่อเปลี่ยนไปแล้วจึงเป็นปีจุลศักราช ๑ ใหม่ ดังนั้นนางนพมาศเกิดเมื่อพระร่วงเจ้าได้เปลี่ยนศักราชไปแล้ว ๑๔ ปี และพระมหาอรรคมหาราชาธิโกได้ทรงพระราชนิพนธ์ไตรภูมิอภินิหาร เมื่อเปลี่ยนศักราชไปแล้วได้ ๒๓ ปี แต่ในความเป็นจริงนั้นศิลาจารึกหลักที่ ๔ ภาษาเขมรของพระมหาอรรคมหาราชาธิโกมิได้ระบุว่าพระองค์ท่านได้เปลี่ยนศักราชเพียงแต่กล่าวไว้พระองค์ทรงมีความสามารถที่จะทำได้ ข้อนี้แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งเรื่องคำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์หรือนางนพมาศและไตรภูมิอภินิหารจะเป็นคนเดียวกัน และแต่งขึ้นหลังจากได้รับความบังคลาธิในการเปลี่ยนสุโขทัย โดยได้รับทราบข้อความเกี่ยวกับพระมหาอรรคมหาราชาธิโกที่ทรงมีพระปรีชาสามารถที่จะเปลี่ยนศักราชได้จากข้อความในศิลาจารึกหลักที่ ๔ กระนั้นจึงได้สรุปว่าความรู้เกี่ยวกับพระร่วงประดิษฐ์อักษรไทยและพระร่วงเปลี่ยนศักราชเพิ่งจะมีมาหลังจากปีพุทธศักราช ๒๓๙๖ ซึ่งหมายความว่า ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ไม่น่าจะเก่าไปกว่าปีพุทธศักราชนี้ และคงจะไม่แต่งขึ้นหลังปีพุทธศักราช ๒๓๙๘ อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงส่งพระราชสาส์นไปถึง เซอร์ จอห์น บาวริง รัฐทูตอังกฤษ เกี่ยวกับจารึกหลักที่ ๑

ด้วยหลักฐานที่กล่าวมาแล้วข้างต้นทั้งหมด รวมทั้งระบบอักษรวิธีที่เรียบง่ายและสะดวกอยู่จนบรรทัดเดียวกัน ซึ่งเป็นระบบเดียวกับที่เจ้าฟ้ามงกุฎฯ ทรงใช้กับอักษรวิธกะกระทำให้การรับรู้ถึงการแต่งศิลาจารึกหลักนี้อาศัยความสามารถอย่างเลิศล้ำ และกระผมใคร่ขอเสนอว่าผู้ที่มีความสามารถเช่นนี้ก็คงจะมีแต่ผู้เดียวคือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นั่นเอง

หม่อมราชวงศ์พัฒนไชย ไชยันต์

ขอบคุณมากครับท่านดอกเตอร์ปิยะ ที่ได้กรุณาเสนอความคิดเห็นที่น่าฟังของท่าน ผมก็ฟังด้วยความสนใจ ส่วนท่านอาจารย์ประเสริฐก็สนใจ ท่านฟังฟังแล้วท่านหัวเราะๆ อยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้นขอกราบเรียนเชิญท่านศาสตราจารย์ประเสริฐ ได้กรุณาอภิปรายให้พวกเราได้ฟังความคิดเห็นของท่านต่อไป เชิญครับ

ศาสตราจารย์ ดอกเตอร์ประเสริฐ ณ นคร

เดิมเข้าใจกันว่า วิกฤรี จะมาร่วมอภิปรายด้วย ผมก็ได้เตรียมที่จะตอบข้อสงสัยของวิกฤรี เพราะเห็นว่าเรื่องทั้งหลายมีสาเหตุมาจากวิกฤรีด้วยเป็นส่วนใหญ่ แต่บังเอิญวิกฤรีไม่มา ผมก็จะตอบเขาไว้ในที่นี้ เมื่อว่าผมจะตอบไปถึงเขาบ้าง คือ วิกฤรีสงสัยว่าสุโขทัยจะควบคุมประเทศอันใหญ่ได้ด้วยระบบคมนาคมของพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ได้แล้วหรือ ถ้าสงสัยเช่นนี้ฉันใดก็หมายความว่ามีความยากใหญ่กว่า ได้ใช้ระบบคมนาคมอย่างไร วิกฤรีถามว่า “กมรแดงอยู่” มาใหม่ขึ้นที่เพชรบุรีได้อย่างไรในจดหมายเหตุจีน ในเมื่อสุโขทัยครอบครองเพชรบุรีอยู่

เรื่องจดหมายเหตุจีนนั้นเป็นเรื่องที่ยังไม่มีข้อยุติ จะต้องมีความกันต่อไป แต่บางท่านก็อธิบายว่า “กมรแดงอยู่” นั่นคือพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเสด็จไปประทับเพชรบุรี เพื่อควบคุมหัวเมืองฝ่ายใต้

วิกฤรีถามว่า ทำไมพ่อขุนรามจึงนำสระมาไว้บรรทัดเดียวกันกับพยัญชนะทั้งๆ ที่หนังสือแรกอื่นก็ไม่เคยใช้มาก่อน แต่ต่อมาวิกฤรีก็ยอมรับว่ามีลักษณะควบคู่ปฏิบัติอยู่กันแล้ว แต่พ่อขุนรามคำแหงทรงนำสระไปไว้ข้างหน้าพยัญชนะแทนที่จะไปไว้ข้างหลัง ซึ่งไม่ถูกต้องทางภาษาศาสตร์ แสดงว่าพ่อขุนรามไม่ใช่อัจฉริยะ แต่จะเพี้ยนเสียมากกว่า ผมขอตอบว่า อักษรอินเดียและอักษรขอมมีสระอยู่ข้างไว้ข้างหน้า และอยู่บรรทัดเดียวกันกับพยัญชนะอยู่กันแล้ว พ่อขุนรามจึงทรงนำสระมาไว้ข้างหน้าพยัญชนะตามแบบที่มีอยู่นั่นเอง วิกฤรีสงสัยว่าทำไมคนรุ่นหลังไม่เห็นตามอีกสระวิธีแบบนี้ ผมขอตอบว่า คนไทยยุคนั้นเคยเขียนอ่านหนังสือขอมจนเคยชินที่จะวางสระไว้ข้างบนและข้างล่างพยัญชนะไปแล้ว และยังคงจะคงอ่านหนังสือขอมต่อไปอีก ฉะนั้นเมื่อหมดสมัยของพ่อขุนรามแล้ว ความเคยชินก็เลยทำให้กลับไปเอาสระไปวาง

ไว้ข้างล่างตามเดิม แต่กระนั้นก็ยังเหลือเขียนสระอีสระอือไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะในจารึกหลักที่ ๒ และหลักที่ ๓ ที่สุโขทัย และจารึกหลักที่ ๖๒ ที่วัดพระอินทร์วัดสำทูน

โรคเกอรัสสงสัยว่าทำไมการใช้เครื่องหมาย “วรรณยุกต์” ของหลักที่ ๑ จึงตรงกับ “วรรณยุกต์” ของสมัยปัจจุบัน ทั้งๆ ที่จารึกสุโขทัยใช้บ้าง ไม่ใช้บ้างหรือใช้วรรณยุกต์มีผลลาดบ้าง การใช้วรรณยุกต์นั้นน่าจะค่อยๆ พัฒนาการขึ้นทีละน้อยๆ ไม่น่าจะสมบูรณ์ตั้งแต่พอเริ่มจารึกหลัก ๑ ก็สมบูรณ์มาเลย ที่จริงวรรณยุกต์ในหลัก ๑ ก็ไม่ตรงกับปัจจุบันอย่างสิ้นเชิงหรอกครับ เพราะว่าไม่มีไ่ตรี และไม้จัตวา นะครับ และอย่างคำว่า “**ทึง**” ก็เขียนว่า “**ท้ง**” ซึ่งถูกต้องตรงกับคำไทยโบราณจริงๆ คือถ้าท่านใช้อย่างปัจจุบันจริงๆ ท่านก็ต้องใส่คำว่า “**ท้ง**”

นักภาษาศาสตร์ทั่วโลกชื่อตามหลี่ฟังก้วย ว่าภาษาไทยดั้งเดิมมี ๔ เสียง คือ (ดีเรียกว่า A,B,C,D) D นี่คือพยัญชนะคำตายจะครับ ในที่นี้จะตัดคำตายออกไปเสีย A ตรงกับคำที่ไม่มีวรรณยุกต์ในภาษากฎเกณฑ์ เช่น มา ษา คา อย่างนี้ อ จะตรงกับคำที่มีวรรณยุกต์เอก และ C ตรงกับคำที่มีวรรณยุกต์โท ส่วนพยัญชนะต้นนั้นในเสียงก้องหรือโหนะ เช่น “**บ.ใบไม้**” เป็นอักษรโหนะ ส่วนพยัญชนะต้นเสียงไม่ก้องหรือ อโหนะ เช่น “**ม.มั่ง**” ที่มี “**มา**” และ “**พา**” ในปัจจุบันนั้นเดิมมีเสียงวรรณยุกต์เป็นเสียงเดียวกัน สมมุติว่าออกเสียงเป็น “**มา**” กับ “**บ้า**” ถึงเสียงวรรณยุกต์เดียวกัน “**มา**” กับ “**บ้า**” ก็ฟังออกกันออก แต่ต่อมาเสียงโหนะที่ออกเสียงยากก็เลยกลายมาเป็นเสียงอโหนะ คือ “**พ.พาน**” เปลี่ยนเสียงที่เคยออกเป็น “**บ.ใบไม้**” มาออกเป็นเสียงเดียวกับ “**ม.มั่ง**” “**พา**” ก็เลยกลายเป็น “**มา**” ไปด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เลยกลายเป็นเสียงเดียวกันทำให้ต้องเปลี่ยนตัวใดตัวหนึ่งให้เสียงวรรณยุกต์ผิดไปจากกันเพราะฉะนั้นก็เลยเปลี่ยน “**พ.สระอา**” ให้ออกเสียงสามัญเป็น “**พา**” ไป นี่ก็เป็นสาเหตุให้ต้องเกิดอักษรสูง อักษรต่ำ แยกจากกัน

นอกจากนี้ก็ยังมียกขรรกลางคือ “**ป.ปลา**” ฉะนั้นเสียง A ก็จะแยกเป็น ๓ เสียง ตามอักษรสูง อักษรกลาง อักษรต่ำ เสียง B, C ก็แตกเป็น ๓ เสียง อย่างเดียวกัน เพราะฉะนั้นเสียงวรรณยุกต์จึงอาจจะแยกจาก ๓ เสียงกลายเป็น ๔ เสียง แต่ว่าบางเสียงอาจจะซ้ำกันบ้างอย่างภาษากฎเกณฑ์ นี่ก็เหลือเพียง ๔ เสียง ส่วนภาษาอีสาน และปักขีได้มีวรรณยุกต์ ๗ เสียงด้วยกัน

ที่นี้ปัญหาว่า “**พ.พาน**” มากลายเป็นเสียงเดียวกับ “**ม.มั่ง**” ตั้งแต่เมื่อไร หลี่ฟังก้วยบอกว่า สลัยพ่อขุนรามคำแหง “**ผ่า**” กับ “**พา**” นั้น ถึงออกเสียงเป็นวรรณยุกต์เดียวกันจึงใช้วรรณยุกต์เอกทั้งคู่ แต่โรคเกอรัสไม่เชื่อหลี่ฟังก้วย กลับไปเชื่อแซมเบอเลนซึ่งบอกว่า “**พ.พาน**” ได้กลายเสียงเป็นโหนะไปแล้ว ก่อนสมัยสุโขทัยคือ ๖๐๐ ปี ศาสตราจารย์เกนท์ ซึ่งเป็นอาจารย์ของแซมเบอเลน ก็อธิบายหลี่ฟังก้วยและบอกว่า แซมเบอเลนนี้ชอบคิดเองๆ มาตั้งแต่ตอนเป็นลูกศิษย์แล้ว ถ้าผมจะเทียบแบบนักมวยทางภาษาศาสตร์ก็คือว่าหลี่ฟังก้วยกับเกนท์เป็น

แซมเป็นชนพื้นเมืองที่เวท ส่วนแซมเบอเลนเป็นแซมเป็นชนพื้นเมืองทาง ริดเกอร์กับหม่นเน้นทาง ภาษาศาสตร์เป็นนักมวยไม่มีสันดับ ถ้าเชื่อว่าแซมเบอเลนหลุดถูก ก็เท่ากับเชื่อว่าแซมเป็นชนกลาง จะสามารถไปคว้าแซมปิสพรีเวทได้ถึง ๒ คน เกทนี้ยืนยันว่าแซมเบอเลนมีผลสมัยพ่อขุนราม "พ.พาน" ยังออกเสียงต่างจาก "น.มิ่ง" อยู่ เพราะฉะนั้น "ผา" กับ "พา" ก็ออกเสียงเป็นวรรณยุกต์เดียวกัน "ผ. สระอาไม้เอก" กับ "พ. สระอาไม้เอก" ก็วรรณยุกต์เดียวกัน "น. สระอาไม้โท" กับ "พ. สระอาไม้โท" ก็ออกเสียงเป็นวรรณยุกต์เดียวกัน เป็นคู่ๆ

ส่วนที่ริดเกอร์สงสัยว่าทำไมจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ จึงใช้ไม้เอก ไมโทไม่ตรงกับปัจจุบัน เหมือนจารึกหลักที่ ๑ เกทนี้ชี้แจงว่าขึ้นอยู่กับจารึกแต่ละคน คือศาสตราจารย์เกทนี้เคยดู สมุดคำในหอสมุดแห่งชาติ พบว่ายุคเดียวกันบางเล่มก็สะกดถูกเหมือนกันปัจจุบัน บางเล่มก็ผิดน้อยบางเล่มก็ผิดมาก ผลของให้ดูหนังสือตีพิมพ์ที่ไทยทำกับเบนมาร์ก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๖๔ แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรมและเรื่องทรงคัมเจ้าประเทศราชในสมัยรัชกาลที่ ๑ ว่า ใช้ไม้เอกไมโท ถูกต้องตรงกับปัจจุบันแทบทุกตัว ผิดว่าเอกสารสมัยรัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ เสียอีก ไม่ได้จำเป็นว่าจะค่อยๆ ดีขึ้นมาทีละน้อย เดียวก็ดี เดียวก็เลว แล้วคำว่าใครจะเขียน

ถ้าหากริดเกอร์ยังเชื่อแซมเบอเลนว่าสมัยสุโขทัย "พ.พาน" ได้กลายเสียงไปเหมือน "น.มิ่ง" เสียแล้ว ผมก็อาจจะอธิบายสาเหตุของบรรทัดนี้ได้ว่า ในภาษาใต้ที่สามเวิ้งขึ้นมาจาก ภาษามลายูหรือภาษามลายูกับภาษาสันสกฤตนั้น C เป็นเสียงรูปวรรณยุกต์โท เป็นเสียงระดับไม่ขึ้นไม่ลง แยกออกเป็นสามเสียง คือระดับสูง เช่น ก้า ระดับกลาง เช่น ท้า ระดับต่ำ เช่น ก้า ส่วน อ ก็เป็นรูปวรรณยุกต์เอก มีเสียงสูงขึ้นตอนปลาย ก็อาจจะเป็นเหมือน ฮา เสียงจิตวาแต่ตอน เริ่มต้นออกเสียงต่างกันเป็นสามระดับ แต่ตอนท้ายพยางค์ต่ำก็ขึ้นเสียงสูงขึ้น และ A นั้นเป็น คำที่ไม่ใช่รูปวรรณยุกต์ได้แตกเป็นเสียงต่ำลงตอนปลายทั้ง ๓ เสียง ใช้รูปวรรณยุกต์เพื่องไม้เอก ไมโท อย่างที่ใช้อยู่ในจารึกหลัก ๑ ก็พอแล้วและผมก็ยืนยันต่อไปว่าจารึกหลัก ๑ นั้นใช้รูปวรรณยุกต์ตามคำแนะนำของพระมหาอภัยมหาราชจากนครศรีธรรมราช จึงตามเสียงของภาษาถิ่นใต้ซึ่งไม่ตรงกับเสียงสุโขทัย ฉะนั้นพอมาถึงสมัยพระเจ้าลิไทแล้วคำไม้โทก็ใช้ไม้โทอยู่เพียง ๑๐% และคำที่ใช้ไม้เอกก็เหลืออยู่เพียง ๕% แต่พอมาถึงสมัยหลานพระเจ้าลิไทก็เลิกใช้วรรณยุกต์ไปเลย ยุคนี้ไม่มีชื่อของไม้เอก ไมโท เพราะเสียงไม่ตรงกับเสียงชาวสุโขทัย ริดเกอร์จะเลือกเชื่อหรือเลือกไม่เชื่อใครก็ได้ ตามใจชอบนะครับ

ริดเกอร์บอกว่า "อ.ไช้" กับ "อ.ชวด" เสียงต่างกัน แต่จารึกหลัก ๑ มาจารึกเมื่อ "อ.ไช้" "อ.ชวด" ออกเป็นเสียงเดียวกันไปแล้ว จึงอ่านกันถั่ง แต่ดอกเตอร์คิดเองได้ชี้แจงว่า ไทยขาวซึ่งยังใช้ตัวอักษร "อ.ไช้" กับ "อ.ชวด" แยกกันเสียงก็ยังคงต่างกันอยู่จนทุกวันนี้

ในจารึกหลัก ๑ นั้น คำ ๑๖ คำใช้ "อ.ไช้" กับ "อ.ชวด" ตรงกับไทยขาว ๑๕ คำ ไม่ตรงกับเพียงคำเดียวคือ "หมากขาม" ซึ่งมาจากอพริกาในภายหลัง ต่อมาสุโขทัยก็เริ่มใช้ "อ.ไช้"

“ข.ชวค” ปันกันมากทุกทีจนประมาณ พ.ศ. ๑๙๕๐ แยกกันไม่ออกเลย เมื่อ “ข.ไช” “ข.ชวค” ของหลัก ๑ ยังใช้ได้ถูกต้องก็แปลว่าต้องเขียนขึ้นก่อน พ.ศ. ๑๙๕๐ อย่างแน่นอน เมื่อฟังคำอธิบายของคิลาจารึกแล้ว วิกเกอว์ก็ไม่ได้ตั้งใจเรื่อง “ข.ไช” กับ “ข.ชวค” อีกต่อไป และที่ไม่มาในวันนี้ก็ได้อธิบายว่าไม่ได้ตั้งใจเรื่องที่เขียนนั้นอีกแล้ว หรือว่าสนใจน้อยไม่มาแล้ว ส่วนเรื่องอื่นๆ เช่นว่า “ศรีบูร” นั้นไม่ได้มีความหมายว่า กำแพง ๓ ชั้น ในยุคสุริยวงศ์ได้เขียนไว้ในส่วนในหนังสือของสมาคมโบราณคดี ว่าเขื่อนใหม่และอยู่ชุกชุกก็ใช้ศรีบูร แทนกำแพงเมืองแต่ทั้งสองเมืองก็ไม่มีกำแพงเมืองสามชั้นแต่ประการใด รวมทั้งเรื่องดอกเตอร์พิริยะณก็ได้อ้างไปแล้วในหนังสือเล่มนั้น และในหนังสือศิลปวัฒนธรรม

ที่ฉันได้เคยวิจารณ์ระเบียบวิธีวิจัยของดอกเตอร์พิริยะไว้ก็อยากจะพูดให้ดอกเตอร์พิริยะฟังเสียว่าพูดกับหลังหน้าว่า ข้อความในจารึกหลักที่ ๑ นั้น ถ้าไปเหมือนกับจารึกหลักอื่นๆ ดอกเตอร์พิริยะก็สรุปว่าไปลอกมาจากหลักอื่นๆ มา ถ้าเหมือนลิลิตยวนพ่ายและวรรณคดีเรื่องอื่นก็ว่าไปลอกมาจากเป็นภาษาบาลีนิพนธ์ ไม่ใช่ภาษาพูด หรือไม่กี่ประโยคคำบางคำเข้ามาใช้ ครั้นผมอ้างว่าพระนามพ่อขุนศรีพันทราทิตย์ ไม่มีใครเคยทราบในจารึกรัชกาลที่ ๔ เพราะยังไม่มีใครพบจารึกหลักที่ ๔, ๕ อีกทั้งจารึกหลักที่ ๒ ก็ยังอยู่ในอุโมงค์วัดศรีชุม ดอกเตอร์พิริยะก็ว่า พระยาธโสมราช บอกว่านำมาจากวัดศรีชุม เมื่ออายุ ๗๕ แล้ว ท่านคงจะหลงไป จารึกหลัก ๒ เดิมไม่ได้อยู่ที่วัดศรีชุม คือรู้จักว่าผู้นำจารึกมาเองเสียอีก

“จินตคามเจ้าบัพพระเจ้าบรมโกศ” ที่ลอนดอน กับอีก ๓ ฉบับที่หอสมุดว่าพระร่วงแห่งอังกฤษเมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๖ ตรงกับจารึกหลักที่ ๔ ดอกเตอร์พิริยะก็ว่าแต่งขึ้นในรัชกาลที่ ๔ และถึงบอกว่าจุลศักราชที่เขียนไว้เป็น ๖๕๕ ที่จริงของเขาเป็น ๖๕๔ ตรงกับนิคิลาจารึกก็หาว่าเขียนเป็น ๖๕๕ แต่ผมได้ตรวจดูแล้วในฉบับพระเจ้าบรมโกศเป็น ๖๕๔ จึงว่า ครบถ้วนพอให้ใช้วิธีของดอกเตอร์พิริยะดังนี้ จารึกสุโขทัยทุกหลักก็ต้องปลอมหมด เพราะถ้าหลัก ๒ มาบางตอนจะเหมือนกับหลัก ๓ หลัก ๔ หลัก ๕ ก็กล่าวหาว่าออกมา พอไปเหมือนในกวีนิพนธ์ก็ว่าลอกกวีนิพนธ์มา ถ้าไม่ได้ลอกก็เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นในรัชกาลที่ ๔ เพราะฉะนั้นหลัก ๒ ก็ต้องทิ้งไป หลัก ๓ ก็ปลอมอีก อย่างเดียวกันนะครับ

ดอกเตอร์พิริยะบอกว่า พระแท่นมนังศิลาบาตรที่จริงเป็นทับหลัง ถ้าเป็นอย่างนี้ นักประวัติศาสตร์คือปี นักโบราณคดีของไทยตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ ถึงที่ ๔ จะเอาหน้าไปไว้ในปีที่ไหนล่ะ เพราะไม่รู้ว่ามีอันไหนเป็นทับหลังอันไหนเป็นพระแท่น และนักประวัติศาสตร์ที่โงะจะยอมเชื่อดอกเตอร์พิริยะว่า ศรีวิชัยน่าตั้งอยู่ที่พิษณุโลก เพราะฉะนั้นจะดูว่าพ่อขุนรามคำแหงสร้างพระเจดีย์ขึ้นที่ศรีวิชัยน่าจะให้อายุที่พิษณุโลก แล้วจะไปเจอที่ไหน เพราะศรีวิชัยน่าจะไม่ใช่อยู่ที่พิษณุโลก และบอกว่า “สระหลวงสองแคว” อยู่ที่นครสวรรค์นะครับ นี่เป็นเรื่องที่ผมว่าไว้ในหนังสือเล่มนั้นแล้ว ผมจะไม่พูดอีก

รัชกาลที่ ๔ ทรงนำสัตว์ทรงอิทธิฤทธิ์มาใช้ ตัวหนังสือไม่เหมือนกับหลัก ๑ เลข และสระเอาไปไว้ข้างหลังหมด ไม่ได้เอาไว้ข้างหน้าเลขครับ คนละเรื่องกันเลย

ส่วนเรื่องลัทธิการที่ว่ามีลัทธิ ก็มีปรากฏในหนังสือชื่อ “เรื่องราวพงศาวดารกษัตริย์สืบมา” ซึ่งจัดไว้ในกลุ่มพงศาวดารเหนือเลขที่ ๑/๗.๖๖ มีลักษณะอยู่หนึ่งประมาณไว้ว่าเขียนขึ้นในราวรัชกาลที่ ๑ มีลำดับกษัตริย์มาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี เพราะฉะนั้นผมเห็นว่าอาจจะเขียนขึ้นในสมัยกรุงธนบุรี แล้วก็ถือว่าพระร่วงรอบและตั้งศักราชขึ้นใหม่ เท่าที่ผมครับ ชอบคุณ

หม่อมราชวงศ์พัฒนไชย โชชยันต์

ชอบคุณครับ ท่านศาสตราจารย์ประเสริฐ ดอกเตอร์พิธีะก็อดใจเอาไว้ประเดี๋ยวครับ เคยขอให้เวลาหม่อมราชวงศ์สุภวัณณ์เสียก่อน แล้วก็ว่าไปอีกทีเดียว ๒ คนเลย ต่อไปขอเชิญท่านหม่อมราชวงศ์สุภวัณณ์ เกษมศรี

หม่อมราชวงศ์สุภวัณณ์ เกษมศรี

ผมจะต้องว่าของผมไป ไม่จำเป็นต้องตอบอาจารย์พิธีะ เสียด้วยซ้ำไป เพราะคิดกันคนละทาง บางส่วนตอบไว้ที่มหาวิทยาลัยศิลปากรไว้แล้ว ผมขอเริ่มอย่างนี้ดีกว่า ความเป็นมานิดหนึ่ง คือที่มาคิดกันว่า รัชกาลที่ ๔ ปฐมมหาราชอะไรนั่น มันเนื่องมาจากความใจของคนบางคน เขาไปอ่านเอาบทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยราชยาธิบดีมหาราชยาธิบดีว่า เมื่อรัชกาลที่ ๔ เสด็จกลับลงมาจากสุโขทัยแล้ว เอามาแต่จารึกหลักที่ ๔ และพระแท่นทำนบ บังเอิญว่าท่านไม่ได้เขียนบอกไว้ถึงจารึกหลักที่ ๑ และพอมาถึงฉลองพระนคร ๑๐๐ ปี ใน พ.ศ. ๒๔๒๕ รัชกาลที่ ๕ นี่แหละเป็นผู้นิพนธ์ (เทศนาพระราชประวัติรัชกาลที่ ๔) เอง แต่พวกที่ไม่รู้จักว่าเป็นสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ความจริงใจอยู่เมืองหัวนี้ ไม่ค่อยเชื่อถือหรอก ความนี้มาถึงจุดนี้ ผมไม่ว่าหรอกเพราะเขาไม่รู้จักฐานแต่พอมารู้ว่าปราชัยมหาวิทยาลัยศิลปากร ผมได้เสนอหลักฐานที่ถูกต้อง ๒ อัน ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยราชยาธิบดี ๔ ได้ทรงเอาจารึกหลักที่ ๑ และจารึกหลักที่ ๔ ลงมา เรื่องมันควรจะจบกันแล้วครับ เมื่อหลักฐานเป็นอย่างนี้แล้วจะมีการปลอมได้ก็ไหนครับ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ ปีที่เสด็จขึ้นไปพบจารึก การปลอมมันเกิดไม่ได้ในตัวของผู้แต่ง (มีผลจริง) ถ้าจะพูดว่าปลอม ต้องเปลี่ยนไปเสียใหม่ ตั้งแต่ที่อุบลราชธานีแล้วราชธานี พ.ศ. ๑๘๒๒ จนถึงปีที่รัชกาลที่ ๔ เสด็จไปพบจารึก อย่างนี้จะค้นคว้าก็ค้นคว้าไป

ถ้าเมื่อไม่เชื่อหลักฐาน ก็เหมือนกับเราไม่เชื่อรายงานของกรมศิลปากรที่เขามีจารึกเป็นร้อยๆ หลัก แล้วพูดว่าไม่เชื่อทั้งหมด พูดได้ยังไงครับ พูดอย่างนี้ผมถือว่าเป็นพาล ผมไม่อยากจะจริงว่า ครับ ต่อไปผมจะพูดว่าไหนๆ ก็กล่าวหาว่ารัชกาลที่ ๔ แล้ว ผมอยากให้อาจารย์ที่มีใจเป็นธรรม ลองคิดดูถึงสถานะของรัชกาลที่ ๔ ตอนเสด็จไปสุโขทัย มองดูกันในแง่โอกาส

นะครับ ถ้าท่านไปอยู่ในจดหมายเหตุบันทึกการเดินทางที่รัชกาลที่ ๔ ทรงบันทึกไว้เอง (ภาษาบาลี) กับของสมเด็จพระ กรมพระยาปวเรศวร ประทศกัน จะเห็นว่า รัชกาลที่ ๔ เสด็จไปเมืองเก่าดอน เธิ่นแล้ว และเถินแล้วท่านจะไปทรงทำอะไรได้ วันรุ่งขึ้นวันเดียวท่านนั้นที่ได้เสด็จชมเมือง คือ เข้ายันเย็น และวันรุ่งขึ้นแต่เช้ารีบเสด็จกลับมายประทับที่เมืองใหม่เถื่อนนี้ คือที่ตัวจังหวัด โอภาสเสด็จอยู่จริงๆ ค่ะเพียง ๑๒ ชั่วโมงเข้ายันเย็น เวลานั้นพระองค์ท่านเองประทับรว เรือน พระเศียรต้องต้องอยู่สวรรคโลกแล้ว จริงๆ ท่านไม่ทรงสบายหรอก ท่านจะทรงเอาเวลาที่ไหนไป ทหารึก ๖ - ๗ หลักอย่างที่คุ้นพิริยธา ว่าไว้มันเป็นเรื่องเป็นไปไม่ได้ สมเด็จพระ กรมพระยาปวเรศวร ท่านก็เป็นนักบุญคุณมรทศฯ เธิ่นบัญญัติผ่านไว้ไม่รู้เท่าไรต่อเท่าไร ท่านบอกว่าจะระหว่างที่อยู่ ผ่นคนนำท่อมเมืองทอดอย่างนี้จะเสด็จไปไหน เสด็จไปเป็นพระและไม่ใช่อุทยานประวัติศาสตร์ อย่างเดียวมันครับ จะได้โล่งเถียน ไม่ใช่เลย รกจะตายไป ท่านจะเอาพระคณาธรรมยุต จำนวนมากไปเที่ยวพันคันหมากกรากไม้จากทางแล้วไปผ่นดินเป็นของค่าน้ำดินเที่ยวหาสุทนต์กัน หลักนี้ตั้ง ๗ หลัก อย่างที่เอามาพูดกันผมไม่เห็นด้วย เป็นเรื่องเล่าที่จริงผมไม่จำเป็นต้องตอบ เพราะตอบไปก็เหมือนตอบกับคนไม่ได้เรื่อง

ผมจะพูดถึงจารึกต่อไป จารึกหลักที่ ๒ ประวัติเขาบอกว่า พระยาธมมธรรมา เอามาใน รัชกาลที่ ๔ ตามที่ท่านอาจารย์ประเสริฐ พูดไปแล้ว จารึกหลักที่ ๓ คุณพิริยธา ก็ยกแยกจะ ย้ายเอาไปไว้สุโขทัยโน่น เพื่อจะได้โอกาสว่ารัชกาลที่ ๔ จะได้ทรงเห็น ที่จริงมันไม่ใช่ที่ไหน ไป พริกอุจจดหมายเทศราชกิจจวัน รัชกาลที่ ๕ ปี พ.ศ. ๒๔๒๘ เขาบอกเอาไว้ว่าให้ปลัดเมือง กำแพงเพชรส่งลงมา ปลัดเขาก็ส่งรายงานมาอยู่ในจดหมายเหตุราชกิจฯ ต้องไปอ่าน ไม่ใช่ ไม่ใช่อะไร เรื่องส่งจารึกหลักที่ ๓ พร้อมมากับจารึกหลักที่ ๑๓ คือรูปพระอิศวร ผมคิดว่าเรื่องนี้ หม่อมเจ้าสุภัททิศา ท่านคงจะต้องพูดเพราะมันเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ศิลปะ ดลละจารึก หลักที่ ๓ ที่อ้างมาเกือบทั้งเล่ม (เล่มแดงนี้) บอกว่าได้เห็นได้ออกมาจากไหนจากไหนลอกกันใด กันครับ เพื่อได้มาในรัชกาลที่ ๕ ใน พ.ศ. ๒๔๒๘ จึงเป็นไปไม่ได้เลย ผมไม่อยากพูดด้วยหรอก ไม่ต้องตอบด้วยเทวโหลทั้งนั้น จารึกหลักที่ ๔ ก็บอกว่าไปลอกครั่งโน้นครั่งนี้ ลองไปดูซิว่า รัชกาลที่ ๕ ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณ ว่ำถึงว่า “เมื่อเวลาหม่อมฉันบรรณาการมาถึงให้นักองค์ศิริวงษ์ ที่บวชเป็นพระ มีฉายาว่า ปุญฺญวิโม ปลดเสาศีลเป็นอักษรเขมร” รัชกาลที่ ๕ ทรงผนวชเป็นสามเณรใน พ.ศ. ๒๔๐๔ มันเลยอ้อ กล่าวหาที่ว่าไว้ในช่วง พ.ศ. ๒๓๙๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๑๔ อันเป็นปีที่พระราชทานสำเนาจารึกที่ ๑ ไป ให้บวรวิง จารึกหลักที่ ๔ นั้นก็ยังเพิ่งแปล ไม่ได้ใครรู้เรื่องเลยครับ ต้องไปตามเจ้าเขมรมาอ่าน เจ้าเขมรทะเลาะกันอยู่ทางโน้น และเจ้าศิริวงษ์ก็เข้ามาเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔ ว่างๆ ท่านคง ไปช่วยสมเด็จพระ กรมพระยาปวเรศวร อ่านจารึก ที่จริงเจ้าเขมรองค์นี้ท่าน คนไทยยังไม่มีความรู้มากมาก่อนหรอกครับ นี่เป็นเรื่องจารึกหลักที่ ๔ ผมขอผ่านไป ผมไม่เชื่อที่กล่าวหา กล่าวอ้างทั้งนั้น โหหนั่งชื่อของอาจารย์พิริยธา ท่านผู้อ่านเวลาอ่านก็จะเห็นเอง สำหรับจารึก

หลักที่ ๕ ได้มาตอนปลายแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ แล้วจะไปลอกได้ยังไง ผมไม่เข้าใจเอาเลย ในจารึกหลักที่ ๕ มีพิเศษอยู่หนึ่งคือในหลักบอกว่าพ่อขุนรามเป็นคนปลูกไม้ม่วง จารึกสุโขทัยทั้งหมดมีเรื่องนี้ในจารึกหลักนี้หลักเดียว ถ้ากล่าวหาว่าผู้ทำจารึกหลักที่ ๑ ได้มอบเงินจารึกหลักที่ ๕ ทำไมเขาไม่เอาเรื่องพ่อขุนรามปลูกป่าม่วงไปใส่ไว้ในจารึกหลักที่ ๑ แล้วครับ มันไม่มีเหตุผล กิจกรรมของพ่อขุนรามถ้าเห็นก็ต้องเอาไปใส่ไว้ เขาไม่ได้เห็นหรอกครับ แล้วมาพูดได้ยังไงว่ามาเห็นจารึกหลักที่ ๕ ลอกประโยชน์คนนั้นคำนี้คำนี้ เรื่องเหลวไหลทั้งนั้น ผมไม่มีทางจะรับฟังครับ

จารึกหลักที่ ๔ รัชกาลที่ ๒ เพิ่งไปได้มาตอนปลายรัชกาลที่ ๕ นี้เอง หากันแทบจะเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย จารึกหลักที่ ๔ ก็ไปบอกว่าหลักนี้วางอยู่แถววัดบรรณิวดาฯ เขียนพร้อมเข้าไปอย่างนั้น มันไม่ใช่ที่ไหนละครับ อยู่ที่อยู่ได้ แต่ในแผ่นดินรัชกาลที่ ๕ ต้องถือจารึกหลักที่ ๓ เป็นหลักแรก เพราะว่าพอได้มารัชกาลที่ ๕ ทรงเดินเดินถึงเสด็จไปดูจารึกหลักที่ ๓ เองใน พ.ศ. ๒๔๖๘ หลังจากนั้นมาท่านก็ทรงเฉยๆ จนกระทั่งปลายแผ่นดินท่านถึงขอไปดูที่ตั้งเดิมของจารึกหลักที่ ๓ ส่วนจารึกอื่นๆ ที่ได้มา และที่พระยาสมุหราช ปาหาได้จะไรต่ออะไรนั้นเป็นยุคหลัง แต่ที่ไปอยู่วัดบรรณิวดาฯ นั้นเป็นไปได้ว่า นักปราชญ์ราชบัณฑิตท่านแสวงหาบั้งไฟผิง ผมเชื่อใครๆ ก็รู้ว่าสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ บ้างอันเขาไปให้ท่านทรงอ่าน เรื่องมีอยู่เท่านี้เอง แต่ไปพูดผิดสอนว่าวัดบรรณิวดาฯ เป็นแหล่งปลอมจารึกหลักที่ ๓ ผมไม่เชื่อครับ ท่านผู้ฟังไปอ่านดูเอาเอง ผมว่ายังมีอีกหลายคนที่ไม่อ่านที่ปลายพระบาทรัชกาลที่ ๔ พูดได้ยังไงตระกูลไหนไปคิดเอาเอง

สรุปแล้วเรื่องจารึกในสมัยรัชกาลที่ ๓ และ ๔ นั้น ได้ทั้งศิลาจารึกสุโขทัยของมาเฟื่อง ๒ หลัก คือจารึกหลักที่ ๑ และจารึกหลักที่ ๔ ภาษาเขมร ดังที่ผมได้เรียนให้ทราบไปแล้ว นอกนั้นเป็นเรื่องที่ได้มาในรัชกาลที่ ๕ ลงมาทั้งหมด ฉะนั้น คุณพิริยชา ท่านจะว่าอะไรของท่าน ผมก็ฟัง แต่ไม่เชื่อและไม่ต้องตอบด้วย คนทำจารึกหลักที่ ๑ เราไม่ได้เห็น แล้วผมจะตอบไปทำไม ตอบไปลอกเอาคำพิริยชา ก็เอาไปเขียนหนังสืออีก

ผู้มาวิจารณ์งานของท่านดีกว่าว่าเป็นอย่างไร ท่านเป็นคนเขียนประวัติศาสตร์แบบ “ปกปิดหลักฐาน” เช่น อ้างนิทานอิทราชาธรรมที่แต่งในรัชกาลที่ ๑ แต่ไม่เคยอ้างเลย ว่า นิทานเรื่องนี้อยู่ก่อนในกรุงศรีอยุธยา เพราะกลัวว่าคนอ่านจะรู้ว่าเรื่องในจารึกหลักที่ ๑ มันคล้ายกับบางเรื่องในนิทานอิทราชาธรรมอยุธยา ปิดความคิดคนไว้เพียงแค่นี้ เรื่องที่อ้างเมื่อแรกนั้น เห็นตัวว่าปิดหลักฐาน บอกได้ยังไม่ว่า ลาวบุบว่าพ่อพระเจ้าแผ่นดินสยาม ไม่ใช่ช้างเผือก แต่ก่อนหน้านั้นในหนังสือลาวบุบมีอีกเพียงสองบรรทัดเท่านั้นและเป็นเรื่องติดต่อกันบอกว่า “พระเจ้าแผ่นดินช้างเผือก” อย่างนี้เขียนไปได้ยังไง ไปเที่ยวกล่าวหาคนเขียนจารึกหลักที่ ๑ ว่า ไม่รู้ธรรมเนียมอะไรต่อมิอะไร เรื่องเหลวไหล ตัวเราไม่รู้เรื่องเอง อันนี้ความคิดผิดเรามาจากไหนไม่รู้ เมืองอะไรผมไม่ทราบ

อีกอย่างเท่าที่ผมพิจารณา คือ “ขอบสร้างหลักฐาน” เรื่องอะไรที่มันไม่มีหลักฐาน ศุภศิริยะฯ จะบังคับให้มี เช่น จินตามณีโคราช ก็รู้ว่า เป็นหลักฐานที่จะยืนยันจารึกหลักที่ ๑ ฉบับที่ได้มาจากโรแลนด์ เอเชียนิก เขาเขียนไว้ว่าเป็นจุลศักราช ๖๔๕ ก็พยายามเอียงอู้นั้นแหละว่าจุลศักราช ๖๔๕ ให้มันคลาดเคลื่อนไปอีก ๑๐ ปี ให้เชื่อถือไม่ได้ เพื่ออะไร ก็เพื่อจะทำลายน้ำหนักของจินตามณี และทำลายน้ำหนักของจารึกหลักที่ ๑

เมืองต่างๆ ไม่เคยมีในหลักฐานอะไร หุดไปได้ยิ่งใจว่า “ศรีสังขนาตย์เป็นเมืองพิษณุโลก” ทุกวันนี้ ท่านศึกษาจารึกทั้งหมด ใครพบเอามาให้ผมดูหน่อย ไม่มีหรอกครับ แต่เขาเอง “ปรางค์พระศรีรัตนมหาธาตุเมืองพิษณุโลก” บอกว่าพ่อขุนรามคำแหงสร้าง จารึกหลักไหนครับ เอามาให้ผมดูหน่อยเถอะ ไม่มีหรอก ชอบพูดเขาเองทั้งนั้น “เมืองสองนคร” เป็นเมืองนครสวรรค์ อะไรอย่างนี้เหลือไหล “เมืองพระบาง” อย่างนี้หายไปไหน ไม่เห็นวิจารณ์ไว้ครับ

“ขึ้นรวบรวมหลักฐานบกพร่อง” นับเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้งานวิจัยใช้ไม่ได้ ผมพูดคราวที่แล้ว ที่พิมพ์นี้ (ของสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย) ก็หลายคำแล้ว แต่ยังมีอีก เช่น คำว่า “สอบท” บอกไม่มีใช้ในจารึกสุโขทัย ในภาษาสุโขทัยที่จริงใช้อยู่ในจารึกที่ ๓๗ (จิตโสมง) จารึกวัดพุทธา ๒ แห่ง วัดช้างคำอีก ๑ แห่ง รวมเป็น ๔ แห่ง อย่างนี้หรือครับผลงานวิจัย คำว่า “เป็นท้าวเป็นพญา” บอกไม่มีใช้ จารึกหลักที่ ๑๑ หลักที่ ๔ หลักที่ ๔๐ มีใช้ตั้งแต่ระยะ บกพร่องอย่างนี้จะเอาผลความบกพร่องไปเทียบกับคำรัชกาลที่ ๔ หรือนักปราชญ์ในยุคไหนได้ชื่อ “โง่” บอกไม่มี ผมไม่ทราบอ่านจารึกกันยังไร มันมีอยู่ในจารึกหลักที่ ๔ เขาใช้ “ของ” และ “ต้นตาล” บอกไม่มีใช้ ก็มีในจารึกหลักที่ ๔๖ อ่านกันหรือเปล่า คำว่า “อจน” บอกไม่มีใช้ในภาษาไทย ผมพูดที่มหาวิทยาลัยศิลปากรไปแล้วว่า เป็นนามของขุนนาง พอมานะปิดหูหนังสือเล่มแดงของศุภศิริยะฯ นี่ เห็นเปลี่ยนไปผิดหนึ่งบอกว่าไม่มีในวรรณกรรม ผมบอกตรงนี้เสียเลยว่าในวรรณกรรมนะมี ไปดูใน “เลื้อยโคคำฉันท” อ่านกันเสียบ้างก็ดี ก่อนที่จะกล่าวหาอะไรคนอื่นเขา

คำว่า “พนมเบี๊ยะ” คำนี้เหมือนกัน คิดมาจากต่างประเทศ ไปบอกว่าคนเขียนจารึกหลักที่ ๑ ไม่รู้ภาษาคน เขาเขียนที่ไหนไปว่าเป็นอย่างงี้ รู้สึกว่าเสียอีกส่วนนะ แต่ไม่เคยไปดูในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ หรือว่า พระมหาจักรพรรดิเวลาท่านทำ “สัตตตถกมหาทาน” ท่านทำยังไร ท่านก็บอกว่า “มีกองเชิงเงิน ๔ เท่าช้างนั้น เป็นเงิน ๑๖๐๐ บาท” หรือสมัยนั้นคิดเป็นเบี๊ยะราวๆ ๑๐ ล้านเบี๊ยะ เห็นอยู่แล้วว้า “กองเชิง” คือ “พนม” นั่นเอง ฉะนั้นข้างล่างเป็นทานของ คุณอะไรนั่นนะ ไม่เกิด วิกเกอร์ หรืออะไร เป็นคนนำปัญหาเร้นเข้ามา เขาไม่รู้เรื่องหรือครับ คำว่า “ขับ” บอกมีแค่ “ขับไล่” สุโขทัยใช้ “ขับไล่” แต่ “ขับร้อง” ไม่มีใช้ ทำไมไม่ไปอ่านไตรภูมิพระร่วงเขาดูละ มีใช้อยู่ถึง ๒ ความหมาย “บ้างขับ บ้างรำ” และ “ขับเนื้อ ขับฝูงช้างศึก” เราพยายามจะบังคับหลักฐานและพยายามจะบีบหลักฐานกัน

คำว่า “ลาน” บอกว่าไม่มีใช้ เพราะเป็นศัพท์ของวัดนโกสินทร์ เขียนให้คนสงสัยไป ยังนั่นเอง ความจริงไม่ใช่หรอกเขาใช้ชื่ออยู่ในไตรภูมิอภิมหา มหาชาติคำหลวง สรุทธาโฆษคำฉันท์ อนันุสวาทคำฉันท์และกฎหมายตราสามดวง ฯลฯ มีอีกไม่รู้เท่าไร คำ “ตลาดปาน” ก็เหมือนกัน ในกฎหมายตราสามดวงมีใช้อยู่ ๔ คำ มหาชาติคำหลวงมี ส่วนคำว่า “หมากม่วง” ที่พูดเมื่อทำ ทำไมไม่ไปอยู่ในนิเวศารของแดง รองเจ้าฟ้ายังตะครับ ว่าเขาใช้ชื่อ ไม่ใช่ไม่มี อ่านกันหรือเปล่าท่านเห็นแหละ

“สรีดภงส์” ก็ไปแปลของเขาเอง บอก “สรีดภงส์” แปลว่า “น้ำเหม็นอง” ฟังได้ยังไง ครับ ศาสตราจารย์ เซนต์ แปลว่า “ท่านบ” ผู้เชี่ยวชาญที่กรมศิลปากร บอกผมว่า ให้ไปดูในจารึกหลักที่ ๒ เขาเขียนภาษาสันสกฤตแล้วแปลให้เป็นภาษาเขมรอีกคำหนึ่ง โน้นแปล “ท่านบ” เอามาใช้ในภาษาไทยตรงตัวของเขาถูกต้องอยู่แล้ว สำหรับจารึกหลักที่ ๑ ไปแปลอะไร เป็น “น้ำเหม็นอง” ให้มองดูว่าจารึกหลักที่ ๑ นั้นเขียนเพี้ยน คำว่า “หัวช้างหัวขว” เป็นศัพท์ทหาร ก็ไม่รู้ว่ามีชื่ออยู่ในคำจารึกสงคราม ตอนที่เราเรียกว่า “จันทพทุท และปทุมพทุท” เรามี “หัวช้าง หัวขว หัวหลัง หัวกลาง” เราไม่รู้แต่เราเขียนเพื่อจะกล่าวหากันอย่างเดียว คำว่า “ครุฑ” บอกมีเอาไว้ทำ “สีมาน้ำ” แต่หาจารึกหลักที่ ๑๑ เขาเอาไปปลูกบัวและจารึกหลักที่ ๑๔ บอกว่า เอาไว้กับน้ำอาบน้ำกิน ในจารึกพูดไว้ชัดเจน ผมเข้าใจว่าไม่อ่านจารึกกัน

ต้องรอพูดอีกเรื่องละ เรื่อง “ทุนนิยม” พูดได้ยิ่งกว่า “ปมิด้าง ปมิด้า ปมิดัว ปมิดีนาง ปมิดีนาง ปมิดีนาง” แล้วให้กันไปอย่างนี้ บอกเป็นโลกทัศน์ทุนนิยม มันใช้ที่ไหน ตามพระท่านดูก็ได้ อันนี้มาจากจักรวรรดิสูตร มีรากฐานความคิด (Concept) ใหญ่อยู่ที่ไหน ต้องไปดูในธรรมดถาอีก แล้วยาวต่อลงมาถึงสาระสังคหะซึ่งแต่งก่อนพ่อขุนรามคำแหง เรื่องสาระสังคหะผมชอบขอบคุณดอกเดอซีเซเลอริ วิธ ที่นี้ด้วย ผมเองก็ผิดมน แต่ท่านให้ความกระจ่างผาอย่างดีว่ามีมาอย่างไร และก่อนพ่อขุนรามคำแหง ในสาระสังคหะบอกไว้หมดว่า เอาเงินเอาทองให้ไป ๓ ปี ถึงจะเรียกเอาคืนคืน เรามีอยู่แล้วทั้งนั้น เราไม่รู้เรื่องกัน ทุนนิยมอะไรที่ไหนเป็นพระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาของกษัตริย์ในระบบพุทธที่ถือตามจักรวรรดิธรรมาสังคหะ สังคหะวัตถุ ๔ ท่านเอื้อกันผาอย่างนี้ทั้งนั้น ถ้าไม่เชื่อให้ไปอ่านฐานของสมเด็จพระบรมราชาธิราช ได้ละครับ มีที่ท่านทำเอาไว้ หรือจะดูของสมเด็จพระสังฆราช (สา) ท่านแต่งเทศนาเรื่องนี้ไว้ก็ได้ เรามีอยู่พร้อมบริบูรณ์ เราไปแลกแล้วอ้างเอาของทั้งนั้น

ผมถึงบอกว่า ผมไม่จำเป็นต้องตอบมันแต่ข้อเดียว เพราะท่านที่หาจารึกหลักที่ ๑ เขาไม่ได้รู้เห็นอะไรด้วยเลย แล้วผมจะตอบไปทำไมอีกเล่า ส่วนใหญ่ได้ตอบไว้แล้ว จริงๆ มันไม่จำเป็นอะไรเลย พอแล้วครับ

คอกเคอร์ฟิยะ ไกรฤกษ์

ในช่วงหลังของการอภิปรายนี้ กระผมจะขอเสนอหลักฐานเพิ่มเติม ที่จะสนับสนุนข้อสันนิษฐานว่า จารึกหลักที่ ๑ เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลักฐานที่สำคัญได้แก่หนังสือเรื่อง “อภินิหารการประจักษ์” ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นผู้เขียนขึ้นในพุทธศักราช ๒๔๑๑ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จสวรรคต สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ของเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ตั้งแต่เมื่อทรงผนวชอยู่ที่วัดมหาธาตุ และเมื่อเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ขึ้นครองราชย์ สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์เป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวงศ์ต่อไป สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์มีพระชนมายุชราภาพสิ้นพระชนม์เมื่อในพุทธศักราช ๒๔๑๕

หนังสือเรื่อง “อภินิหารการประจักษ์” นั้นเป็นหนังสือที่สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่เมื่อแรกผนวชจนถึงเมื่อสวรรคต และเน้นเหตุการณ์สำคัญในพระราชประวัติ โดยเฉพาะปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นการแสดงถึงพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่สำคัญได้แก่ปาฏิหาริย์เมื่อพระองค์เสด็จประพาสสุโขทัยในพุทธศักราช ๒๓๙๖ ที่กล่าวว่าเมื่อเสด็จถึงสุโขทัยนั้นทรงพบแท่นศิลาที่ชาวเมืองนั้นถือว่า เป็นของขลัง ไม่ให้ใครเข้าไปใกล้ แต่พระองค์เสด็จขึ้นไปประทับบนแท่นศิลานั้น ริมฝั่งว่า “อยู่ท่ามกลางป่า ไปอยู่บางกอกด้วยกัน จะได้พึ่งเทศน์จำศีล” และไม่มีอะไรเกิดขึ้นกับพระองค์ เมื่อพระองค์เสด็จกลับจึงโปรดเกล้าฯ ให้ชะลอมาก่อเป็นพระแท่นไว้ที่วัดสมอราย

กระผมสันนิษฐานว่า แท่นศิลานี้ น่าจะได้แก่แท่นที่วางคอกไม้สำหรับสักการะพระเจดีย์ ดังเช่นที่วัดวิหารทอง จังหวัดสุโขทัย (รูปที่ ๘) ซึ่งปัจจุบันแท่นศิลาด้านทิศใต้ได้ถูกเคลื่อนย้ายไปแล้ว ส่วนแท่นศิลาทงด้านทิศตะวันออกยังคงอยู่ ณ ที่เดิม พร้อมกับแท่นศิลานั้นพระองค์ยังทรงเอาเสาศิลาจารึกหลักที่ ๔ ฐานาเขมรของพระมหาธรรมราชาธิโกธมาด้วย แต่สมเด็จพระเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ได้รับสั่งว่า ทรงนำเอาเสาศิลาจารึกหลักที่ ๑ มาด้วยในคราวนั้น

รูปที่ ๘
แท่นที่วางคอกไม้
สำหรับสักการะพระเจดีย์
วัดวิหารทอง
ตำบลเมือง จังหวัดสุโขทัย

สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเมืองสุโขทัยจะมาทูลเจ้าฟ้ามอญว่า ในภายหน้าพระองค์จะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน มีพระบารมีเท่าเทียมกับพระมหาธรรมราชาลิไทที่กล่าวถึงในศิลาจารึกหลักที่ ๑ นอกจากนั้นสมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเมืองสุโขทัยยังทรงวิเคราะหว่า การที่พระมหาธรรมราชาลิไททรงสร้างศิลาจารึกขึ้นนั้นเป็นการบันทึกปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นเพราะพระบารมี สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเมืองสุโขทัยยังได้ตีพิมพ์คำแปลศิลาจารึกภาษาเขมรของพระมหาธรรมราชาลิไท ที่พระองค์ทรงแปลไว้เป็นภาคผนวกอีกด้วยเพื่อให้ผู้อ่านได้เปรียบเทียบกับพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระมหาธรรมราชาลิไท

นอกจากนั้นแล้วสมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเมืองสุโขทัยยังได้ตรัสไว้ว่า “เรื่องในหนังสือในศาสนา นั้น ถูกล้อมกับรัชกาลที่เป็นไปนี้โดยมาก” อาจจะถูกกล่าวไว้โดยสังเขปได้ดังต่อไปนี้

“พระมหากษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์ทรงเป็นรัชทายาท แต่เพราะเหตุผลบางประการ จึงไม่สามารถที่จะสืบราชสมบัติได้ทันทีแต่ต้องทรงรอคอยไปก่อน ทั้ง ๒ พระองค์ได้ทรงศึกษาพระไตรปิฎกอย่างลึกซึ้ง และทรงมีพระปรีชาสามารถในการศึกษาทศานศาสนา และสามารถที่จะเพิ่มหรือลดศักราชได้ ทั้ง ๒ พระองค์ ทรงสถาปนาเมืองใหม่ โดยได้รับความช่วยเหลือจากพระภิกษุต่างชาติ ทั้ง ๒ พระองค์ ทรงผนวช และลาสิกขาบทเพื่อขึ้นครองราชย์ และทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม และทรงตั้งสอนพลภิกษุของพระองค์ ไว้ให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีทั้ง ๒ พระองค์ยังได้ทรงแสดงความอหังการอันเป็นผลแห่งพระบารมีไว้เป็นที่ประจักษ์ เช่นแผ่นดินไหวเมื่อพระมหาธรรมราชาลิไททรงอุปสมบท และเมื่อเจ้าฟ้ามอญเสด็จไปครองวัดบวรนิเวศ ได้เกิดปาฏิหาริย์ที่มีผู้เห็นพระอาทิตย์ขึ้น ๒ ดวง เป็นต้น

ในตอนท้ายของเรื่อง “อภินิหารการประจักษ์” สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเมืองสุโขทัยยังได้ทรงกล่าวถึงเองในตอนต้นว่า “เรื่องราวของพระแท่นมนังศิลาบาตรอยู่ในศาสนาที่มาจากเมืองสุโขทัยและพ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยเป็นผู้ประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น” ข้อความนี้เท่ากับเป็นการตีพิมพ์เนื้อหาของจารึกหลักที่ ๑ ขึ้นเป็นครั้งแรกเพราะคงจะมีความสำคัญเกี่ยวกับพระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งทำให้สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเมืองสุโขทัยนำมาตีพิมพ์ไว้ที่นี่

เป็นที่น่าสังเกตว่า เนื้อหาของจารึกหลักที่ ๑ ที่สมเด็จพระรามาธิบดีเจ้าเมืองสุโขทัยจะยกเอามาแต่เฉพาะเหตุการณ์ที่มีศิลาจารึก โดยเริ่มต้นที่ “มหาศักราช ๑๒๑๔ ศกปิระวโร พ่อขุนรามคำแหงให้ปลูกไม้ตาลนี้ได้ ๑๔ ปีเข้าจึงให้ช่างถากขุดานหินกลาไม้ตาลนี้ และในวันอุโบสถที่โปรดให้พระเถระผู้ใหญ่สวดธรรมแก่เหล่าอุบาสก หากไม่ใช้วันอุโบสถ พระองค์ก็เสด็จขึ้นประทับบออกว่าราชการ” ข้อความที่ว่า “พ่อขุนรามคำแหง โปรดให้พระเถระผู้ใหญ่สวดธรรมบนแท่นหินนี้” รับประทานคำจารึกของเจ้าฟ้ามอญว่า เมื่อเสด็จสุโขทัยที่วัดสักเกตน์

คิดว่า “ไปบางกอกด้วยกัน จะได้ฟังเทศน์ จำศีล” และอาจจะกันพื้นฐานได้อีกว่า พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า “หากเมื่อพระองค์เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเมื่อใดคงใช้แท่นศิลานี้เป็นบัลลังก์” ซึ่งไม่ได้แสดงให้เป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งเท่านั้น

ระยะเวลาที่พ่อขุนรามคำแหงให้ปลูกต้นตาล และอาจขุดดินนั้นสอดคล้องกับ ๑๔ ปีที่เจ้าฟ้ามงกุฎ ทรงเป็นเจ้าอวราชที่วัดบวรนิเวศ ซึ่งอาจจะเปรียบได้กับพระองค์เสด็จขึ้นประทับเหนือราชบัลลังก์ “ให้ผู้ช่วยถือบ้านถือเมือง” สมเด็จพระปรมลราชปวเรศ ยังทรงประทานข้อเฉลยไว้ท้ายเล่มว่า “ถ้าจะใคร่ทราบกลศันศักราชทั้งปวง ศันศักราชปีมะเอ็งมากกว่า มหาศักราช ๖๒๑” ดังนั้นหากเราจะเปลี่ยนมหาศักราช ๑๒๑๔ อันเป็นปีที่พ่อขุนรามคำแหงปลูกต้นตาลมาเป็นพุทธศักราช โดยการเอา ๖๒๑ มาบวก ก็จะได้ปีพุทธศักราช ๑๘๓๕ ซึ่งถ้าเราอ่านศักราช ๑๘๓๕ เป็นคริสต์ศักราช ก็จะได้ปี ค.ศ. ๑๘๙๔ “คือ ๒ ปีก่อนที่เจ้าฟ้ามงกุฎจะเสด็จไปเป็นเจ้าอวราชวัดบวรนิเวศ และ ๑๔ ปีต่อมาที่เท่ากับปีพุทธศักราช ๑๘๔๙ หรือถ้าอ่านเป็นปีคริสต์ศักราช ก็คือปีคริสต์ศักราช ๑๘๔๙ อันได้แก่ ๒ ปี ก่อนที่พระองค์จะเสด็จขึ้นครองราชย์”

ปีต่อมาที่สมเด็จพระปรมลราชปวเรศ ครีวถึง ได้แก่ศักราช ๑๒๐๕ ปีกุน ซึ่งเราทราบดีแล้วว่าในจารึกหลักที่ ๑ กล่าวถึงศักราช ๑๒๐๘ ปีกุน เพราะฉะนั้นความผิดพลาดนี้ เป็นเจตนาที่จะแสดงให้เห็นความแตกต่างของเวลา ๒ ปี ดังนั้น ถ้าเอา ๒ ปี มาเพิ่มเข้าไปก็จะได้นักปีคริสต์ศักราช ๑๘๙๘ และคริสต์ศักราช ๑๘๙๑ ซึ่งปีคริสต์ศักราช ๑๘๙๘ ก็คือปีที่พระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ซึ่งเป็นปีกุน

เหตุการณ์ต่อมาที่กล่าวถึงในจารึกหลักที่ ๑ คือเหตุการณ์ในปีศักราช ๑๒๐๙ ที่พ่อขุนรามคำแหงให้ขุดเอาพระธาตุดอกให้คนทั้งหลายเห็น แล้วเอาไปฝังลงกลางเมืองศรีวิชัยนาคย์ ปิณีสามารถอุปเป็นปีคริสต์ศักราช ๑๘๓๐ ซึ่งตรงกับปีที่เจ้าฟ้ามงกุฎ โปรดเกล้าฯ ให้ขุด “ศิลาฉิมิต” วัดสมอรายขึ้นมาดู และทรงให้ผูกฉิมิตใหม่พร้อมกับให้พระภิกษุที่วัดสมอรายอุปสมบทใหม่อีกครั้ง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า เป็นการสถาปนาธรรมลูตึกนิกายโดยถูกต้อง

ส่วนปีศักราช ๑๒๐๕ เมื่อพ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์ลายสือไทยนั้น ตรงกับปีที่เจ้าฟ้ามงกุฎ ทรงมีพระราชศรัทธาที่จะนำเอาพระวินัยมอญมาเป็นข้อปฏิบัติในธรรมลูตึกนิกาย และอาจจะทรงเริ่มประดิษฐ์อักษรอริยกะ เพื่อเขียนภาษานาบาลีก็เป็นได้

การเลือกการเปลี่ยนศักราชต่างๆ นั้นแสดงให้เห็นว่า กรมพระยาปวเรศ ทรงต้องการที่จะให้บุคคลในกาลข้างหน้ารับทราบ ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใส่ใจและในการอุปบวกศักราชต่างๆ ที่จะแสดงให้เห็นว่า พระองค์เกี่ยวข้องกับการณ์พิเศษคือการหลักที่ ๑ ดังที่สมเด็จพระปรมลราชปวเรศ ทรงเขียนไว้เป็นอวสานพจน์ของหนังสือกนิหการการประจักษ์

“ศักราชคิดดังนี้	ชอบชนัน
มีดลับชนสามัญ	ห้อยเจ้า
โทธธือว่าเจ้าคัญ	กอลเฮส
แสบชนคัคนก้านก้าง	กล่าวอ้างคนไกล”

ดังนั้น กระผมจึงใคร่เสนอต่อหน้าผู้ที่มีเกียรติว่า ศิลาจารึกหลักที่ ๑ นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชวินิจฉัยขึ้นหลังจากที่ได้เสด็จขึ้นครองราชย์อันได้แก่ ๑๙ ปี หลังจากที่ได้เสด็จไปเป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศ

นอกจากนี้แล้ว ข้อความในจารึกหลักที่ ๑ ยังสื่อให้เห็นอีกด้วยว่า เหตุใดพระองค์จึงทรงพระราชวินิจฉัยจารึกหลักนี้ขึ้นมา มูลเหตุอันเป็นแรงบันดาลพระทัยคงจะได้แก่ การที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยที่จะพระราชวินิจฉัยประวัติของพระมหากษัตริย์ในรูปแบบของประวัติศาสตร์นิพนธ์ โดยใช้พระปรีชาสามารถทางด้านภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศาสนา ดาราศาสตร์และการคำนวณ เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ใกล้เคียงกับอดีตเท่าที่จะทรงทำได้ ประวัติศาสตร์นิพนธ์เช่นนี้ ยังเป็นกุศโลบายที่พระองค์จะนำไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงชนบะระเพณีที่มีมาแต่เดิมไปสู่โลกทัศน์ใหม่ซึ่งรับกับอารยธรรมตะวันตก

จารึกหลักที่ ๑ จึงเป็นการสร้างภูมิหลัง เพื่อเป็นหลักประกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่พระองค์จะทรงกระทำ เพราะความเปลี่ยนแปลงบางประการ เช่น การที่พระองค์จะทรงประดิษฐ์อักษรหรือจะ และอาจจะพระราชประสงค์จะเปลี่ยนอักษรวิธของภาษาไทยให้เขียนทั้งพยัญชนะและสระอยู่ในบรรทัดเดียวกัน เพื่อจะสามารถใช้กับเครื่องพิมพ์ได้สะดวกยิ่งขึ้น

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงบางประการที่พระองค์ทรงเริ่มขึ้น เช่น “เปิดการค้าเสรี” ซึ่งเป็นการล้มเลิกประโยชน์ของเจ้านายและผู้มีบรรดาศักดิ์ที่แต่เดิมใช้ระบบ “การค้าแบบผูกขาด” ก็จะได้เป็นการกระทำผิดไปจากโบราณราชประเพณี แต่กลับเป็นการรักษาโบราณราชประเพณีที่มีมาแต่สมัยสุโขทัยให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป และเป็นการช่วยให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข เช่นการที่พระองค์จะลดค่ารวงปากเรือ (จังกอบ) ให้เหลือวละ ๑,๐๐๐ บาท จากวละ ๑,๕๐๐ บาท ตามที่ถือกันจนมาในสมัยสุโขทัยว่าจึงมีมาแต่โบราณว่า “เจ้าเมืองนเอาจกอบในไพร่” หรือเมื่อพระองค์จะทรงโปรดเกล้าฯ ให้ไพร่ผู้ไม่สามารถจะช่วยเหลือตัวเองได้ให้มาถวายฎีกาแก่พระองค์โดยถือกลองวิณีฉมังก็ มีมาแต่จากกาที่ “ไพร่ฟ้าพาน้ำไปปล้นกระตังถวายฎีกาต่อพ่อขุนรามคำแหง”

พระองค์ยังต้องการที่จะปรับปรุงพระราชพิธีสำหรับบ้านเมือง เช่น ให้ถือน้ำพระพิพัฒน์สัปดาห์ที่อุปสมบทพระศรีวิดินศาสดาราม และพระองค์เองก็เสวยน้ำพระพิพัฒน์สัปดาห์ด้วย ก็แสดงให้เห็นในข้อความที่ว่า “ให้ฝูงห้วยลูกเจ้าลูกขุน ถือบ้านถือเมือง”

นอกจากนั้น พระองค์ก็ยังทรงให้ความสำคัญของเทพารักษ์ผู้พิทักษ์รักษาบ้านเมือง เช่น การนับถือพระพุทธรูปของสุโขทัยและพระสยามเทวาธิราช ซึ่งทรงสถาปนาขึ้นเพื่อพิทักษ์รักษากรุงสุโขทัยในลักษณะเดียวกัน และเมื่อพระองค์โปรดเกล้าฯ อนุญาตให้ราษฎรมาเฝ้าชมพระบารมีในการเสด็จพระราชดำเนินต่างๆ ก็ได้มีมาแล้วในจารึกหลักที่ ๑ ที่กล่าวว่าชาวเมืองสุโขทัยมาดูพ่อขุนรามแห่งท่านเถาเทียนแสงไฟ ทั้งหมดนี้ปรากฏอยู่ในประกาศของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ศิลาจารึกหลักนี้ จึงเปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญ ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เป็นแนวทางในการบริหารแผ่นดิน เพื่อให้บ้านเมืองเจริญตามอารยธรรมตะวันตก เพื่อให้เป็นที่นับถือของฝรั่ง จึงอาจกล่าวได้ว่า พระองค์ทรงใช้พระปรีชาสามารถในทางปัญญาที่ได้นำกรุงสุโขทัยให้พ้นจากภัยพิบัติได้ กระฉ่อนัญญูพระดำริของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีที่ทรงตรัสไว้ว่า “แต่บ้านนาใดอยู่ที่นี่ ผู้วิริยะคุณของบุคคลระหม่อมมีน้อยตัวลงทุกที”

ข้าพเจ้าขอชื่นชมคุณพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

หม่อมราชวงศ์พัฒนไชย ไชยันต์

ขอบคุณครับ ดอกเตอร์พิริธ ลำดับต่อไปให้ทางฝ่ายดอกเตอร์ประเสริฐกับ หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒน์ นั้นก็มีเวลา ๒๐ นาที เท่ากันและก็ได้ตกลงกันไว้ว่า ท่านศาสตราจารย์ดอกเตอร์ประเสริฐท่านจะขอเป็นผู้เริ่มก่อน เสร็จแล้วท่านก็จะโอนลูกไปที่หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒน์ภายหลัง

ศาสตราจารย์ดอกเตอร์ประเสริฐ ณ นคร

ผมก็ว่าจะไม่พูดแล้วนะครับ แต่บังเอิญเรื่องที่ดอกเตอร์พิริธ ได้กล่าวถึงความบังเอิญต่างๆ ที่รัชกาลที่ ๙ ปิยะธำราชย์ ปิยะโรโปตรงกับจารึกหลักที่ ๑ ทั้งหมด ผมก็เลยนึกถึงว่า มนุษย์ใดในโลกจะทำได้นอกจากดอกเตอร์พิริธะคนเดียวที่สามารถจะนับว่า ทำให้เกิดความบังเอิญต่างๆ ตัวเลขไปคล้องจองกันหมด เพราะฉะนั้นผมก็จะพูดถึงแต่ความบังเอิญที่เป็นไปได้อีกหลายอย่าง อย่างหนึ่งชื่อของดอกเตอร์พิริธะที่ชายเส้นตรง ๒ นั้นครับ เขียนข้างหน้าว่า ศาสตราจารย์ แต่ว่าลด “ส” ไปตัวหนึ่ง “ศาสตรา” ก็แปลว่า “อาวุธ” หรือ “พระแสง” ฉะนั้นรองศาสตราจารย์ก็คือ อาจารย์แสง มนวิฑูร คนที่ ๒ นั้นเอง นี่ก็ความบังเอิญนะครับ ผมจะตอบเพียงเท่านี้ครับ คุณศุภวัฒน์ก็คงไม่ถากจะตอบอะไรเพราะยังงั้นแหละ เหนื่อยใจ แต่ว่าผมขอรับรองว่า ขอให้ยืนยันหน่อยว่าเรื่องจารึกหลักที่ ๑ นำออกมาจากสุโขทัยปรากฏอยู่ในหนังสือวิริยญาณ เมื่อปี ๒๔๖๙ เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

หม่อมราชวงศ์ศุภสวัสดิ์ เกษมศรี

ผมก็ขึ้นชั้นไว้ ณ ที่นี้เลย ว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวร พระองค์นั้น ได้บันทึกไว้แน่ชัดว่า “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครึ่งยังทรงผนวช เสด็จขึ้น ไปประพาส ณ หัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้รับเสด็จมาถึง ๒ แห่ง ลงมายังกรุงเทพฯ” ถ้าไม่เชื่อ หมายความว่าสมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นั้นทรงนำความไม่จริงมาเขียน ใครจะเชื่อ คุณพิริยะฯ ผมก็ไม่ทราบ ในระหว่างคุณพิริยะฯ กับสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ผมไม่เห็นใจ

ในเรื่อง “อภินิทนาการประจักษ์” ซึ่งผมอ้างมาแล้ว แต่จะอ้างไว้อีกที่ว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นั้น ครั้นขึ้นในเรื่องนี้ว่า “เห็นศิลาที่ว่ามาข้างต้นนั้น มีความระบุในเสาศิลา ที่มาแต่เมืองสุโขทัย” คือท่านหมายความว่าท่านมีศิลาบรรณานุกรมหรือความเป็นเรื่องอยู่ในเสาศิลา ที่มาจากสุโขทัย ผมจึงยืนยันได้แน่นอนว่า เมื่อจารึกนี้ได้ทำออกมาในปี พ.ศ. ๒๓๙๖ แล้ว ปัญหาที่เราจะมากล่าวอ้างว่าปลอมมันเป็นไปได้หรือครับ ถ้าอย่างนั้นจะต้องกล่าวอ้างอะไร ต่อเมื่อจะไปไปอีกทีหนึ่งของสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศ์เจ้าเมืองสุโขทัย ถ้าเราไม่เชื่อเสียอย่างเดียว แต่ในแวดวงวิชาการแล้วผมคิดว่า คนที่เคารพหลักฐาน เคารพการรายงานของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ซึ่งพูดมาอย่างนี้โดยชัดเจน พระประวัติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าพระองค์นี้ก็ได้ คล่องแคล่องอะไรเลย ยิ่งทรงรับเป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศสืบต่อมาจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉะนั้นผมฝากไว้เท่านี้ อย่างอื่นผมคงจะตอบอะไรไม่ได้ ใครจะพิสูจน์ ไปไปถึงไหนต่อไหน อะไรนั้น กระผมรับรู้ไม่ได้หรือต้องเอาหลักฐานมาว่ากัน ถ้าเชื่อว่าพบ และเอาจารึกออกมาอย่างนี้เรื่องการปลอมภายหลัง พ.ศ. ๒๓๙๖ นั้น มันมีไม่สิ้นตัวของมันเอง อยู่แล้ว ถ้าปลอมจารึกต้องปลอมก่อนหน้านั้น ก่อนพบพระศรีฯ ฉะนั้นเรื่องเวลาที่เอามาอ้างของคุณพิริยะฯ กับผมมันมันคนละมิติเสียแล้วพูดกันไปก็ไม่รู้เรื่อง

อีกอย่างหนึ่งผมอยากจะพูดไว้สักนิดหนึ่ง เป็นข้อสุดท้าย การที่คุณพิริยะฯ ชอบพูดว่า ผู้แต่งนางพามา คือ ผู้แต่งจารึกหลักที่ ๑ ในทัศนะของผม ผมเห็นว่าพูดอย่างนี้มันเกินเลย นักวรรณคดีใครๆ ต้องรู้ว่ารัชกาลที่ ๓ นั้นทรงแต่งอยู่ด้วย ถ้าอย่างนี้หมายความว่ายังไง จะเป็นพระองค์ใดเล่า ผมว่าดีมีดีคุณพิริยะฯ อาจจะรวมรัชกาลที่ ๓ เข้าไปด้วยพระศรีฯ ไม่ใช่แค่ รัชกาลที่ ๔ เท่านั้น พงศาวดารเหนือก็บอกว่าแต่งแทรกและเป็นคนเดียวกับอีกนั้นแหละ พงศาวดารเหนือ รัชกาลที่ ๒ ทรงนำขึ้นทูลเกล้าฯ รัชกาลที่ ๑ เอง แล้วจะพูดยังได้พระศรีฯ ผมว่ามันจะโหดเหี้ยม เอะอะเหวี่ยงกันไปใหญ่แล้ว ดีไม่ได้กระพไปชิงรัชกาลที่ ๒ ด้วยพระศรีฯ เพราะ มันกว้างเหลือเกินเจาะจงไม่ได้เอาเอกสารเกี่ยวข้องคนสำคัญมาพูดประหลาดๆ เรื่องนางพามา ใครๆ ก็ต้องรู้ ในคำนำบอกแล้วว่า คนที่เชื่อถือมาก คือสมเด็จพระจอมเกล้าฯ หนึ่ง และสอง กรมหลวงวงศาธิราชสนิท นักปราชญ์ใหญ่ในเวลานั้นท่านกรมหลวงวงศาฯ คือใคร เป็นต้น สกุลไหน กล่าวหาเอะอะอะไร ผมไม่ชอบหรือครับ ไปพูดเรื่องแอบแต่งแทรกจินตตามณี เห็นอยู่

แม้ว่าใครเป็นคนแต่งจินตนาการให้พ่อขุนรามคำแหงมหาราชที่ ๓ กับที่ ๔ ท่านกรมหลวงวศาธิราชสนธิพราหมณ์ใหญ่อีกนั้นแหละ และเวลาท่านจะต้องออกหาหนังสืออื่นเข้ามาเรื่องกันเป็นลำดับอย่างคนโบราณ แล้วถ้าเราพูดอะไรมีข้ออะไรที่ขัดแย้งเร็ว แบบนี้ สำหรับความเห็นของผม อาจจะพูดทั้งไว้ที่นี้ว่าควรจะมีพระราชนิพนธ์ไว้ เพราะถ้าพูดว่ารัชกาลที่ ๔ ท่านคงต้องกล่าวพูดว่ารัชกาลที่ ๒ ก็น่าจะเกี่ยวด้วยครับ เพราะว่าเกี่ยวข้องกับพงศาวดารเหนือเป็นคนพูดเองในรัชกาลที่ ๑ ปกติแล้วคนธรรมดาต้องคิดว่า ใครจะกล่าวอะไรไปสอดแทรกในอุดมบูรณาธาตุอิทธิราชย์ ทำได้ยังไงครับ มันเป็นไปได้ทั้งนั้นแหละ

ฉะนั้น หลักฐานของคุณพิริยะ ที่เอามาอ้างอิง ส่วนเป็นหลักฐานที่ย่อนแอในวงการศึกษาการหนังสือ พงศาวดารเหนือเลย ทำให้การขุดค้นเก่าแก่ อะไรต่อมิอะไร นิยายต่างๆ ที่เขายืนยันกันนั้นในราชสำนักเพื่อความบันเทิง ก็อาจมาต้องเป็นข้อหลักสำหรับวินิจฉัย และใช้หักล้างจารึกหลักที่ ๑ ผมเห็นว่าอย่างนี้ไม่ถูกต้องในทางหลักวิชาทั้งนั้นเลย ผมขอพูดทั้งท้ายไว้ท่าน

หม่อมราชวงศ์พัฒนไชย ไชยันต์

ขอขอบคุณคุณสุภวัณณย์ นอกจากท่านผู้ถือถ้อยคำที่ ๓ ท่านนี้แล้ว กระผมมีความยินดีที่จะเรียนให้ท่านผู้ฟังทราบว่า เรายังมีนักวิชาการอยู่กับเราอีก ๔ ท่าน ซึ่งได้กรุณาแสดงความจำนงค์ไว้ที่จะออกความเห็นในเรื่องนี้ และท่านแรกกระผมก็ขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล ทรงอภิปรายความเห็น ๑๐ นาที กระผม

ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัททิศ ดิศกุล

ขอประทานกราบขอบพระบาทที่ข้าพระพุทธเจ้าจะกล่าวต่อไปนี้ส่วนใหญ่จะไม่เกี่ยวกับศิลาจารึกหลักที่ ๑ เพราะเชื่อว่าท่านทั้งหลายคงจะเอื้อมกันเต็มทนแล้ว แต่จะพูดถึงหนังสือของดอกเตอร์พิริยะ เล่มแดงนี้ ซึ่งก็พอไทย ที่จะมากล่าวนี้จะมากล่าวคัดค้านในบางเรื่อง ก็ขอให้ดอกเตอร์พิริยะถือว่าเป็นการช่วยเหลือประชาชนหนังสือให้กันแล้วกันนะครับ

คือว่า ผมได้ค้นเอาไว้ในหน้าต่างๆ นะครับ หน้าแรกก็อยากจะพูดถึงก็คือหน้า ๑๔ คือผมก็ยินดีที่ว่า ดอกเตอร์พิริยะเมื่อพูดถึงพระอัฐราชที่วัดสะพานหินแล้ว ได้บอกไว้ด้วยว่า ซึ่งพอที่จะกล่าวได้ว่า พระอัฐราชของพ่อขุนรามคำแหง มีชื่อพระอัฐราชที่วัดสะพานหินนี้ หรือถ้าเป็นพระอัฐราชของพ่อขุนรามคำแหง ก็ต้องเป็นองค์ที่ซ่อมแซมขึ้นใหม่ภายหลังประโยชน์เห็นสมควรแล้วสำคัญมาก แต่ดอกเตอร์พิริยะในหนังสือเล่มนี้ มีได้นำมาใช้เลย คือไม่ได้เคยคิดเลยว่าพระพุทธูปที่ท่านบอกว่าไม่กล่าวถึงในสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้นอาจจะมาซ่อมขึ้นมาภายหลังได้ อาจจะเป็นอย่างสุโขทัยก็ได้ สมัยอยุธยาก็ได้ แต่ดอกเตอร์พิริยะมิได้นำมาใช้เลยครับ

คราวนี้ต่อมาถึงศิลาจารึกหลักที่ ๒ คือ “วัดศรีชุม” ที่ดอกเตอร์พิริยะบอกว่าพระยาธโนธรรพการ คนไปถามท่านตอนอายุ ๘๕ แล้ว อาจจะหลงไปก็ได้ คือคำกล่าวเช่นนี้ หากฟังถึงสมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพด้วย ซึ่งผมจำต้องมากำไว้ในที่นี้ เพราะเหตุว่าใน “ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑” ซึ่งศาสตราจารย์เชลล์ กล่าวถึงเรื่องนี้ สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเป็นผู้เขียนคำนำให้ เพราะฉะนั้นก็หมายความว่า ท่านจะต้องทรงอ่านข้อความที่ศาสตราจารย์เชลล์เขียน และทรงเห็นว่าถูกต้อง จึงทรงยอมรับและเรียบ สมมติเห็นว่า การที่ไปพูดว่าว่า ท่านอายุท่านนั้นเท่านี้ก็หลงเสียแล้วครับ ผมขอชี้แจงว่าครับ สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพนั้น เมื่อสิ้นพระชนม์ พระชนม์ได้ ๘๑ ไม่เคยหลงเลย สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จกลับจากบิโนอายุ ๘๐ แล้ว เมื่ออยู่บิโนทรงเขียนเรื่องนิทานโบราณคดีจากความรู้จำ และเมื่อกลับมาแล้วผมก็อยู่ที่นั่น ท่านเคยเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยถึง ๒๓ ปี มีเจ้าเมืองต่างๆ มาเฝ้า ท่านถามได้ถูกหมดเลยว่าย่านไหนเป็นยังไรบ้าง ตำบลไหนเป็นยังไรบ้าง เสร็จชื่อได้ถูกหมดจนกระทั่งเจ้าเมืองเหล่านั้นถึงมาพูดว่า โยโย่ สมเด็จพระ ท่านไม่ความจำท่านจึงได้คืออย่างนี้

ผมขอโทษนิดเดียวครับ ความจริงก็ไม่ได้ตั้งใจ แต่พูดแล้วก็ขอคิดทบทวนหน่อย คือว่าเสียสายที่ดอกเตอร์พิริยะ เป็นเด็กสมัยใหม่จึงไม่อาจทราบได้ว่า คนโบราณนั้นความจำเขาดีแค่ไหน ถ้าเมื่อเป็นปู่ของดอกเตอร์พิริยะ คือพระยาประเสริฐสุกิจ (เพิ่ม ไกรฤกษ์) จะทราบได้มีอันนี้ผมขอความกรุณาท่านทั้งหลาย อย่าคิดว่าผมจ้องจับไปกล่าวถึงบรรพบุรุษของดอกเตอร์พิริยะ แต่ที่สามารถกล่าวได้เช่นนี้ เพราะผมรู้จักกับเจ้าคุณประเสริฐดี และทราบตัวว่าเจ้าคุณประเสริฐนั้นเชื่อถือใคร่ใคร่สมเด็จพระ กรมพระยาดำรงฯ จึงสามารถกล่าวได้เช่นครับ

ทีนี้ก็มีอีกข้อหนึ่ง อันนี้ผมไม่ทราบแน่ชัดว่า ถ้าไปดูหน้า ๒๖ ในหนังสือ ผมขอให้ท่านดอกเตอร์ประเสริฐช่วยดูด้วย คือว่า เรื่องนี้ผมเข้าใจว่า ในจารึกธำมณีนี “โคขานนิยะชาตค” แต่ว่าดอกเตอร์พิริยะพิมพ์ธำมณีนีว่า “โพขานนิยะชาตค” ฉะนั้นไถกันแน่ครับ (โคขาน) อันนี้ก็เป็นเครื่องพิสูจน์ว่าดอกเตอร์พิริยะทราบเรื่องจารึกหลักไหนครับ

ต่อไปถึงเรื่อง “เทวรูปพระอิศวร” ไม่ทราบที่ท่านผู้ดำเนินการอภิปรายจะอนุญาตให้ผมพูดต่อไปหรือเปล่า เทวรูปพระอิศวรนี้ผมครับ ดอกเตอร์พิริยะเขียนในที่ว่าได้ไปถึงธอร์มัน อันนี้ผมต้องขอประทานโทษผมมองทางมานิจ ชุมสายไม่ทราบว่าเป็นอยู่ที่ใดด้วยหรือเปล่า รวมทั้งดอกเตอร์สุเมธ ชุมสาย ซึ่งเป็นบุตรของท่านด้วย ดอกเตอร์พิริยะไปได้มาจากหนังสือของท่านมองทางมานิจ ซึ่งผมมองทางมานิจไปเข้าใจเอาเองว่า เทวรูปพระอิศวรที่เมืองกำแพงเพชรนั้น ได้ไปถึงธอร์มัน แต่ความจริงไม่ได้ไปหาขอครับอยู่แค่กรุงเทพฯ นี่เอง ผมอยากที่จะอ่านเจตนาของพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ จะอ่านเพียงวรรคเดียวครับ

"LES GARÇONS DE MUSEUM, PARIS MAY 16, 1884 DEAR DR. LINDAO, YOU WILL RECOLLECT HAVING HAD AN INTERVIEW WITH MR. VERNEY ON THE SUBJECT OF A STATUE FOUND IN THE NORTH OF SIAM BY HEIR J.E. RUSSMAN, SURVEYOR OF THE IMPERIAL ETHNOLOGICAL MUSEUM OF BERLIN. THE REMOVER OF WHICH WAS OBJECTED TO BY MY GOVERNMENT AND CONCERNING WHICH I ALSO HAD AN INTERVIEW WITH PROFESSOR SEBASTIAN WHEN I WAS IN BERLIN. I'M NOW VERY GLAD TO LEARN FROM MY GOVERNMENT THAT THE PARTS OF THE SAID STATUE WHICH WERE REMOVED BY HEIR RUSSMAN HAVE (PRESUMABLY IN ACCORDANCE WITH INSTRUCTIONS RECEIVED FROM THE GERMAN GOVERNMENT) BEEN RESTORED TO THE GOVERNMENT OF SIAM BY THE GERMAN CONSUL AT BANGKOK."

เราดูในนี้ ผมขอจำได้ว่า "THE PARTS OF THE SAID STATUE" แล้วก็ได้รับคืนจากกงสุลเยอรมันที่กรุงเทพฯ มีได้กล่าวเลขว่าส่งกลับมาจากที่กรุง BERLIN ผมบอกได้ว่าได้ THE PARTS นี้มันคืออะไร คือ ๓ ส่วน พระศอก พระกร ๒ ข้าง คราวนี้ไปพูดหนังสือจดหมายเหตุพระราชกิจจาวันสมัยรัชกาลที่ ๕ อันนี้ ต้องขอบคุณหม่อมมาสดงศักดิวิชย์ที่บอกให้ผมไปค้นพระคัมภีร์ ภาที่ ๑๖ พิมพ์ในงานศพเจ้าพระยาอภัยราชามาหาญพิริยวราทร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ กว่า (๒๔๗๒ หรือโน้) ผมบอกไว้อย่างนี้ (อีกฉบับหนึ่งอยู่ในนั้นพระคัมภีร์) ว่า "แต่ก่อนได้พูดให้สืบเรื่องเทวรูปเมืองกำแพงเพชรซึ่งได้ RUSSMAN ไปที่กงสุลเยอรมันขอ จะได้มีไปหรือไม่ได้มีกำหนดนานมาแล้วได้มีได้ คราวนี้กงสุลบอกมาว่า ได้ RUSSMAN ไปขอเอาเศียรและกรองมาแล้วส่งกลับคืนไว้ และมีสเตอร์แมคคาร์ที ได้พูดว่าศาลไม่ฟ้องบ้านเจ้าเมืองนักว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ การเรื่องนี้ไม่รู้ว่าจะตอบเขา ตามก็ไม่บอก ขออย่าลักลักก็ไม่บอกให้รู้ ให้ทรงได้ส่วนให้ได้ความ" นี่อย่างน้อยก็เป็นสิ่งที่รัชกาลที่ ๕ ทรงบอกให้ราชเลขาการจดหรืออาจจะทรงพระราชทานพระเยอก็ได้

ต่อมาอีก ๑ ปี ในจดหมายเหตุพระราชกิจจาวัน เรื่องเดียวกันนี้บอกว่าฉบับหนึ่งบอกพระอินทรนันทนแสง ปลัดเมืองกำแพงเพชรว่า "หลวงอนุรักษภูเบศร์รับรับสั่งกรมหมื่นพิชิตมไหณสั่งมาว่าให้ส่งเทวรูปใหญ่สำหรับเมืองกำแพงเพชรและแผ่นศิลาจารึกลงมากรุงเทพฯ นั้นได้ส่งลงมาแล้ว ไปรดเกล้าฯ ให้ส่งเทวรูปนี้ไปที่วังพระองค์ประติษฐ์ ด้วยพระเศียรและพระหัตถ์นั้น MR. RUSSMAN ขึ้นไปลักตัดเอาลงมา กงสุลเยอรมันดูแลก็โทษมาก จึงโปรดให้กรมหมื่นเทววงศ์ไปรับเอากลับมายัง ศักรนี้จึงโปรดให้พระองค์ประติษฐ์ซ่อมเหมือนเดิม" เพราะฉะนั้นแสดงว่าที่พระเศียรและพระกร ๒ ข้างไม่เคยได้ไปเมืองเยอรมัน พระองค์ก็ไม่ได้ไป และพระองค์เจ้าประติษฐ์วรากรซึ่งเป็นช่างสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้อามาต่อเจ้า

อันนี้มีสำคัญอีกอันหนึ่งที่บอกว่า “ให้ส่งเทวรูปใหญ่สำหรับเมืองกำแพงเพชร และ แผ่นศิลาจารึกลงมากรุงเทพฯ นั้น ได้ส่งลงมาแล้ว” แผ่นศิลาจารึกจะเป็นแผ่นอะไรครับจาก กำแพงเพชร นอกจากแผ่นดินศิลาจารึกหลักที่ ๓ นะครับ คราวนี้ดอกเตอร์พิริยะ ก็ไม่เชื่ออีก ดอกเตอร์พิริยะบอกว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชฯ รับสั่งว่า “ฐานที่ตั้งศิลาจารึกแผ่นนั้นยังอยู่ที่ มุขเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์เป็นศิลาแลงแห่งใหญ่เจ้ายะกลาง เป็นช่องเฉพาะฝังโคนศิลาจารึก พิศระห์หลุมช่องพอได้กับขนาดศิลาจารึก” ดอกเตอร์พิริยะก็ไม่เชื่อ ดอกเตอร์พิริยะบอกว่าเจ้า อาราสเจ้าพระนาที่วัดนั้นเป็นเวลาถึง ๙๐ ปีเศษ อาจจะหลงแล้วก็ได้ คือคนแก่หลงง่ายสำหรับ ดอกเตอร์พิริยะครับ เพราะฉะนั้นฉันนี้จะครับผมเข้าใจว่า ฐานที่ตั้งศิลาจารึก ศิลาจารึกหลักที่ ๓ นั้นกว้าง ๖ ซม. ตามในหนังสือดอกเตอร์พิริยะเอง เพราะฉะนั้นเนื้อของศิลาจารึกคงจะแคบ และยาว สำหรับฝังศิลาจารึกลงไปเท่านั้น แต่ว่าฐานพระพุทธรูปไม่เหมือนกับเทวรูปครับ ฐาน พระพุทธรูปจะต้องเป็นสี่เหลี่ยม หรือเป็นขนาดใหญ่มากกว่าฐานศิลาจารึกมาก เรื่องนี้ผมว่าน่าจะ เชื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดโชฯ มากกว่าดอกเตอร์พิริยะนะครับ

เรื่องอื่นต่อไปนะครับ คืออยากจะพูดถึงเรื่องประวัติศาสตร์คือปะ คือชื่อไหนดอกเตอร์ พิริยะหาหน่อยหนึ่ง คือมีท่านหนึ่งซึ่งดอกเตอร์พิริยะรู้จักดีกว่าผม แล้วก็ได้ปริศนาจากทางด้าน ศิลาจารึก ผมก็ได้ไปชวนให้มาฟังในวันนี้ ท่านผู้นั้นบอกว่าไม่มาหรอกวันนี้ ซึ่งก็จริงมาฟัง เพราะว่าในหนังสือดอกเตอร์พิริยะบอกว่า “จารึกของพ่อขุนรามคำแหง การวิเคราะห์เชิง ประวัติศาสตร์คือปะ” เปิดดูไม่เห็นมีประวัติศาสตร์คือปะสักอย่าง มีแต่เรื่องภาษาศาสตร์ เพราะฉะนั้นถ้าเป็นวิชาอาณัติพจน์ ก็ให้คะแนน ๐ ไปแล้ว เพราะเนื้อหาข้อเขียนเรื่องมันไม่ตรงกัน ท่านว่า อย่างนั้น บุคคลผู้นั้นก็เลยไม่มาวันนี้นะครับ

ทีนี้สำหรับทางด้านประวัติศาสตร์คือปะนะครับ ผมมีความเห็นว่าดอกเตอร์พิริยะใน หนังสือเล่มนี้ก็พูดน้อย แต่พูดเสมอว่า “พระพุทธรูปสมัยพ่อขุนรามคำแหง จะต้องเป็นศิลปะ อยู่ของรุ่นที่ ๑” เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่าอยู่ในสมัยเดียวกับพ่อขุนรามคำแหง แต่ดอกเตอร์พิริยะ คำนี้ตั้งแต่เวลาไม่ได้คำนี้ถึงสถานที่เลข ศิลปะอยู่ของเจริญขึ้นทางภาคกลางของประเทศไทย เป็นการผสมกันระหว่างศิลปะทวารวดีกับเขมร หรือ ลพบุรี หรือชอมก๊วยแล้วแต่ แต่ว่าศิลปะ อยู่หรืออยู่ทางเหนือแล้วก็อีกอย่างเราอย่าลืมว่า สมัยอยู่อยุธยาตอนต้นนั้นคือปะอยู่ของก็ยังไม่อยู่ เพราะเราได้ค้นพบศิลปะอยู่ของรุ่นที่ ๓ มาตั้งแต่ ๓๐๐ ๓๐๐ ๓๐๐ องค์ในกรุงพระปรางค์วัดราชบูรณะ ซึ่ง เจ้าสามพระยาทรงสร้าง พ่อขุนพระร่วงซึ่งเป็นกษัตริย์อยุธยาองค์ที่ ๒ หรือ ๓ ก็ได้ดูหรือ เพราะ ฉะนั้นพระพุทธรูปอยู่ของอาจจะเห็นไปตอนนั้นก็ได้ และที่ดูหรือที่เราไม่ได้ค้นพบมากนักนะครับ เพราะฉะนั้นผมเห็นว่า การที่จะไปยืนยันว่าพระพุทธรูปสมัยพ่อขุนรามคำแหง ต้องเป็นอยู่ของ รุ่นที่ ๑ นั้น ยังมีหลักฐานไม่เพียงพอหรือมีฉะนั้นดอกเตอร์พิริยะก็ต้องอธิบายเพิ่มเติมว่า พระพุทธรูปสมัยพ่อขุนรามคำแหงเป็นอยู่ของหน้าสี่เหลี่ยม มีโพธิ์เศก แล้วทำมาพอถึงสมัย

พระเจ้าลิไท เราไม่พูดถึงเธอโหดะ ก็ยังเปลี่ยนเป็นหน้ารูปไข่ คิ้วโก่ง อมยิ้มได้ มันมีวิวัฒนาการ
ถึงไหนถึงได้เปลี่ยนไปได้อย่างนั้น ซึ่งตรงกันข้าม มันได้รับอิทธิพลมาจากไหน ดอกเตอร์
พิริยะต้องอธิบายให้ได้ว่าทำไมจึงเปลี่ยน กลับหัวเป็นท้ายได้ถึงเพียงนั้น อันนั้นะครับทางด้าน
ประวัติศาสตร์ศิลปะ

อีกอันหนึ่งผมขอพูดเป็นอันสุดท้ายก็แล้วกัน ความจริงค้นไ้มากกว่านี้ แต่จะไปกินเวลา
ท่านอื่น อันนี้ผมอาจจะผิดนะครับ แต่ว่าอยากทราบว่าในรูปพระศรีศากยมุนีในวิหาร
วัดสุทัศน์นี้ ดอกเตอร์พิริยะบอกว่า รัชกาลที่ ๑ โปรดให้หล่อพระเศียรพระหัตถ์ใหม่ และให้ปี
พุทธศักราชด้วย เรื่องนี้ผมค้นไม่พบในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์
แต่ถ้าไปปรากฏในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๒ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ว่า รัชกาลที่ ๒
โปรดให้ (อันนี้ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงฯ คงจะไม่ทรงเชื่อจึงคัดออก) ว่าพระเศียรเดิมเล็กไป
เพราะฉะนั้นให้เดิมให้ใหญ่ขึ้น แต่ไว้เดิมสัมฤทธิ์นี้ก็แปลกไม่รู้อะไรจะเดิมยังไร เว้นแต่จะหล่อใหม่
ทั้งอัน และเอาไปใส่แล้วก็ได้ให้เปลี่ยนพระหัตถ์ เพราะของเดิมนี้พระหัตถ์ก็ไม่เท่ากัน สมัย
รัตนโกสินทร์นิยมผิวพระหัตถ์เท่ากัน จึงได้เปลี่ยนให้ผิวพระหัตถ์เท่ากัน แต่ว่าอันนี้ผมว่า ยัง
อาจจะพิสูจน์ได้ ถ้าหากเราไปดูที่องค์พระนะครับ ว่ามีรอยต่อที่พระศอก หรือรอยต่อที่พระหัตถ์
หรือเปล่า ซึ่งก็เป็นความจริง ก็ขอพูดเพียงเท่านี้ละครับ ผมไม่รู้ดอกเตอร์พิริยะจะตอบหรือเปล่า

หม่อมราชวงศ์พัฒนาไชย ไชยันต์

เชิญดอกเตอร์พิริยะ ตอบซึ่งแจ้งอีกครั้งหนึ่งครับ

ดอกเตอร์พิริยะ ไกรฤกษ์

สำหรับวิวัฒนาการของพระพุทธรูปนั้น ดอยหนึ่งสื่อเล่มใหม่ก็แล้วกันนะครับ ส่วนการ
ที่เศียรพระศรีศากยมุนีได้รับการเปลี่ยนแปลงนั้น ปรากฏอยู่ในหมายเหตุสังสมัยรัชกาลที่ ๑ ครับ

หม่อมราชวงศ์พัฒนาไชย ไชยันต์

ขอบคุณครับ ต่อไปนักวิชาการอีกท่านหนึ่ง ท่านได้แสดงความจำนงไว้ คือ ดอกเตอร์วินัย
พนธ์ศรีเพียร แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร เชิญครับอาจารย์วินัย

ดอกเตอร์วินัย พงษ์ศรีเพียร*

ท่านผู้มีเกียรติครับ ความจริงผมตั้งใจมาฟังการอภิปรายในวันนี้เสียมากกว่า แต่ความ
ที่เป็นครูประวัติศาสตร์ จำเป็นต้องตอบคำถามนักศึกษา ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาบิหนึ่งนี้

* ปรับปรุงแก้ไขคำอธิปราชัย เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๔๗

นักศึกษาปริญญาโท นักศึกษาปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ผมสอนอยู่ มักจะถามว่าผมเห็นว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ นั้น ปลอมตามที่ดอกเตอร์พิริยะได้เสนอไว้หรือไม่ ความที่สอนวิชา HISTORICAL RESEARCH และวิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ ก็ย่อมสนใจเรื่องนี้เป็นพิเศษ และอยากมองด้านหลักฐานเสียก่อน ผมเห็นออกเห็นใจดอกเตอร์พิริยะในวันนั้นก็เพราะว่า ท่านมาเจอนักวิชาการรุ่น HEAVYWEIGHT ก็คงจะลำบากหน่อยครับ พยายามเอาใจช่วย อากจะเรียนให้กับท่านผู้มีเกียรติทราบ ว่า ผมเองนั้นชื่นชมดอกเตอร์พิริยะ เพราะว่าท่านทำให้ตัวผมเองและนักวิชาการหลายๆ ท่าน ต้องกลับไปอ่านตำราเก่าใหม่หมด แต่ว่าความเห็นอกเห็นใจมีกันเพียงแค่นั้นแหละครับ

ในเบื้องต้นผมคิดว่าสิ่งแรกที่เราจะต้องดูก็คือว่า จะมีหลักฐานอะไรที่แน่ชัดหรือเปล่า ที่จะบอกในทางใดทางหนึ่งว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปลอมจารึกหลักนี้ขึ้น ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่สุดสำหรับในเรื่องนี้ก็คือ ในตัวอักษร RUBBING หรือว่า สำเนาจริงของศิลาจารึกหลักที่ ๑ ที่พระราชทานเซอร์จอห์น บาวริง และเซอร์จอห์น บาวริงได้ตีพิมพ์ในหนังสือของท่านชื่อ "THE KINGDOM AND PEOPLE OF SIAM VOLUME 1" หน้า ๒๗๘-๒๗๙ ในนั้นมีการพระราชหัตถเลขาเป็นภาษาอังกฤษตรงชื่อ "พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช" ในที่นั้นทรงเล่าตลอดเป็นภาษาอังกฤษในแบบคำขวัญอักษรตามจริงไม่ใช่ตามเสียงอ่านได้ความว่า "สุริยทราทิตย" ถ้าหากว่าพระองค์เป็นผู้ปลอมหลักฐานขึ้นนี้ ก็อาจจะเขียนให้มันถูกๆ ไม่มีเหตุผลอันใดที่จะไปบอกว่าพระองค์ท่านปลอมแล้วกลับอ่านผิด

ข้อที่ ๒ ในพระราชหัตถเลขาที่มีไปยั้ง เซอร์จอห์น บาวริง ได้อ้างถึงการประดิษฐ์อักษรไทย ในนั้นบอกว่า เป็นปี ASTRONOMICAL ERA หรือว่าเป็นศักราชไทย ๑๒๐๖ ตรงกับคริสต์ศักราช ๑๒๔๔ อันนี้ก็เข้าใจว่าผิดเหมือนกัน เพราะว่า ในตัวจารึกเองเขียนไว้ว่า ๑๒๐๕ คค คลาดเคลื่อนไป ๑ ปี แสดงว่าทรงอ่านผิด ถ้าหากว่าพระองค์ท่านปลอมเองแล้ว ก็ไม่น่าที่จะอ่านผิด แค่นี้เองเดียวกันในตัวพระราชหัตถเลขาเอง ที่ตีพิมพ์ไว้ในท้ายหนังสือภาคผนวกนั้น กลับทรงเขียนไปเองว่าเป็นปี ๑๒๔๔ แสดงว่าการอ่านครั้งนั้นยังไม่รู้จะแน่นอนนัก แล้วก็คิดว่า "ตอนนี้อย่าแปลเป็นภาษาอังกฤษไม่เสร็จ ถ้าเสร็จเมื่อไหร่จะส่งมาให้" เข้าใจว่าคงจะแปลลำบาก และคงจะอ่านเข้าใจได้ไม่มากนัก แต่ถ้าหากเข้าใจเอง ทำปลอมเอง มันก็ไม่ควรที่จะเข้าใจผิด เขียนผิด นี่คือประเด็นที่ ๑

สำหรับการอภิปรายเท่าที่ผ่านมา ผมสังเกตดูเห็นว่า เป็นการอภิปรายในประเด็นย่อย ผมเองต้องเรียนให้คนที่ประชุมทราบ ว่า ตัวเองไม่ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แค่ของดอกเตอร์พิริยะ เพราะเห็นว่าข้างหน้าปกตัว "๘" ไปยังใจไม่ทราบ ขนาดปลอมของท่านยังปลอมไม่สนิท แต่จะสรุปว่าประเด็นที่เป็นประเด็นหลักสำหรับดอกเตอร์พิริยะก็คือ ประเด็นที่ ๑ สถานการณ์ในเรื่อง

การค้นพบศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงและกิตติจารึกเอง ผมเข้าใจว่าคงจะไม่ต้องพูดถึงเรื่องนี้เพราะว่านักชกกลุ่ม HEAVYWEIGHT ท่านพูดไปแล้ว

ประการที่ ๒ เป็นเรื่องของลีลาการเขียน หรือ STYLE การเขียนซึ่งเป็นเรื่องที่ดอกเตอร์พิริยะอ้างว่าตรงกับในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ กระผมเองเข้าใจว่านักวรรณคดี ผู้ที่มีความรู้ทางด้านภาษา คงจะมีความเห็นคล้ายๆ กับตัวผมเองว่า ภาษาไทยสมัยปลายอยุธยา กับต้นรัตนโกสินทร์นั้น ไม่น่าจะแตกต่างกันมาก ทำให้ไปจำกัดว่าต้นรัตนโกสินทร์ ทำให้ไม่บอกว่าเป็นการปลอมในสมัยปลายอยุธยาเล่าหากว่ามีเป็น ลีลาวรรณกรรม ที่มีต่อเนื่องกัน

ประการที่ ๓ ผมอ่านจากงานที่ท่านเสนอที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีคนเอามาให้อ่านผมเองไม่ได้ไป ท่านบอกว่าจารึกหลักที่ ๑ มีความผิดพลาดอยู่อย่างหนึ่ง นั่นคือเป็นจารึกหลักที่พูดถึงความวิบัติส่วนตัว ไม่เคยปรากฏที่ไหนมาก่อนว่าจารึกจะเป็นลักษณะนี้ ส่วนผากจะเป็นการระลึกถึงการสร้างปุษนิยสถานทางศาสนาหรืออะไรทำนองนั้น ผมไม่คิดว่าประเพณีการบันทึกประวัติศาสตร์ในเชิงจารึกจะเป็นแบบนี้ทั้งหมด ถ้าหากเราลองไปอ่านสุจารึกธรรมที่เขมรได้ทำให้ จำนวนหลาย อัน ส่วนหนึ่งก็เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องศาสนาดูดี

ประเด็นที่ ๔ ที่คิดว่าดอกเตอร์พิริยะต้องการจะพูดในทางของท่านเท่าที่ผมจับความได้ก็คือว่า สารัตถะหรือ CONTENT ของศิลาจารึกหลักที่ ๑ มันเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับการศาสนาเป็นเรื่องฆราวาส คือมักจะกล่าวถึงการชมเมืองสมณัตรีย์ ผมคิดว่าไม่แปลกอะไร ส่วนการที่เขียนชมเมืองสมณัตรีย์ และชมเกินความเป็นจริง มันเป็นเรื่องที่ PERMISSIBLE หรือว่ายอมอนุญาตให้เกิดขึ้นได้ แม้กระทั่งในปัจจุบันนี้เวลาพูดถึงบุคคลสำคัญก็พูดเกินจริง ถ้าอย่างนั้นงานของดอกเตอร์พิริยะนี้ จะมีประโยชน์อะไรสำหรับผมบ้างหรือเปล่า ผมเองก็คิดว่ามีประโยชน์ในแง่ที่ว่า ท่านได้กล่าวถึงลักษณะการศึกษาที่เป็น SEMANTIC APPROACH คือการนำเอาคำไวยากรณ์ของวรรณกรรมที่ซ้ำซ้อนกัน และมากล่าวไว้ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ เช่นเรื่องช้างงูจาตรี วุจาตรีหรือไวพจน์ แต่ว่างานเหล่านั้นที่เป็นงานวรรณกรรมที่ดอกเตอร์พิริยะกล่าวถึงนั้น อาจจะไม่ได้เป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์อย่างที่เข้าใจ ผมจำได้ว่าผมเคยได้ร่ำเรียนภาษาหรือว่าไวยากรณ์พระร่วง ที่ดอกเตอร์พิริยะกล่าวว่าป็นงานสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น อันนี้มันก็มีหลักฐานอย่างแน่นอนว่า เป็นงานที่มีการเขียนแบบแผนเป็นภาษาบาลีใหม่ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ถ้าอ่านให้ดีแล้วดอกเตอร์พิริยะอาจจะต้องไปอ่านคำวิจารณ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าองค์อุทิศที่ทรงกล่าวไว้ว่า “คำคำที่แต่งปะหน้า เป็นภาษาบาลีนั้นเป็นของใหม่” แต่นั่นไม่ได้หมายความว่า เนื้อความ นั้นจำเป็นต้องเป็นของใหม่ไปด้วย แม้แต่ในเครือจักรภพเองก็อ้างกล่าวว่ายันนี้เป็น HAZY AYUTHAYA RECOLLECTION OF SUKHOTHAI PAST เป็นความทรงจำของคนอยุธยาอย่างเลือนลาง เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของสุโขทัยในสมัยโบราณ

ผมไม่คิดว่า ไครภูมิพร่องเป็นวรรณกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และอยากตั้งข้อสังเกตต่อไปด้วยว่า ถ้าหากว่าไครภูมิกลายเป็นสองเล่มขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์แล้ว ก็ไม่น่าจะมีเหตุผลอะไรที่จะต้องแต่งไครภูมิไถ่ถอนอีกเล่มหนึ่งให้มันเสียเวลาไป เพราะทั้งสองเรื่องมันเป็นเรื่องราวเดียวกัน นี่เป็นเรื่องใหญ่ๆ ที่ผมอยากจะได้ริเริ่มเสนอให้ดอกเตอร์พิจารณาถึงข้อควรพิจารณาไว้จะครับ

ยังมีประเด็นเรื่องย่อๆ ที่ได้ฟังในวันนี้ เรื่องแรกคือเรื่อง “ศัพท์” เรื่องเนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับสมัยอยุธยาที่ปรากฏ ดอกเตอร์พิจารณาได้กล่าวถึงข้างที่ชื่อว่า “มาศเมือง” บอกว่า มันไม่ใช่คำไทย ไม่ใช่ธรรมเนียมไทยที่จะกล่าวอย่างนั้น แล้วก็ยกตัวอย่างว่าในศิลาจารึกหลักที่ ๒ นั้นมีคำว่า “อินตงพะเถิง” แม้ว่ามันก็ไม่แตกต่างกันนะครับ ในแง่ที่ว่า คำว่า “มาศ” อาจจะเป็นภาษาเขมร แต่คำว่า “เมือง” ไม่ใช่เป็นคำเขมร เป็นคำไทยคือคำว่า “มะเถิง” แต่ไปแปลงเขาผิด “อินตงพะเถิง” “พะเถิง” ก็เป็นภาษาเขมร ๑ คำ “อินตง” นี่ก็อาจจะเป็นภาษาเขมร

ยังมีเรื่องที่คุณราชสุภวิทย์ได้กล่าวไปแล้ว และผมอยากจะทำซ้ำอีกครั้งว่า เรื่อง “พระเจ้าแผ่นดินโล่ชัยช้างเผือก” นั้น ตัวกระผมก็ได้ไปตรวจสอบดูในฐานของเอกสารฉบับปรากฏว่าเป็นการใช้หลักฐานในทางที่ผิดนะครับ เป็นการทำงานไม่ละเอียด เพียงแต่กล่าวไว้ว่า “พระเจ้าแผ่นดินโล่ชัยช้างเผือก” แล้วก็ช้างเผือกเป็นช้างศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าไม่ใช่

คราวนี้เรื่องวิธีการทางด้านประวัติศาสตร์นั้น ก็มีที่น่าสนใจอยู่เหมือนกัน อย่างว่าถ้ามีชื่อช้างกับดอกเตอร์พิจารณาบอกว่าไปออกเอาของเก่ามาอย่างเช่น เรื่องพ่อขุนรามคำแหง คำว่า “ขุนรามคำแหง” ซึ่งปรากฏในอักษรตำแหน่งนาฬการ ถ้าหากว่าเป็นอย่างนั้น คนที่แต่งตำนานทางภาคเหนือของพะเยานี้ก็ควรจะพิมพ์คำว่า “จำเมือง” ไปจากคำเขียนนี้เหมือนกัน จากอักษรดตำแหน่งนาฬการ มันก็ควรจะเขียนไปไม่ได้ เป็นการกลับขบวนการกัน เรื่องสถานที่นั้นดอกเตอร์พิจารณาบอกว่ามันเป็น “ทับหลัง” แล้วก็บอกว่าอาจจะทำขึ้น ไม่มีก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ ผมอยากขอให้อ่านในกฎหมายซึ่งกฎหมายเก่าของไทยในสมัยอยุธยา ในมาตรา ๑๑๗ จะมีกล่าวไว้ค่อนข้างชัดเจน ข้อความมีว่า “อนึ่งไม่ในป่าศิลาบาตรหลักประโคนด้านแคว้นเมืองใด ๆ ก็ดี ท่านมิให้ตัดกิ่งก้านลานต้นไม้ และขุดหินศิลาบาตรขึ้นมาและดีให้แตกแตกเป็นท่อนโทะ ๓ ประการ” แสดงว่า สถานที่หรือว่าศิลาบาตรนั้น ไม่ใช่เป็นของที่มีมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่เคยมีมาตั้งแต่สมัยโบราณสมัยอยุธยาแล้วแต่เขาว่าเป็นสิ่งของที่สำคัญ ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ไม่สำคัญ เพราะมีการกำหนดโทษไว้ว่า ถ้าไปขุดหินศิลาบาตร ขุดนี้ไปขุดขึ้นมาจากดินนะครับ ไม่ใช่วางอยู่เป็นแท่น มีโทะ ๓ ประการ ถ้าทำแตกเสียหาย มีเรื่องของป่า เรื่องของหลักประโคนคือหลักบอกเขตแดนของเมืองหรือของอาณาจักร

สำหรับเรื่องการพูดสิ่งเรื่อง “ข้าเลือก ข้าเลือกจับมาแล้ว ไม่ทำไม่เสีย” นั้นผมอยากจะได้เห็นว่า ธรรมเนียมการเขียนภาพประเภทนี้คงจะต้องนำเอาแนวความคิดมาจากวรรณกรรมพุทธศาสนา อันเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ในความเป็นจริง สมัยก่อนเชออสึกถูกนำมาเป็นทาส เป็นรางวัลแก่ผู้ได้เข้าศึกษาใช้เป็นแรงงาน ถือเป็นโคตรพิชัยอย่างหนึ่ง เพื่อแสดงความชื่นชมในพระมหากษัตริย์

มีอีกสิ่งหนึ่งซึ่งผมคิดว่าสำคัญ และเป็นอันตราายแก่นักศึกษาที่ได้อ่านงานของอาจารย์พิริยะ นั่นคือเรื่อง “พ่อขุน” อันได้ค่อนข้างจะพอใจ ผมอยากจะได้เห็นจากอาจารย์พิริยะไว้ด้วยว่า การอ้างอาจารย์นี้ฉันนั้นผมว่าเป็นอันตราาย บางครั้งท่านอาจจะหาข้อแล้วก็ได้คนหนึ่งบอกว่า “ตำแหน่งพ่อขุนเป็นตำแหน่งสำหรับกษัตริย์ที่ตายไปแล้ว” ผมอยากจะได้ให้อาจารย์ร่วมสมัยปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ ค.ศ. ๑๔๘๐ กว่าๆ เป็นจารึกที่ตระหนักรู้ พูดถึงตำแหน่งพ่อขุนศรีสุทโศนเจ้าเมืองตระหนักรู้ อันนี้ก็ขอให้ทราบว่าฉันไม่ใช่เป็นตำแหน่งที่ตายแล้วหรือว่าไม่ได้ใช้ มันเป็นตำแหน่งที่อยู่ในตำแหน่งของอยุธยาด้วย อันนี้เราต้องอ่านให้ละเอียด จารึกต้องอ่านทุกหลักไม่ใช่อ่านเฉพาะบางหลัก

ส่วนเรื่องอื่นๆ ที่ขอหยิบยกมาคือ เรื่องอักษรอริยธะ เซอร์จอห์น บาวริง เขียนว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวว่า “ในเวลาที่ได้มีการประดิษฐ์อักษรไทยในปี ๑๒๐๖” คำอีกกระแสด้านนี้ได้ถูกนำเข้ามาใช้ในประเทศไทยจากประเทศที่พูดและรูปแบบอักษรนั้น เป็นรูปแบบอักษรที่เข้ามาแทนที่อักษรที่พวกพวาทมณได้เคยใช้อยู่เดิม อันนี้เป็นหลักฐานว่า ในสมัยที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชหัตถเลขาไปถึงเซอร์จอห์น บาวริง นั้นอาจจะยังไม่ทรงเข้าใจในสิ่งที่ปรากฏในข้อความเหล่านั้นก็ได้

กระนั้นก็ตามผมเองมีความเห็นว่า ศิลาจารึกหลักที่ ๑ เป็นศิลาจารึกหลักที่มีความลึกซึ้งที่สุดในโลก บางส่วนนี้ไม่สามารถจะเข้าใจได้ง่ายๆ เลย อย่างเช่นในด้านที่ ๔ ซึ่งอาจจะเป็นส่วนที่เขียนที่เข้าไปได้ใหม่แต่เมื่อสงสัยลองตรวจสอบดูตัวอักษรก็ปรากฏว่ามีการใช้ค่อนข้างเป็นระบบระเบียบ

เรื่องสุดท้ายจริงๆ ที่ผมอยากจะได้พูดคือ ดอกเตอร์ พิริยะได้พยายามนำเอาหลักการเขียนภาษาสมัยใหม่ ภาษาไทยที่เป็นมาตรฐานแล้ว และพยายามเอาเรื่องของภาษาบาลีการเขียนคำที่ถูกต้องไปใช้ คราวนี้ผมไม่เห็นด้วย ในจารึกนี้บางครั้งเราเขียนตามเสียงอ่าน อย่างเช่น “บ้านเมือง” ควรจะเป็น “บ้านเมือง” แต่กลับไม่ได้เขียนอย่างนั้น รูปคำที่ถูกต้องตามบาลีอาจจะไปปรากฏในคัมภีร์ของทางภาคเหนืออย่างเช่น อินกาลมาลีปกรณ์ เพราะเขียนเป็นพระอุปาลาซ อนุทธานองนั้น แต่ยังมีคำอื่นอีกเหมือนกันที่ไม่ได้เขียนตามหลักอักษรวิธีที่ถูกต้องแต่เขียนตามเสียงอ่าน เนื่องจากนี่เป็นครั้งแรกที่มีการใช้อักษรไทยแบบนั้น ไม่ว่าจะเป็นสมัยที่คนไทยยังไม่ชินกับภาษาบาลีสันสกฤตอย่างจริงๆ จึงมีการเขียนผิดพลาดไป ตัวอย่างก็

อย่างเช่นคำว่า “บาลเมือง” คำว่า “พรรณา” คำว่า “พาด” ซึ่งใช้ “ด” สะกดเลย ไม่ใช่คำว่า “พาทย์” คำว่า “ภูฏี” “ปิฏก” คำว่า “สรีดภงส์” คำว่า “ไม้ดาด” เหล่านี้ล้วนแต่เป็นคำที่น่าจะรับฟังไว้ว่า เป็นการเขียนตามเสียงอ่านจริงๆ ในที่จารึกหลักหนึ่ง ผมจำไม่ได้แล้วมีการเขียนคำว่า “สิงหน” ใช้คำว่า “น” สะกด ไม่ใช่ “ด” และจะนำไปสู่การที่มี เป็นการเขียนเลียนแบบคำมีรืมหาวคังของลังกา ก็จะดั่งข้อสังเกตไว้เพียงแค่นี้ เพราะว่าให้เวลาเพียง ๑๐ นาที ก็พูดเกินมาแล้วขอขอบพระคุณมากครับ

หม่อมราชวงศ์พัฒนไชย โชคินทร์

ขอบคุณดอกเตอร์วินัยครับ ลำดับต่อไปผมขอเชิญดอกเตอร์ปราณี กุลวณิชช์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดอกเตอร์ปราณี กุลวณิชช์

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชนุญาตมาพูดในวันนี้เนื่องจากการได้มีการใช้หลักฐานที่ยืนยันว่าเป็นภาษาศาสนาหลายครั้ง เกี่ยวกับจารึกหลักที่ ๑ และข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่า มีข้อที่ไม่เข้าใจหลายเรื่องด้วยกัน จึงสมควรที่จะพูดให้เข้าใจเสียวันนี้ สิ่งที่ข้าพระพุทธเจ้าจะพูดนั้นเมื่ออยู่ ๒ ประเด็นด้วยกัน เป็นประเด็นที่อยู่ในบทความของวิกเกอรี่

ประเด็นที่ ๑ พูดว่า ระบบการแสดงความวรรณยุกต์ในจารึกหลักที่ ๑ นั้นเหมือนกับระบบการแสดงความวรรณยุกต์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการที่ค่อนข้างจะน่าสงสัย ถึงแม้ว่าวิกเกอรี่จะไม่ได้พูดว่าน่าสงสัย แต่ในบทความของเขาก็ได้มีความคิดเห็นหรือ IMPLICATION ว่า “น่าแปลก”

ประเด็นที่ ๒ ก็คือว่าความเห็นที่ว่าการแสดงวรรณยุกต์ในหลักที่ ๑ สมบูรณ์มากเกินไป ถ้าเปรียบเทียบกับหลักอื่นๆ เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น เพื่อที่จะอธิบายในเรื่อง ๒ ประเด็นนี้ ข้าพระพุทธเจ้าขออธิบายเสียก่อนว่า ภาษาศาสนาเปรียบเทียบกับนั้นหมายความว่าอะไร

“ภาษาศาสนาเปรียบเทียบ” นั่นก็คือการใช้วิชาภาษาศึกษาภาษาในปัจจุบันหรือภาษาไทยในสมัยหลัง โดยการเทียบกันแล้วก็ได้วิธีอื่นตอน ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าจะไม่กล่าวถึง แล้วสันนิษฐานภาษาไทยสมัยเก่าขึ้น วิธีการอื่นตอนเหล่านั้น ก็ได้ใช้ในการเปรียบเทียบภาษาตระกูล “ไทย” แล้วก็สันนิษฐานได้เป็น “พยัญชนะ” ในภาษาดั้งเดิม “สระ” ในภาษาดั้งเดิม และ “วรรณยุกต์” ในภาษาดั้งเดิม สำหรับในที่นี้ ข้าพระพุทธเจ้าขอล่าแฉเฉพาะ “เสียงวรรณยุกต์” ในภาษาดั้งเดิม ซึ่งศาสตราจารย์ฟังกอร์สได้สันนิษฐานไว้ จากการใ้ภาษาศาสนาเปรียบเทียบได้ใช้จารึกหลักที่ ๑ ว่ามีอยู่ทั้งหมด ๓ เสียงด้วยกัน ดังที่ท่านอาจารย์ประเสริฐได้พูดไปแล้วว่ามี ๓ เสียงในพยางค์ที่เป็น “คำป็น” ก็คือพยางค์ที่ลงท้ายด้วยสระเสียงยาวและพวกที่เป็น กง กน กม เกย เกอว ส่วนวรรณยุกต์ “๑” นั้นอยู่ในพยางค์ที่เป็น “คำตาย”

ที่มีเจ้าพระพุทโธเจ้า ขอ้ายอีกทีหนึ่งว่า ศาสตราจารย์ลิ้มได้ใช้จารึกหลักที่ ๑ แต่ใช้วิธีการทางภาษาศาสตร์เปรียบเทียบ เมื่อได้ออกมาเป็น ๓ วรรณยุกต์แล้ว ก็ได้มีความยินดีที่ได้พบว่าในจารึกหลักที่ ๑ นั้นมาตรงกันพอดี อันนี้ก็เป็นเรื่องที่นักภาษาศาสตร์เปรียบเทียบมักจะดีใจเสมอ เมื่อพบว่าหลักฐานทางตัวเขียนมาขึ้นอันหนึ่งที่ตัวต้นนิษฐาน

ที่นี้ในการที่จะกล่าวถึงประเด็นที่ ๑ นั้น ข้าพเจ้าขอกล่าวถึงวิวัฒนาการของเสียงวรรณยุกต์ว่า “วรรณยุกต์” เป็นภาษาตั้งเดิมที่มี ๓ วรรณยุกต์ ในพยางค์คำเป็น ข้าพเจ้าขอจะไม่กล่าวถึงวรรณยุกต์ “D” แต่จะกล่าวถึงวรรณยุกต์ “A, B, C” ว่ามันมีการวิวัฒนาการ ขึ้นอยู่กับเสียงที่อยู่ข้างหน้าคือ เสียงพยัญชนะต้น เสียงพยัญชนะต้นนั้นมีอยู่อย่างใหญ่ๆ ๒ จำพวกด้วยกัน คือ “พยัญชนะเสียงก้อง” และ “เสียงไม่ก้อง” อันนี้เน้นเป็นการสันนิษฐานที่มีเหตุผลมากที่สุด เพราะว่าจากการศึกษาค้นพบว่า ทุกๆ ภาษาตระกูล “ไท” นั้นแสดงให้เห็นว่ามีพยัญชนะ ๒ กลุ่มนี้ ถ้ามีพยัญชนะ ๒ กลุ่มนี้แล้ว ข้าพเจ้าขออธิบายว่าทำไมจึงมีโทนเพียง ๓ โทน ก็คือว่าเสียงพยัญชนะก้อง และไม่ก้องนี้ ถ้าสมมุติมีคำว่า “ซา” ที่แปลว่านก ถ้าออกเสียง “สำ” และมีคำว่า “ซา” ที่แปลว่าไก่ ออกเสียงเป็นเสียงกลางทั้ง ๒ คำนี้คือคำว่าไก่และนก คือ “สำ” และ “ซา” นั้นจะต่างกันที่ตัวพยัญชนะต้น คือตัวเสียง “สิ” กับตัวเสียง “ซี” ที่เป็นเสียงไม่ก้องและยังต่างอีกที่เสียงวรรณยุกต์คือเสียงวรรณยุกต์กลางและเสียงวรรณยุกต์ต่ำ ถ้าสมมุติว่าเราอ่านคำว่า “สำ” ว่า “ซา” คนที่ทราบภาษานี้ก็ยังไม่เข้าใจอยู่ดีว่าคือคำว่า “นก” เพราะฉะนั้นเสียงวรรณยุกต์จึงไม่จำเป็นที่จะต้องเสียงที่เป็นพยัญชนะต้น ด้วยเหตุนี้เราจะเขียนเสียใหม่ว่า “สำ” กับ “ซา” นั้นมีโทนเป็นโทน “A” ต้องเขียนเป็น “ซา” “_SAA” เป็นโทน “A” และ “_ZAA” ก็เป็นโทน “A” เช่นกัน ก็คือใช้โทนเดียวกัน ที่นี้ต่อมาวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นก็คือว่า พยัญชนะทั้งเสียงก้อง และไม่ก้องนี้ ได้มีการรวมกันเกิดขึ้น นั่นก็คือว่าเสียง “Z” อาจจะเป็นเสียง “ธ” เช่น เป็นเสียง “ซา” เพราะฉะนั้นถ้าเราอ่านออกเสียงว่า “ซา” มันก็ไม่ว่าว่าเป็นนกหรือไก่ด้วยเหตุนี้ วรรณยุกต์จึงกลับมีบทบาทสำคัญจะต้องอ่านว่า “สำ” ถึงจะแปลว่า นก ต้องอ่านว่า “ซา” ถึงจะแปลว่าไก่ เพราะฉะนั้นก็เกิดการแบ่งเสียงวรรณยุกต์ขึ้น คืออาจจะได้เป็น ๒ เสียง ด้วยกันในพยางค์คำเป็น แต่ปรากฏว่าในสมัยต่อมาแล้ว เช่นในภาษาไทยของเราเรามีการวิวัฒนาการต่อไปมีการเกิด MERGE กันขึ้น หรือการรวมเสียงวรรณยุกต์ขึ้นในบางที่ จึงมีแค่เสียง ๔ วรรณยุกต์ อันนี้เป็นภาษาไทยกรุงเทพฯ

ที่นี้การที่พิสูจน์ออกมาเป็น ๓ เสียงวรรณยุกต์นั้น หลักในการนั้นสามารถอธิบายเสียงวรรณยุกต์ในทุกภาษาได้ แสดงให้เห็นว่าการที่สันนิษฐานขึ้นเป็น ๓ เสียงวรรณยุกต์นั้น ไม่ใช่เป็นเรื่องบังเอิญ เป็นเรื่องที่ใช้อธิบายได้ทุกที่แหละ

ที่นี้ปัญหาที่มันมาอยู่ประเด็นที่ ๑ ว่า เหตุใดวรรณยุกต์ในหลักที่ ๑ จึงมีการแสดงเหมือนกันในสมัยปัจจุบัน ถ้าเราคิดว่าคำที่มีเสียงวรรณยุกต์ในหลักที่ ๑ กับคำที่มีเสียงวรรณยุกต์ใน

สมัยปัจจุบันหรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้นสืบมาจากคำว่า “ป๊าน” หรือคำว่า “ป๊า” นั้นเป็นคำเดียวกันมาแต่เดิม มันก็ต้องตกในช่องที่เขียนว่า “๕” และไม่ก้อง ที่นี้ถ้ามาจาก “๕” และเป็นเสียงไม่ก้องเหมือนกัน ไม่ว่าเราจะเขียนอะไรก็ตาม เขียนจากบาทหรือจะเขียนอะไร ก็ต้องตรงกัน ถ้าไม่ตรงกันก็ไม่ใช่ชื่อมาจากคำๆ เดียวกัน คราวนี้ถ้าอย่างนั้นจริงแล้ว ก็ไม่ใช่ชื่อน่าสงสัยแล้วมันแน่ชัดว่า คำไหนจะต้องตรงกัน ชื่อนั้นไม่ควรใช้มาเป็นข้อสงสัยว่าจารึกหลักที่ ๑ เหตุใดจึงมาเขียนมีมาตรฐานตรงกันเช่นนี้

ต่อไปเป็นประเด็นที่ ๒ ประเด็นที่ ๒ บอกว่า ทำไมเสียงวรรณยุกต์ในหลักที่ ๑ จึงสมบูรณ์มาก ต่อมาไม่เห็นเป็นเช่นนั้นเลย อันนี้เจ้าพระพุทธเจ้าชอกกล่าวว่าการที่จะตั้งตัวเขียนขึ้นนั้นโดยปกติก็ต้องดูว่ามีเสียงจริงๆ อย่างไรแล้วจึงตั้งตัวอักษรขึ้น เพราะฉะนั้นการที่มีตัวอักษรเกิดขึ้นนั้นถ้าเป็นต้องมีการรองรับอยู่แล้ว ที่นี้ปัญหาก็คือว่า ถ้าเราดูในจารึกหลักที่ ๑ เราจะเห็นว่าไม่มีอักษรเป็นคู่ๆ กัน อย่างเช่น “ห, น” ก็คู่กับ “น” “พ, ฐ” ก็คู่กับ “ร” “ท, ม” ก็คู่กับ “ม” ถึงแม้ว่าจะมีท่านบางท่านอาจคิดว่านี่เป็นพยัญชนะผสม แต่วิธีการเขียนที่เกี่ยวข้องกันไว้นั้นน่าจะเป็นข้อสงสัยว่า ต้องการแสดงอะไรสักอย่างหนึ่งว่าจะมีพยัญชนะ ๒ ประเภทนี้ ชื่อไปตรงกันพอดีกับการที่ว่าเป็นเสียงก้อง หรือไม่ก้อง ในการที่ RECONSTRUCT ขึ้นมา ที่นี้ชื่ออักษรที่เกิดขึ้นว่าทำไมหลักที่ ๑ จึงมีลักษณะไปเหมือนกับภาษาโบราณมากนัก

เจ้าพระพุทธเจ้าชอกเสนออย่างนี้ว่า ในสมัยของพ่อขุนรามคำแหงหรือสมัยสุโขทัยนั้นอาจจะเป็นไปได้ว่าเริ่มมีการที่พยัญชนะก้องและไม่ก้องสับสนกันแล้วคือเริ่มมีการที่จะรวมกันการรวมกันของเสียงพยัญชนะนั้น ใช้เวลานานมาก หรืออาจจะเกิดมานานแล้ว แล้วก็เกิดมาในสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น มีการรวมเข้าไปหลายตัวด้วยกัน แต่ยังไม่หมดเพราะเหตุที่ว่า “ห, น” คู่กับ “น” ให้ที่ชัด “ห, น” นั้นชัดขึ้นทีหลัง ไม่มีในอักษรขอม เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่าจะต้องได้ยินเสียงที่เป็นแน่นอน การที่มีการกลายเสียงอย่างนี้ อาจจะเป็นไปได้ว่าระบบที่เคยมีอยู่คือระบบการเขียนภาษาไทยนั้น ทำให้ไม่ชัดเจน ทำให้มีการสับสน อาจเป็นไปได้หรือไม่ว่าพ่อขุนรามคำแหง หรือใครก็ตามที่เขียนในจารึกหลักที่ ๑ นั้น ไม่ได้ค้นพบหรือหาทางที่จะพบว่ามันมีการเขียนแบบ A B C นั้น คือแบบที่ใช้ลักษณะทางวรรณยุกต์ในสมัยดั้งเดิมซึ่งสามารถครอบคลุมการเปลี่ยนแปลง และสามารถครอบคลุมการมี DEVIATION ในภาษาอื่นได้ การค้นพบอันนี้ เจ้าพระพุทธเจ้าคิดว่าเป็นการค้นพบที่ค่อนข้างยากมาก และเมื่อใช้อันนี้ออกมาแล้วเป็นการชัดเจน ตรงกันทุกทีหมด ผู้ที่จะเข้าใจอันนี้จะเข้าใจยาก ด้วยเหตุนี้ ในการต่อมาอาจจะไม่มีการเขียนแบบนี้ก็ได้ เนื่องจากไม่เข้าใจระบบ เจ้าพระพุทธเจ้าชอกเสนอว่าผู้ที่คิดระบบนี้ได้ ไม่ว่าจะเป็นใครก็ตาม ย่อมเป็นผู้ฉลาดเฉลียวทั้งสิ้น เพราะสามารถค้นพบระบบซึ่งหยุดยั้งการที่จะทำให้เราไม่ทราบเลยว่ามันมีพยัญชนะก้องหรือไม่ก้องเจ้าพระพุทธเจ้าพูดเช่นนั้นหลายครั้งในภาษาไทยเหนือที่เป็นภาษา “ไตหลวง” นั้น ปรากฏว่ามีเสียงพยัญชนะ และอักษรเท่ากันอย่างมาก

เพราะเหตุที่ว่าท้องไม่ท้องนั้นเขาเอาไปรวมกันหมดแล้ว และเขาใช้อักษรเป็นอักษรที่เป็นไม่ท้องแทนทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ ถ้าพระพุทธรูปเจ้าจึงกล่าวไว้ว่า ถ้าไม่ได้มีการประดิษฐ์หรือการค้นพบระบบนี้ในสมัยใด ถ้าพระพุทธรูปเจ้าพบว่าในสมัยสุโขทัยหรือในสมัยเก่าแล้ว เป็นอันแน่ว่า ตัวอักษรของเราต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเพราะฉะนั้น ถ้าพระพุทธรูปเจ้าเห็นว่าไม่ใช่เป็นเหตุที่จะมากล่าวว่า ทำนองหลักศิลาจารึกหลักหลังๆ จึงไม่มีไม่บอกไม่โทษที่ชัดเจน นี่เป็นเหตุที่ว่า ยังไม่มีใครเข้าใจระบบได้ดีพอ ถ้าพระพุทธรูปเจ้าขอเพียงเท่านั้นแหละ

หม่อมราชวงศ์พัฒนโชย โชยยันต์

ขอบคุณครับต่อคุณเตอร์ปาวณี ต่อไปผมขอเรียนเชิญอาจารย์พิทยา บุญนา จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

อาจารย์พิทยา บุญนา

ผมอยากจะเสริมว่า ระบบนั้นไม่ใช่เป็นการค้นพบ แต่เป็นการวิวัฒนาการและรับ หลักอื่นๆ ยังไม่มีระบบนี้เพราะว่าวิวัฒนาการยังไม่ถึง และอีกเรื่องหนึ่งอยากจะให้ดูและชี้ให้เห็น คือว่า รัชกาลที่ ๔ นั้นอ่านผิดๆ ถูกๆ กับเซอร์จอห์น บาวริง แต่สมเด็จพระสมณเจ้าฯ อ่านถูกหมด แม้แต่มหาดเล็กราชาก็ไม่มีผิดพลาดเลย เป็นอันแปลกมาก

เรื่องต่อไปผมจะพูดเรื่อง “จินตามณี” หนังสือจินตามณีและครุฑ หนังสือนี้เป็นคำจารึกเขียนอ่านภาษาไทย ใช้กันในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนมาสมัยกรุงเพทฯ จินตามณีมีอยู่มากมายที่หอสมุดท้าวสุทรีมีหลายร้อยเล่ม แต่ก่อนนั้นคนใช้จินตามณีเป็นคำจารึกเขียนมีอยู่ ๔ เล่มในจำนวนมากมายนี้ ที่มีบานแรกหรือคำนำว่า “พระยาวังแห่งหนังสือไทย” ๔ เล่มที่ว่ามีเรียกว่า “จินตามณีฉบับความแปลก” ๓ เล่มเก็บอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ อีกเล่มหนึ่งอยู่ที่ ROYAL ASIATIC SOCIETY, LONDON เล่มที่เก็บอยู่ที่ ROYAL ASIATIC SOCIETY ที่ LONDON มีที่พิเศษขึ้นไปกว่านั้นคือ มีปัระบุว่าเขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๙๕ ซึ่งเป็นปีของแผ่นดินพระบรมโกศ จึงเรียกจินตามณีฉบับนี้ว่า “ฉบับพระบรมโกศ” กันแต่ในที่นี้ผมจะเรียกว่า จินตามณีฉบับ RAS หรือว่า ROYAL ASIATIC SOCIETY เพราะว่าจินตามณีฉบับนี้เป็นจินตามณีฉบับที่ไม่ได้เขียนในสมัยพระบรมโกศจริง

การที่จินตามณี RAS มีระบุว่าเป็นขึ้นในปี พ.ศ. ๒๒๙๕ แล้วถ้าหากจับได้ว่าไม่ได้เขียนขึ้นในปีนั้นจริง ก็จะต้องว่าเป็นจินตามณีฉบับ “ไม่จริงหรือปลอม” แต่อีก ๓ ฉบับที่หอสมุดท้าวสุทรีมีนั้น ไม่ได้ระบุว่าเป็นขึ้นเมื่อไร เพราะฉะนั้นไปกล่าวหาไม่ได้ว่าปลอม และการที่จินตามณี RAS มีความระบุ “พระยาวังแห่งหนังสือไทย” และ “จินตามณี RAS นี้เขียนขึ้นในแผ่นดินพระบรมโกศ” และนักวิชาการส่วนใหญ่ก็จะเอาข้อความนี้เป็นหลักฐานในทำนองว่า ความรู้เรื่องพระยาวังหรือพ่อขุนรามคำแหงแห่งหนังสือไทยนั้นไม่ใช่เป็นของใหม่ เขารู้กัน

มาตั้งนานแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา และในบาทสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็มีความแปลกก็มีความคิดว่า “อันหนึ่งในจดหมายแต่ก่อนว่า” คือ เป็นความรู้ที่รู้สืบทอดกันมาแต่ก่อนแผ่นดินพระบรมโกศ เสียด้วยซ้ำ อันหนึ่งในจดหมายแต่ก่อนว่าที่สำคัญก็คือเมื่อเทียบ จ.ศ. ๖๔๕ อันนี้ ๖๔๕ จริงๆ (บรรพตแรกเลยในจินดามณี) กับมหาศักราชในจารึกขุนรามคำแหง เรื่องศักราชคือไทยขึ้น ก็ตรงกันยังกับนักวิวัฒนาการของรูปอักษรไทยอันมีคนเขียนคำว่าไว้แล้ว ผมไม่ต้องลำบากมา ทำเอง ผมได้คำคำคำคำของอาจารย์ยิ่งยง สุพรรณานันท์ เรื่อง “วิวัฒนาการอักษร และอักษรวิวิไทย” ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เชื่อว่าเป็นหนังสือที่เชื่อถือได้ ถ้าเวลาพลิกไปหน้า ๗ หรือ หน้า ๘ ของจินดามณี RAS ก็จะได้เห็นระบบการเรียงตัวอักษรตั้งแต่ ก.ไก่ ถึง ฮ.นกยูง สะดวกมาก นะครับ มีทุกตัวอักษรเลย แล้วก็ระบบการเรียงนี้ผมก็ไม่ค่อยเข้าใจนัก และไม่แปลกใจด้วยว่า ทำไมเมื่อก่อนคนทั่วประเทศอ่านเขียนกันไม่ออกหมด อักษรทุกตัวมีการเปลี่ยนแปลง หรือ วิวัฒนาการไปมาโดยที่มากตามยุคตามสมัย แต่ในที่นี้ ผมจะยกอักษรบางตัวเท่านั้น เพราะเวลา จำกัดจะให้อ่าน ๔๐ กว่าตัวนี้ไม่ไหวแน่ เอามาเพียง ๕ ตัว เพื่อมาเป็นหลักฐาน “ป.ปลา” เรา จะเห็นว่าสมัยสุโขทัยหรืออยุธยาที่ตาม “ป.ปลา” จะมีหลายขนาด หรือบางทีก็ทางหลุดขึ้นอยู่ กับ ข้อที่การใช้เขียนจะเป็นหลักจารหรือปากไก่ แล้วแต่จะเขียนด้วยอะไร เพราะว่า “ป.ปลา” ทาง สมุดใช้ด้วยปากไก่ มันจะเขียนถี่มาก หรือทางหลุดไปเลย อย่างไว้ความ ทางของ “ป.ปลา” นี้ จะมาเชื่อมติดกับตัวที่ต่อเนื่องในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ในหนังสือออกพระวิสุทธสุนทร (หนังสือนี้รับจากข้างบนลงมา ๗ ข้อ ก็เป็นข้อที่ ๔ จากด้านซ้ายมือ) เริ่มต้นเชื่อมกันกับตัว ก่อนนั้นไม่มีเชื่อมกันเลย แต่ว่าการเชื่อมกับตัวนั้น ก็ยังคงรักษารูปแบบเดิมเอาไว้ คือ เบนออก ไม่ใช้ตรงแต่เบนออก และการเบนออกจะสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ เช่นในแผ่นดินพระบรมโกศ “ป.ปลา” นี้จะสูงขึ้นไป แต่ยังไม่ออกอยู่ที่ “ป.ปลา” เมื่อเทียบกับของจินดามณี “ป.ปลา” ทางตรงเป็น “ป.ปลา” สมัยรัตนโกสินทร์ ผมอยากจะชี้ให้เห็นว่าด้านรับจากข้างล่างขึ้นไป ๓ ข้อ และข้อแรก คือ “ป.ปลา” ของหอสมุดหลวงประเสริฐซึ่งผิดสมัย (อันนี้ผมจะพูดทีหลัง และไม่อยู่ในที่นี้ ที่จะพูดก็แล้วกัน)

“ผ.ผา” เหมือนกับ “ป.ปลา” เป็นอักษรที่ไม่ค่อยได้ใช้มาก และก็มิมีวิวัฒนาการน้อยกว่า “ป.ปลา” ทางนี้จะเริ่มตรงก็เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๗ แต่เมื่อผสมกับสระ “อิ” หรือสระ “อี” ทางนี้จะ เบนออก แต่ว่าสังเกต “ผ.ผา” ของจินดามณี RAS ทางตรง และก็ขยายจะฝ่ากของพงศาวดาร หลวงประเสริฐไว้ด้วย

“ฟ.ฟน” ก็กรณีเดียวกันกับ “ผ.ผา” อันนี้ผมไม่ได้ ROLL UP จินดามณีให้ดู

“พ.พสา” เป็นอักษรที่ไม่ค่อยได้ใช้เหมือนกัน ขนาดของทางที่สังเกตจะอยู่ในบรรทัดเดียวกันกับตัว (จุดเหลือง ๆ กลม ๆ นั่นคือเป็นช่องที่จินดามณี RAS ควรจะอยู่ แต่จินดามณี RAS พ้นไปอยู่ในช่องสุดท้าย คือทางของจินดามณี RAS คิดลงบนไปแล้ว)

“**สนกกูกคาโด**” เป็นตัวสุดท้ายและสำคัญที่สุด มีหลักฐานว่าใช้ “**สนกกูก**” เป็นครั้งแรกในหนังสือพิมพ์ไทยในพุทธศักราช พ.ศ. ๒๒๘๙ ในแผ่นดินพระบรมโกศ (วันที่ ๒ จากข้างล่างขึ้นไป) แต่ “**สนกกูก**” ของสมัยนั้นไม่เหมือนของสมัยนี้คือเป็น “**อ.อ้าง**” ของสมัยนั้น และไม่มีติดออก “**สนกกูก**” ของจีนตามนี้ RAS นั้นคือ “**สนกกูก**” สมัยรัชกาลที่ ๑ หรือหลังจากรัชกาลที่ ๑ มาแล้ว

จากรูปตัวอักษรที่ได้นำมาเทียบ จะเห็นว่าจีนตามนี้ RAS นั้นทำขึ้นในสมัยกรุงเก่า ส่วนจีนตามนี้ฉบับความแปลกอีก ๑ ฉบับนั้นก็ไม่มีปัญหา ทำขึ้นในสมัยกรุงเก่า เหมือนกัน คงไม่ผิดลัทธิที่จะมีบางท่านแก้ตัวให้จีนตามนี้ RAS ว่านี่ไม่ใช่ของปลอม แต่เป็นของเลียนแบบ เพราะความจริงนั้นอาจจะมีการดัดแปลงเพิ่มเติมที่เขียนขึ้นสมัยพระบรมโกศจริง แล้วที่จีนตามนี้ RAS นั้นออกมาจากฉบับอื่นนั้น ซึ่งสูญหายไปแล้ว ข้อแก้ตัวนี้ก็พอทนฟังได้ ก็มีทางเป็นไปได้ แต่อย่างน้อยก็เป็นการแก้ของเหลวไหลกว่าค่าเดิม

กระผมเองก็ไม่ใช่ นักอักษรคนหนึ่งสิ จะขอตั้งเรื่องนี้ให้ปราชญ์ทั้งหลายได้วิเคราะห์กันเอาเอง ที่น่าสนใจคือ เหตุใดจึงมีการทำจีนตามนี้ RAS นี้ ปลอมขึ้นมา และใครเป็นผู้หวังดีสร้างหลักฐานให้แก่วรรีกพ่อขุนรามคำแหง เรื่องนี้ก็เป็นที่น่าสนใจที่จะติดตามต่อไป

กระผมคือโรดิเศษมาให้อูเพิ่มมาจาก LONDON เมื่อบ่ายโมงครึ่ง ออกจากกรมศุลกากร และไปถึงเดอะโรดส์มาที่เดอะเคอร์วินย้ายมาจาก LONDON คือว่า จีนตามนี้ฉบับ RAS ซึ่งยังไม่มีการเคยเห็นเลย นอกจากรูปถ่ายมาจากไมโครฟิล์ม อันนี้ย้ายมาจริง ๆ ขึ้นเครื่องบินมา และก็ออกมาจากกรมศุลกากรเมื่อบ่ายโมงครึ่งวันนี้ ทางข้างซ้ายของท่านคือ จีนตามนี้ฉบับ RAS หรือว่าอยู่ที่ ROYAL ASIATIC SOCIETY ซึ่งไม่เก่าเท่าไรถ้าดูจากสภาพ ถ้าเราจะเอาสภาพมาเป็นเครื่องวัด ซึ่งผมก็ไม่เห็นด้วยเรื่องนี้ ละ จีนตามนี้อีกฉบับหนึ่งซึ่งหาพร้อมกันจากเชียงใหม่ของจีนตามนี้ฉบับเขียนใหม่ี่ ทุกคนคงไม่เคยเห็น ก็อาจจะไม่สวยเท่าจีนตามนี้ RAS แต่อักษรวิจิตรก็คล้ายกับของอาจารย์ยิ่งกว่ามากว่าด้วยเหตุที่ว่า ข้าพเจ้าพูดเจ้าทำขึ้นเอง

หม่อมราชวงศ์พัฒนไชย โชชยันต์

ขอพระเมตตาครับ ท่านอาจารย์พิทยา ท่านนักวิชาการท่านสุดท้ายที่ได้รับเชิญคือ รองศาสตราจารย์วิช ปู่เฒ่าทก จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

รองศาสตราจารย์วิช ปู่เฒ่าทก

ขอพระราชทานกราบบูชาหาษาณูชาติ ขุดคำสำคัญครับ คือผมเป็นคนสุดท้ายและเป็นคนที่อยากพูดมากที่สุด ในวันนี้ทั้งภาคตลอดเรื่องเลขครับ ก็ฟังทั้งนักวิชาการไทยและผู้นำเสนอต่างคนต่างคำข้างคนละแบบคนละอย่าง ไม่มีใครถึงข้างสักคนละครับ เพราะเหตุว่าท่านมีแต่สนใจถึงภายนอกมากกว่าสนใจถึงภายใน คือ ตัวท่านเองท่านไม่ได้นอนใจกันมากนัก ทำไม

ท่านไม่ใช่จารึกในเมื่อท่านจะพิสูจน์จารึกกัน เรื่องนี้ผมขออรรถกถาหลักคิดหนึ่งครับ เพราะว่าเพื่อที่จะเห็นชัดว่าของท่านอาจารย์พิริยะ ท่านใช้วิธีพิสูจน์ของท่านโดยท่านตั้งสมมุติฐานไว้ก่อนว่า จารึกนี้ปลอม ปลอมแน่ๆ เสร็จแล้วท่านก็แสวงหาข้อมูลที่จะมาพิสูจน์หลักฐานของท่านว่าปลอม เพราะฉะนั้นถ้าแสวงจุดร่วมสมมุติจุดต่างๆไว้ที่ท่านไม่เห็นด้วยก็คัดออกไปนะครับ เพราะฉะนั้นผมคิดว่าอันนี้เป็นวิธีการที่ผิดและอันตรายมากสำหรับนักวิจัยทั่วไป และนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยปริญญาโทเหมือนกันครับ เลิกใช้วิธีนี้เสียที เพราะฉะนั้นเราไม่นักศึกษาอยู่เป็นจำนวนมากที่มักจะใช้วิธีแบบนี้ เพื่อแสวงจุดร่วมสมมุติจุดต่างๆตามทฤษฎีให้ได้ไม่มันเสร็จแต่เสร็จในใจมันยังไม่รู้จะครับ อันที่ ๒ ผมว่าวิธีใช้ข้อมูลของอาจารย์นั้นมันไม่ถูกครับ ให้ความสำคัญของคุณมูลอันที่กระตือรือร้นที่เป็นหลักๆ ไม่ให้ความสำคัญคือ **"อภินิหารการประจักษ์"** เป็นความเห็นของบุคคลเดียว ใจจะมีความสำคัญมากขนาดไหน แล้วเอาความเห็นของเราด้วย เขาเขียนอย่างนี้แต่ตีความให้เขาอย่างนี้ ผมว่าเป็นวิธีการที่ผิดพลาด การตีความผมว่าน่าจะพิจารณาอีกทีหนึ่ง ผมอยากจะเสนอเห็นว่าความคิดความที่สำคัญที่สุด เราศึกษาจารึกต้องใช้เอกสารร่วมสมัยกับมัน คือจารึกสมัยสุโขทัย หรือจารึกเมื่อสมัยสุโขทัย จารึกของล้านนาที่มี จารึกของอีสานที่มี ล้านช้างก็มี สิ่งเหล่านี้ต่างหากที่จะพิสูจน์ได้ หรือไม่ศึกษาจารึกก่อนของพ่อขุนรามคำแหง เมืองไทยไม่ได้มีจารึกแต่ของพ่อขุนรามคำแหง ก็อันพ่อขุนรามคำแหงก็มี ก่อนนั้น ๑,๐๐๐ ปี ตั้งแต่จารึกสมัย **"เขาร้าง"** มา อีกนรอมโบราณ อีกนรอมอยู่โบราณที่สำคัญมากมาย ทำไม่ได้พูดนี้ ผมว่าสิ่งเหล่านี้ทำกันไม่ถูกทาง สิ่งเหล่านี้ผมคิดว่าเรากำลังพลาดท่ามาตลอดแล้วก็เป็นตัวอย่าง และผมอยากบอกท่านอธิบดีกรมศิลปากรเสียด้วยครับ ท่านอยู่ที่นั่นหรือเปล่าก็ไม่รู้ เปิดให้เขาอ่านบ้าง ดินนะครับ ศิลปจารึกนะเศษดินทั่วไปครับ จะต้องถ่ายศิลปจารึกรูปละ ๒๐๐ บาท ผมจนและไม่มีเงินไปถ่าย ก็เลยไม่ได้ไปอ่านบ่อยนัก จะใส่ตำราของที่พิมพ์ออกมาก็ตัวติดๆ ผมก็ใช้แว่นขยายแล้ววันชยาอีก มันก็มองไม่ค่อยเห็นหรอกครับ แต่โดยหน้าที่ผมก็ไปรับจ้างเขาอ่านจารึกกัน ผมก็เลยไม่ลำบากเท่าไร อ่านบ้างไม่อ่านบ้างนะครับ

ผมก็จะเล่าต่อไปว่า เรื่องนี้ผมเคยมีความคิดว่าเป็นจารึกหลักที่ปลอมมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๒๕ ผมก็ปรึกษาท่านอาจารย์ดอกเตอร์ประเสริฐอยู่บ่อยๆ ท่านก็เล่าให้ผมฟังแต่จริง ๆ ผมก็ไม่เชื่อท่านเท่าไรหรอก เพราะยังดีอยู่ อาจารย์มหาประสาร อาจารย์จำปา ผมเรียนถามท่านเสมอมา เชื่อท่านบ้างไม่เชื่อท่านบ้าง ผมก็แสวงหา ผมไปอ่านเอกสารที่นักประวัติศาสตร์เขียนก็ไปทางลบหมด ปลอมหมด คู่กันเองรู้สึกค่อนข้างจะปลอม ผมก็เลยใช้วิธีใหม่ไปปรึกษากับท่าน เพราะใช้จารึกอ่านจารึก แล้วผมก็ใช้เวลาจริงจิงจะครับ หลังปี ๒๕๒๕ จนอาจารย์ดอยไปแล้ว ๒ คน คืออาจารย์มหาประสาร อาจารย์จำปา และเหลืออีก ๑ คน อาจารย์ประเสริฐ ผมเพิ่งถึงบางอ้อไม่นานนี้เองครับ ครับผมกำลังจะพูดให้ฟังว่า ผมศึกษาอย่างไร แล้วระยะหลังนี้ผมพยายามศึกษาจารึกอย่างจริงจัง ดูตัวอักษรหลุดบ้างอ่านบ้าง จารึกทางเหนือ

ตอนนี้ทำจารึกอีสานสมัยไทยลาว ตั้งแต่ปี ๒๗ ถึงปัจจุบัน เมื่อกรกฎาคมปีนี้ ผมก็ไปหลวงพระบางไปถึงปากอู ก็ไปดูชาวเขาวงกตมากกว่า ไปกับท่านอาจารย์ประเสริฐ ผนว ไปเพื่ออะไรครับ นัก ๆ ก็เพื่อพิสูจน์จารึกด้วยเหมือนกันครับ ไม่ใช่เพื่อไปสำรวจจารึกลาวอย่างเดียว แต่จะพิสูจน์จารึก ผมก็บางอันตั้งนานแล้ว แต่ไม่ได้ร้องแวกหกกระเชยว่าจารึกมันไม่ปลอม บางคนไม่ได้ศึกษาอย่างจริงจัง ผมใช้เวลาเกือบ ๑๐ ปีแล้วครับ แต่ผมก็ยังไม่บอกอันนี้แหละครับ ก็เป็นตัวอย่างที่ว่าต่อไปใครจะทำงานวิจัยมันต่าง ๆ ใหญ่ ๆ พยายามศึกษาหลายวิธี หลายรูปแบบ หลายวิธีการ หลายหลักฐาน อย่างทำแบบสุกเอาเผากินครับ อื่นด้วย

ทีนี้ผมอยากพูดถึงว่า จารึกคืออะไรกันแน่อีกทีหนึ่ง มันไม่ใช่พงศาวดาร มันไม่ใช่อะไรมันไม่เป็นจดหมายเหตุดั้งเดิม มันเป็นแค่กิจกรรมของเจ้าศรีท้าว แล้วก็จารึกนั้นไม่ใช่หมายความว่า จะอยู่ในวงจำกัด เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน จะถือสิทธิ์ ไม่ใช่ใคร ๆ ก็ทำได้ เพราะฉะนั้นจารึกมีหลายรูปแบบ และหลักที่ ๑ เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินทำมีความสำคัญน้อย และหลักอื่นๆ ก็มีเยอะนะไปนายอื่น สวศักดิ์ ก็สร้างได้ พนมโสดำ ก็สร้างได้เนครับ พันเทพรักษาด้วยอำนาจค่ากองนั้นก็สร้างได้ไม่ได้ยากตรงไหน บางทีเราไม่ได้ให้ความสำคัญ จารึกใคร ๆ ก็สร้างได้ แต่บ้ญญโดยมากเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เพราะท่านมีเงินเป็นเจ้าศรีท้าวใหญ่ก็สร้างไว้ เพื่อประกาศให้สาธารณชนรู้ว่าได้สร้างศรีท้าวอะไร แก่เทวดานแก่งี่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายนั่น อะนั่นจารึกไม่มีความสำคัญ ผมจึงจะพิสูจน์ว่าจะปลอมกันทำไมไม่มีความสำคัญ ในทัศนะของคนสมัยโบราณ ไม่เหมือนคนสมัยนี้ แล้วเมื่อ ๑๕๐ ปีที่แล้วก็ไม่มีความสำคัญอะไร จารึกก็ไม่มีคนรู้จัก ทำไมรัชกาลที่ ๔ ต้องมานั่งปลอมเมื่อยมือเปล่าๆ ท่านจะปลอมก็เขียนลงไปในสุพรรณภูมิ เขียนเลขเป็นโง่ แผ่นทองไม่ต้องเขียนลงในแผ่นดิน ผมว่าแผ่นดินเขียนอะไร เราไม่เข้าใจจารึกกันรู้แต่ก็ไม่ทราบอะไร

อันที่ ๒ ผมว่าเรื่องของภาษาศาสตร์ก็เหมือนกัน อ้างกันอยู่เรื่อย ท่านพิงกวอนี่ ท่านบอกแล้วว่า ดั้งเดิมของไทยท่านเป็นคำสมมุติเพราะฉะนั้นถ้าเจอในจารึกมันตรงกับคำสมมุติ ก็แปลว่าทฤษฎีนี้ใช้ได้ แต่อย่าเอาภาษาศาสตร์ไปพิสูจน์ว่าจารึกนี้ไม่ตรงกับหลักภาษาที่สมมุติขึ้นว่าผิด ผมว่ามันจะไปกันใหญ่เนครับ แล้วอีกอย่างบางทีสนใจแค่ทางตัวอักษร มันอะไรกัน ตัวหนังสือไทยก็ต้องสนใจตัวอักษร ไม่ใช่ทาง ทางมันแค่ปลายแถว จะสั้นก็ได้ จะยาวก็ได้ ไม่จำเป็นเลยไม่มีความสำคัญ แล้วก็หนังสือสมมุติข้อไม่ได้มีอายุเกิน ๒๐๐ ปีหรอกครับ มันอยู่ไปหมดแล้ว นอกจากหนังสือฉบับนั้นลงรักแบบสมุดคำ ไม่เหมือนสมุดขาว เพราะเก็บไม่ดี มันยุไปหน่อย เพราะสมุดของเรามีมันเข้าตัวเนครับมาทำข้อ เพราะฉะนั้น โอกาสถ้าไม่มีการลงน้ำมันยางกับดินหม้อคำแล้วมันจะเสื่อมเร็ว เพราะฉะนั้นถ้าคุณจะเป็นสมุดขาว ใถ้นานหรอกครับ เพราะฉะนั้นมันลอกทุกฉบับละครับ ไม่มีฉบับ ORIGIN เดิมเป็นลายมือมันไม่มีหรอกครับ อย่างไปหลวงฯ อันนี้ของจริงต้องเป็นสมุดข่อยโบราณผมยังไม่เชื่อว่าเป็นของจริง มันเป็นฉบับออกท้องถิ่นแหละครับ ลอกไปเรื่อย ๆ มา เพราะฉะนั้นว่าว่าอันไหนมันใกล้เคียง

กับต้นฉบับเดิม เพราะฉะนั้นเรียกจินตภาพนี้ฉบับห้อง คือห้องกับฉบับของพระโหราธิบดี ไว้ความแปลกกันแปลกไปหน่อยหนึ่ง คือออกกันมากี่ถูกบ้าง มีดบ้างเสริมบ้าง ทุกคนมีสิทธิ์จะเพิ่มเติมได้ เพราะว่าป็นหนังสือส่วนตัว เพราะหนังสือสมุดข่อยเป็นหนังสือสมุดส่วนตัว จะเพิ่มอะไรก็ได้ เพราะฉะนั้นสมุดข่อยก็ผิดแปลกเสมอมา เพราะฉะนั้นการชำระวรรณคดีก็ตามนั้นต้องดูหลาย ๆ ฉบับ และหลาย ๆ ส่วนวนะครับ นี่ผมก็เป็นครุภาษาไทยไปเลย เป็นครุภาษาไทยเก่าครับ

ครับที่นี้ผมก็เลยพูดว่า จารึกหลักที่ ๑ นั้นมีปลอมไม่ได้หรอกครับ คือท่านจะปลอมได้ไง คือถ้าท่านใช้ก็ต้องใช้ปิฎกศักราช เมืองไทยใช้ปิฎกศักราชมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว ใครจะไปรู้ว่าสมัยสุโขทัยจะใช้มหาศักราชใครจะมาใช้สมัยพระเจ้าลิไท เขาใช้มหาศักราชปนจุลศักราชอยุธยาไม่มีใช้มหาศักราชอีกเลยครับ กฎหมายตราสามดวงมีปนใช้มหาศักราชควบกับจุลศักราชในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ หลังสมัยพระนารายณ์เป็นต้นไป นี่ใช้จุลศักราชหมดจนถึงกรุงเพทฯ รัชกาลที่ ๕ ครับ แล้วใครจะเอาฟ้าดินจะมีญาณวิเศษว่าสุโขทัยใช้มหาศักราชพม่าใช้จุลศักราช ล้านนาเชียงใหม่ - จุลศักราช ล้านช้าง ลาวอีสาน - จุลศักราช อยุธยา - จุลศักราช เขาก็กันอยู่ครับ แล้วใครจะมาปลอมใช้มหาศักราช ผมว่าญาณวิเศษอันไหน ผมว่าถ้าผมปลอมผมก็ใช้จุลศักราช แล้วปลอมให้ใครอ่าน ถ้าปลอมให้คนปัจจุบันอ่านก็ต้องปลอมจุลศักราชสิ ต้องใช้พระยาวังแล้วทำไมบอกว่า พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พระยาวังคนรู้จัก สักก็สิทธิ์วาจาก็สิทธิ์ พระยาวังทรงมาถึงแก่ที่สุด ทำไม่ต้องใช้เป็นขุนศรีอินทราทิตย์ ผมก็ยึดจรรยาเหมือนกันนะ คนปลอมนี้ ผมไม่ได้ ผมเก่งกว่าเยอะ ถ้าผมปลอม ผมปลอมง่ายกว่านี่เยอะ ปลอมแล้วอ่านชัดเจนเลย ไม่ต้องเสียเวลา ไม่ต้องบอกซ้ำเลือก ซ้ำเสีย หัวทึ่ง หัวรีบได้ ซ้ำก็ไม่ได้ไม่ต้องคำเลือก เลือกไม่ได้ ผมว่ามันน่าเหลือเกิน คืออย่างนั้นครับเรื่องทั้งหลายแหละ เมื่อเราคิดว่ามันปลอมเราก็ไปดูออกจากอินโดนีเซียมา จารึกหลักที่ ๑ เจอเมื่อ ๒๒๖๗ แล้วผมเจอหลักที่ ๒ หลักที่ ๓ เมื่อ ๕๐ ปีนะได้ค้นปลอมนี้ท่านส่งดับไปแล้วทั้งนั้น แล้วได้ช่วง ๒๓๐๐ สมัยรัชกาลที่ ๓ ใครรู้จักจารึกบ้าง ผมถามหน่อยเถอะ คือมันแห่งดินแห่งวัง มีวอยชักชาะ ไครย่านบ้าง ไครูบ้าง และใครรู้ว่าสมัยพระเจ้าลิไท “ธ.ธง” เขียนยังไร “ม.มัว” เขียนยังไร ท. ก. ฐ เขียนยังไร ทำไมจารึกหลักที่ ๑ จึงไปตรงกับลิไททั้งหมด ผมว่าทำกันเลยว่า ใครนะมันปลอม ผมตามจับได้เดี๋ยวนี้ ถ้าผมทำได้ ถ้าให้ผมปลอมอีก ๒ ปี ผมก็ทำได้เหมือนกัน มันต้องมือไวพิรุณแห่งนะครับ ถึงเหล่านี้ผมคิดว่าทำไมถึงคิดกันว่าปลอม เราพยายามดูว่าปลอมหรือไม่ปลอม เอะดูเมืองสุโขทัยเป็นยังไงบ้าง มันไวเกินไปเมืองกวังข้างหลาย ไฉ่เมืองสุโขทัย เมืองกวังข้างหลายเป็นทิศของคนโบราณนะครับ ไม่ใช่ของคนปัจจุบัน แต่ทิศดูโลกก็ใช้เวลาเดินทางวันหนึ่งแล้วครับ จากสุโขทัยไปศรีสัชนาลัย ๑ วันมานะครับ ไม่ใช่ ๑ วันเท่า เพราะว่าไปเชียงใหม่เพื่อยังบึงควนนะครับ บึงควนก็ยังมีแล้ว มันละเรื่องกันและยังดูผสมปนเปกัน ไฉ่ เมืองสุโขทัยไม่น่าปลูกอะไรได้ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าวมัน โทกทั้งนั้น ู๊ใหม่ว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าวมัน

เขาบอกว่าอุดมสมบูรณ์มีอยู่ล้นเกิน ไม่อดไม่อยาก มีข้าวกินไม่เคยมีข้าวยากหมากแพง แต่ไม่ต้อง
ตั้งรายปีละ ๓,๐๐๐ ล้านดินเหมือนปัจจุบันคนละทิศละที่ ว่าอุดมสมบูรณ์ไม่เหมือนสมัยปัจจุบัน
มันคนละเรื่อง แนวความเป็นอยู่อาศัยนี้อ่านอย่างอดคิด จะรู้เลยว่ามีความสำคัญ เดียวนี้กำลัง
อดคิดกันแล้ว อาจารย์ประวัติศาสตร์กำลังเรวกินหมด เพราะว่าวันนั้นนักวิชาการประเภทนี้ไม่จริง
ก็วิ่งไปหมด ร้องแวกแตกกระเซอ กระเซอเลยทั้งหมด ร้องแวกกันเก่งมาก ผมก็ว่าไปเรื่อย
นี่ผมบ่นหรือเปล่าผมก็ไม่รู้ละ เวลาหมดจริงๆ หรือเปล่าก็ไม่รู้ ถ้าไม่หมดผมจะพูดอีกสักนิด
หนึ่งคืออย่างนี้ เราพบอักษรวิธของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งมันผิดแยกจากเขา เอาศัพท์โบราณที่
เดียวกัน แต่กระนั้นก็ตาม อันนี้เป็นหลักฐานสำคัญ เวื่อนอะไรใหญ่ที่ผมไม่ยอมรับว่าเป็นของจริง
เพราะทำไมคนจะต้องไปเขียนให้มันแปลกไปกว่าเขา และมีหลักเดียวจริงในเมืองไทยหลักอื่นๆ
ที่กล่าวด้วยว่าเจออีกสามหลักก็หาไม่เจอ จะไปค้นไปคว้ายังไปหาไม่เจอ ก็เลยรู้ว่ามันหลักเดียว
ที่หลักเดียวที่มีนัยสำคัญเฉพาะกว่าเขา หลังจากนั้นเพียงไม่กี่ปี ๔๐, ๕๐, ๖๐ ปี ก็มีการเขียน
อักษรวิธใหม่ อันนี้ก็น่าแปลกมากแต่ทำไมผมก็พยายามศึกษาจากรีกหลักต่างๆ ในศิลาจารึกทุกอัน
ไปค้นคำมันดู ไม่ได้ใช้ทั้งหมดที่คิดปรากฏพิมพ์เพราะได้ที่พิมพ์นั้นท่านไม่ได้เขียนว่าเอา "อ.สระอี"
ไว้หน้า "ก.ไค" แล้วอ่านว่า "อีก" ก็เขียน "อ.อี.ก.อีก" ไปเลย พบมากมายครับ จริงๆ มันก็
ไม่กี่ตัว หลักที่ ๒ พบตั้ง ๖ แห่ง ที่เขียนแบบอักษร "สระลอย" อย่าง คำว่าอินทราทิตย ศรีอินทรา
ทิตย เกือบทุกคำในหลักที่ ๒ เขียนแบบลายมือไทย นะครับ

เมื่อคืนวันก่อนผมทำการบ้านอยู่ละละหน่อย คอลงเหมือนกัน เดี่ยวผมอ่านหน่อย ดู
โฉมคติหนึ่ง อยู่ตรงไหนบ้าง อ้อ! อีก ๑ "เพ้าอีจาน" "อีจาน" เขียน "อี" ลอยครับ "อีจาน" มา
ถึง ๒๖ ปี "ดับเพตุคานอิงได้ตันพระศรีมหาโพธิ์" คำว่า "อิง" เขียนแบบ "อี" ลอย เป็นดินนา
"คนยิกแพะนละแกะ" นี่เรียก "อี" ลอย พ่อขุนบางกลางหาวได้ชื่อว่าศรีอินทราทิตย "อิน" ตัว
นี้แหละใช้สระลอย "อี" ลอย และนี่คือหลักที่ ๒

หลักที่ ๔ หลักที่ ๓ สองแห่ง หลักที่ ๔ หนึ่งแห่ง หลักที่ ๒ สามแห่ง และหลักอื่นไม่ได้
เขียนไว้ แต่มีอีกสองสามแห่งผมค้นไม่ทันครับ คืออันนี้ใส่ไปหมดที่เป็นหลักฐานว่า อักษรวิธของ
พ่อขุนรามคำแหง ยังหลงเหลืออยู่ในจารึกของพระเจ้าอู่ไทอีกมากมาย แต่ไม่เพียงพอเท่านี้ ยัง
เสด็จไปอยู่ถึงสาธุชน หลักวัดพระยืนอีกสามแห่งที่พระสุมนเถระขึ้นไป ไปสอนศาสนาที่เชียงใหม่
บางทีนักประวัติศาสตร์ไม่เชื่อว่า อยู่สุโขทัยทำไมต้องไปสอนหลักธรรมที่โน่น ดังกับเป็นคนเก่ง
ทางสามาวตจริงๆ แล้ว โบราณพระท่านไม่ได้ถือว่าอาณาจักรโน้น อาณาจักรนี้ เพราะท่านอยู่
ในพุทธจักร ใครนิมนต์ให้ท่านไป ท่านว่างท่านก็ไปเหมือนกันสุโขทัย หลวงปู่ครูสังฆราชจาก
เมืองศรีธรรมราชมานิมนต์ได้ครับ พอนิมนต์ได้สังฆราชก็มา หลวงปู่ครูก็มา ก็แสดงว่าที่นั่น
กษัตริย์แล้ว ไม่ดูแลพระนะครับ เมืองศรีธรรมราชก็ไม่เจริญทางศาสนา ในขณะที่เดียวกัน
ก็เห็นว่า เมื่อสมัยที่ปู่ครูขึ้นเหนือสุโขทัยก็เหมือนเหมือนกัน อันนี้แหละครับที่ผมว่าต้องดูทาง
ประวัติศาสตร์ด้วย

ผมว่าสิ่งเหล่านี้ผมอยากสรุปว่า ทั้งหมดนี้เราคาดเดาอย่างคร่าวๆ ตอนนั้นผมว่าเมื่อไรเราจะเต็มตาแล้วดูข้าง แล้วช่วยกันดู ช่วยกันจับช่วยกันเคาะและช่วยกันปัดข้างขึ้นมาใหม่ อย่าไปถือที่รู้กันเสียว่า ข้าเก่ง คนนี้ไม่เก่ง คนนั้นไม่เก่ง ผมว่าไม่มีใครเก่งทั้งนั้นหรอกครับ เพราะต่างคนต่างจับทาง สนใจแต่ต่างทางเท่านั้นเหมือนกันหมด ผมว่ามาช่วยคนที่จับหัว จับหาง จับตรงกลาง จับตัว และเราจะเจอหลักฐานที่ดี และมีการศึกษาวิจัยอย่างเป็นเรื่องเป็นราวเสียที่ผมขอเท่านั้นครับ สวัสดีครับ

หม่อมราชวงศ์พัฒนโชช ไซยันต์

ขอบคุณครับท่านอาจารย์อิ้วสี ที่เรายังมีเวลาเหลืออีกเล็กน้อยก็อยากจะได้เรียนถามท่านผู้ฟังอีกป่าวว่า ท่านผู้ใดอยากจะได้แสดงความเห็น หรืออยากจะได้คำถามอะไรไหมครับ เชิญครับ ที่ไมโครโฟน และกรุณาบอกชื่อและสำนักของท่านด้วยนะครับ ท่านมาจากสำนักไหน กรุณาบอกด้วยนะครับ

นายภาวิช จิตรภาษา

ข้าพระพุทธเจ้า ภาวิช จิตรภาษา ผู้เขียนคอลัมน์ “พจนานุกรมนิรุกติศาสตร์” ในวารสารศิลปวัฒนธรรมรายเดือน ขอประทานอนุญาตแสดงความคิดเห็นตามควรแก่เหตุผลทั้งเสริมและทั้งค้านนะครับ คือผมมีเรื่องที่จะเสริมคุณพิริยะ เหมือนกันนะครับ แต่ว่าก่อนอื่นจะขอตั้งไว้ก่อน คือที่ตั้งนี้พูดกันไป พูดกันมา ได้ยินท่านพูดว่าใช้จารึกนี้ปลอมมา กันนะครับ ยังกะว่าจารึกเขียนในกระดาษไปแนบเขียนในกฎ หรือในบ้าน หรือในลัทธิได้ ที่จริงเป็นหลักหินนะครับ สามคนยกไม่ไหวนะครับ การหาหินมาที่ก็ยากอยู่แล้ว แล้วก็จะจารึกต้องเอาเหล็กสกัดนะครับ มีนอกดอกเหล็กสกัดเสียงดังกึกๆ มันรู้กันทั่วเลย ปกปิดไม่ได้

เรื่องนี้มีมันเกิดขึ้นจากมหาสงฆ์ เมื่อที่พระองค์ท่านก็ตรัสแล้วผมก็ขอเสริมว่ามันเป็นความจริง มหาสงฆ์ก็อยู่ขึ้นก่อน พูดกับนักเขียนโบราณคดีสองท่านบ้าง คนที่ไปหาท่านที่หอวิชาญาณบ้าง เรื่องนี้มีมโนพยานเป็นบุคคลครับที่มาในหอประชุมนี้ที่ท่านหนึ่งคือคุณเทิ้ม มีเดิม นี่เป็นพยานผมได้ อีกคนหนึ่งคือคุณก้องแก้ว วีระประจักษ์ นะครับ เป็นพยานได้ว่ามหาสงฆ์บอกถึงกันแล้วข่าวนี้ก็วิ่งไป จะไปทางไหนก็ไม่ทราบ แต่ข้ออ้างพื้นฐานได้ ก็คือท่านจันทร์ ร่ำไปถึงทูมคือ วิลเกอรี่ มันก็เลยกลับเข้ามาในเมืองไทยอีก

แต่ที่นี้ว่ากันนั้นนะครับ มันเป็นหลักหิน เราก็ต้องดูวัตถุกันหน่อย มันเป็นโบราณวัตถุเราเคยพบไหมครับ ทั้งจดหมายเหตุ ทั้งคำเล่าลือว่าท่านไปหาหินคนเดียว ท่านหาไม่ได้แน่ๆ ครับ อ้อ พ่อมหาสงฆ์บอกว่าพระจอมเกล้าฯ ทำขึ้นที่วัดราชา เราเคยพบเศษหินที่วัดราชาบ้างไหมครับ

มีอีกข้อหนึ่งนะครับ ถ้าหากว่าไม่ใช่วัดราชาเป็นวัดบวร คุณศุภวัตรชัยก็ว่าแล้ว ที่สุโขทัยก็เหมือนกัน ผมก็ไม่เชื่อว่าท่านจะหาหินมาได้ง่าย ๆ แล้วก็ยกเขมามาคนเดียว แต่ถ้าหากว่าใช้คนอื่น ก็ต้องมีคนรู้เห็น ซึ่งปิดไม่อยู่หรือครับ สมัยรัชกาลที่ ๔ ก็จริง นี่เอง ไม่อาจที่จะปิดกันอยู่ได้แหละครับ

ที่ผมก็มีเรื่องที่จะเสริมคุณพิริยคือที่คุณพิริยกล่าวไว้ในหนังสือซึ่งลงในศิลปวัฒนธรรมเล่มแรกของท่าน ผมไม่ได้อ่านหรอกครับ เพราะผมไม่มีสตางค์ซื้อ คือที่ท่านว่า **“นางเลือน คือ นางเลิง”** อันนี้ผมเห็นด้วย **“เลือน”** คือ **“เลิง”** จริงอยู่เราไม่อาจทราบได้ว่าสระต่างๆ ท่านออกเสียงอย่างไรในสมัยนั้น แต่เราก็พอจะอนุมานเอาได้จากท้องถื่นข้างเคียง คือย่านอีสาน ท่านไม่ผดุงคงไปอีสาน ก็เพราะว่าในจารึกนี้เองอะครับ บรรทัดที่ ๖ และที่ ๗ ด้านที่ ๒ กล่าวว่า **“กลางเมืองสุโขทัยนั้นมีน้ำสระพังโพย มีไลกีนอรรอภินดี ตั้งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง”** ซึ่งสอดคล้องว่ากลุ่มคนสุโขทัยในยุคพ่อขุนรามคำแหง เป็นกลุ่มคนที่เคยอยู่ริมแม่น้ำโขงมาก่อน จึงเปรียบเทียบได้เช่นนี้ ซึ่งดินแดนแถบริมแม่น้ำโขงก็คือถิ่นอีสานของเรา และในภาษาอีสานก็มีคำว่า **“เลิง”** นะครับ ซึ่งแปลว่า **“ทุ่งสาบ”**

อันนี้ สระในจารึกที่เรารอออกเสียงกัน **“เือน”** อย่างเช่นคำว่า **“เมื่อ”** ในบรรทัดที่ ๒ ที่ ๓ ด้านที่ ๑ ความว่า **“แต่เมื่อผู้ย้าย ศายจากเมือตั้งแต่ยังเล็ก”** ก็ดี คำ **“เพื่อ เือน เมื่อ เขื่อ เขื่อ เือน”** ในด้านอื่นๆ บรรทัดอื่นๆ ก็ดี ส่วนเขียนมี **“อ”** เพียงที่นั่นแหละครับ นี่ว่าตามอักขรวิธีที่นั่นแหละ คำไม่ได้คำว่า **“เลือน”** นี่มี **“อ”** ตัวเดียว เฉพาะในส่วนที่ต้องผสมกับสระ **“เอ”** กับสระ **“อือ”** เพื่อให้เป็น **“เออ”** เท่านั้น เพราะฉะนั้นคำนี้จึงอ่านว่า **“เลิง”** ตามที่คุณพิริยว่า แต่จุดนี้เองครับที่ทำให้ผมมองว่ารัชกาลที่ ๔ ท่านไม่ได้ทรงทำจารึกหลักนี้ เพราะถ้าท่านทำขึ้นเอง ท่านคงไม่อ่านผิดนะครับ ท่านเองเป็นพระองค์แรกที่อ่านว่า **“เลือน”** แล้วเราก็อ่านตามกันมาจนปัจจุบัน **“เมิง”** ก็อ่านเป็น **“เมือง”** นี่เราเอาเลือนไทยภาคกลางเข้าไปตัดสินนะครับ แล้วอ่านเือนเข้ามา เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่รัชกาลที่ ๔ หรือคนรุ่นปัจจุบันทำขึ้นแน่ ถ้าคนรุ่นปัจจุบันทำ คงไม่ใช่รูปแบบนี้ เพราะสระเออหรือสระเอื่อนี่ เราคงตัวกันมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาละครับ

อีกหนึ่งจากหลักฐานในจารึกที่กล่าวมาแล้วนี้ **“น้ำสระพังโพยมีไลกีนอรรอภินดี ตั้งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง”** ตามพระราชประวัติของรัชกาลที่ ๔ นี่ไม่ปรากฏว่าท่านเคยเสด็จไปทางจังหวัดแถบริมแม่น้ำโขงนะครับ หรือว่ามีผมไม่ทราบ แต่เท่าที่ผมทราบนั้นไม่มี แล้วท่านจะเปรียบเทียบได้อย่างไร

อันนี้เป็นที่ทราบกันดีว่า พระองค์ท่านโปรดเสวยน้ำที่กินอรรอ ภินดี อย่างเช่นน้ำในแม่น้ำเพชร ก็โปรดให้ตั้งส่งเข้ามาในน้ำสวายเป็นประจำ ถ้าพระองค์เคยเสด็จไปแถบริมแม่น้ำโขงจนทรงทราบทุกหัวว่า **“น้ำโขงกินอรรอ ภินดี”** เช่นนั้นแล้ว ทำไมไม่โปรดให้กรมการจังหวัด แถบริมแม่น้ำโขง จัดส่งน้ำโขงเมื่อแล้งเข้ามาเป็นน้ำสวายนะครับ

สุดท้ายนี้ผมอยากจะขอร้องพระคัมภีร์ว่าใครก็ตามถ้าหากว่าจะพิจารณาจารึกหลักนี้ละก็ว่าใครแต่ง ใครทำ ก็ได้โปรดช่วยกันอ่าน ช่วยกันแปลให้มันถูกต้องต้องอ่านเสียก่อน ทุกวันนี้เราอ่านกันไม่ได้หมดคนละรับ และข้อคำแปลด้วยก็ยังไม่เรียบร้อย ยังแปลไม่ถูกต้องอยู่เยอะเลยคนรับอย่างเช่นคำ “ตลาดปสาน” นะครับ ที่เราแปลปัจจุบันนี้ว่า “ตลาดร้านค้า” ร้านค้านี่อยู่เหมือนจะอยู่ในจารึกเองนะครับ ตลาดร้านค้าบ้าง ตลาดมีห้องแถวบ้าง ก็แล้วตลาดที่ไหนครับ ถ้าไม่มีร้านค้า ถ้ามีร้านค้าก็มีห้องแถวทั้งนั้น แล้วก็ทั้งในน้ำก็ยังมีแพเป็นแถว ตลาดห้องน้ำนะครับ ไม่มีร้านค้า แล้วถ้าจะถามว่าแปลว่าอะไรผมก็จะขออ้างมหาชาติคำหลวง ไม่ทราบจะมีเวลาให้ผมหรือเปล่า “ตลาดปสาน” มันก็แปลว่า “ตลาดค้าสัตว์” เพราะว่าในมหาชาติคำหลวงบอกไว้ว่า “อันว่าพระโพธิสัตว์เสด็จในที่นั้น ครั้นก็กล่าวพระกุมารให้อยู่คู่ตั้งชายชายไว้ กัดคำสัตว์ให้ขาดนั้น ตลาดปสานโสดน” ในมหาชาติคำหลวง แต่ท่านอาจจะไม่เชื่อก็ได้ว่าผมขี้ไร้ยางอายตลาดปสาน มีตลาดขายวัวขายควาย ขายอะไรนี่ ผมก็คิดอย่างจารึกหลักที่ ๒ ซึ่งเป็นครูที่คุ้นพิริยะนั่นเถิดนัก คือหลักที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๔, ๑๖ ว่าอย่างนี้ครับ “นางแห่งเทศลาดซื้อสัตว์ทั้งหลายโปรด” “โปรด” คำนี้แปลว่า “ปล่อย” นะครับ “อันเป็นต้นว่าคนอีกพระและพระพญามาเปิดไถ่ทั้งท่านนกหกปลา เนื้อผู้สัตว์ทั้งหลาย” นี่ พ่อขุนศรีวิจิตรท่านใจบุญ ท่านซื้อสัตว์ในตลาดปสานไปปล่อย

ขอเวลาอีกนิดได้ไหมครับนอกจาก “ปสาน” ยังมีคำ “บัวนาง” อีกพระคัมภีร์ คำ “บัวนาง” ที่แปลว่า “ได้ขายได้หญิง” อะไรนั่นนะ ผมก็ว่ายังจะถูกหรือไม่ก็ไม่ทราบแต่ว่าผมฟังสาวตารานฮ้างมาเทียบให้ “บัดนี้เมื่อภายหลังขุนบรมจึงให้หีบบัวนางอันออกที่น้ำว่าทุ่งหนองที่นั้น” ไม่ทราบเหมือนกันนะว่า “บัวนาง” นี่หมายความว่าอะไร กฎเกณฑ์บรรดา “อนึ่งพระราชบุตรพระราชนัดดา พระสมณบัวนาง ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวพิทยไพบ่พระราชกุมารแลราชินิกุลท้าวพระยาพระหลวงขุนหมื่นหัวพัน ผู้มีบำเหน็จ บำนาญ และความชอบนั้น” ไม่ทราบว่าเป็นผู้ชายหรือเปล่าพระคัมภีร์

การที่เราไม่ศึกษาให้ถ่องแท้ แล้วก็เอาไปวิจารณ์มันก็เหมือนกับเราปลูกต้นไม้ที่ไม่ได้ดิน ปลูกต้นไม้บนอากาศ มันก็เป็นอย่างนี้แหละเคยเสียหลายมาแล้วครับ เสียหลายอย่างไวตามดอกเตอร์ประเสริฐท่านผู้ที่ได้ครับ ในจารึกวัดศรีชุมนี่เองแหละครับ ยกตัวอย่างให้แน่แต่เดิมอ่านว่า “เบื้องหัวนอนสองแสนพยาม” ก็อาจารย์ประเสริฐนี่เองครับแปล “พยาม” ว่า “วาท” คือบอกอาณาเขตมาจากสุโรทัยไปเมืองฉอดว่า “๒ แสนวาท” แล้วพอตีความอ่านใหม่ว่ายังไม่ครับ “เบื้องพายัพถึงเชิงอนแสนพะเยา” ไปจนละเรื่องเลยเห็นไหมครับ ประวัติศาสตร์ว่าอย่างไร ถ้ายืนอยู่บนฐานอย่างนี้ เพราะฉะนั้นก็ขอร้องพระคัมภีร์ ให้ช่วยกันอ่านเสียก่อน อ่านและแปลให้ถูกต้องแล้วมาวิจารณ์กันพระคัมภีร์ แล้วจะได้เรื่องราวมาก สวัสดิ์ครับ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

หม่อมราชวงศ์พัฒนไชย ไชยันต์

ขอบคุณครับคุณภาสิต ผมจะเปิดโอกาสให้อภิปรายซักถามกันต่อไป ก็เกรงว่าเวลาจะขีดช่วงเลขไปนานแล้ว เพราะฉะนั้นก็ต้องขอปิดการอภิปรายและซักถามแต่เพียงเท่านี้ แล้วก็ใคร่ขอกราบบังคมทูลอัญเชิญสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ได้รับสั่งสรุปต่อไป

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

การสรุปรู้สึกว่าจะไม่ไหวเสียแล้ว เห็นจะเห็นอกกันไปทั้งหมด และงอกันไปหมดเลย ถ้ามีการปลอมก็เป็นการไม่ควรจะผิด แต่ถ้าบังเอิญให้ผิด นั่นแหละ เห็นว่าปลอมก็ทำให้องไปหมด เพราะฉะนั้นจะปลอมดีหรือไม่ปลอมดี จะให้เขาเชื่อดานที่ได้พูดกันมาหลายท่านได้แสดงความเห็นว่าน่าจะมาศึกษากันอีกให้ดีๆ ร่วมกันทั้งหมด งานชิ้นข้างวันนั้นก็จบไปแล้ว เพราะฉะนั้นน่าจะสร้างอ่างตัวใหม่ด้วยกันก็เห็นจะดี ให้มาร่วมกันทุกฝ่าย และศึกษากันจริงๆ แต่ก่อนที่จะจับมือจะมืออะไรแปลกออกไปนิดหนึ่ง ก่อนที่จะจัดการอภิปรายนี้ ถ้าพ่อก็ได้คิดว่าน่าจะหาวิธีอื่นที่จะมาศึกษา เพราะว่าพูดไปอย่างนี้ท่านเองก็คงงอไปหมด อย่างถ้าพ่อก็ไม่รู้ว่าเป็นยังไรกันแน่ แต่อาจจะผิดวิธีอื่น ที่จะหาความจริงหรือความใกล้เคียงความจริงขึ้นอย่างหนึ่ง คือ ถ้าเราใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์ก็อาจจะได้ ถ้าพ่อก็ได้สืบดูว่ามีวิธีใหม่ คือ การที่จะใช้คาร์บอน ๑๔ นั้น สำหรับร่องเช่นนี้มันเป็นไปได้ เพราะจะวัดได้เป็นระยะเวลาไกลมากแต่เมื่อสอบดูแล้ว มันมีวิธีหนึ่งที่จะรู้ได้ว่า สิ่งรอบข้างอย่างนั้นเกิดขึ้นในศตวรรษอะไรคือห่างจากอีกศตวรรษหนึ่งสักเท่าไร ถ้าในระยะเวลาสัก ๕๐๐ ปีนี้ พอที่จะทราบได้ ดังนั้นถ้าพ่อก็ได้ขอให้คุณจิราภรณ์ อวัญชนก ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ ๖ กรมศิลปากร ฝ่ายอนุรักษ์ศิลปปะโบราณวัตถุ ของกองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ขึ้นมาอธิบายถึงเครื่องมือที่จะสามารถบอกได้ว่าหลักที่ ๑ นี้เป็นหลักของศตวรรษของพ่อขุนรามคำแหง หรือของรัชกาลที่ ๔ ขอเชิญ...

คุณจิราภรณ์ อวัญชนก

ใต้ฝ่าพระบาท ถ้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระอนุญาตแล้วคำสามัญเท่าที่ดิฉันได้สำรวจสภาพและประวัติของศิลาจารึกหลักที่ ๑ และศิลาจารึกหลักอื่นๆ ที่อยู่ในการครอบครองของกรมศิลปากร ได้พบว่าพอจะมีช่องทางอยู่บ้างที่พอจะพิสูจน์ทราบได้ว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ นี้ทำขึ้นในสมัยสุโขทัยหรือในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยไม่ใช่วิธีหาอายุของหิน เพราะว่าอายุของหินก็คืออายุของหินไม่ใช่อายุของศิลาจารึก

แนวทางในการตรวจพิสูจน์ที่ดิฉันจะนำมาเสนอนี้ ก็คือการดูจากวัฏวอยการสึกกร่อนของหิน เนื่องจากการทำงานของธรรมชาติ ถ้าหากว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ นี้ ทำขึ้นในสมัยสุโขทัยซึ่งก็ควรจะมีความอายุประมาณ ๗๐๐ กว่าปีมาแล้ว และก็ตามประวัติพบว่าได้ถูกค้นพบเมื่อ

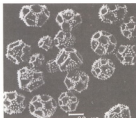
สมัยรัตนโกสินทร์ก็ประมาณ ๒๐๐ กว่าปีมานี้ และหลังจากถูกค้นพบแล้วก็ถูกนำมาเก็บรักษาในกรุงเทพฯ ซึ่งก็สันนิษฐานว่าก็คงเก็บรักษาในที่ร่มตลอดมาจนถึงปัจจุบัน เพราะฉะนั้นศิลาจารึกหลักนี้ก็ต้องถูก EXPOSE ต่อสภาวะแวดล้อมเป็นเวลานานพอสมควร อาจจะถึง ๔๐๐ - ๕๐๐ ปี เพราะฉะนั้นวีรรอยที่เกิดจากการสึกกร่อนของหินอันนี้ก็จะคมชัด สึก และดีกว่าศิลาจารึกที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ ถ้าหากว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ นี้สร้างขึ้นในรัตนโกสินทร์จริง ระยะเวลาที่จะ EXPOSE ต่อสภาวะแวดล้อมนั้นจะสั้นมาก หรืออาจจะไม่มีเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่แกะสลักกันให้ตัวบรรณนิเวศอย่างที่ได้มีผู้กล่าวเพราะฉะนั้นถ้าจะให้เปรียบเทียบคตินัยขอเปรียบเทียบว่าวีรรอยบนศิลาจารึกที่ทำขึ้นในสมัยสุโขทัยเปรียบได้เสมือนกับวีรรอยบนใบหน้าของคนชราอายุไม่ต่ำกว่า ๔๐ ในขณะที่ศิลาจารึกที่ทำขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นเปรียบได้เสมือนวีรรอยบนใบหน้าของชายหนุ่มและหญิงสาวค่ะ

การที่จะศึกษาวีรรอยที่เกิดขึ้นนี้ จำเป็นจะต้องใช้อุปกรณ์ช่วยสายตา เพื่อให้สามารถมองเห็นรายละเอียดของหินได้มากที่สุด ซึ่งกล้องจุลทรรศน์ธรรมดา ไม่สามารถจะให้รายละเอียดได้ เครื่องมือที่สันนิษฐานว่าจะศึกษาและได้ผลมากที่สุด ก็คือ กล้องจุลทรรศน์ ELECTRON แบบ SCAN หรือ SCANNING ELECTRON MICROSCOPE (รูปที่ ๔)

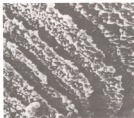
รูปที่ ๔

SCANNING ELECTRON MICROSCOPE

รูปที่ ๙

ภาพขยายของเซลล์ของเกรส

รูปที่ ๑๐

ภาพขยายพื้นผิวของหินอ่อน

กล้องจุลทรรศน์ ELECTRON แบบ SCAN สามารถจะให้รายละเอียดและกำลังขยายสูงกว่ากล้องจุลทรรศน์ธรรมดามาก การทำงานของกล้องนี้อาศัยหลักการที่ว่าเมื่อนำแสง ELECTRON มาส่องการตกลงไปบนผิวของวัตถุตัวอย่างนั้นจะเกิดกลุ่มของ ELECTRON ชุดที่ ๒ ขึ้นออกมาจากผิวของวัตถุตัวอย่าง เมื่อนำ ELECTRON ชุดนี้มาขยายด้วยสัญญาณ และแปรสัญญาณจะออกมาเป็นภาพปรากฏบนจอโทรทัศน์ นั่นคือ เป็นภาพสามมิติเหมือนจริงและเป็นภาพสีธรรมชาติ

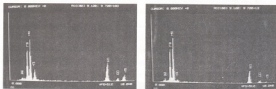
อันนี้เป็นภาพของเซลล์ของเกรสและ (รูปที่ ๙) ภาพที่ได้จะมีกำลังขยายตั้งแต่ ๑๕ เท่า จนถึง ๒ แสนเท่า และก็จะมีความละเอียดสูงมาก กล้องที่มีประสิทธิภาพดีมากๆ จะสามารถแยกจุดที่อยู่ห่างกันเพียง ๓๐ ไมครอนหรือออกจากกันได้ ทำให้เราสามารถมองเห็นรายละเอียดของวัตถุเพิ่มขึ้นอีกมากมาย ซึ่งประโยชน์ข้อนี้ใช้ในการศึกษาลักษณะไปยั้งระดับโมเลกุลของสารนั้น

ภาพที่ได้จากกล้องจุลทรรศน์ชนิดธรรมดา ซึ่งจะไม่บอกรายละเอียดอะไรมากนัก อาจจะบอกได้ว่าหินชนิดนี้เป็นหินอะไร และก็มีส่วนประกอบเป็นแร่อะไรบ้าง เช่นอาจจะบอกว่ามีแร่ควอตซ์ ๒๐% เฟลด์สปาร์ ๕๐% ไมกาอีก ๑๐% อะไรทำนองนั้นแหละ แต่ภาพที่ได้จากกล้องจุลทรรศน์ ELECTRON จะแสดงให้เห็นถึงปาร์ติเคิลที่เล็กมาก เช่นภาพที่พื้นผิวของหินซึ่งกำลังจะเกิดการร่อน โกลจะหลุดร่วงออกมาเป็นผง ที่เห็นเป็นก้อนนั้นแหละคือปาร์ติเคิลของหินซึ่งกำลังจะหลุดออกจากกัน เนื่องจากว่าวัสดุที่เป็นตัวประสานนั้นถูกละลายไป

ภาพนี้ (รูปที่ ๑๐) เป็นพื้นผิวของหินอ่อน ซึ่งอยู่กลางแจ้งมาเป็นเวลานานนับหลายร้อยปี องค์ประกอบส่วนซึ่งละลายได้ง่ายก็จะละลายออกไปกับน้ำฝนพื้นที่ละลายอันนั้นก็จะเป็นร่องลึก ที่เห็นเป็นร่องๆ อยู่ในภาพ คงเหลือแต่องค์ประกอบส่วนที่ละลายได้ยาก เพราะฉะนั้นอันนี้ก็จะช่วยพิสูจน์ได้ว่า หินอันนั้นอยู่กลางแจ้งมาเป็นเวลานานมากน้อยแค่ไหน

เมื่อหินทำปฏิกิริยากับสารเคมีที่มีอยู่ในน้ำฝนหรือ น้ำใต้ดิน หรือว่าในสิ่งแวดล้อมอื่นๆ จะเกิดสารเคมีชนิดใหม่ขึ้นอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไป จะเกิดผลึกของสารเคมีขึ้นมาซึ่งทำปฏิกิริยาไม่ได้ ก่อสร้างชนิดนี้ช่วยให้เรา มองเห็นสภาพของผลึกนั้น ถ้าหากว่าเราเอาสิ่งชนิดนี้มาและฉีกตัววัด วิเคราะห์ซ้ำมาคิดตั้งเข้าไป ก็จะสามารถวิเคราะห์ได้ว่าแต่ละจุดเล็กๆ ที่เรามองเห็นในจอโทรทัศน์นั้น ประกอบไปด้วยธาตุอะไรบ้าง แล้วก็มีส่วนประกอบเท่าไรกับแร่ชนิดนี้ นี่เป็นอุปกรณ์ ELECTRONIC ที่จะช่วยขยายสัญญาณแยกแยะพลังงาน วิเคราะห์ ธาตุ ศึกษาและคำนวณ และเปรียบเทียบ และทำอะไรได้หลายอย่าง อย่าง จนกระทั่งได้ผลปรากฏออกมาบนจอโทรทัศน์ของเราที่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าจุดเล็กๆ ที่เรามองเห็นนั้นประกอบไปด้วยธาตุอะไรบ้าง มีปริมาณกี่เปอร์เซ็นต์

รูปที่ ๑๑

ภาพแสดงความแตกต่างของปาร์ติเกิล ๒ ปาร์ติเกิล

กราฟ ๒ กราฟนี้ (รูปที่ ๑๑) แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของปาร์ติเกิล ๒ ปาร์ติเกิล ซึ่งอยู่ติดกัน มีปริมาณของธาตุบางชนิดไม่เท่ากัน ซึ่งเครื่องมืออื่นๆ ไม่สามารถวิเคราะห์ได้ ถึงระดับนี้

ภาพที่ได้จากกล้องจุลทรรศน์ ELECTRON จะสามารถแสดงผลในรูปของแผนที่ก็ได้ ซึ่งแผนที่นี้จะแสดงความแตกต่าง และการกระจายกระจายของธาตุชนิดต่างๆ บนพื้นผิวของ ตัวอย่าง เช่น ส่วนที่เป็นสีน้ำเงินนั้น อาจแสดงถึงธาตุไฮโดรเจนหรือฮีเลียมอาจจะแสดงถึง ปริมาณของธาตุโบรอนหรือคาร์บอน เป็นต้น แล้วก็ในขณะที่เดียวกันก็สามารถคำนวณ และพล็อตกราฟ ซึ่งแสดงถึงปริมาณและองค์ประกอบที่จุดต่างๆ ที่ปรากฏให้เห็นบนภาพ และเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างได้

ถ้าหากว่าเรานำตัวอย่างจากศิลาจารึกหลักที่ ๑ และศิลาจารึกหลักอื่นๆ ตลอดจน พระแท่นมนังคศิลา และวัตถุที่ทำด้วยหินที่มีองค์ประกอบคล้ายคลึงกันและสมัยใกล้เคียงกัน มาตรวจสอบด้วยเครื่องมือชนิดนี้ อาจจะได้ข้อมูลที่จะช่วยให้สามารถบ่งบอกได้ว่าศิลาจารึก หลักที่ ๑ นี้ทำขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์หรือทำขึ้นในสมัยสุโขทัย ก็มีเพียงเท่านั้นละ

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงว่า เครื่องนี้ทางศิลปากรยังไม่ได้รับจากประเทศญี่ปุ่น แต่เวลานี้ประเทศญี่ปุ่นยังพิจารณาอยู่ และจะให้คำตอบในเดือนพฤษภาคม ที่สถาบันอื่นมีบ้างแล้วที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ทราบว่าเครื่องต้องใช้มากในด้านโหนดบ้างไม่ทราบ แต่ต้องรอคืออยู่นาน เพราะฉะนั้นจะไปรบกวนคงลำบากหน่อย แต่จะพยายามไปรบกวน เพราะจะได้คำตอบโดยเร็ว ไม่ต้องคอยเครื่องของญี่ปุ่น สำหรับวันนี้ก็เห็นจะมีเท่านี้ ก็ขอปิดการอภิปรายในวันนี้

หม่อมราชวงศ์พัฒนา โชติธาดา

ข้าพระพุทธเจ้าขอประทานพระอนุญาต ได้ประทานของที่ระลึกแก่ผู้จัดการอภิปรายและผู้อภิปราย เริ่มต้นด้วยคุณวิระ รมชูป ผู้แทนของธนาคารกรุงเทพ จำกัด รับของที่ระลึกจากสยามสมาคม จากสมเด็จพระสังฆราชเจ้าของสมาคม

ต่อไปก็เป็นผู้แทนสยามสมาคม ซึ่งคิดด้วยเกล้า ข้าพระพุทธเจ้าขอเสนอสิทธิ์ และขอเชิญผู้อภิปรายต่อไปเลย คือ ท่านศาสตราจารย์ดอกเตอร์ประเสริฐ ณ นคร

หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒน์ เกษมศรี

และคนสุดท้ายซึ่งรู้เกี่ยวกับฮามามากในวันนี้คือ ดอกเตอร์พิริยะ ไกรฤกษ์

สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

จะต้องขอรบกวนให้ยืนมาอีกรอบที่ ๒ เพราะข้าพเจ้ามีของที่ระลึกส่วนตัวให้ เป็นจารึกเหมือนกัน ที่วงเมื่อ ๒ - ๓ วันนี้คิดว่า น่าจะจารึกด้วยอักษรของพ่อขุนรามคำแหง แต่คิดช้าไปหน่อย อาจารย์ยังจันทร์ก็เกรงว่าถ้ารีบนักอาจจะจารึกผิด อาจจะเป็นเหมือนหน้าปกของหนังสือของอาจารย์พิริยะ ดังนั้นจารึกนี้จะเป็นจารึกศตวรรษที่ ๒๖ อย่างแน่นอน

ขอเชิญทางธนาคารกรุงเทพ

ขอเชิญหม่อมราชวงศ์พัฒนา โชติธาดา สำหรับสยามสมาคม และของคุณพัฒนาโชติธาดา

ขอเชิญดอกเตอร์ประเสริฐ

ศุภวัฒน์

และดอกเตอร์พิริยะ

การอภิปรายเรื่อง “การศึกษาและวิจารณ์จารึกพ่อขุนรามคำแหง” *

การอภิปรายเรื่อง “การศึกษาและการวิจารณ์จารึกพ่อขุนรามคำแหง” จัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๓๓ โดยกองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ซึ่งมีผู้ร่วมอภิปรายประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ ชื่นฐานันท์ อาจารย์สอนวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา อาจารย์กรรมการ วัฒนเกษม อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และดร.แอนโธนี ดีลเลอร์ ผู้ช่วยคณบดีงานหลักสูตรปริญญาโท การสอนภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ดำเนินการอภิปรายโดย นายสมชาย พุ่มสะอาด หัวหน้าฝ่ายวัฒนธรรมและจารึกประเพณี กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร

* จาก สารคดีการเมือง ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ - ๘ พ.ศ. ๒๕๓๓.

นายสมชาย พุ่มสะอาด

การที่จะต้องมาพูดในหัวข้อเรื่อง “การศึกษาและวิจารณ์จารึกพ่อขุนรามคำแหง” นี้ เนื่องจากว่าเกิดจากความสงสัย เป็นบ่อเกิดแห่งการศึกษาค้นคว้า เพื่อดับความสงสัย เพราะว่า ได้มีการอภิปรายเรื่องนี้มีหลายครั้งหลายหนแล้ว เนื่องจากว่า การศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหง นั้น ได้มีนักวิจารณ์หลายท่านได้เสนอข้อเท็จจริงและข้อคิดเห็น อันนี้คงเป็นที่ทราบกันดีแล้ว นะครับ ที่นี้ ข้อโต้แย้งเหล่านั้นจะครับบางท่านอาจจะเสนอข้อมูลใหม่ ๆ ในทางประวัติศาสตร์ ซึ่งทุกข้อข้อที่ผมกล่าวมานั้น ก็ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาศาสตร์ของไทย คือ ทำให้มีการค้นคว้ากันขึ้นอีกครั้งหนึ่ง สำหรับความเห็นของนักวิชาการที่สนใจในการศึกษาจารึก พ่อขุนรามคำแหงนั้นอาจแยกออกได้เป็น ๓ ประเด็นด้วยกันคือ

ประเด็นที่ ๑ เชื่อว่าจารึกพ่อขุนรามคำแหงนั้น ทำในสมัยพ่อขุนรามคำแหงจริง

ประเด็นที่ ๒ ไม่ได้ทำขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหง แต่ทำขึ้นในสมัยสุโขทัย อาจจะเป็น สมัยพญาลือไทหรือสมณพญาลือไทก็ได้

ส่วนประเด็นที่ ๓ นั้น ไม่ได้ทำขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหงและสมัยสุโขทัย แต่ทำขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นี้เอง

จากประเด็นทั้ง ๓ ข้อ ทำให้ต้องมีการพูดกันขึ้น ๒ ทน ๓ ทน สำหรับวันนี้เราจะมาพูด ถึงเรื่องจารึกพ่อขุนรามในแง่มุมมองหลายมุม เพราะว่าวิทยาการที่ได้รับเชิญมานั้นเน้นล้วน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และศึกษาด้านภาษาศาสตร์มาโดยเฉพาะ อาจารย์ไฉวรรณ จะเสนอทางด้านแนวภาษาศาสตร์ คำศัพท์และไวยากรณ์ในจารึกนะครับ ส่วนท่านอาจารย์กรวิกรมจะว่า ด้วยอักษรวิทยา และอักษรวิธี ส่วน ดร.แอนโธนี่ จะเสนอเรื่องภาษาศาสตร์ แนวเปรียบเทียบ ตลอดจนการใช้ถ้อยสุภาษะ ซ และ ซ ท่านเน้นโดยเฉพาะ ๒ ตัวนี้ท่านรักมากและยังเปรียบเทียบ แนวคิดของชาวต่างประเทศที่สนใจด้านภาษาไทยโดยเฉพาะ เพราะฉะนั้น ดร.แอนโธนี่ จะเป็น ผู้เสนอแนวคิดของชาวต่างประเทศเป็นหลัก ก่อนอื่นจะขอเสนอด้วยตัวลีลาวดีหนึ่งฉบับ

สักวาลอภิปรายนักหลายครั้ง

แต่ก็ยังสงสัยในสายสือ

เคยเชื่อว่าพ่อขุนรามนามระบือ

นั่นก็คิดอยู่ประคินรู้คิดขึ้นมา

ไมวันนั้นกับสาละเดือนเดือนให้คิด

ไทยประสิทธิ์ยี่สิบขึ้นจึงศึกษา

ขอเชิญผู้รู้กล่าวเล่าวิชา

เป็นแสงทองส่องปัญญาไฟพินอย

ขอเรียนเชิญท่านอาจารย์ไฉวรรณ ซึ่งวันนี้ท่านจะเสนอแนวภาษาศาสตร์ คำศัพท์ ตลอดจนไวยากรณ์จากจารึกพ่อขุนรามคำแหงในหัวข้อการศึกษาและวิจารณ์จารึกพ่อขุนราม คำแหง ขอเรียนเชิญท่านอาจารย์

อาจารย์ไฉวรรณ ชนินฐานันท์*

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาภาควิชาการหลายวงการได้แสดงความคิดเห็นโต้แย้งข้อเขียนที่ว่า “ศิลาจารึกหลักที่ ๑ เป็นสิ่งที่ทำขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์” นักวิชาการหลายท่านก็ได้ชี้ให้เห็นข้อผิดพลาด และข้อบกพร่องของข้อเขียนนี้ไปแล้ว แต่ดูเหมือน รศ. ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ไม่ได้ยอมรับฟังความเห็นของผู้ที่ทั้งหลายเลย เพราะในปีที่ ปีฉดของครบรอบ ๒๐๐ ปี ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รศ.ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้ถือโอกาสที่ผ่านเรื่องเดิมกลับมาพูดซ้ำใหม่

จุดประสงค์ในการปรับปรุงข้อคิด ข้อเขียนเรื่องศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของดิฉันในครั้งนี้ เพื่อให้คำอธิบาย และแนวทางการคิดตอบคำถามนักภาษารณ ผู้ซึ่งถามคำถามว่า “แล้วศิลาจารึกหลักที่ ๑ เป็นของที่ทำขึ้นในสมัยสุโขทัยจริงหรือไม่?” ดิฉันเป็นนักภาษาศาสตร์ ข้อคิดและความคิดเห็นของดิฉัน เป็นผลมาจากการศึกษาค้นคว้าในวงการภาษาศาสตร์ ซึ่งสามารถตอบคำถามทางภาษาในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ได้ดีกว่าของ รศ.ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ เพราะท่านเป็นนักประวัติศาสตร์ ไม่มีความรู้เรื่องภาษาไทย กระทั่งภาษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ท่านยังไม่มีความรู้เข้าใจเกี่ยวกับวิวัฒนาการของภาษาไทย

แนวทางการอธิบายของดิฉันแบ่งเป็น ๓ หัวข้อ ดังนี้

๑. บริบทของภาษาสมัยศิลาจารึกหลักที่ ๑
๒. อายุของภาษาใน “ศิลาจารึกหลักที่ ๑”
๓. เมืองโบราณในภาษาของศิลาจารึกหลักที่ ๑

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

* ผู้บรรยายปรับปรุงแก้ไข เนื่องด้วยวาระครบ ๒๐๐ ปี

๑. บริบทของภาษาสมัยศิลปาจารึกหลักที่ ๑

การจารึกเรื่องราวลงบนแผ่นศิลาไม่ได้เกิดขึ้นครั้งแรก และที่เดียวที่สุโขทัย แต่เป็นชนบทรวมเนืองที่ถือปฏิบัติกันอยู่ในเอเชีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นเวลานานมาก่อนถึงยุคสุโขทัย ยินเดีย และ(ศรี)ลังกา ศิลจารึกมากมาย และมีผู้รวบรวมศึกษา ดีความไว้เป็นแผนหลัก (Mahalingam, 1988) สุโขทัยซึ่งรับพระพุทธศาสนาจากลังกาก็คงได้อิทธิพลไปจากอิทธิกา เพราะรูปแบบการจารึกเรื่องราวเป็นไปในทางองเดียวกัน กล่าวคือกษัตริย์ในอิทธิกา มักทรงทำศิลปาจารึก ทุกที่ขึ้นครองราชย์ และทุกครั้งที่ทำบุญใหญ่ และทำสงคราม รูปแบบการจารึก คือเริ่มต้นโดยกล่าวว่า กษัตริย์พระองค์นั้นเป็นผู้สืบทอดมาจากกษัตริย์พระองค์ใด (เป็นพระราชบุตรหรือพระราชนัดดาของกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่พระองค์ใด) และกษัตริย์พระองค์นั้นๆ ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจสำคัญๆ อะไรบ้าง อาทิสร้างวัดที่ใด ถวายอะไรไว้ให้ใด ทำสงครามที่เมืองใดชนะใครบ้าง พม่าก็มีจารึกมากมายในทางองเดียวกัน และจารึกถึงความเป็นกษัตริย์ชาวพุทธที่ดี มีราชญาที่คืออยู่ในดินแดนธรรม บ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุขบริบูรณ์ไปด้วยทรัพย์สินศฤงคาร และมีศิลปาจารึกที่ถิ่นใดในเอเชีย กล่าวถึงการแว่นแคว้นให้ไว้ทำบุญได้ใช้เป็นที่รื้อทุกข์ด้วย ประการสุดท้าย การเรียกกษัตริย์ หรือผู้ปกครอง เป็น “พ่อ” นั้นมีใช้อยู่ในเวียดนามในยุคก่อนสุโขทัย (และถึงยุคสุโขทัย) คนไทโบราณเคยอยู่ในเวียดนาม (ปัจจุบันยังมีคนไทหลายล้านอยู่ที่นี่) จึงรู้เรื่องนี้ดี

เมื่อเรามีข้อมูลและรู้ถึงบริบทการสร้างศิลปาจารึก ดังกล่าวแล้ว ข้อความและเนื้อหาของ “ศิลปาจารึกหลักที่ ๑” ก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ตามยุคตามสมัยสุโขทัย และเมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์ สังคมก็มีการพิมพ์แล้ว คงจะไม่คิดถึงเรื่องจารึกให้ล้าหลัง

๒. อาวุธของภาษาใน “ศิลปาจารึกหลักที่ ๑”

ทุกภาษาในทุกสังคมของทุกยุคทุกสมัย มีลักษณะเฉพาะของตัวเอง และลักษณะดังกล่าวนี้ (ซึ่งรวมถึงภาษาพูด และภาษาเขียน) จะเปลี่ยนไปตามกาลเวลา และสภาพของสังคม แต่ภาษาเขียนโดยเฉพาะที่จารึกอยู่บนแผ่นศิลาไม่เปลี่ยนแปลง ภาษาในศิลปาจารึกจึงคงลักษณะเดิม นับตั้งแต่วันที่จารึกอยู่บนแผ่นศิลา

ภาษาใน “ศิลปาจารึกหลักที่ ๑” มีลักษณะเหมือนหรือใกล้เคียงมากกับภาษาที่ใช้เขียนตำนานหรือพงศาวดาร ของคนไทย) และคนไทยอื่นๆ อาทิ พงศาวดารอาหม ความเหมือนหรือความคล้ายนี้มีอยู่ทั่วทั้งภาษา คือ ทั้งในเสียง สัทพท์ สำเนียง และการลำดับเรื่องราว เรื่องเสียงจะยกไปพิพิศุทธหน้า ในพิพิศุทธนี้จะยกกล่าวถึงสัพพท์ และการเรียบเรียงเรื่องราวก่อน

คำสัพพท์ที่เก่าและใช้แตกต่างไปจากภาษาไทยในสังคมเมืองหลวงในปัจจุบันมีอยู่มากมาย อาทิ คำสรรพนามแทนตัว “กู” และ “เมื่อ” คำเรียกกลุ่มคนต่างๆ ในสังคม อาทิ “ไพร่ฟ้า” “เจ้าเมือง” “ลูกเจ้าลูกขุน” “บิดา” “นาง” คำเหล่านี้ล้วนเป็นคำมรดกไทยโบราณ ที่ตกทอดมาถึง

สังคมไทย(๒)ต่าง ๆ ในปัจจุบัน สังคมคนไทยในประเทศไทยอาจจะเลิกใช้คำไทยเดิมบางคำไป ผิดคนไทยในที่อื่นๆ อาทิที่ใน เวียดนาม จีน และอินเดีย ยังคงใช้คำเหล่านี้อยู่ และที่สำคัญเรายังใช้คำที่สืบทอดมาจากภาษาไทโบราณอีกจำนวนมากมาย เราจึงยังได้ชื่อว่ายังใช้ “ภาษาไทย” อยู่ และคนไทยที่ต่าง ๆ ยังใช้ภาษาไทยอยู่เช่นกัน ภาษาไทโบราณมีศัพท์มากมายไว้สำหรับสื่อสารเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในชีวิต คำศัพท์ที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกไทยหลักต่างๆ เป็นเพียงคำศัพท์ส่วนหนึ่งของภาษาไทยที่ใช้กล่าวถึงเรื่องที่กล่าวจารึก(บันทึก)อยู่ที่ไม่ใช้หมดทุกคำ เพราะไม่ได้จารึกเกี่ยวกับทุกเรื่อง คำว่า “ฟ้า” “ขวา” “ซ้าย” “ปุต” ฯลฯ ที่ รศ.ดร.พิริยะ กล่าวไว้ ไม่มีใช้ในศิลาจารึกหลักอื่นๆ ผู้แต่งศิลาจารึกหลักที่ ๑ น่าจะนำมาจากที่ยืนยันในความจริงเป็นคำไทย(๒)ที่มีใช้ทั่วไป ผู้แต่งศิลาจารึกหลักที่ ๑ รู้จักคำเหล่านี้อยู่แล้วในฐานะคนไทยพูดคำไทย ที่เรานำจะศึกษา คือ คำที่เราไม่รู้จริง ไม่เข้าใจ เพราะภาษาไทยของเรานับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ถ้าเราพยายามศึกษาค้นคว้าคำที่เราไม่รู้จริง เราก็จะรู้จักภาษาไทยโบราณดีขึ้นซึ่งจะมีสาระ และเป็นประโยชน์ต่อสังคมมากกว่าการที่จะนั่งนึกเอาเองโดยไม่มีหลักฐานที่ใด หลักฐานว่าคำใดออกมาจากที่ใด

สิ่งหนึ่งที่ รศ.ดร.พิริยะ ไม่ได้กล่าวถึงเพราะท่านไม่ใช่ นักภาษาศาสตร์ คือ วิธีการเรียบเรียงประโยค และลำดับเรื่องราว หรือไวยากรณ์การเชื่อมโยงความ สิ่งนี้มันแต่ นักภาษาศาสตร์เท่านั้นที่จะศึกษาวิเคราะห์ได้อย่างจริงจัง เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับ “ตัวภาษา” เท่านั้น คำศัพท์ส่วนใหญ่จะสัมพันธ์เชื่อมโยง หรืออ้างอิงถึงรอบตัว หรือสิ่งในความคิด เช่น พ่อ ข้าง น้ำ ดี อร่อย คนทั่วไปไปเมื่อศึกษาจึงนึกถึงแต่คำศัพท์ และ **นึกไม่ถึง** ไวยากรณ์การรวมประโยค การลำดับประโยค เพราะ “ไวยากรณ์ภาษา” ไม่อ้างอิง ไม่อ้างอิงกับสิ่งภายนอกภาษา เช่น “แต่” “จะ” “อาจ” “กับ” ไม่สัมพันธ์กับสิ่งใดในโลกรอบตัวเราเลย แต่เราต้องใช้ไวยากรณ์ในการเรียบเรียง และเชื่อมโยงคำพูด ความคิด และเรื่องราว และไวยากรณ์ก็เหมือนคำศัพท์ที่ต้องเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ดังนั้นไวยากรณ์การโยงความ และเชื่อมโยงประโยคของภาษาในสุโขทัยจึงแตกต่างไปมาจากภาษาสมัยรัตนโกสินทร์

ภาษาใน “ศิลาจารึกหลักที่ ๑” ไม่ใช่การเชื่อมโยงประโยคด้วย “และ” “แต่” “หรือ” เหมือนภาษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนั้น “ประโยค” ในศิลาจารึกจึงดู “สั้น” เมื่อเปรียบเทียบกับภาษาไทยปัจจุบัน นอกจากนั้นภาษาไทยสุโขทัยไม่ใช่ “การวลี” อดรูปประโยค เช่น “การช่วยเหลือผู้อื่นทำให้เรามีความภูมิใจ” มาจากประโยค “เราช่วยเหลือผู้อื่น” และ “เรามีใจ” แต่การใช้ “การวลี” เป็นเรื่องปกติของคนในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนั้นถ้าคุณยุครัตนโกสินทร์คิดหรือเรียบเรียงข้อความ จะต้องมีการใช้ “การวลี” อย่างแน่นอนและจะเป็นสิ่งที่ผู้แต่งทำโดยไม่รู้ตัว หากพิจารณาข้อความใน “ศิลาจารึกหลักที่ ๑” ให้ละเอียดลึกซึ้งแล้ว จะเห็นว่าไม่มีลักษณะไวยากรณ์สมัยใหม่เลย

๓. เสียงโบราณ

สำหรับนักภาษาศาสตร์แล้ว เสียงในภาษาเปรียบเสมือน DNA คือเป็นสิ่งที่อยู่ลึก และ ไม่อาจปลอมแปลงกันได้ มนุษย์ประดิษฐ์ DNA ไม่ได้ฉันใด เราก็ไม่สามารถประดิษฐ์เสียงปลอมได้ฉันนั้น

ใน “ศิลาจารึกหลักที่ ๑” มีเสียงโบราณซึ่งไม่มีใช้ในภาษาไทยกลางปัจจุบันแล้ว คือ เสียง “ช” ชาติ ในจารึกมีคำที่เขียนด้วย ช.ไช้ และ ช.ชาต ทั้งหมด ๑๖ คำ คำทั้งหมดนี้เกิดขึ้นมากกว่า ๔๐ ครั้ง และการใช้ ช.ไช้ และ ช.ชาต คงที่ คือ คำใดสะกดด้วย ช.ไช้ ก็จะสะกดด้วย ช.ไช้ ตลอด ไม่ใช่อันใด ช.ไช้ บ้าง ช.ชาต บ้าง ดังในศิลาจารึกหลักอื่นๆ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะในขณะที่จารึกหลักที่ ๑ เขียน ช.ไช้ และ เสียง ช.ชาต ยังแตกต่างกันอยู่อย่างชัดเจน แต่ภายหลัง ช.ชาต เปลี่ยนไปเหมือน ช.ไช้ คนเขียนนึกไม่ออกว่า ควรจะใช้ตัวใดเขียน ดังนั้นคำๆ เดียวกันบางครั้งใช้ ช.ไช้ เขียน บางครั้งใช้ ช.ชาต เขียน การที่คนยุครัตนโกสินทร์จะเขียนคำด้วย ช.ไช้ และ ช.ชาต ได้ถูกต้องหมดทุกคำ (ทราบเมื่อไปเปรียบเทียบกับภาษาไทอื่นๆ เช่น ไทขาว : Dier, 1988) จึงเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เหมือนกับที่เราสร้าง DNA ไม่ได้

สรุป ภาษาใน “ศิลาจารึกหลักที่ ๑” เป็นภาษาเก่าแก่ และไม่ใช่อักษรที่เขียนขึ้นในสมัย รัตนโกสินทร์

หมายเหตุ - ผู้บรรยายปรับปรุงแก้ไขคำอภิปราย โดยใช้หนังสืออ้างอิง ดังนี้

โศภน ธรรมานนท์. "คนไทในเวียดนาม : ภาษาและวัฒนธรรม." วารสารภาษาและ
ภาษาศาสตร์. ปีที่ ๒๑, ๑, หน้า ๑-๓๐.

Diller, Anthony V.N. "Consonant Mergers and Inscription One." *Journal of Siam Society*,
No. 76, 1988.

Mahalingam, T.V. *Inscriptions of Delhi Sultanate 1191-1562*. Centre of Advanced Study
in History, Aligarh Muslim University, Delhi Oxford University Press, Bombay Calcutta
Madras, 1977.

Sastry, P. V. *Inscriptions of Andhra Pradesh Part I*. The Government of Andhra Pradesh,
Hyderabad, 1977.

Wickremasinghe, Don Martin De Silva, ed. *Epigraph Zeylanica Vol. I*. Oxford University
Press, Amen Corner E. C., 1912.

วัดพระศรีมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จ.สุโขทัย

นายสมชาย ทุ่งสะอาด

ขอบพระคุณครับ ท่านอาจารย์ไวยวรรณก็ได้ชี้แนะก็เปรียบเทียบกับภาษาของเห็นได้ชัดเจน เพราะฉะนั้นการใช้ศัพท์และภาษาต่างๆ ในศิลาจารึกพ่อขุนราม กับปัจจุบันแตกต่างกันเล็กน้อย กระผมสรุปประเด็น คือ เมื่อรู้ชิ้นใหญ่ ได้สังเกตท่านใช้คำมีมาก อายุไม่ผิลงชิ้นเอกเดียว เมื่อรู้ชิ้นใหญ่ อันนี้ก็เราไม่ใช่อายุเลย เราไม่ใช้ชิ้นใหญ่ แสดงให้เห็นว่า ภาษาอย่างผดถกนั้นเรามองไม่เห็น ถ้ามองว่าพี่น้อง ผู้หญิง ผู้ชาย อย่างอาจารย์ไวยวรรณยกนั้นอันนั้นเป็นคำผดถก อย่างคำว่า นาง ไทยอาหมก็ใช้ ทั้งสองสมัยวัฒนธรรมกับสุโขทัยนั้นต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ท่านอาจารย์ไวยวรรณก็ได้เสนอการเปรียบเทียบซึ่งเป็นที่น่าสนใจ เราหันมาดูด้านอักษรวิธีของจารึกพ่อขุนรามท่านดำเนินยังไง ก็ขอเชิญท่านอาจารย์กวีณิการ์ ครับ

อาจารย์กวีณิการ์ วัฒนเกษม*

หัวข้อที่จะพูดวันนี้ ตั้งชื่อหัวข้อว่าการศึกษาศิลาจารึกพ่อขุนรามในด้านอักษรวิทยา เพราะฉะนั้นคงแตกต่างกับท่านอาจารย์ไวยวรรณโดยสิ้นเชิง เพราะไม่พูดถึงความหมาย ไม่พูดถึงไวยากรณ์อะไรทั้งนั้นนะจะ จะให้ดูรูปแบบตัวอักษรโบราณที่จารึกพ่อขุนรามและหลักจารึกหลักอื่นๆ ที่พบในประเทศไทย ก่อนที่จะเข้าหัวข้อตามที่ได้ทราบเรียนไว้แล้วนั้น ขออธิบายคำว่าอักษรวิทยาลักษณะหนึ่ง อักษรวิทยาเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับตัวอักษรโบราณ เช่น รูปแบบ วิธีการเขียน ที่มาหรือวิวัฒนาการของตัวอักษร ตลอดจนการแพร่ขยายตัวอักษรไปยังท้องถิ่นต่างๆ การศึกษาวิธีนี้จะช่วยให้มองเห็นภาพความเป็นไปของกลุ่มชนที่ใช้ตัวอักษรที่วิวัฒนาการมาจากตัวอักษรชนิดเดียวกันได้ชัดเจนขึ้น และรวมทั้งสามารถกำหนดหรือประมาณอายุของตัวอักษรได้

การที่ดิฉันเลือกศึกษาศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงโดยวิธีนี้ก็เพราะว่าถือเป็นทางหนึ่งที่ทำให้คำตอบเกี่ยวกับข้อสงสัย และอักษรวิธีค่อนข้างแปลกของพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งเป็นข้อสงสัยของคนในขณะนี้ได้วิธีการศึกษาของดิฉันนั้น จะเริ่มต้นจากการศึกษาจารึกพ่อขุนรามก่อนศึกษาทั้งรูปแบบ และอักษรวิธีว่าเป็นอย่างไร แล้วจากนั้นจึงศึกษาอักษรวิธีในสมัยต่างๆ ที่พบในแผ่นดินไทยก็ได้แก่ จารึกก่อนสุโขทัยมีตัวอักษรที่ศึกษาอยู่ ๔ ชนิด ได้แก่ อักษรปัลลวะ อักษรพม่าปัลลวะ อักษรขอมโบราณ และอักษรขอมโบราณและศึกษาจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ ทั้งที่พบในสุโขทัยและล้านนา ดูตัวอย่างสื่อจารึกในภาคเหนือ ได้แก่ จารึกอักษรขอม รวมทั้งจารึกอุดรธานี และจารึกวัดนาโกสินทร์ในบางหลัก เมื่อศึกษาทั้งหมดแล้ว นำมาเปรียบเทียบกับจารึกสุโขทัยว่าจะมีรูปแบบและอักษรวิธีนั้นแตกต่างกันอย่างไร เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกันทั้งหมดแล้วก็ได้ข้อสรุปหลายประเด็นด้วยกัน ผลการศึกษาศิลาจารึกพ่อขุนรามในด้านอักษรวิธีนี้

* ปรับปรุงแก้ไขคำอภิปรายเมื่อ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๗

ได้มาดังต่อไปนี้ คือ พบว่ารูปแบบของอักษรวิธีของพ่อขุนรามทั้ง ๔ ด้านนั้น มิได้เหมือนกันโดยตลอด นี่เป็นประเด็นแรก รูปแบบและอักษรวิธีในจารึกแตกต่างกันไปนั้น ปรากฏอยู่ด้านที่ ๔ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑๑ ตั้งแต่ข้อความว่า พ่อขุนรามคำแหงนั้นไปจนถึงบรรทัดที่ ๒๙ มีความแตกต่างทางด้านรูปอักษรและอักษรวิธีปรากฏในด้านที่ ๑, ที่ ๒, ที่ ๓ และด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๑-๑๐ ทั้ง ๓ ด้านเหมือนกัน ความแตกต่างปรากฏให้เห็นเด่นชัดไม่ว่ารูปอักษร หรือสระ ตลอดจนการเขียนพยัญชนะควบกล้ำอะไรต่างๆ ที่แตกต่างกันไปจากสมัยพ่อขุนราม ลักษณะที่ปรากฏเช่นนี้ อาจสันนิษฐานได้ว่าศิลาจารึกหลักนี้ต้องมีการจารึกขึ้นอย่างน้อย ๒ ครั้ง ข้อความในตอนด้านที่ ๔ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑๑ ลงมานั้น ก็คงจะจารึกขึ้นภายหลัง แต่ก็คงหลังไม่นานนัก อันนี้เป็นประเด็นแรก

ประเด็นที่สอง คิดค้นพบว่าลักษณะตัวอักษรและอักษรวิธีในจารึกพ่อขุนรามคำแหง มีความใกล้เคียงกับลักษณะอักษรและอักษรวิธีในยุคสมัยสุโขทัยมากกว่าจะเหมือนกับรูปอักษรและจารึกของรุ่นอื่นๆ รูปแบบตัวอักษรที่พ่อขุนเขียนนั้นเป็นลักษณะของใบราวมและมอญใบราวม นอกจากนี้อาจพบอีกว่ารูปอักษรพ่อขุนรามและอักษรวิธีของท่านนั้น ยังปรากฏอยู่ในยุคสุโขทัยหลักอื่นๆ ตลอดจนจารึกอักษรของภาคเหนือด้วย ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าจารึกของพ่อขุนรามคำแหงนั้น เป็นตัวอักษรที่อยู่ตรงกลาง เป็นตัวเชื่อมระหว่างอักษรใบราวม คือขอมและมอญกับตัวหนังสือในสมัยสุโขทัย ในประเด็นนี้ก็ขออธิบายเพิ่มเติมสักนิด ทางด้านรูปแบบที่จะเปรียบเทียบกับแล้ว เราจะมองเห็นความคล้ายคลึงกันทางด้านรูปแบบโดยชัดเจน ในตารางที่แสดงตอนใต้ คิดค้นได้เปรียบเทียบรูปแบบตัวอักษรหลายชนิดด้วยกัน ในช่วงที่ ๑ คืออักษรปัลลวะ ช่วงที่ ๒ คืออักษรหลังปัลลวะ ช่วงที่ ๓ คืออักษรมอญใบราวม ช่วงที่ ๔ คืออักษรขอมใบราวม และช่วงที่ ๕ คืออักษรพ่อขุนราม และช่วงที่ ๖ คือตัวอักษรในจารึกนครชุมให้ดูอย่างตัว ก หรือพยัญชนะตัวอื่นของพ่อขุนราม เราก็จะเห็นได้ชัดว่าท่านไม่มีศก คือท่านไม่ได้เขียนศกเอาไว้ เราก็เห็นแบบอย่างแล้วว่า ตัวอักษรมอญนั้นไม่มีศก ต้องเป็นตัวอักษรได้แบบอย่างมาจากมอญก็ได้ เพื่อให้เห็นความคล้ายคลึงกันเด่นชัด ขออนุญาตยกตัวอย่าง ตัวอักษร ก ของพ่อขุนรามนั้นจะมีเส้นในแนวตั้ง ๓ เส้น จะมีเส้นอยู่ตรงกลางแล้วก็เส้นหัวเส้นท้ายก็เส้นที่อยู่ข้างหลังลักษณะนี้จะมองได้ชัดว่า มีความคล้ายคลึงกับตัวหนังสือหลังปัลลวะ แล้วก็ขอมแล้วก็มอญเรื่อยมา แล้วตัวสุตัวขอมไม่มีศก ก็เป็นตัวเหมือนกัน รูปวางเหมือนกัน การเขียนเส้นตัวหนังสือที่มี ๓ เส้นโดยเขียนเส้นกลาง แล้วโยงไปยังหน้าแล้วก็ย้อนกลับมายังนี้ ก็น่าจะเป็นการเขียน ที่เริ่มต้นขึ้นมาก่อนแล้ว ค่อยๆ มีการเปลี่ยนแปลง ในช่วงที่ ๖ เส้นที่อยู่ข้างหน้าค่อยๆ สูงขึ้นวิธีการเขียนที่ทำให้เส้นหน้าและเส้นตรงกลางไปชิดกัน แล้วต่อมาเส้นตัวอักษร ก จะเหลือเพียง ๒ เส้น เมื่อที่เราเห็นสมัยอยุธยา สมัยรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบันวิธีการเช่นนี้ได้ก็เกิดขึ้นกับตัวอักษร ก ในสุโขทัย คิดว่าเวลาไม่พอ ก็ยกตัวอย่างอักษร ก ไว้ก่อน ส่วนตัวอักษร ฮ เอาไว้ให้อาจารย์ ดร.มิลเลอร์ เพราะท่านก็อธิบายของท่านอยู่แล้ว

ส่วนพยัญชนะตัวอื่นๆ ก็มองเห็นความคล้ายคลึงกันโดยเด่นชัดเช่นกันในตัวอักษรอีก เราจะพูดในช่วงหลัง รอพูดในประเด็นอีกนิดหนึ่งก่อนนะคะ

ประเด็นที่จะพูดต่อไปนี้เป็นประเด็นที่เกี่ยวกับอักษรวิธของพ่อขุนรามที่มีความเหมือนและคล้ายคลึงกับการเขียนในสมัยก่อน ในยุคสมัยขอมและมอญ ได้แก่ การเขียนตัวสะกด ตัวตามต่อเนื่องกัน แล้วมีการเขียนควบกล้ำต่อเนื่องกัน ต่างกันตรงที่ของขอมและมอญจะเขียนพยัญชนะในลักษณะนี้ซ้อนกัน ข้ออธิบายลักษณะอักษรวิธของขอมโบราณ ก่อนตัวอย่างนี้ มาจากจารึก พนมรุ้ง พุทธศตวรรษที่ ๑๘ การเขียนคำว่า ศรี ในที่นี้แหละ อักษรวิธของขอม มีพยัญชนะอยู่ ๒ ชุด พยัญชนะที่เขียนข้างบนคือตัว ศ ตัวนี้ เราเรียกว่าตัวเต็ม แล้วก็พยัญชนะที่เขียนข้างล่าง คือ ตัว ฐ เราเรียกตัวเชิง แล้วก็สระได้เขียนรวมพยัญชนะข้างหน้า คือ สระเอ เช่น นเรนทรา สระเอไว้ข้างหน้า สระอาอยู่ข้างหลัง คือคำว่า นเรนทรา สระอีอยู่ข้างบน คือคำว่า ทิดย และสระอุ สระอู ก็อยู่ข้างล่าง สมมติว่าอยู่อย่างพยัญชนะ ที่นี้จะเขียนคำว่าศรี เราก็เขียนตัวเต็มไว้ข้างบน เขียนตัวข้างล่างไว้ด้วยตัวเชิง และมิสระจม อี อยู่ข้างบน ที่นี้ต่อไป อย่างคำว่า อินทรา เริ่มด้วยตัว สระอี เหมือนเป็นพยัญชนะต้นแล้วก็ตัวสะกด ฆ แล้วก็เออ ๓ และ ๖ ตัวนี้ก็จะซ้อนกัน เป็นกลุ่มเดียวกัน ท่านจะเห็นว่าการเขียนอย่างนี้ พยัญชนะของก็ต้องมี ๒ ชุด คือทั้งเป็นตัวเต็ม และตัวเชิง สระมี ๒ ชุด คือสระลอยและสระจมนะคะ เพราะฉะนั้น วิธเขียนจึงเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก เราจะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่มีประโยชน์อย่างมากหาศาลต่อคนไทย ของตัวหนังสือในพ่อขุนรามนะคะ

มาดูคำว่า ศรีอินทราทิดย ของพ่อขุนราม ท่านเขียนตัว สระอี ตัว ฆ แล้วก็ ๖ ต่อเนื่องชิดกัน มันแสดงให้เห็นถึงร่องรอยของอักษรวิธเดิม เพียงแค่พ่อขุนรามคิดตัวเชิงทิ้งไป เอิกไธเสียที่ยุ่งยาก มากเพราะฉะนั้น เออ ๖ นั้นก็กลับมาเขียนตัวเต็มไว้ข้างบน สระอินั้นเป็นสระจมนั่นเอง ใช้ติดกัน ตัวต่อไปคือคำว่าอินทราทิดย จะเห็นว่าสระอีทำหน้าที่เป็นสระลอยได้ด้วยเหมือนกัน ขอมเขาใช้ ที่นี้พ่อขุนรามจะใช้สระเพียงชุดเดียวทำหน้าที่ได้ทั้งเป็นสระจมนะและสระลอย อันนี้เป็นวิธที่ฉลาด เพียงแค่เขียนสระจมให้ชิดกับตัวพยัญชนะต้น แต่สระออกก็เขียนให้ห่างตัว อักษรแยกออกมาที่นี้ ๓ ท ๖ ก็ซ้อนกันอย่างที่ขอมเขียนซ้อน แต่เราเขียนต่อเนื่องเป็นกลุ่มเดียวกันและเขียนสระอาต่อเชื่อมเหมือนกับขอมเขาใช้ คำว่า ทิดย สระอี และตัว ท ที่ติดกัน เพราะเป็นสระจม ตัว ๓ และ ๖ เป็นตัวสะกด ตัวตาม ก็จะเขียนเชื่อมกัน อักษรวิธอย่างนี้ ปรากฏโดยตลอดในคำที่ ๑, ๒, ๓ และ ๔ จนถึงบรรทัดที่ ๑๑ ที่ได้กราบเรียนไปแล้ว นอกจากนั้นยังพบว่าในจารึกพ่อขุนรามยังเขียนแทนสระเออ ด้วยรูปตัว ๒ และแทนสระอู ด้วยรูปตัว ๖ แบบเดียวกับอักษรวิธในจารึกขอมโบราณ ต่างกันตรงที่ในจารึกพ่อขุนรามใช้รูปตัว ๒ และ ๖ แบบเต็มตัว แต่ในจารึกขอมใช้รูปตัวเชิงเท่านั้น จากตัวอย่างที่ยกมานี้คงทำให้มองเห็นว่า อักษรวิธของพ่อขุนรามเหมือนกับขอมโบราณ

ที่นี้ขอยกการเขียนคำควบกล้ำของพ่อขุนราม อีกการควบกล้ำของพ่อขุนรามนั้นก็เหมือนกัน ตัวที่มากล้ากันนั้นต้องเขียนต่อเนื่องโดยตลอด เช่นคำว่า โฟร คำว่า ปลา คำว่า พญ คำว่า ก้าว ในคำว่า ก้าว ท่านจะเห็นว่า ว แยกห่างออกมา เพราะ ว เป็นตัวสะกด แต่ถ้า กล นั้น เป็นพยัญชนะต้น ๒ ตัวก็ชิดติดกัน สระาก็ต่อเนื่องมาตัวสุดท้ายก็คือ คำว่า ปลา อันนี้เป็นประเด็นสำคัญให้เห็นว่า ถ้าเขียนในสมัยหลังๆ แล้ว ก็ไม่น่าจะมีการเขียนอักษรวิธีเป็นระบบอย่างนี้ไปตลอด นอกจากนั้นแล้วการเขียน ท นำเชื่อมกัน ลักษณะที่เขียนเชื่อมกันอย่างไร เขียน พย หน ทม ทอ เชื่อมติดตัวเดียวกันอย่างนี้ แม้ว่าจารึกสุโขทัยหรือหลักอื่นๆ มักจะไม่ใช้แล้ว แต่จะไปพบที่จารึกมฤกษาม เช่นคำว่า ทยาม คือ ปัญญา จะเขียน พย เชื่อมกัน คำว่า ทนาม ก็เขียน หน เชื่อมกัน คำว่า โหม่ เขียน ทม เชื่อมกัน การที่อักษรวิธีของพ่อขุนรามไปปรากฏในลักษณะอย่างนี้ นั้นคงแสดงให้เห็นว่าตัวอักษรพ่อขุนคงมีมาก่อนหน้าตัวอักษรพม่าแล้ว

ขอต่ออีกประเด็นหนึ่ง ประเด็นที่ถึงสงสัยกันว่า เพราะเหตุใดตัวอักษรของพ่อขุนรามนั้นจึงมาอยู่บรรทัดเดียวกัน ยกเว้นในเครื่องหมายนิคหิต หรือวรรณยุกต์อยู่ข้างบน แต่ว่าตัวพยัญชนะกับสระอยู่บรรทัดเดียวกันเกิดขึ้นได้อย่างไร ลองเปรียบเทียบดูส่วนประกอบของตัวอักษรที่เราพบในยุคก่อนสุโขทัย และสมัยสุโขทัย เราก็พบความแตกต่างกันว่า ในสมัยก่อนสุโขทัยนั้น ตัวอักษรจะประกอบด้วยรูปพยัญชนะตัวเต็ม รูปพยัญชนะตัวเชิง รูปสระจม รูปสระลอย แล้วมีเครื่องหมายต่างๆ ที่เขียนอยู่บนตัวสะกดของคำหนึ่งๆ แล้วมีตัวเลข ส่วนของพ่อขุนรามใช้รูปพยัญชนะเพียงตัวเดียวคือตัวเต็ม ตัวเชิงซึ่งก็ไป อันนี้น่าจะชอบคุณท่านมาก ๆ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว เราจะต้องจำตัวหนังสือเพิ่มขึ้นจาก ๔๔ เป็น ๘๘ เพราะรูปตัวเต็ม และตัวเชิงนั้นเขียนจะไม่เหมือนกันแล้วที่นี้ สระก็เหมือนกัน ใช้ชุดเดียว คือเหลือเพียงสระจม แล้วเครื่องหมายของท่านก็มีเครื่องหมายนิคหิตที่แทนตัว ม และวรรณยุกต์ แล้วมีตัวเลข เมื่อมีการเขียนตัวเชิงซ้อนอยู่ข้างล่าง พอมาถึงพ่อขุนรามเช่นคำว่า "ธรรม" ตัวอักษรก็มีจำนวนเท่ากันคือมี อ ร และ ม ๒ ตัวเหมือนกัน เพียงแต่ปรับให้อยู่บรรทัดเดียวกัน ปรับตัวอักษรให้เข้าอยู่บรรทัดเดียวกัน ที่นี้ส่วนของสระนั้น คงปรับไม่มาก ที่คิดว่าไม่มากก็เพราะว่าปรับแค่เพียงสระที่มีตำแหน่งอยู่ข้างบน คือ อ อี แล้วสระ อือ ที่ท่านเพิ่มขึ้นมาใหม่ กับสระ อุ อุ ที่อยู่ข้างล่าง สระทั้ง ๔ ตัวนี้ท่านปรับมาอยู่หน้าพยัญชนะต้นจนหมด มาดูตัวนี้อีกครั้ง คือมีสระอีก็นำมาไว้บรรทัดเดียวกัน เมื่อตัวสระมาไว้ข้างหน้า การนำสระมาไว้ข้างหน้าในลักษณะนี้ก็คงจะทำได้ เพราะเป็นตำแหน่งของสระลอยอยู่แล้ว จะวางในตำแหน่งสระจมก็ย่อมทำได้ ส่วนสระ เอ สระ แอ สระ โอ เป็นสระที่มีตำแหน่งอยู่ข้างหน้าแล้วก็อยู่ไปตามเดิม สระอะ สระอา มีตำแหน่งอยู่ข้างหลังก็อยู่ไปตามเดิม ก็ปรับเพียง ๔ ตัวเท่านั้นที่เอามาไว้ข้างหน้า ที่นี้การปรับไว้ข้างหน้าของท่านนั้น ท่านก็วางตำแหน่งการเขียนสระเหล่านี้ไว้โดยตัว คงทำให้เหมือนกับท่านดสระเหล่านี้ก็อยู่ข้างหน้าก็จะอยู่ข้างหลังไปตลอด ถ้าอยู่หน้าพยัญชนะต้นก็จะอยู่หน้าพยัญชนะต้นไปตลอด และถ้าอยู่ข้างหลังก็จะอยู่ข้างหลังไปตลอด ไม่ให้รูปสระตัวเดียวเขียนทั้งหน้าและหลัง

พยัญชนะต้นเหมือนกันภาษาอังกฤษ ของท่านนั้นเป็นอย่างนี้ตลอด

ที่ในการปรับมาอยู่บรรทัดเดียวกันอย่างนี้ คือ การนำเอาสระลงมาด้วยอย่างนี้ เป็นความคิดขึ้นมาเอง เพราะคิดนึกก็ถึงหาหลักฐานอะไรไม่ได้ แต่ก็คิดว่าอาจจะเป็นเพราะว่าต้องการให้แตกต่างจากอักษรวิธีของกรมพระการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือ จะได้มีเนื้อที่ข้างบนเขียนรูปวรรณยุกต์ตัวเอกโท จะได้ไม่ไปปะปนสระที่เขียนด้วยกันจะพบปัญหาที่เขียนสระที่อยู่ข้างบนและมีเครื่องหมายวรรณยุกต์ซ้อนอยู่ด้วย แล้วก็ไปปรากฏอยู่ใต้บรรทัดข้างบนข้างบนเกิดมีสระขึ้นมามากอีกตัวหนึ่งก็จะทำให้การเขียนเกิดการยุ่งยาก ต้องมีการเลื่อนตำแหน่งของสระในบรรทัดที่อยู่ข้างล่าง อันนี้เราจะเห็นในหลาย ๆ หลัก ท่านอาจจะเห็นข้อบกพร่องหรือว่าปัญหาในการเขียนในลักษณะนี้ก็ได้ ท่านจึงปรับเอาสระที่อยู่ข้างบนและข้างล่างนั้น ไปไว้ในตำแหน่งสระลอยที่อยู่ข้างหน้า ข้อจุดแค่นี้จะได้อาจารย์คะ

นายสมชาย พุ่มสละดา

ขอขอบคุณ อาจารย์กรณิการ์ได้เน้นหลายประเด็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น คือว่า จารึกของพ่อขุนรามนั้นจารึก ๒ ครั้ง ที่ท่านบอก จารึกครั้งแรก ครั้งหลังคงจะไม่ห่างจากครั้งแรกมากนัก สำหรับประเด็นแรกนะครับ ส่วนรูปแบบของภาษาในประเด็นที่สองเกี่ยวกับการเขียนตัวสะกดตัวตาม และก็ตัวควบกล้ำ อันนี้จารึกหลักที่ ๑ ชัดเจนที่ว่าอาจจะวิวัฒนาการมาจากจารึกที่พนมรุ้ง ซึ่งอายุใกล้เคียงกันเกิดมาก่อนที่อาจารย์กรณิการ์ได้ชี้ให้เห็น หรือฉายสไลด์ให้เห็นชัดเจนด้วยการเขียนอักษรวิธีอันนี้แน่นอนว่าภาษาพ่อขุนรามคำแหงไม่ใช่เพิ่งกระทำขึ้น คือเทียบได้หมด ไม่ว่าจะเป็นตัวอักษรทุกตัว แล้วสุดท้ายคือการเขียนสระ วรรณยุกต์ ตัวสะกดต่างๆ ให้อยู่บรรทัดเดียวกัน อาจารย์ก็ได้เพียงแค่ต้นนิมิตฐานว่า อาจจะให้เกิดความสับสนขึ้น คือ เกิดที่ว่างทั้งล่างและบนบรรทัดไปแทนตำแหน่งสระลอยเป็น ๓ ประเด็น เป็นความรู้ที่อาจารย์กรณิการ์พยายามศึกษาโดยใช้อักษรวิธี เพราะฉะนั้นก็ได้ประโยชน์อย่างยิ่ง และเกิดความรู้ใหม่ว่า จารึก ๒ ครั้ง มองอย่างนักภาษานะครับ ต่อไปขอเชิญ อาจารย์ ดร.แอนโธนี่ คิลเลอร์ อาจจะมองการเปรียบเทียบในทัศนะของชาวต่างประเทศขอเชิญอาจารย์

ดร.แอนโธนี่ คิลเลอร์

กระผมรู้สึกเป็นคนเอามะพร้าวห้าวไปขายสวน ความรู้สึกที่มีเจ้าของสวนทั้งหลายคนที่มีความรู้ด้านวรรณคดีและภาษาศาสตร์มากกว่าผมหลายท่านผมพูดนี้ก็จะเป็นมะพร้าวห้าวจริงๆ นะครับ ปัญหาอยู่ที่ว่า ช่วงตอนนี้หรือชาวต่างประเทศเขาก็สนใจศึกษาจารึกหลักที่ ๑ มากขึ้น แล้วบางท่านอาจจะนึกสงสัยว่า เอ๊ะ ทำไมไม่ส่งมันถึงสนใจของไทยเรา โดยเฉพาะหลักที่ ๑ นี้ จะมาวิจัยทำไม ก่อนที่กระผมจะพูดถึงเรื่อง กระผมขอพูดถึงเบื้องหลังนักวิชาการ

ส่วนักนิธ อาจจะมีให้เห็นว่าทำไมฝรั่งจึงเข้าใจหลักที่ ๑ คือ เป็นอีกแห่งหนึ่งที่เราพึงวิพากษ์ ๒ ท่านแรกพูด ส่วนผากพูดแต่เรื่องภายในประเทศไทยและวิชาการไทย ดังนั้น กระผมขอพูด นอกวิชาการ ขอพูดถึงพหุภพสากล โดยเฉพาะฝรั่งที่อยู่ออสเตรเลีย อเมริกา อังกฤษ ๓ ประเทศนี้ ถ้าเราจะไปดูวิชาการของฝรั่งที่สอนเกี่ยวกับเรื่องไทยอาจแบ่งเป็น ๓ กลุ่มได้

กลุ่มแรก เรียกว่า กลุ่มเอกลักษณะไทย เป็นกลุ่มวิชาการที่อาจจะรักเมืองไทย หรืออาจจะผูกพันกับเมืองไทย ทางจิต ทางใจ จะทำให้เกิดเป็นชาวไทยในชาติหน้า ผมเองก็อาจจะตกอยู่ในกลุ่มนี้แหละครับ แต่ว่าเรื่องนี้ก็มีหลายคำร่ำเพรื่อเหมือนกันนะครับ แต่จะยกจากมหาวิทยาลัยคอร์เนล ที่ผมจบ มหาวิทยาลัยลอนดอน มหาวิทยาลัยมิชิแกน อีกด้วย ที่นี้พูดถึงเอกลักษณะไทย หลายความว่า แนวการปฏิบัติทางทฤษฎีต่างๆ คนไทยมีอะไรเป็นเอกลักษณ์จริงๆ ที่แตกต่างไปจากประเทศอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียและประเทศในโลก อหากยกของ คนไทยว่า ทำในคนไทยยิ่งดีเลิศอย่างนี้ ส่วนการใช้เอกสารที่จะประกอบการค้าค้นคว้า หรือสร้างประวัติศาสตร์ขึ้นมา มักจะหนักไปทางเอกสารที่เขียนเป็นภาษาไทยอย่างเช่น พงศาวดาร ล้านนาวัต ศิลางจารึก ซึ่งเป็นเอกสารที่พบในเมืองไทยนั่นเอง

กลุ่มที่สอง เป็นคำว่ายี่ๆ ตอนนี้อยู่หน้าเราว่า เราหลงรักเมืองไทย ผมได้ยี่ว่า พวก เอกลักษณะไทยในเมืองไทยเป็นสวรรค์ แล้วทำให้เราเองข้ามปัจจัยต่างๆ ที่ควรพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มที่ ๒ คือว่า คนไทยก็เป็นมนุษย์ธรรมดาที่ต้องตกอยู่ในกฎเกณฑ์ของโลก หรือเกณฑ์เมืองทางประวัติศาสตร์ไม่ใช่ว่าไม่มีเอกลักษณ์ไทยเลย มีแต่คนไทยที่เป็นส่วนหนึ่งของโลก โลกทัศน์ของไทยน่าจะอยู่ในขอบข่ายของสากล ในการใช้อักษรในการให้ข้อมูลตัวที่สองนี้จะหนักไปทางเอกสารสากล เช่น พิจารณาประวัติศาสตร์ไทยในสมัยอยุธยาพวกนี้ แทนที่จะดูหลักฐานที่เขียนด้วยภาษาไทย หันไปดูเอกสารฝรั่ง ภาษาจีน และอื่นๆ ที่ไม่ใช่คนไทย คนไทยจะจัดประวัติศาสตร์และเอกสารของเขาที่จะปิดเอาไว้ อาจจะมิรู้ภาพที่ดีกว่า เขาอาจเปิดเลข เขาก็เลอซีหน้าเรา พวกกลุ่มแรกว่าเราหลงรักเมืองไทย ทำให้เสียประสิทธิภาพทางด้านวิชาการที่จริง ๓ เรื่อง กระผมจะจัดตัวเองอยู่กลุ่มที่ ๓

กลุ่มที่สาม อาจเป็นกลุ่มที่ ๑ ชนิดหนึ่ง เพียงแต่ว่ากลุ่มที่ ๒ ก็มองข้ามด้วย พยายาม บังคับยึดถือการณเมืองไทยเข้าในกฎเกณฑ์สากลต่างๆ แล้วมักจะไม่พิจารณาวัตถุที่เป็นภาษาไทยให้รอบคอบ เมื่อเห็นคุณค่าก็มองข้าม ถ้าจะพูดถึงหลักที่ ๑ จะหนักไม่ทัน การมีวิชาการที่พูดดี คือมีกลุ่มหนึ่งให้เห็นว่า ศิลางจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงนี้มีศรัทธาอันพันตามรูปประวัติศาสตร์ของสุโขทัย เราคงจะเชื่อถือและเอาใจใส่ในหลักอื่นๆ ของสุโขทัยด้วย กลุ่มที่สอง เราเห็นว่า ทางล้านนาวัตก็ได้พงศาวดาร ศิลางจารึกเขาก็สงสัยว่ามันปลอมแน่ ไม่จริงมองตัวเป็นแบบสงสัย เป็นแบบไม่ค่อยไวใจก่อน ที่มีการทักท้วงหลักที่ ๑ ฐิติกันเกิดขึ้นในเรื่องนี้ ในกลุ่มที่ ๑ กลุ่มที่ ๒ เขามีการทักท้วงด้านอุดมการณ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เป็นเพื่อน

เราก็เห็นด้วยกันได้ ไม่ใช่ส่วนตัว แต่ว่าเราชุดกลุ่ม ๒ บ่อยที่สุดเลย เขาเป็นคนคิดว่ากลุ่มที่ ๑ โดยเฉพาะอาจารย์ที่อยู่ครุฑแอ เรามักจะเอาใจใส่หลักฐานภาษาไทยมากเกินไป เคยพูดกับท่าน ๑๐ ปีแล้วว่า ศิลาจารึกหลักที่ ๑ อาจจะปลอม การพูดอย่างนี้มาพูดเล่นไม่ได้ ต้องเขียนออกมา

ดร.แอนโธนี่ ได้พูดถึงการเปรียบเทียบการใช้ “อ” กับ “ฮ” ดังนี้

คนไทยแยก “อ” กับ “ฮ” ตามหลักภาษาศาสตร์เชิงเปรียบเทียบ การออกเสียงและการใช้ “อ” กับ “ฮ” ในสมัยสุโขทัยค่อยๆ หายไป และตอนปลายสมัยสุโขทัยหรืออยุธยาตอนต้นมีการใช้ “อ” กับ “ฮ” เป็นเสียง ๒ ทนด จนกระทั่งสมัยอยุธยาพบว่า “อ” กับ “ฮ” ไม่ได้เป็นไปตามภาษาศาสตร์ที่เราสันนิษฐานว่าเป็นเสียงโบราณ พอถึงสมัยรัตนโกสินทร์อยู่ในพจนานุกรมรุ่นแรก หลักฐานที่เขียนเกี่ยวกับ อ ไม่เหมือนกับหลักภาษาศาสตร์เลย หลักฐานเปลี่ยนไปโดยไม่ได้รับการสังเกตไว้เลย

นายสมชาย พุ่มสะอาด

ขอบคุณครับ อาจารย์แอนโธนี่ ได้ชี้ชัดลงไปอีก ศึกษาไทยเนากับพ่อขุนรามชัดเจนมากจากการอภิปรายในวันนี้ ผู้อภิปรายทั้ง ๓ ท่านได้ให้ความรู้และข้อคิด ตลอดจนวิธีการการศึกษาโดยภาษาศาสตร์ ท่านอาจารย์แอนโธนี่ ซึ่งเป็นชาวต่างประเทศได้ให้การเปรียบเทียบด้านภาษาเป็นประโยชน์มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากนักภาษาศาสตร์ชี้ชัดว่าการปลอมศิลาจารึกนั้นคงจะทำได้ยาก ภาษาเขียนกันได้ คือ ภาษาที่มีก่อนไทอวามไทยเนา สำหรับการอภิปรายวันนี้ กรมศิลปากรขอขอบคุณ ดร.วิไลวรรณ อาจารย์กวีณิการ์ และ ดร.แอนโธนี่ เป็นอย่างสูง ขอปิดการอภิปรายไว้แต่เพียงเท่านี้

ศิลาจารึกหลักที่ ๑

บทความของคณะอนุกรรมการมรดกของชาติ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ *

จารึกหลักที่ ๑ หรือ จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๔ เพื่อตั้งไว้กับพระแท่นมนังคศิลาบาตร ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ว่า พ่อขุนรามคำแหงประทับนั่งให้ข้าราชการไพร่เข้าปรีksenาราชการในวันธรรมดา และให้พระภิกษุหนึ่งแสดงธรรมในวันอุโบสถ จารึกนี้กล่าวถึง พระราชประวัติของพระองค์ ชนบวรรมเนียม การปกครอง การศาสนา สถานที่ในเมืองสุโขทัย ความเจริญรุ่งเรืองของสุโขทัย เรื่องสร้างพระมหาธาตุเมืองศรีวิชัยนาลัย เรื่องประดิษฐ์อักษรไทยขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๖ คำสารเสริญพระเกียรติคุณพ่อขุนรามคำแหง และอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งแผ่ออกไปในแผ่นดินพระองค์

จินตตามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศที่ Royal Asiatic Society กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ มีข้อความเรื่องพระร่วงทรงประดิษฐ์อักษรไทยใน พ.ศ. ๑๘๒๖ ตรงกับจารึกหลักที่ ๑ และมีจินตตามณีที่หอสมุดแห่งชาติอย่างน้อยอีก ๓ เล่ม ที่มีข้อความตรงกัน และว่า “นลงได้แต่รูปก็ดี แต่เนื้ออักษรก็ดี มิได้ว่าไว้จริง” “อันนี้แม่อักษรแต่ ก กา ขฃ ถึง เกอญ เมืองซอมก็มีแต่อยู่แล้ว เห็นว่าพญาร่วงเจ้าจะแต่งแต่รูปอักษรไทย” แท้จริงพ่อขุนรามคำแหงมิได้ทรงแต่งแต่รูปอักษรไทยเท่านั้น แต่ยังได้ทรงเปลี่ยนแปลงอักษรวิธีให้ดีขึ้นกว่าเดิม อีกหลายประการ คือ

๑. ประดิษฐ์ตัวพยัญชนะและสระเพิ่มขึ้น จนสามารถเขียนภาษาไทยได้ตรงเสียงทุกคำ ในขณะที่ชาติใดก็ยังไม่คิดใช้แต่อักษรเดิมของอินเดีย ทำให้ต้องใช้ตัวเดียวแทนเสียงพยัญชนะมากกว่าหนึ่งตัว

๒. อักษรวิธีทำให้อ่านข้อความได้ไม่กำกวม เช่น เขียน ลา-กอม แยกออกไปจาก ลาก-กอม ทำให้อ่านได้ถูกต้องไม่มีผิดพลาด

๓. นำพยัญชนะทุกตัวมาเรียงไว้ระดับเดียวกัน ไม่มีพยัญชนะซ้อนกันแบบคุคือ อินเดีย ศาสตราจารย์ เฮลด์ อพย่องว่าเป็นสาเหตุให้ไทยมีพิมพ์ดีดก่อน เขมร มอญ พม่า อินเดีย และไทยใหญ่ หลายสิบปี

๔. นำสระทุกตัวมาไว้ระดับเดียวกับพยัญชนะ ซึ่งทำให้ประพจน์กระดานไปได้หนึ่งโน้ต และถ้าใช้คอมพิวเตอร์จะเสียเวลาในการอ่านการพิมพ์ลดลงหลายเท่า เพราะอ่าน

* ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร

ข้อความบรรทัดเดียว เครื่องไม้ต้องกวาดดูไม่ออก ไม่โท เทียวหนึ่ง สระ อี อี พยัญชนะ และ สระ อุ อุ อีกอย่างละเทียวหนึ่ง แต่เครื่องจะกวาดเพียงบรรทัดละเทียวเดียว (ถ้าว่าวรรณยุกต์ ลงมาไว้ระดับเดียวกับพยัญชนะตัวอ)

๕. พยัญชนะและสระทุกตัวสูงเท่ากัน เวลาตีพิมพ์ตัวอักษรไม่หัก ไม่ต้องเปลี่ยนตัวอักษรบ่อยๆ

๖. เขียนได้เร็ว เพราะพยัญชนะแต่ละตัวเส้นต่อกัน ไม่ต้องยกมือหลายครั้ง

๗. ประดิษฐ์วรรณยุกต์ ทำให้สามารถอ่านได้ตรงเสียงวรรณยุกต์ โดยไม่ต้องเดา

ในวาระ ๗๐๐ ปีเศษ ตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหง ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยนี้ ชาติไทยได้สะสมความรู้ทั้งทางศิลปวัฒนธรรมและวิชาการต่างๆ และได้ถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นสืบต่อกันมา โดยอาศัยตัวอักษรไทยของพระองค์ท่าน ก่อนสมัยสุโขทัยชาติไทยเคยรุ่งเรืองอยู่ที่ไหน อย่างไร ไม่ดีหลักฐานยืนยันให้ทราบแน่ชัด แต่เมื่อพ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นแล้ว มีศิลาจารึกและพงศาวดารเหลืออยู่เป็นหลักฐานยืนยันว่าชาติไทยเคยรุ่งเรืองมาอย่างไรบ้าง ในยุคสุโขทัยมาจนถึงยุครัตนโกสินทร์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงพระนามเจ้าฟ้ามงกุฎ และทรงผนวชอยู่ได้รับสั่งให้ถอดพระนันทมณีสีลาบาตรกับจารึกหลัก ๑ และหลัก ๔ ลงมากรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ และฉีกใบปราชญ์ทั้งไทยและฝรั่งได้ศึกษาจารึกหลัก ๑ มา ๕๔๐ ปีเศษ ต่างก็เห็นกันว่า จารึกหลักที่ ๑ สำนวนและข้อความเหมือนกับจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ และวรรณกรรมสุโขทัยและอยุธยาชุดต้น เพิ่งจะเริ่มมีผู้สงสัยเมื่อประมาณสิบปีมานี้ว่าจารึกหลักที่ ๑ อาจจะมีผู้ทำขึ้นหลังรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงนานมากทีเดียว ไม่ผิด วิกเกอรี ได้เสนอบทความที่ออกเผยแพร่ เมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๓๐ ว่าน่าจะสงสัยว่าจารึกหลัก ๑ อาจไม่ได้เขียนขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ยกตัวอย่างเช่น นายวิกเกอรีเห็นว่า การใช้คอควยและคอคอนของจารึกหลัก ๑ สอดคล้องกับคำไทยเดิมตามที่บันทึกไว้สวนคำกลับไปในอดีตไว้แล้ว แต่ข้อใช้และขอชวนไม่ตรงกับคำไทยเดิมของหลักอื่นๆ แสดงว่าหลัก ๑ เขียนขึ้นเมื่อข้อใช้และขอชวนออกเสียงเป็นเสียงเดียวกันไปแล้ว แต่ ดร.แอนโธนี คิลเลอร์ ได้แสดงให้เห็นว่า ไทยขาวในปัจจุบันยังออกเสียง ฮ โห้ และ ช ชวด ต่างกันอยู่ และสอบดูคำที่ใช้ ฮ โห้ ช ชวด ของไทยขาว ซึ่งมีความหมายเหมือนกันได้ตรงกับคำในจารึกหลัก ๑ ปรากฏว่ามี ๑๖ คำ ใช้ ฮ โห้ ช ชวด ตรงกันระหว่างหลัก ๑ กับไทยขาว ๕๔ คำ ผิดกันเพียงคำเดียว คือ พากสามซึ่งเพี้ยนมาจากทวิปโยน ในชั้นหลัง สอบจารึกสุโขทัยชุดต่อมาปรากฏว่าจารึกสุโขทัยประมาณ พ.ศ. ๑๙๐๐ เริ่มใช้ ฮ โห้ สลับส่นปนกับ ช ชวดไปบ้างแล้ว พอมาประมาณ พ.ศ. ๑๙๕๐ ฮ โห้ปนกับขอชวนแยกไม่ออกเมื่อจารึกหลัก ๑ ถึงแยกขอใช้ขอชวนได้ถูกต้องตรงกับไทยขาว แสดงว่า จารึกหลัก ๑ จะต้องเขียนขึ้นก่อน พ.ศ. ๑๙๕๐ แน่พอน

นายวิกเกอรี่ ได้อ้างบทความ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ว่าจารึกหลัก ๑ ไม่ถูกต้องเพราะไม่มีหลักฐานเป็นวัตถุแสดงว่าศาสนาพุทธนิกายสิงหสถ เข้ามาจากนครศรีธรรมราชครั้งพ่อขุนรามคำแหง ผู้บรรยายได้อ้างชินกาลมาลีปกรณ์ ซึ่งแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๐ ว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๑ พระเถรานุเถรเชียงใหม่มาเพื่อจะชิงพระพุทธรูปศาสนาเชนจากนครศรีธรรมราช คือ พ่อขุนรามคำแหงนำมาแต่ลังกาให้รู้เรื่อง หม่อมเจ้าสุโขทัยดิศ ดิศกุล ทรงขึ้นแจ้งว่า “ขอคัดคำที่บอกว่าไม่มีโบราณสถานในสุโขทัยที่เขียนแบบนครศรีธรรมราช เพราะว่าพระบรมธาตุที่นครศรีธรรมราชเป็นเจดีย์ช้างล้อม แต่ช้างอยู่ใต้หลังคาที่ล้อมรอบ คนเขียนไม่ค่อยเห็น เมื่อสุโขทัยมีเจดีย์ช้างล้อมอยู่สององค์แบบพระบรมธาตุที่นครศรีธรรมราช”

นายวิกเกอรี่ค้านว่า หลัก ๑ มีคำ ตริบุร แปลว่า กำแพงสามชั้น แต่กำแพงสุโขทัยสองชั้นนอกมีเครื่องถ้วยชามสมัยหลัง แสดงว่าก่อนชั้นหลังรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง นายพิเศษ เจียจันทร์พงศ์ อ้างถึงวัดเชียงมั่น พ.ศ. ๒๑๒๔ ว่าเขียนใหม่ก็มีตริบุร แต่กำแพงก็มีได้เป็น ๓ ชั้น ม.ร.ว. สุวัฒน์ เกษมศรี ว่า “อุตุฮฮาไฟโรจมีได้ ตริบุร” แต่กำแพงอิฐก็เพิ่งสร้างในแผ่นดินพระเจ้าจักรพรรดิไฉ่นะ สรุปแล้ว ตริบุร อาจจะแปลว่า กำแพงที่เป็นมงคลเท่านั้นเอง ที่แปลเป็นกำแพงสามชั้นเป็นเรื่องเล่าความหมายคำพิทโบริวณ ซึ่งอาจจะผิดก็ได้

ต่อมา ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ เสนอบทความว่า จารึกหลัก ๑ ทำขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ แต่ ดร.พิริยะ ใช้วิธีการวิจัยที่ผิดกับผู้อื่น คือโดยปากคิดคนทั่วไปจะสอดคล้องกับจารึกหลักอื่นๆ อ้างข้อความไม่ชัดกันก็จะถือว่าจารึกหลักนั้นน่าจะพอฟังได้ไปก่อน จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าชัดกับจารึกหลักอื่น แต่ ดร.พิริยะ ใช้หลักการว่าถ้าจารึกหลัก ๑ ตรงกับจารึกสุโขทัยหลักอื่นก็จะสรุปว่าจารึกหลัก ๑ ออกมาจากจารึกนั้นๆ แม้จะเป็นจารึกซึ่งค้นพบสมัยหลัง ดร.พิริยะจะอ้างว่า ผู้เขียนจารึกหลัก ๑ อาจจะเคยเห็นจารึกนั้นมาก่อน เช่น หลัก ๑ กล่าวถึงพระนามพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ซึ่งไม่เคยปรากฏในประวัติศาสตร์และจารึกอื่นๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ เลย เวลามหาราชจากจารึกหลัก ๒ ซึ่งพระยาโสมสรวรพการนำมาจากอุโมงค์วัดศรีชุมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ดร. พิริยะ กล่าวหาว่า พระยาโสมสรวร ชูคเมื่ออายุ ๙๕ เชื้อไม่ได้ จารึกหลัก ๒ ต้องมาจากที่อื่นไม่ใช่วัดศรีชุม

ถ้าข้อความไม่มีในจารึกอื่น ดร.พิริยะจะเทียบจารึกหลัก ๑ กับเอกสารโบราณ เช่น ลิลิต ยวนพ่าย แล้วสรุปว่าหลัก ๑ คัดมาจากเอกสารโบราณนั้น ด้านเอกสารนั้นตรงกับจารึกหลัก ๑ แต่ ดร.พิริยะไม่ชอบ ก็จะสรุปว่าข้อความในเอกสารนั้นเขียนเดิมขึ้นในรัชกาลที่ ๔ เพื่อให้รับกับข้อความในหลัก ๑

ถ้าจารึกหลัก ๑ ใช้คำหรือข้อความที่ไม่มีในจารึกและเอกสารอื่น ดร.พิริยะ จะว่าหลัก ๑ ใช้ข้อความที่ไม่มีมีความหมายบ้างเป็นสำนวนรัตนโกสินทร์บ้าง ไปเอาภาษาอื่นด้านหน้าบ้าง ภาษาอื่นเขียนบ้าง เอาภาษากวินิพนธ์บ้าง มาใช้

ท้ายอมให้ ดร.พิริยะ ใช้วิธีการตั้งคำถามพิสูจน์ว่าหลัก ๑ ปดอม เราก็อาจใช้วิธีการเดียวกัน พิสูจน์ว่าจารึกทุกหลักปดอมได้

นอกจากนี้ ดร.พิริยะ ยังอาศัยเครื่องคอมพิวเตอร์มากเกินไป จนทำให้แบ่งวรรคตอนผิด เช่น ทั้งผาการลาวแลไทย เมืองได้ห่อผ้าตัด ดร.พิริยะ แบ่งวรรคเป็น ไทยเมืองได้ แล้วเลย อ้างว่ารัชกาลที่ ๔ ครีหว่านหมายถึง ราชอาณาจักรทงมาจนกระทั่งทะเล แต่จริงเอกสารใบดุฎก พ.ศ. ๒๐๔๕ กล่าวว่ายามมีเมืองเหนือ คืออาณาจักรสุโขทัย และเมืองใต้คืออาณาจักรอยุธยา อนึ่ง ดร.พิริยะ กล่าวว่า ทั้งผาการลาวแลไทย เป็นเรื่องการแบ่งกลุ่มตามเชื้อชาติ และเป็นความคิดของคนแผ่นดินรัชกาลที่ ๔ แต่สมัยพระเจ้าสุโขทัย เรียกวันหนองไทย ซึ่งดำเนินาใช้คู่กับ วันอาทิตย์ จันทร์ และเรียกว่า วันเมืองหรือมอญ ส่วนปชชเป็นปชช ไทยเรียกว่าปจิจ จารึก หลักที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๐๕๓ ตั้งไม่ให้ชายวัวให้แกะว่า สมัยสมเด็จพระนารายณ์มีชาติต่างๆ เข้าเฝ้า ถึง ๔๓ ชาติ ความคิดเรื่องเชื้อชาติมิได้เพิ่งมาเกิดสมัยรัชกาลที่ ๔ ดังที่ ดร.พิริยะ กล่าวว่า

ดร.พิริยะ สงสัยว่า เมืองไทยหมายถึงสยาม และสุโขทัยไม่ใช่สยาม ทำไม พ่อขุนรามคำแหง เรียกสุโขทัยว่าเมืองไทย

ขอตอบว่า ไทยทุกเผ่ามีสิทธิเรียกเมืองของตนว่าเมืองไทย เช่น ล้านนา เรียกตัวเองว่า เมืองไทย (ตำนานมูลศาสนา) เชียงตุงเรียกตัวเองว่าเมืองไทย (จารึกเชียงตุง พ.ศ. ๑๙๙๙)

ชินกาลมาลีปกรณ์ (พ.ศ. ๒๐๗๐) เรียกสุโขทัย พ.ศ. ๑๙๙๙ ว่า สยามเทศสุโขทัยปุระ และสมัยหลังพระเจ้าสุโขทัย ก็ยังเรียกสุโขทัยเป็นประเทศสยามอยู่อีก

ดร.พิริยะอ้างบทความของวิกเกอรี่ว่า ระบบนำสาระมาไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะนั้น ไม่พบในอักษรชาติใดๆ ที่สืบมาจากอักษรอินเดีย ทำไม ดร.พิริยะ ไม่อ้างตอนต่อไป ที่วิกเกอรี่ ยอมรับว่าพลาดไป มีอักษรคุณดใช้อักษรวิธีแบบนี้อยู่แล้ว การที่หลัก ๑ นำสระมาไว้บรรทัด เดียวกับพยัญชนะถูกกล่าวหาว่าเสียแบบฝรั่ง เมื่อพ่อขุนรามคำแหงนำพยัญชนะไว้บรรทัด มาไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะต้นและตัวสะกดได้ พระองค์จะทรงนำสระมาไว้บรรทัดเดียวกับ พยัญชนะไม่ได้หรือ

ปัญหาว่าทำไมลูกหลานไม่ยอมใช้อักษรวิธีของพ่อขุนรามคำแหงต่อมา เหตุผลคือ คนไทยเคยใช้อักษรประจำท้องถิ่น เช่น อักษรธอมหรืออักษรมอญจนเคยชินแล้ว จึงนำสระกลับ ไปไว้ที่เดิม

ดร.พิริยะ ได้วางเมืองต่างๆ ไว้ผิดที่ เช่นบอกว่าศรีสัชนาลัยอยู่ที่พิษณุโลก ส่วน สระทองลงแดงอยู่ที่นครสวรรค์ ขอยกหลักฐานดังนี้

ชื่อทำเนียบในกฎหมายตราสามดวงหน้า ๑๗๓ มี เจ้าพระยาสุรศรี ฯลฯ เมืองพิษณุโลก เอกอุ ส่วนหน้า ๑๗๕ มีออกญาเสนาภิมุขราชเสนาธิบดี ศรีสัชนาลัย อกอพิริย บารกมกาฬ พญาสุวรรณโลก แสดงว่าศรีสัชนาลัย กับสุวรรณโลกเป็นเมืองเดียวกัน

จากตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ พระยาธิบาลไปพึ่งพระยาพิษณุโลกเมืองสองแคว วันลิดและพระสวดาวพม่า เรียกพระมหาธรรมราชา ซึ่งครองเมืองพิษณุโลกว่า เจ้าฟ้าสองแคว สรุปได้ว่าสองแควคือพิษณุโลก

ดร.พิริยะ อ้างพระนิพนธ์ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศ ว่ามิได้รับส่วนเจ้าฟ้ามงคลพรนำจารึกหลัก ๑ มากเท่าไร ข้อความไม่จากพระราชประวัติ ในรัชกาลที่ ๔ ฉบับยอซึ่งลงในวิริยญาณ พ.ศ. ๒๔๒๘ แต่ฉบับเดิมของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศ ลงในวิริยญาณ พ.ศ. ๒๔๔๐ ข้อความเกี่ยวกับหลัก ๑ ด้วย นอกจากนั้น พระองค์ยังทรงพระนิพนธ์เรื่องอักษรจารึกในเสาศิลาเมืองสุโขทัย กล่าวถึงจารึกหลัก ๑ และหลัก ๔ รวมทั้งข้อความย่อ และทรงเล่าว่าจารึกหลัก ๑ อยู่ใกล้กับพระแท่นลงในวิริยญาณ พ.ศ. ๒๔๒๘

ดร.พิริยะ สงสัยว่าถ้าแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศมีจินตตามณีที่บอกพ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์อักษรไทยแล้วทำไมพงศาวดารเหนือ และคำให้การชาวกรุงเก่าไม่พูดถึง ท่านจะเอาเอกสารสองเรื่องที่น่าประวัติศาสตรือว่าละเอียดเรื่องนี้มาล้มล้างจารึกหลัก ๑ หรือ ส่วนที่กล่าวว่า ทำไมสมเด็จพระพนรัตน์ไม่กล่าวถึงเรื่องนี้ในหนังสือพงศาวดารกรุงสยาม ท่านอาจจะไม่เคยเห็นจินตตามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศก็เป็นได้

พอมิหลักฐานอย่างจินตตามณีชิ้นอื่น ดร.พิริยะก็ว่าแต่งแทรกขึ้นใหม่ในรัชกาลที่ ๔ รวมทั้งบานปลายของไตรภูมิพระร่วง และเรื่องพระร่วงสวดศักราช และประวัติผู้ค้นพบไทย ในพงศาวดารเหนือกับพระราชพงศาวดารสยาม ส่วนนี้ ดร.พิริยะก็ว่ามีผู้เขียนแทรกเข้าไปหลัง พ.ศ. ๒๓๗๖ เมื่อเห็นจารึกหลัก ๑ แล้ว

ดร.พิริยะ ว่ากระดิ่งพ่อขุนรามคำแหง มาจากนิทานอิหร่านราชธรรม ซึ่งมีผู้แต่งถวายรัชกาลที่ ๑ เรื่องเดียวกันนี้มีในสมัยพระเจ้าบรมโกศแล้ว และ ดร.พิริยะอ้างว่าอาจจะมาจากพหาวศ์ ซึ่งแปลในรัชกาลที่ ๑ แต่พหาวศ์มีมาก่อนพ่อขุนรามคำแหงแล้ว และชินกาลมาลีปกรณ์ พ.ศ. ๒๐๙๐ ก็ได้อ้างถึงพหาวศ์แล้ว ไม่จำเป็นต้องมาทราบจากเรื่องแปลสมัยรัชกาลที่ ๑ แต่ประการใด

ดร.พิริยะว่า สังฆราชมีใช้ภายหลังสมัยสุโขทัย สมัยพ่อขุนรามคำแหงควรใช้มหาสมิเหมือนหลัก ๒ ศาสตราจารย์ สุข ได้พูดถึงจารึกพม่า พ.ศ. ๑๗๙๑ ว่ามีสังฆราชแล้ว และจารึกหลัก ๔ ใช้ยมมหาสมิ ซึ่งหมายความว่าถึงหมู่พระเถรานุเถรเท่านั้นเอง มิได้หมายความว่ามหาสังฆราชแห่งกลุ่ม

ดร.พิริยะว่า พ่อขุน แปลว่า กษัตริย์ที่สวรรคตแล้ว และจารึกหลัก ๑ ไข่ออกจากจารึกหลัก ๒ แท้จริงแต่เดิม “ขุน” เป็นกษัตริย์ “พ่อขุน” แปลว่า ผู้เป็นใหญ่ใหญ่ อย่างแม่ทัพ ไม่ได้เป็นแม่คนทั้งทัณฑ์ แต่เป็นใหญ่ในทัณฑ์ ต่อมาขุนใหญ่ไม่พอจะเป็นกษัตริย์ ต้องเป็นขุนหลวง

พระญา สมเด็จพระเจ้าพระยาตามลำดับ ต่อมาต้อง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงจะเป็นกษัตริย์ ตำแหน่งขุนนางอยุธยา มีพ่อขุนอินทรภักดี เป็นต้น ท่านมิได้ตั้งคนที่ตายไปแล้วหรือ จารึกหลักที่ ๔๑ ตัวผู้จารึกก็ใช้ประโยคว่า ส่วนตัวพ่อขุน ขอไปกลืนในสุโขทัย

ดร.พิริยะ ว่า “พระ” ไม่เคยใช้นำหน้าพระนามไฮดรอนกษัตริย์สุโขทัย จารึกหลักที่ ๑๐๒ พ.ศ. ๑๙๒๒ ใช้ “ท่านพระศรีวิราชไฮดร” สมัยอยุธยาก็ยังใช้สืบมา เช่น พระวราสุภมวาท่านพระนครอินทร์เจ้า

ดร.พิริยะ ว่า “นางเอื้อง” นั้น นางไม้นำหน้าพระมเหสี แต่มีใช้ดังนี้คือ “นางสุธรรมทพริ” * ข้อตอบว่ามหาเทวีเป็นตำแหน่ง นางสุธรรมเป็นชื่อ พงศาวดารอยุธยาฉบับปลีกเรียก พระมเหสีพระเจ้าสุโขทัยว่า เมื่อนางสาธา จารึกสุโขทัยเรียก ปางนางคำ ซึ่งมีอุทกสถานเป็นกษัตริย์ และจารึกหลัก ๔ กล่าวถึงพระเจ้าสุโขทัยกับพระมเหสีว่า พระธิดา และนาง...

ดร.พิริยะ ว่าพระแท่นหนึ่งศิลาบาตรมีอายุที่ฐานเป็นลายไทยสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ผู้เชี่ยวชาญเรื่องนี้โดยเฉพาะเห็นว่า เป็นลายสุโขทัยที่พัฒนามาจากลายขอม ความคิดเรื่องพระแท่นนี้จะอยู่ใต้ฉากเอกนิบาตในมหาวงศ์ ดร.พิริยะว่าสมัยอยุธยาไม่ถือว่าบดบังความเป็นเรื่องสำคัญ เวลาเริ่มแรกเมืองก็เกิดจอกอกที่ปัญหา ดังภาพเขียนของฝรั่งเศส แท้จริงปัญหาดังกล่าวเป็นราชประสงค์ชนิดหนึ่ง ขอให้สังเกตเศวตฉัตรที่อยู่เบื้องหลัง

ดร.พิริยะว่าสุโขทัยไม่น่ามีกรานกรฐิน แต่ประเพณีนี้ ไทย มอญ พม่า มีมานานแล้ว กฎหมายตราสามดวงว่ามีมาก่อนสุโขทัย ดร.พิริยะว่าชุดดิฐฐานเป็นคำกล่าวรับกรฐินของพระสงฆ์ในภิกขุธรรมยุต ที่จริงชุดดิฐคือการมาจากมีนาในพระคัมภีร์มหาวรรคแล้ว มีแต่การดูใบโกลนว่าคำกรฐินควรตกเป็นของพระภิกษุรูปใด ที่พระมหากษัตริย์ยกให้เป็นภาษาไทย ส่วนพระธรรมยุตกล่าวเป็นภาษาบาลี

ดร.พิริยะว่า การเผาเทียน เล่นไฟ ไม่มีในสมัยสุโขทัยนั้น ที่ปาวีระอินเดียมักมีการจุดไฟส่องทางให้ญาติที่กลับมาเยี่ยมหลังจากสิ้นชีวิตแล้ว กลับคืนไปชมโลกใต้สรวงสวรรค์ สำหรับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมเจ้าเพชรราชธิดาดิศัยสุวอภิสสภ (จอมพลและอินทราสาร) ที่ปาวีระ บางแห่งถือเป็นการฉลองชัยชนะของพระวิษณุที่ปราบยักษ์ได้ ซึ่งมีปรากฏร่องรอยเป็นพระราชพิธีพืชมงคลอยุธยา ซึ่งมาเลิกไปในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ส่วนพิธีจองเปรียงยังคงมีมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ดร.พิริยะว่า เพิ่งมาเพิ่มพิธีทางศาสนาพุทธขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น ไม่เป็นความจริง เพราะชุดดิฐการสมโภชพระบรมโกศ ว่าไทยถือเป็นการบูชาเจดีย์จุฬามณี และพระพุทธบาท ชุดดิฐการยังเล่าว่า ขุนนางไทยยืนยันว่าประเพณีอีกโคมลอยโคมมีมาในกรุงศรีอยุธยาแต่ก็ดับสูญไปแล้ว

* ที่จุดคือ พระมเหสีพระมหากษัตริย์ราชที่ ๒

อินเดีย ลำพูน มีเขาเทียนแล่นไฟมาก่อนสมัยกรุงสุโขทัย เขาก็มีรอยกระแทกหนึ่งชม เดือนเพ็ญคนตรี เหมือนที่ขุดถืองาเขียนและเหมือนทวารทศมาส ไม่จำเป็นที่จะกล่าวหาว่าหลัก ๑ ออกพิธีการนี้ไปจากนางพมผาศ

สมัยก่อนการบุฏการกุศล เดินทางสิบก็โอบเตวไม่มีใครบ่นว่าไกล ลำพูนผ่านสุโขทัยก็มี เวลานั้นน้ำ น้ำฝนช้อยอยู่ตามทีต่างๆ จะมีการเผาเทียนเล่นไฟไม่ได้หรือ

สรุปแล้วจารึกหลัก ๑ มีมาแล้วแต่สมัยสุโขทัย มิได้สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๙ แต่ประการใด

ตอบคำวิจารณ์จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช*

เรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หรือจารึกหลักที่ ๑ นี้ สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ และธนาคารกรุงเก่าจัด ได้ร่วมจัดให้มีการอภิปรายในประเด็นว่า จารึกหลักที่ ๑ เป็นของจริง หรือสร้างขึ้นใหม่ภายหลัง สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในการอภิปรายเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ สยามสมาคมฯ ได้พิมพ์คำอภิปรายเผยแพร่ไปเรียบร้อยแล้ว

๑. ฝ่ายสนับสนุนว่าจารึกหลักที่ ๑ เป็นของจริงได้อภิปรายและข้อสงสัยไปแล้วในการอภิปรายครั้งนั้น ต่อมา พ.ศ. ๒๕๓๓ จีราภรณ์ อรัญชนะนาค แห่งกรมศิลปากร และศรีโสภามารณะนทร์ แห่งกรมทรัพย์สินทางธรณี ได้นำผลการวิจัยทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับจารึกหลักที่ ๑ ไปลงในสเปซฟา โดเจสดี เป็นภาษาอังกฤษ และลงในนิตยสารศิลปการ พ.ศ. ๒๕๓๔ เล่มที่ ๒ เป็นภาษาไทย สรุปความได้ว่า จากการตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์ ผิวของจารึกหลักที่ ๑ ส่วนที่ถูกแดดและฝนมาเป็นเวลากว่า ๕๐๐ ปี เทียบกับส่วนภายในที่ไม่ถูกแดดและฝน มีอายุที่ถูกชะละลายไปมากเป็นจำนวนพอๆ กับจำนวนธาตุที่ถูกชะละลายในจารึกสมัยสุโขทัย หลักที่ ๑ พ.ศ. ๑๙๐๐ หลักที่ ๔๕ พ.ศ. ๑๙๓๕ และพระแท่นมนังคศิลาบาตร ส่วนที่รู้ชัดเป็นคำอักษรวิจิตรได้ว่า มีส่วนที่ถูกแดดและฝน ชนธาตุละลายไปพอๆ กัน แสดงว่ามีวณอกของจารึกหลักที่ ๑ ถูกอากาศมาเป็นรูปนี้ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย และรอยขีดตัวหนังสือก็มีอายุพอๆ กัน ถ้าหากจารึกหลักที่ ๑ จารึกขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วเก็บไว้ในที่ร่มตลอดมา ไม่มีทางที่หินจะสึกกร่อน และแร่ธาตุละลายออกไปมากดังที่ตรวจสอบได้โดยเครื่องมือวิทยาศาสตร์ หากฉายคำไม่ยอมรับผลการพิสูจน์ครั้งนี้ อ้างว่าผู้พิสูจน์เป็นข้าราชการกรมศิลปากร ซึ่งต้องการให้จารึกหลักที่ ๑ เป็นของเก่า ทั้งๆ ที่มีเจ้าหน้าที่กรมทรัพย์สินทางธรณี ร่วมเป็นผู้วิจัยอยู่ด้วยแล้ว

*ศาสตราจารย์ปองเปริญ ๑๖๘

๒. อาจารย์ทิศา คำเด่นงาม นักโบราณคดี กรมศิลปากร (อ้างถึงใน อ. อโณทัย “วิพากษ์คดี ศิลปจารึกพ่อขุนรามฯ” พ.ศ. ๒๕๔๗) ได้เขียนบทความเรื่อง “หลักฐานจากโบราณสถานที่ปรากฏอยู่ในจารึกตามข้อความในศิลปจารึกทั้งหมด”

วัดสุทธยานอันหนึ่ง คือ พระแท่นมณีนีลามาตร ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำมาพระนครพร้อมศิลปจารึกหลักที่ ๑

ถ้าดูจากแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ และเดินเท้าสำรวจ จะพบโบราณสถานอันเป็น วัดสุทธยานที่ปรากฏในจารึกหลักที่ ๑ ว่ามีตั้งแต่เมืองโบราณ เขื่อนกันน้ำ ทะเลหลวง ปราสาท อัญชลี โบราณสถาน ตลาดปสาน และโบราณวัดสุทธนาใหญ่ เช่น พระอัฐฐารส

ก. ทิศใต้เบื้องหัวนอน

(๑) ภูมิพิหารปฐูร (สมัยสุโขทัยตอนต้น ยังไม่ปรากฏคำว่า “วัด” น่าจะใช่ พิหาร หรือ อาราม-ปวรเสวีร (ว นคร) มีวัดสุทัศน์

(๒) สรีรภงส์ (สันสกฤต-สรีรภงฺก) หรือ ทานบ พ.ศ. ๒๕๓๓ จึงได้ทราบกันว่า มีสรีรภงส์ ๒ อยู่ทางใต้ของเมืองเก่าสุโขทัย ตรงกับทิศที่บอกไว้ในศิลปจารึกหลักที่ ๑ ไม่ใช่ สรีรภงส์ ๑ ที่อยู่ไปทางทิศตะวันออกเมืองใต้ของเมือง

(๓) น้ำโคก เป็นแหล่งน้ำใกล้ภูเขาที่เกิดขึ้นเอง ชาวบ้านเรียกว่า น้ำยุต

(๔) พระขพุ่ง หรือ เขาหลวง

ข. ทิศเหนือเบื้องดินนอน

(๕) ตลาดปสาน ตามถนนพระร่วงไปทิศเหนือประมาณ ๖๐๐ เมตร ทางฝั่งด้าน ตะวันออก มีพื้นที่กว้างเปล่า ๕๐๐ x ๕๐๐ เมตร

(๖) พระองค์นในวัดศรีชุม เมื่อพบศิลปจารึกวัดศรีชุม พ.ศ. ๒๕๓๐ ชาวบ้าน ก็เรียกว่า วัดศรีชุมอยู่แล้ว

(๗) ปราสาท คือ เรือนมียอดเป็นชั้นๆ เป็นที่อยู่ของพระเจ้าแผ่นดิน ชาวบ้าน ภาคกลางเรียกว่า พระปรางค์ ได้แก่ วัดพระพายหลวง

ส่วนเนินปราสาท อ. ทิศา สันนิษฐานว่า คือ พุทธศาสนา ตามจารึกหลักที่ ๑ นั้นเอง

(๘) บ้านใหญ่ บ้านเล็ก น่าเชื่อว่าอยู่บริเวณเนินวอนทอง และกำแพงเมือง อันที่ ๒ ด้านตะวันออกเมืองเหนือ มีหลักฐาน คือ เศษภาชนะเครื่องใช้ พื้นที่ราบบางแห่งปรับ เนินจนดินไม่ขึ้นไม่ได้ และสะพานขนาดย่อม บนกำแพงเมืองมีไว้ให้น้ำดื่ม

ค. ทิศตะวันออก

(๙) พิหารมีปฐูร ได้แก่ วัดช้างล้อม

(๑๐) ทะเลหลวง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ อ. ทิศาได้สังเกตว่า ในฤดูฝน บริเวณตัว จังหวัดสุโขทัยจะถูกน้ำท่วมเสมอ

ทางตะวันตกแม่น้ำยมห่างตัวเมืองไปทางเมืองเก่าสุโขทัย ๑-๒ กิโลเมตร ฤดูฝนน้ำจะท่วมสูงกว่า ๑ เมตร

(๑๑) **ถิ่นฐานบ้านใหญ่ บ้านเล็ก** ตามผังจะเห็นว่ามีส่วนที่ว่างเปล่าเหมาะกับการตั้งถิ่นฐาน ระหว่างพิหารปู่ครู และคันดินด้านใต้ของทะเลหลวง

ข. ทิศตะวันตก

(๑๒) **อรัญญิก** คือบริเวณปากวังทางตะวันตกของเมืองสุโขทัยไปจนถึงภูเขา ห่างประมาณ ๒ กิโลเมตรเศษ มีวัดเล็ก วัดป่ามะม่วง วัดป่าสัก วัดมังกร ฯลฯ ที่สำคัญคือวัดอรัญญิก และวัดสะพานหิน

(๑๓) **พระอัฐารสฤกษ์** อยู่บนยอดเขาสะพานหิน

เดิมเมืองสุโขทัยเป็นป่า ไม่มีใครทราบว่ามีสิ่งใดอยู่ที่ไหน แล้วคนสมัยรัตนโกสินทร์จะบรรยายสถานที่โบราณดังกล่าวนี้ได้อย่างไร จึงมาตรงตามหลักฐานที่ได้มาหลังจากการหักล้างทางพงศาวดารสมัยหลัง

๓. ดร.ปิงเจอร์ สกิดลิง ได้เขียนบทความเป็นภาษาอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ ว่า

(๑) **คำ สรีดภงส์** ปากฎในจารึกเขมร สติอภกียกมล เป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งคู่กับภาษาเขมรซึ่งใช้คำ คำบง จารึกหลักได้พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๔๔ (สันวิรัชกาลที่ ๔ ไปแล้ว) พระองค์ท่านจะทรงนำคำ สรีดภงส์ มาจากไหน เพราะจารึกหลักอื่น และวรรณกรรมไทยไม่เคยปรากฏคำนี้เลย

(๒) **กระดิ่งร้องทุกข์** ดร.พิริยะว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำมาจากมหาวงศ์ แปลเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๔ และนิทานอิเหนาพระราชทานซึ่งได้มาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ แต่มหาวงศ์ในลังกามีมาไม่หลังคริสต์ศตวรรษที่ ๔ “อีกเชือกสามสี่กระดิ่ง...จะออกมาดัดสินคดีด้วยยุติธรรม” และที่ ดร.พิริยะว่ามีแค่ พ่อขุนรามคำแหง และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกระทำ ไม่เคยมีนักดุษฎีที่ไหนอีก แท้จริงการดัดกลองอวายุฎิกา ท่านสมมติรัชกาลที่ ๓ ส่วนรัชกาลที่ ๔ ทรงให้เลิกดัดกลองอวายุฎิกา เพราะผู้ต้องการอวายุฎิกากะถูกวิพากษ์ ถ้าไม่มีเงินให้จะต้องถูกโบย ๓๐ ทีก่อน รัชกาลที่ ๔ จึงทรงให้เลิกดัดกลองอวายุฎิกา และจะเสด็จมาในวันพระแล้วให้พนักงาณดัดกลองให้ผู้เดือดร้อนมาอวายุฎิกาได้

ในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ กษัตริย์พม่าก็ใช้วิธีขึ้นกระดิ่งแบบนี้

วิธีการตีกระดิ่ง หรือระฆังร้องทุกข์ กษัตริย์แคชเมียร์ ใช้อยู่ประมาณ พ.ศ. ๑๖๓๒-๑๖๔๔ กษัตริย์ลังกาใช้ประมาณ พ.ศ. ๑๖๔๓ กษัตริย์อินเดีย ประมาณ พ.ศ. ๒๑๔๔ และกษัตริย์พม่า พ.ศ. ๒๑๖๕

(๓) **สทาบ** ดร.พิริยะว่าไม่มีในจารึกสุโขทัยหลักอื่น แต่ที่จริงมีที่ฐานพระพุทธรูปพระยาสุริยวงศา จันทวันน่าน ๔ องค์ พ.ศ. ๑๙๗๐ และจารึกหลักที่ ๑๗ พ.ศ. ๑๙๖๕

(๔) **ปาสา** ดร.พิริยะว่าไม่มีในจารึกสุโขทัยหลักอื่น แต่ที่จริงปรากฏ ๒ ครั้ง ในจารึกหลักที่ ๒๒ วัดพระยืน พ.ศ. ๑๙๑๓

(๕) ปธาน ดร.พิริยะว่ามาจากตลาดพิศาลในเรื่องนางพมหา แต่ ดร.สกลถึงเห็นว่าไม่มีเหตุผลที่จะค้านว่าไม่มาจาก บาสสุรี (เปอร์เซีย) และคำอาชญา ปาสาธ (อันที่จริงคำเขมรก็มี-ประเสริฐ ณ นคร)

๔. ดร.พิริยะยังคงใช้เกณฑ์พิจารณาอย่างเดิมในการวิเคราะห์จารึกหลักที่ ๑

(๑) ศัพท์ที่ไม่ปรากฏใช้ในจารึกสุโขทัยหลักอื่น

(๒) การใช้เนื้อหาที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยม ชนบประเพณี และวัฒนธรรมของสุโขทัย

(๓) การกล่าวถึงโบราณวัตถุสถานที่ขัดแย้งกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี

(๔) การออกศัพท์ และข้อความจากจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ

(๕) การใช้ศัพท์ หรือ เนื้อหาที่สอดคล้องกับวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ หรือสมัยอยุธยา หลัง พ.ศ. ๑๘๑๕

ตอบ ดร.พิริยะใช้วิธีพิจารณาว่า ถ้าจารึกหลักที่ ๑ เหมือนข้อความในจารึกหลักอื่นๆ คัดลอกมาจากจารึกหลักอื่นๆ โดยไม่ได้แสดงเหตุผลพิสูจน์ว่าออกมาจริง ถ้าศัพท์คำใดในหลักที่ ๑ ไม่ตรงกับจารึกสุโขทัยหลักอื่นเลย ก็สรุปว่าไปเอาคำที่ไม่มีใช้ในจารึกสุโขทัยมา จารึกมีศัพท์พจนานุกรม จึงจะมีคำไทยทุกๆ คำอยู่ ถ้าใช้วิธีนี้ จารึกหลักที่ ๒ เหมือนจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ ก็สรุปได้ว่าไปลอกมาจากจารึกหลักอื่นๆ ถ้ามีคำที่ไม่มีในจารึกสุโขทัยหลักอื่น เช่น คำว่า ทายาท ก็อาจสรุปได้ว่าเป็นคำสมัยใหม่ จึงปลอมต้องทิ้งไป ใช้วิธีเดียวกันนี้ หลักที่ ๓ ก็ต้องทิ้งไป จนหมดจารึกสุโขทัยทุกหลัก ถ้าพบจารึกสุโขทัยหลักใหม่มีคำที่มีเฉพาะในจารึกหลักที่ ๑ ก็เปลี่ยนเสียใหม่ว่า ไปคัดมาจารึกหลักที่ค้นพบใหม่นั้นเอง ฉะนั้นจึงควรตัดข้อ (๑) และข้อ (๔) ทิ้งไปได้

ข้อ (๓) ดร. พิริยะกล่าวว่า พระอัฐฐารสที่วัดสะพานหินถูกภาพถ่ายก่อนซ่อมมีลักษณะเป็นพระพุทธรูปสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๓ จึงมิใช่พระอัฐฐารสของพ่อขุนรามคำแหง หรือ ฉะนั้นก็ถูกซ่อมแซมมาแล้ว พระอัฐฐารสที่วัดมหาธาตุ และพระอู่จนะที่วัดศรีชุม ก็เช่นเดียวกัน เป็นพระพุทธรูปสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ดร.พิริยะยังเถียงสมัยของโบราณวัตถุสมัยอยุธยา อยู่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๓ อีกมากมาย โดยคิดคิดว่าเวลาช่วงเลขมา ๕๐๐ ปี โบราณสถานและโบราณวัตถุจะถูกซ่อมแซมมาแล้วกี่ครั้ง ตัวอย่างเช่น จารึกหลักที่ ๔๗ สมัยอยุธยาจากถ้ำเข็กกรุงศรีนคร พระชนกเป็นอยู่โปรดให้สร้างสถูป พระราชโอรสโปรดให้ปฏิสังขรณ์ เวลาผ่านไปไม่ถึง ๕๐ ปี ก็ต้องซ่อมพระสถูปใหม่แล้ว พระอัฐฐารส ที่วัดสะพานหิน ที่อยู่ในภาพถ่ายนั้น จะเป็นของพ่อขุนรามคำแหงซึ่งซ่อมมาแล้วหลายครั้งมิได้หรือ การวินิจฉัยอายุโบราณวัตถุ และโบราณสถานของดร.พิริยะ ตามข้อ (๓) โดยมิได้คำนึงถึงการซ่อมมาแล้วกี่ครั้ง จึงควรยกเลิกไปได้

ข้อ (๕) พอมีข้อความอ้างว่า จารึกหลักที่ ๑ มีข้อความตรงกับจีนตามฉี ฉบับสมเด็จ พระเจ้าบรมโกศ ว่า “**หัตถราช ๒๔๕๙ มเมศก พญาวรวงเจ้าได้เมืองศรีสัตนาคนหุต ได้แต่หนึ่งสี่ ไทย และจะได้แต่สองรูปก็ดี แม้อีกหนึ่งก็ดี มิได้ว่าไว้แจ้ง**” “**อนึ่งแม่หนึ่งสี่ แต่ ก ภา กน ๖๓๖ ถึง เกอช เมืองชอมกัก็มีแต่สองอยู่แล้วเห่นว่าพญาวรวงเจ้าจะแต่แต่อีกชาวไทย**” (จีนตามฉี ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่มที่ ๑๑ คลาดเคลื่อนน้อยกว่า ฉบับที่ลอนดอน) ดร.พิริยะ ก็แก้ว่า จีนตามฉีมีน้อยกว่าเล่ม ที่มีข้อความเพี้ยนเดิมซึ่งมีเพียง ๓ ฉบับ อันมีพื้นฐานว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงพระราชวินิจฉัยนถนอมเข้าไป

พอข้าพเจ้าบอก ว่า ข้อความในจารึกหลักที่ ๑ ตรงกับข้อความในไตรภูมิพระร่วง ดร.พิริยะ ก็เขียนบทความว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวินิจฉัยไตรภูมิพระร่วง พอข้าพเจ้าบอกว่ามีข้อความตรงกับข้อความในยวนพ่าย หรือกวีนิพนธ์สมัยอยุธยาเล่มอื่น ดร.พิริยะก็กล่าวว่า จารึกหลักที่ ๑ ไปลอกมาจากกวีนิพนธ์เล่มนั้นๆ โดยมีได้มีเหตุผลพิสูจน์ได้ว่าลอกมาจริง

ข้อสุดท้าย คือ ข้อ (๖) ยกตัวอย่างเช่น พนมเบ็ญ ดร.พิริยะว่า จัดเป็นเป็นกองๆ และอ้าง วิกเกอรี ว่า “ไม่มีที่ไหนพูดถึงเป็นกองๆ (เพราะเป็นคำกลางแลกเปลี่ยนกัน) ดูเหมือน คนจารึกจะไม่เข้าใจธรรมเนียมของสุโขทัยเท่าไรนัก”

ต่อไปว่า ทำไมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะไม่ทรงทราบว่าเป็นเงินตรา เพราะเบ็ญยังใช้แทนเงินตราอยู่จนถึงรัชสมัยรัชกาลที่ ๔ การทำบุญ ไครมีเบ็ญเท่าใด ก็เทมา กองรวมกัน แล้วนับถวายพระภิกษุทั้งหลาย ทอดผ้าป่ายังใช้คำว่า กอง คือ นับเป็นกองๆ อยู่จนทุกวันนี้

มาตอนหลังนี้ ดร.พิริยะเริ่มอธิบายว่า จารึกหลักที่ ๑ ใช้คำสุโขทัยโดยไม่ทราบความหมายที่ใช้ในสมัยนั้น เช่น **ขับ** จารึกสุโขทัยหลักอื่นใช้ในความหมายว่า **ขับไล่** แต่จารึกหลักที่ ๑ ใช้ในความหมายว่า **ขับร้อง** ความจริง จารึกหลักที่ ๑ ใช้ **ขับ (ฮ ไร่)** ในความหมายว่า **ขับไล่** เช่น **กูขับเข้าก่อนพ่อกู ส่วนลับร้องมิใช่ ฮ (ฮ ชาด) เช่น เมืองเลือน เมืองขับ** ใช้อีกพวกรวมกับไทยขาว ซึ่งยังออกเสียง ฮ สองชนิดแยกกันอยู่ และจารึกหลักที่ ๑ ใช้อีกพวกรวมกับไทยขาวทุกประการ

ดร.พิริยะกล่าวหาว่า จารึกสุโขทัยหลักอื่น ใช้ **ไม้ม่วง** แต่จารึกหลักที่ ๑ ใช้**หมากม่วง** จึงมีความจริง แต่จารึกสุโขทัยยังใช้ **ป้าม่วง** (หลักที่ ๕) และ **สุ่มม่วง** (หลักที่ ๔) ซึ่งมีความหมายต่างกัน ปัจจุบัน ลำพูน อีสาน และประเทศลาว เรียกผลไม้ว่า หมากม่วง และเรียกต้นมะม่วง ว่า ไม้ม่วง ทุกวันนี้ไทยหลายถิ่นใช้คำว่า มะม่วง ซึ่งร่อนมาจาก คำ หมากม่วง จารึกสุโขทัยหลักอื่นใช้หมากพร้าว หมากกลาง จึงไม่น่าสงสัยว่า หมากม่วงจะไม่ใช้ภาษาสุโขทัย

๕. จากจารึกหลักที่ ๑ พระมหากษัตริย์และประชาชนใกล้ชิดกันมากเกินไป จารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ มีราชาศัพท์มากขึ้น อยู่อย่างไม่ได้รูปแบบแน่นอนไปเสีย

ตอบ ต่อมาสุริยทัตต์รับอิทธิพลจากอุทธยาตามแบบเขมรมากขึ้น แต่พระยาธิไทยก็ยังอยากเป็น มหาอรรพราช ไม่ใช่ เพราะราช แบบอุทธยา

๖. ความสมมูลระหว่างพระราชอำนาจ และพระสงฆ์ในหลักอื่น ไม่ปรากฏอีกเลย

ตอบ ตามจารึกหลักที่ ๔ หากสังฆราชตัดสินเรื่องทางศาสนาอย่างใดแล้ว พระมหากษัตริย์ก็มีอำนาจละเมิดได้

๗. นอกจากที่กล่าวไว้ในจารึกหลักที่ ๑ แล้ว พระมหากษัตริย์ไม่เคยมาได้ส่วนคดีด้วยพระองค์เองอีกเลย

ตอบ พระมหากษัตริย์ (รวมทั้งพ่อขุนรามคำแหงฯ) ทรงรับเรื่องร้องทุกข์ แล้วทรงมอบให้คนอื่นได้ส่วน เช่นเดียวกับรัชกาลที่ ๓ ทรงให้ราษฎรฟ้องร้องทุกข์ได้

๘. ชื่อ **รามคำแหง** หม่อมราชวงศ์ไปตั้งแต่สิ้นสมัยพ่อขุนรามคำแหงไป

ตอบ จารึกหลักที่ ๓๘ พระมหากษัตริย์ทรงปวารณาจะมีมนุษย์ธรรมอย่าง **พระยารามราช** อธิติชนพัย ประมาณ พ.ศ. ๒๐๑๗ สดุดีสมาเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ว่า ทรงสามารถเท่ากับ **รามราช** บวกกับ **ธิดาไทยราช** (พ่อขุนรามคำแหง บวก พระยาธิไทย หรือ พระร่วง กับ พระธิดา ของสุริยทัตต์)

ขึ้นจากมาสิปกรณีย์ เขียนโดย พระภิกษุอำนาจ พ.ศ. ๑๙๗๐ กล่าวว่า การสวด เมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๑ อนุโมทนาที่ **พระเจ้ารามราช** นำศาสนาพุทธลัทธิลังกาวงศ์มาสู่ประเทศสยาม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงกล่าวถึงพระร่วง (พ่อขุนรามคำแหง) ซึ่งทรงแต่งหนังสือไทย เมื่อ พ.ศ. ๑๙๒๖ ไว้ในหนังสือจินดามณี และทรงพระราชนิพนธ์ “บันทึกพระร่วง” (คือ สุภาษิตพระร่วง) สมัยรัตนโกสินทร์ สุภาษิตพระร่วงตามรูปแบบว่ายนครศรีธรรมราชให้มีความละ ๕ พยางค์ น่าจะทรงชำระโดยสมเด็จพระพุทธบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง พระร่วง แสดงว่าพ่อขุนรามคำแหง ทรงอยู่ในความทรงจำของคนไทยตลอดมา

๙. เรื่องสิทธิมนุษยชน เช่น การประกาศให้ค้าขายแบบเสรี การมีมรดกตกทอด ไม่ใช่การพระราชทาน แต่เป็นสิทธิติดตัวมนุษย์มา

ตอบ เมื่ออยู่กับสยามไม่มีสิทธิเช่นนั้น พระมหากษัตริย์ไทย พระราชทานสิทธิเหล่านั้น คืนมาให้ประชาชน

๑๐. **ใส่ลายสีทองทำไม** นักประวัติศาสตร์กลุ่มหนึ่งอธิบายว่า เพราะไทยเป็นอิสระจากสยาม ไทยจึงสร้าง “เอกลักษณ์” ของตนเองขึ้นมา ความคิดนี้เป็นภาพวาดที่เร้าชาติตนปัจจุบันไปยึดถือแต่คนสุริยทัตต์

ตอบ คนพุทธชาติทุกสมัยเมื่อพ้นจากการถูกกดขี่ก็ต่อสู้ใจด้วยกันทั้งนั้น สมัยยังไม่เป็นชนชั้นปกครองจะคิดหัวหงัดไทยไปให้ใครอ่านเมื่อไทยเป็นชนชั้นปกครองแล้ว ก็อยากมีตัวหนังสือของตนเองบ้างประวัติศาสตร์ คือประวัติคนเรา และความรู้เรื่องต่างๆ ของไทย

ทุกแผ่นที่ถ่ายทอดกันมาทุกวันนี้ ไม่ใช่เพราะไทยมีหนังสือของตนเองจดบันทึกไว้หรือ

๑๑. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ยอมรับซื้อที่พ่อขุนผาเมืองได้รับมาจากขอม แสดงว่าความคิดคนสมัยสุโขทัยไม่จำเป็นต้องเหมือนปัจจุบัน

ตอบ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ไม่ทรงรับพระนามศรีอินทราทิตย์แต่ทรงรับนามจากแม่เมืองซึ่งอาจเป็นเพราะมาจาก ศรี+อินทราทิตย์+อินท+อาทิตย์ แสดงว่าอยู่ในอำนาจของอินทราทิตย์ซึ่งเป็นเมืองหลวงของขอม แต่ศรีอินทราทิตย์ เป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งใครๆ ก็อาจใช้ได้ ไม่ใช่เป็นสิทธิของขอมแต่ผู้เดียว

๑๒. ตัวหนังสือไม่ได้เป็นความจำเป็นอย่างสุดซึ้งต่อการศึกษา การปกครอง ฯลฯ แล้วจะใส่ลายมือไทยไปทำไม

ในโลกหาผู้ประดิษฐ์ ตัวอักษรยากนัก อาจหาไม่ได้เอาเลย ตัวอักษรมักจะพัฒนามาจากอักษรของชาติอื่น

ตอบ ตัวอักษรทุกชนิดมีผู้เริ่มประดิษฐ์ขึ้น แต่ไม่ได้จดจำกันไว้ ผู้ตั้งชื่อสงสัยอย่างว่ากันว่า พระเจ้าแผ่นดินภาพที่พระองค์นั้นคิดว่าอักษรขึ้นใหม่แต่ก็ใช้อยู่ไม่นาน อันที่จริงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงประดิษฐ์อักษรขึ้น แต่ไม่มีคนใช้ตาม พ่อขุนรามคำแหงทรงเอาตัวอักษรของมาดัดแปลงให้เขียนง่ายอ่านง่าย ไม่ต้องมีตัวเชิงตามแบบขอม เพราะภาษาไทยเป็นภาษาคำโดด ไม่มีหลายพยางค์และทรงเพิ่มพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ขึ้นจนสามารถเขียนภาษาไทยได้ทุกคำ เขียนและอ่านง่ายขึ้นมากจนเป็นที่นิยมแพร่หลายไปอยู่ทุกแห่งต่างๆ หลายประเทศ

ตัวหนังสือญี่ปุ่นมีถึง ๓ ชนิด ชนิดหนึ่งมีไว้เขียนภาษาต่างประเทศ อีกชนิดหนึ่งคือตัวอักษรจีนตั้งเป็นต้น แล้วเราไม่ภาคภูมิใจหรือ ที่ไทยมีตัวหนังสือและตัวเลขของชาติเรา ในขณะที่ชาติมหาอำนาจหลายชาติต้องอาศัยตัวหนังสือของชาติอื่นมาเขียน

๑๓. จารึกเก่าที่สุดของสังคมต่างๆ เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา

ตอบ เพราะส่วนมาก สมณะชีพราหมณ์นำอักษรเข้ามาพร้อมกับศาสนา แต่ที่จารึกเก่าที่สุดเป็นเรื่องศาสนานี้แหละจะเป็นเพราะเป็นจารึกที่คนเคารพไม่มีใครกล้าทำลายส่วนจารึกอื่นที่เขียนตอนแรกๆ ไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ จึงอาจถูกทำลายเสียหมดก็ได้

๑๔. จารึกหลักที่ ๑ ไม่เกี่ยวกับศาสนา อย่างน้อยก็ไม่เกี่ยวโดยตรง

ตอบ จารึกหลักที่ ๑ ทำไว้คู่กับพระแท่นนังศิลาบาตรซึ่งมีไว้เพื่อให้พระสงฆ์ขึ้นเทศนาในวันพระ และยังมีถ้ำingatสถานที่มีอยู่ในเมืองสุโขทัยด้วย

๑๕. ลายมือไทยเอาไปเขียนภาษาบาลีหรือสันสกฤตไม่ได้ อักษรโรมันใช้เขียนเรื่องศาสนาในอังกฤษและฝรั่งเศสมานาน แล้วจึงมาเขียนภาษาตนเองภายหลัง

ตอบ ถ้าในทุกชาติจะต้องคิดเหมือนฝรั่งไปหมดทุกกรณี อักษรไทยมีไว้ให้เขียนและอ่านภาษาไทยได้ง่ายใช้คู่ไปกับอักษรขอมซึ่งมีไว้เขียนภาษาบาลีมาเป็นเวลาหลายร้อยปี ดังนั้นและอิสลามก็ใช้อักษรพื้นเมืองคู่ไปกับอักษรอารบิคเช่นกัน

๑๖. ในภาษาถิ่นนา “เพิ่น” อาจเขียนว่า “เป็น” ก็ได้ เพราะถิ่นนาออกเสียง พ เป็น ป

ตอบ เรื่องวรรณยุกต์ “เพิ่น” ตรงกับเรื่องวรรณยุกต์ของ “เพือน” ในภาษาภาคกลาง แต่ถ้าเขียน “เป็น” ถือว่าเขียนผิดวรรณยุกต์ เพราะคำนี้ออกเสียงเป็นวรรณยุกต์ที่หก ซึ่งไม่มีในภาษาไทยภาคกลาง

๑๗. รูปสระเอือภาคกลางเป็นสัญลักษณ์ตัวๆ ไม่ใช่ที่แสดงการผสมของเสียงสระจริง สระเอือก็เช่นเดียวกัน

ตอบ พ้องพยางค์แห่ง ทวงวางสระเอือไว้หน้าสระเออแทนเสียงสระเอือ เพราะถ้าออกเสียง อือ+เออ ให้กระชั้นกันเข้าไป จะกลายเป็นเสียงสระเอือ ในทำนองเดียวกัน อี+ยะ ออกเสียงกระชั้นกันเข้าไป ก็จะได้ขึ้นเป็นสระเอีย และการเขียน เวียง เป็น วง ออกเสียง วะ+อง กระชั้นกันเข้าไป ก็จะได้เสียง “เวียง” เช่นกัน

๑๘. คำประสมพจน์ที่นำชนทองสองเกลี้ยงๆ เช่นอีกขวี่อีที่ไม่มีสระอยู่ข้างบนข้างล่างนั้น เป็นการมองการณีกิลของพ้องพยางค์แห่ง ซึ่งจะอำนวยความสะดวกแก่การพิมพ์ของโลกในปัจจุบัน

ตอบ ข้าพเจ้าเองเป็นผู้อ้างคำของ ศ.เชเตต์ ว่า เราน่าจะระวังถึงบุญคุณของพ้องพยางค์แห่งที่เอาพยัญชนะตัวเชิงขึ้นไปไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะอื่นๆ จึงไม่จำเป็นต้องจำตัวเชิงเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว และไม่ต้องเพิ่มเป็นนิ้วขึ้นอีกเท่าตัว จัดเป็นความผิดพลาดของพ้องพยางค์แห่งเหนืออักษรชาติอื่นๆ ในแหลมทอง จึงมีพิมพ์ผิดได้เร็วกว่าชาติอื่นในแหลมทองถึง ๕๐ ปี ไม่ได้หมายความว่าพ้องพยางค์แห่งจะทรงอิทธิฤทธิ์ให้เกิดพิมพ์ผิดขึ้นอย่างน้อยที่สุดเมื่อเลิกตัวเชิงแล้ว เราสามารถลดช่องว่างระหว่างบรรทัด และลดปริมาณกระดาษที่จะใช้ไปได้ จากสามใบเหลือเพียงสองใบ และถ้าเรายังคงนำสระมาไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะได้ ก็จะลดปริมาณกระดาษที่จะต้องใช้ลงไปอีก

๑๙. โทษอาจเป็นอนุกรมมาก่อนราชวงศ์พระร่วงแล้ว เช่นราชวงศ์พญาคันคังพญานาคูกรม และ ศ.เชเตต์ว่ามีอักษรไทยใช้มานานก่อนพ้องพยางค์แห่งแล้ว และยังไม่มีความจำเป็นว่าพ้องพยางค์แห่งได้ลายมือไทยนี้หรือไม่

ตอบ นักประวัติศาสตร์บางคนเชื่อว่าพ้องพยางค์แห่ง (โอรสพ้องศรีนาวนาคูกรม) ทรงรับพระราชพิธีอัญเชิญพระนามศรีอินทวาทินทราพิศัย ซึ่งมีคำ อินทราปิธอยู่ แลครว่าคณะนั้นประเทศไทยเป็นประเทศราชของชอม หากไม่จริงตามนี้ ก่อน พ.ศ. ๑๙๖๒ ดินแดนลาวผู้ม่นำเจ้าพระยาไปจนถึงลำพูนก็น่าจะอยู่ในอำนาจของมอญ เพราะมีจารึกอักษรมอญ ภาษามอญอยู่เต็มไปหมด ถ้าไทยมีอำนาจเป็นชนชั้นปกครอง ทำไมจึงปล่อยให้มอญเขียนจารึกมอญเต็มไปหมดโดยไทยไม่เขียนจารึกภาษาไทยบ้าง เมื่อสิ้นพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ ๘ ประมาณ พ.ศ. ๑๙๖๒ แล้ว ดินแดนแคว้นนี้ว่างกษัตริย์เพราะถูกเขมรเกณฑ์ไปทำป่าสาทหินเสี้ยนคนละคนจึงมีโอกาสดึงตัวเป็นกษัตริย์แทน แต่ก็ยังไม่ทันคิดตัวอักษรไทย เพิ่งมาคิดกันในสมัยพ้องพยางค์แห่ง

ด้านนาอาจจะใช้อักษรธรรมก่อนพ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์อักษรไทยประมาณสิบปี เพราะพระเจ้ามังรายมหาราช (หรือเมืองราย) ขึ้นเสวยราชก่อนประมาณ ๑๖ ปี ถ้าเจ้าก็อาจทำให้มีอักษรไทยก่อนพ่อขุนรามคำแหง แต่พยายามหาหลักฐานก็ไม่พบ ประเทศลาวไม่มีจารึกภาษาไทย ก่อน พ.ศ. ๒๐๐๐ สิบสองปีนั้นซึ่งเคยใช้อักษรล้านช้างและอักษรธรรมของล้านช้างก็เริ่มประวัติศาสตร์เป็นหลักฐานจากขุนเจือง โดยไม่มีรายละเอียดเรื่องวันประสูติและวันครองเมืองต่างๆ แม้แต่เรื่องสิ้นพระชนม์ พ.ศ. ๑๙๒๒ ส่วนอีสานใต้ มีรายละเอียดหลายอย่างแสดงว่าทำมานานย้อนหลังขึ้นไป ๒-๓ ชั่วคน ไทยทาก็เพิ่งมีอำนาจขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ตามตำนานไทยทาม พ.ศ. ๑๙๙๖ ไทยทามตีอัสสัมได้และมีตัวอักษรทามใช้อยู่แล้ว แต่เมื่อเทียบกับจดหมายเหตุจีน ซึ่งบันทึกวันเดือนปีไว้แม่นยำว่าสามหลวงฟ้าไปตีอัสสัม หรือคำที่ ในอัสสัมได้ในพ.ศ. ๑๙๑๖ ผิดกันไปถึงสองร้อยรอบละ ๖๐ ปี คือไทยทามตีอัสสัมได้หลังจากปีที่พ่อขุนรามคำแหงแต่งหนังสือไทยแล้ว ไม่มีจารึกภาษาไทยก่อน พ.ศ. ๑๙๓๕ ไม่ว่าที่ใดในโลก ถ้ามีอักษรไทยเดิมอยู่ก่อนพ่อขุนรามคำแหงถึงที่ ศ. เฮนรีสันนิษฐาน พ่อขุนรามคำแหงน่าจะอ่านหว หรือหว่า ว่า เขา ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ เราอ่าน กง ว่า กัง เป็นเสียงสั้นมาจาก กาง เราอ่าน กนง ว่า กัน ซึ่งเป็นเสียงสั้นมาจากกาน ฯลฯ ฉะนั้นเราควรจะอ่าน หว ว่า เขา เพราะคัดสั้นมาจากกานเหมือนไทยทาม ไทยดำ ซึ่งอ่านเช่นนั้น แสดงว่าพ่อขุนรามคำแหงไม่เคยทราบว่ามีอักษรไทยเดิม ซึ่งอ่าน หว ว่า เขา มาก่อน เพราะถ้าทราบคงจะไม่เปลี่ยนคำอ่าน เขามาอ่านเป็น หว่า ไปแน่ ในขณะที่เจ้าฟ้าจึงขอถือตามหลักฐานไปก่อนว่า ไม่มีจารึกภาษาไทยเก่าไปกว่า พ.ศ. ๑๙๓๕ หรือจารึกหลักที่ ๑

๒๐. สุโขทัยจะดีไปถึงแหลมมลายู ด้วยระบบการคมนาคมสมัยนั้นได้อย่างไร

ตอบ ภูเขาแห่งจีนดีไปถึงยุโรปได้อย่างไรในสมัยเดียวกัน

๒๑. ระบบการเขียนสระไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะ ไม่พบในจารึกแถบนี้ที่ใดเลย

ตอบ วิกเกอรี่อมรับภายหลังว่าพลาดไป มีจารึกอักษรคุณอักษรที่นำสระมาไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะอยู่แล้ว พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ผู้เชี่ยวชาญกรมศิลปากรสรุปว่าการนำสระมาอยู่บรรทัดเดียวกับตัวพยัญชนะนั้นเป็นการนำเอารูปสระลอยของไทยมาใช้ในแง่ หากคนนำมาใช้ผสมกับพยัญชนะไปทุกคำ จึงต้องเอามาอยู่บรรทัดเดียวกับพยัญชนะตามรูปสระลอยการไว้รูปสระลอยอยู่บนบรรทัดเดียวกับพยัญชนะ ยังใช้มาถึงรัชสมัยพระยาธิโทย ศ. อริส ปุณโยทก และเทิม ติตติง โดยยกตัวอย่างสระลอยในจารึกหลักที่ ๓ หลักที่ ๔ สมัยพระเจ้าไทยจารึกหลักที่ ๖๒ ของพระมหาสุมนนเรศวรชาวสุโขทัย อยู่ที่วัดพระยืนลำพูน หลัง พ.ศ. ๑๙๑๓ จารึกหลักที่ ๒ ของพระมหาเถรศรีศรัทธาที่สุโขทัย หลัง พ.ศ. ๑๙๑๓ แสดงว่าการเขียนสระลอยในบรรทัดเดียวกับพยัญชนะยังใช้มาในสุโขทัยอีกนาน

ข้าพเจ้าก็เห็นอย่างเดียวกับ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์ ว่าการนำสระมาอยู่บรรทัดเดียวกับพยัญชนะนั้นเป็นการเขียนแบบจากสระลอย เป็นแต่ว่ารูปสระลอย และรูปสระจะ

ของพ่อขุนรามคำแหง ใช้รูปเดียวกัน ส่วนการผสมอักษรนั้นอักษรวิจิระช่วยให้อ่านความหมายได้ถูกต้อง

๒๒. จารึกหลักที่ ๑ ทำให้สะกดคำไม่เหมือนกันหมดทั้งหลัก จะมีตัวสะกดได้หลายอย่างอย่างไร

ตอบ การเขียนใช้หลายคน และใช้เวลานานจึงอาจเขียนผิดกันไปบ้าง อักษรไทยมีเสียงซ้ำกันมาก เพราะเตรียมไว้ถ่ายทอดภาษาบาลีบ้าง เสียงเดียวกันเขียนได้หลายอย่าง และยังไม่มีการบันทึกพยัญชนะออกเสียงว่าเขียนอย่างไรจึงจะถูกต้อง สมัยปัจจุบันมีระเบียบแล้ว แต่ละคนก็ใช้อย่างเขียนผิดกันไปบ้าง

๒๓. ด้านที่ ๔ กริตโธศ และประเสริฐ ณ นครพบว่าดินแดนกว้างขวางได้มาในช่วง ๗ ปีสุดท้าย (พ.ศ. ๑๙๓๕-๓๖) และว่าอาจไม่ต้องใช้กำลังยึดครองแต่เจ้าเมืองสวามิภักดิ์เอง

สองคนนี้ต่างก็รับว่าบทส่งท้ายตอนที่สองเป็นโฆษณาชวนเชื่อมากกว่าความจริงทางการเมือง

ตอบ พ่อขุนรามคำแหง ทรงขยายอาณาจักรสุโขทัยตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนบานเมือง มาจนเป็นวิโรดมัยของพระองค์ พ.ศ. ๑๙๔๑

ส่วนการตีความว่าอาจไม่ต้องใช้กำลังยึดครอง เพราะจารึกใช้คำว่า อาจปราบผู้ซำดึกได้ คำว่า อาจ จะแปลว่า สามารถจะปราบ ซึ่งอาจจะรวมความถึง ผู้ขึ้นยอมมาสวามิภักดิ์ด้วยก็ได้ เมื่อจะแปลภาษาโบราณก็ต้องเมื่อความหมายที่อาจจะเป็นไปอย่างไรได้บ้าง แต่ข้อความที่ว่า ข้าพเจ้าขอรับว่าข้อความเรื่องนี้เป็นโฆษณาชวนเชื่อนั้น ข้าพเจ้าขอปฏิเสธโดยสิ้นเชิง

ส่วนข้อสงสัยว่าทำไมด้านที่ ๔ ซึ่งเขียนเมื่อพ่อขุนรามคำแหงสวรรคตแล้ว ทำไมไม่ลอกให้ไว้เร็ว โดยเขียนสระไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะ เรื่องนี้หม่อมเจ้าจุลภาณุพงศ์ทรงเห็นว่าด้านที่ ๔ น่าจะเขียนขึ้นต้นสมัยพระเจ้าเลอไทย ในระยะที่ยังไม่ผ่านสะกดไปไว้ที่เดิมเหมือนอักษรวิจิระสมัยพระเจ้าลิไทย

๒๔. หม่อมเจ้าจันทร์จิราลยทรงเห็นว่า พระเจ้าลิไทยทรงสร้างจารึกหลักที่ ๑ ที่เขียนขึ้นก่อน (แล้วได้สำเนาไว้) ราชวงศ์พ่อขุนศรีนาวนำถมได้ยกเมืองสุโขทัยและอภิรักษ์ให้ราชวงศ์พระร่วงขึ้นครองสุโขทัย แล้วภายหลังราชวงศ์พระร่วงมายึดครองเมืองต่างๆ ของราชวงศ์พ่อขุนศรีนาวนำถมไปหมด)

ตอบ ปัจจุบันพิสูจน์จากอักษรวิจิระได้ว่า จารึกหลักที่ ๒ เขียนขึ้นหลัง พ.ศ. ๑๙๑๓ เพราะเขียน ณ รูปปัจจุบันแทนที่จะเป็นรูป ณ อย่างสมัยพ่อขุนรามคำแหงถึงสมัยพระเจ้าลิไทย ณ รูปใหม่นี้ เพิ่งปรากฏในจารึกหลักที่ ๖๒ ที่มีศักราชปรากฏ (พ.ศ. ๑๙๑๓) และเป็นครั้งแรก และมีไม้หันอากาศซึ่งปรากฏในจารึกสุโขทัยหลัง พ.ศ. ๑๙๐๒ พระเจ้าลิไทยสวรรคต พ.ศ. ๑๙๑๑ และข้าพเจ้าเชื่อว่าจารึกหลักที่ ๒ ควรจะเขียนหลัง พ.ศ. ๑๙๒๑ ซึ่งเป็นปีที่อุปฮาดสุโขทัยได้แต่ต่อมาสุโขทัยเกิดเป็นเอกราชอีกใน พ.ศ. ๑๙๓๑ ผู้เขียนจารึกหลักที่ ๒ เกวณโณรูปจึงต้อง

เอาจารึกหลักที่ ๒ ไปซ้อนไว้ในอุโมงค์กำแพงวัดศรีชุม จนไปพบกันอีกครั้งหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงไม่มีโอกาสทราบถึงข้อความจารึกหลักที่ ๒ อย่างแน่นอน และพระชาติไทยสวรรคตก่อนมีจารึกหลักที่ ๒ อย่างแน่นอนเช่นกัน

๒๕. นายโฮลมูตเว็รต์ว่า ตัวพระแท่นไม่เหมือนศิลปกรรมชิ้นอื่นของสุโขทัยเลย ลายบัวของพระแท่นคล้ายกับลายบัวที่มหาธาตุเมืองลพบุรี (อาจตรงกับรัชสมัยพระเจ้าลิไทยพอดี)

ตอบ ศ.สันติ เล็กสุขุม ได้ศึกษาแล้วว่าลายบัวที่พระแท่นแห่งศิลปากรมีวิวัฒนาการจากลายชอมโบราณมาเป็นลายของสุโขทัย

๒๖. วิกเกอรี่ไม่ได้สรุปอะไรทั้งนั้นแต่ความศึกษาก็ใหม่และไม่ได้สรุปว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างจารึกหลักที่ ๑ แต่เห็นว่าไม่ใช่หลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือภาษาศาสตร์ที่ตายตัว เพราะบางตอนตีความตรงกันข้ามกันก็มี ปัญหาที่ ๒ ประเด็น คือ

ก. เขียนขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๔ จริงหรือ หากจริงอักษรไทยเพิ่งประดิษฐ์ขึ้นจริงหรือไม่

ข. ถ้าไม่เก่าดังข้อ ก. อักษรไทยที่ใช้ต้องไม่ใช่อักษรไทยที่แรกประดิษฐ์ขึ้น

วิกเกอรี่กล่าวว่า ประวัติการพบจารึกหลักที่ ๑ ก่อนข้างสับสน คือในหนังสือราชธานีนานาชาติว่า นำจารึกหลักที่ ๔ มาพร้อมกับพระแท่นแห่งศิลปากร แต่ไม่พูดถึงจารึกหลักที่ ๑ เลย

ตอบ เรื่องใหม่เอี่ยมราชวงศ์สุโขทัยชี้แจงไว้แล้วว่า ราชธานีนานาชาติ พ.ศ. ๒๔๖๘ กล่าวถึงเรื่องนำจารึกหลักที่ ๔ มาพร้อมกับพระแท่น แต่ในหนังสือราชธานีนานาชาติฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๖๘ ได้กล่าวถึงจารึกหลักที่ ๑ และหลักที่ ๔ ที่ทรงนำมากรุงเพทฯ สุวณณะเอ็ดดไน “คำอภิปรายเรื่อง ศิลปจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑” - ของสยามสมาคมฯ

ส่วนที่มีผู้ตีความในจารึกตรงกันข้ามกันก็มี แสดงว่าภาษาที่ใช้เก่ามากจนอ่านเข้าใจได้ยาก

๒๗. ศ. พธิพงษ์วณิชกฤษฏ์ว่า อักษรโหละ หรืออักษรเสียงก้องอย่าง ค ออกเสียงไม่ตรงกับ ข ซึ่งเป็นอักษรโหละ หรืออักษรเสียงไม่ก้อง เติม คา และ ซา ออกเสียงวรรณยุกต์อย่างเดียวกัน แต่อักษรโหละออกเสียงยาก ต่อมา ค จึงกลายเป็นเสียงเดียวกับ ข ฉะนั้น เพื่อให้คา ยังคงบอกความหมายโดยออกเสียงไม่ตรงกับ ซา จึงต้องเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ของ ซา ให้กลายเป็นเสียงจัตวา ไม่ตรงกับ คา ซึ่งเป็นวรรณยุกต์สามัญ ส่วนชาว้านนาเสียงโหละ ค กลายเป็นเสียงโหละ ก เช่น ออกเสียง คา ไปเป็น กา ฉะนั้นจึงต้องเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์กา เป็นเสียงจัตวา คืออ่านนาถือว่า ก เป็นเสียงสูง โดยฉันทว่า ก่อ-ลา-ก้า แบบเดียวกับ ฮอ-ฮา-ซา

วิกเกอรี่ อ้างแซมเบอร์เลนว่า พยัญชนะต้นใน คา กลายเป็นไปตรงกับเสียง ซา ราชธานีนานาชาติ พ.ศ. ๑๓ ฉะนั้นพ่อขุนรามคำแหงน่าจะไม่ได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยขึ้นเอง แต่ทรงรับตัวหนังสือไทยจากคนไทยนำยื่น ซึ่งคิดตัวอักษรไทยก่อนที่ ข และ ค จะมารวมเป็น

เสียงเดียวกัน มีอีกพรอีกหลายคู่ เช่น ช ไร่ ช ชาว คู่หนึ่ง ค ควาย ค คน อีกคู่หนึ่ง ที่รวมเป็นเสียงเดียวกันไปหมดแล้ว จึงใช้ ช และ ช ไม่ตรงกับคำที่หลิพังก๊วยसानาคันทะพรหมราช (วิกเกอรี่เห็นว่า ถ้าหากถือความตอนใดตอนหนึ่งในจารึกหลักที่ ๑ เป็นเท็จ ข้อความอื่นก็เชื่อไม่ได้ต้องโยนทิ้งไปทั้งหมด)

ตอบ แชนเบอร์เลนเขียนบทความปฏิเสธคำอ้างของวิกเกอรี่ คือแชนเบอร์เลนเห็นว่าในภาษาสันสกฤต ค กลายเสียงไปเป็น ก ก่อนสมัยสุโขทัยหลายร้อยปีจึง แต่เห็นด้วยกับเกดนิย์ซึ่งเป็นอาจารย์ของเขาว่า ค เปลี่ยนมาเหมือน ช ในประเทศไทยประมาณกลางสมัยอยุธยา ฉะนั้นจึงเห็นวิกเกอรี่ที่ไม่ใช้นักภาษาศาสตร์ จะต้องต่อสู้ขัดแย้งกับผู้เชี่ยวชาญทางภาษาศาสตร์ ๔ คน คือ หลิพังก๊วย เกดนิย์ นารีวันบวรวิ และแชนเบอร์เลน ในเรื่องภาษาศาสตร์เรื่องนี้

เรื่อง ช ช ที่วิกเกอรี่ว่า เขียนไม่ตรงกับข้อสันนิษฐานของหลิพังก๊วย แสดงว่า ช และ ช เขียนปนกันแล้วนั้น คิดเลขไว้สี่เงินว่าเสียง ช ช ยังแยกกันอยู่ และจารึกหลักที่ ๑ เขียนถูกต้องตรงกับภาษาไทยทั่วทั้ง ๑๕ ตัว ยกเว้นคำที่ ๑๖ ทหากษาม ซึ่งเป็นพืชน้ำมาจากทวีปอื่นในชั้นหลัง คนต่างถิ่นอาจจะได้ยินต่างกันไป ดูรายละเอียดใน “คำอภิปรายเรื่อง ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑” ของสยามสมาคมฯ

พิณดี และลูกศิษย์คือ เซเดย์ สันนิษฐานว่าน่าจะมียกขไทยเดิมก่อนพ่อขุนรามคำแหงแล้ว และให้เทียบกับอักษรลาวบางตัว แต่จารึกในประเทศลาวที่ไม่ปรากฏก่อน พ.ศ. ๒๐๐๐ เลย คงจะต้องรอให้เห็นหลักฐานก่อนจึงค่อยพูดกันใหม่

ส่วนตัวอักษรไทยที่อยู่ในเวียดนามเหนือที่ว่าดัดแปลงมาจากอักษรจามนั้น ถ้าพิจารณาเห็นว่าน่าจะเกิดภายหลังอักษรสุโขทัย เพราะ ช ของเขาอีกข้างบน สุโขทัยใช้ ช หักข้างล่าง มาตั้งแต่รัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง มาจนถึงประมาณ พ.ศ. ๑๙๓๕ จึงมาเปลี่ยนเป็นหักข้างบน ถ้าพ่อขุนรามคำแหงรับตัวอักษรไทยมาจากไทในเวียดนามก็คงจะใช้ ช หักข้างบนมาตั้งแต่ต้น นอกจากนั้นอักษรไทยในเวียดนามเหนือเขียนหนังสือจากบนลงล่าง และจากขวามาซ้าย แสดงว่าไทยกลุ่มนั้น เคยใช้อักษรจีนเขียนภาษาไทยมาก่อน และน่าจะรับอักษรอีกสามหรืออักษรไทยน้อยไปภายหลัง พ.ศ. ๑๙๓๕ ตามลักษณะตัวอักษรในสมัยนั้น

อนึ่งวิกเกอรี่คิดว่า หลิพังก๊วยสรุปเรื่องเสียงวรรณยุกต์โดยอาศัยจารึกหลักที่ ๑ เป็นพื้นฐานนั้น ความจริงหลิพังก๊วยสรุปเรื่องเสียงวรรณยุกต์จากการอ่านคำภาษาอื่นต่าง ๆ ไปเป็นภาษาไทยเดิมได้แล้ว จึงได้ใช้จารึกหลักที่ ๑ เป็นเครื่องยืนยันทฤษฎีที่ตั้งไว้ก่อนแล้ว ดูรายละเอียดจาก ดร.ปาวณี กุวณีย์ชัย ใน “คำอภิปรายเรื่อง ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑” ของสยามสมาคมฯ

ส่วนที่วิกเกอรี่ว่าการนำสระมาใช้ข้างหน้าพยัญชนะไม่ใช่เรื่องอัศจรรย์แต่เป็นความเพี้ยนชาวอินเดียใช้ สระเอ เขียนข้างหน้ามาแล้ว แสดงว่าชาวอินเดียทั้งชาติก็เพี้ยนหรือ

ส่วนที่ว่าทำไมโลกไม่ใส่ใจตรงกับปัจจุบันเป็นเลขได้อย่างไรเครื่องหาเสียงวรรณยุกต์เดิมคงจะบอกเสียงวรรณยุกต์นั้นเองลงไป แต่ต่อมาภาษาอื่นต่าง ๆ ออกเสียงวรรณยุกต์เปลี่ยน

แปรแตกต่างกันออกไป ชกตัวอย่าง เช่น เด็กสมัยนี้ออกเสียง **พ่อนม** เป็น **พื่อนม** ไปแล้ว เราเรียนออกเสียงวรรณยุกต์โดยวิธีท่องจำว่า **ก่า** **ช้า** **ออกเสียงเอก** **ท่าไม้คำ** **ไม่ออกเสียงเอก** **กลาย** **เป็นเสียงโท** **ก่า** **ช้า** **เป็นเสียงโท** **ท่าไม้** **คำ** **กลาย** **เป็นเสียงตรี** **ไป** **เสียงวรรณยุกต์ในปัจจุบัน** อาจไม่ตรงกับรูปวรรณยุกต์ไทยอื่นใดในโลกเลย แต่เราอาจบอกเสียงวรรณยุกต์แต่ละขั้นได้โดยสังเขปอีกนัยหนึ่ง กลาง **คำ** กับรูปวรรณยุกต์ประกอบกัน เช่น **ชาวล้านนาออกเสียง** **พยัญชนะกลาง** **กา** **เป็น** **ก่า** **แบบอักษรสูง** **กาง** **ก็จะออกเสียงเป็น** **ก่าง** **อักษรล้านนา** **จ** **ด** **ป** **เป็นอักษรสูง** **จา** **จาน** **ก็จะออกเสียงเป็น** **จ่า** **จ่าน** **ชาวยีสานออกเสียง** **ซ่าง** **ว่า** **ซ่าง** **ก็ควรออกเสียง** **คำ** **ว่า** **คำ** **เช่นเดียวกัน**

ไท ที่อยู่ในประเทศอื่นก็เหมือนกัน เช่น **บวรวโน** เคยถามข้าพเจ้าว่า **เรียน** ในภาษาไทยใหญ่หรือไม่ว่า **ข้าพเจ้าตอบว่าไม่ทราบ** **เขาทราบไหม** **เขาบอกว่า** **เขาไม่ทราบว่ามีความหรือไม่ว่า** **แต่ถ้ามีก็ควรออกเสียงว่า** **เฮ้น** **คือทราบบว่า** **ว** **ไทใหญ่** **จะออกเสียงเป็น** **ช** **ชาวเขียออกเสียงเป็น** **สระเอ** **และวรรณยุกต์ของคำอักษรคำที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์ จะออกเสียงเป็นวรรณยุกต์ตรี**

ส่วนที่ข้าพเจ้าเสนอความเห็นแปลกว่า **รูปวรรณยุกต์จาริกหลักที่ ๑** **ไม่ตรงกับเสียงวรรณยุกต์ของชาวสุโขทัย** **แต่ตรงกับเสียงสังฆราชที่มาจากนครศรีธรรมราชัน** **ข้าพเจ้าชี้แจงไว้ก่อนที่จะมีปัญหาว่าจาริกหลักที่ ๑** **ปลอมหรือไม่** **โดยบวรวโนเสนอว่า** **รูปวรรณยุกต์ในหลักที่ ๑** **น่าจะตรงกับภาษาถิ่นสุโขทัย** **นครศรีธรรมราช** **และหลวงพระบาง** **ข้าพเจ้าแย้งว่าน่าจะตรงกับเสียงนครศรีธรรมราชแต่ไม่ตรงกับเสียงชาวสุโขทัย** **เพราะปรากฏว่าอีก ๙๗ ปี** **ต่อมา** **รัชสมัยพระเจ้าลิไทย** **จาริกใช้ไม้โทเพียงร้อยละสิบของคำที่ควรใช้ไม้โท** **และใช้ไม้เอกเพียงร้อยละ** **ห้า** **อีก ๙๗ ปีต่อมา** **ชาวสุโขทัยเลิกใช้ไม้เอกไม้โทในจาริกไปเลย** **แสดงว่าเสียงวรรณยุกต์ของคำสุโขทัยไม่ตรงกับรูปวรรณยุกต์ขณะนั้น** **ชาวล้านนาก็ไม่ยอมใช้วรรณยุกต์เช่นเดียวกัน** **แม้ว่าจะรับตัวอักษรสุโขทัยในรัชสมัยพระเจ้าลิไทยไปใช้**

วิกเกอริว่า **ข้าพเจ้าสมมุติไว้ก่อนว่า** **มีอักษรไทยอยู่ที่ปักหมุดมาก่อนพ้อขุนรามคำแหง** **ที่จริงข้าพเจ้าหมายความว่า** **จาริกหลักที่ ๑** **เขียนรูปวรรณยุกต์ตามเสียงภาษาพูดของพระมหาดังมารซึ่งเป็นชาวปักหมุด** **ชาวปักหมุดอาจจะใช้อักษรอื่นที่ไม่ใช่อักษรไทยอยู่ในขณะนั้น**

ท่าไม้ **ชาวปักหมุดปัจจุบันต้องแปลงรูปวรรณยุกต์ใช้เขียนภาษาปักหมุดคำตอบก็คือจาริกหลักที่ ๑** **รูปวรรณยุกต์ตรงกับภาษาปักหมุดสมัยนั้น** **แต่สมมุติว่าไม่มีภาษาถิ่นใดตรงกับรูปวรรณยุกต์ในจาริกหลักที่ ๑** **ต่อไปแล้ว** **ทุกขั้นต้องท่องจำเอา** **แต่เราอาจกำหนดเสียงวรรณยุกต์ของแต่ละขั้นตามกลุ่มคำโดยอาศัยรูปวรรณยุกต์ควบกับอักษรสูง กลาง คำ** **จากตัวอย่างคำเพียง ๖๐ คำเท่านั้นก็พอ**

มีผู้สงสัยว่าใครอาจจะทราบได้ว่าชาวสุโขทัยออกเสียงวรรณยุกต์อย่างใดเรื่องนี้ผู้เขียนทางภาษาศาสตร์เขาเข้าใจกัน ถ้ายิ่งไม่ศึกษาภาษาศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องนี้ให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ก็คงต้องเลิกพูดเรื่องนี้ก่อน ที่ข้าพเจ้าจำเป็นต้องพูดเรื่องนี้เพราะวิกเกอริยังเรื่องจาริกหลักที่ ๑ ทางภาษาศาสตร์มาก่อน

จารึกสุโขทัยบางหลักเขียน ฟ้า เป็น ผ่า ก็มี ฟ้า ก็มี โทษในสุโขทัยมีหลายแห่ง ออกเสียงไม่ตรงกัน เขาเขียนไปตามสำเนียงของเผ่าเขา ฉะนั้นคำว่า ชอง นอน บางแห่งจึงอาจเขียนเป็น โชง และ โชน ไปตามเสียงของคนที่จารึก

วิกเกอริตั้งข้อสังเกตว่า จารึกหลักที่ ๑๐๘ พ.ศ. ๑๘๘๒ ไม่มี ช และ ค เลย เทียม มีเต็ม และข้าพเจ้าได้ตรวจจดเมื่อ ๒๒ มีนาคม ๒๕๓๒ แล้ว มีทั้ง ช และ ค ในจารึกหลักดังกล่าว

๒๔. วิกเกอริอ้างจารึกหลักที่ ๒ ว่า พ่อขุนรามคำแหงเป็นนักปราชญ์ไม่ใช่กษัตริย์

ตอบ จารึกหลักที่ ๓ พระยาสิทธิพรทรงกล่าวว่า วิสสมัยพ่อขุนรามคำแหงบ้านเมืองกว้างขวาง (มีเมืองอื่น) มาให้มาคือ ถ้าไม่ใช่กษัตริย์ บ้านเมืองจะกว้างขวาง และมีคนมาไหวมาคึดหรือ อาณาเขตพระเจ้าสิทธิพรจากหลวงพระบางลงมาถึงนครสวรรค์เท่านั้น แล้วอาณาเขตพ่อขุนรามคำแหงที่กว้างขวางนั้น จะมาจากหลวงพระบางมาจนถึงนครสวรรค์เท่าพระเจ้าสิทธิพรหรือ จดหมายเหตุขึ้นบันทึกไว้ว่า พ.ศ. ๑๘๓๘ ผลาญฟองจีนว่า เขียวผก (สยาม) ไปกุรานเงินใกล้กับให้เล็กรบกัน แสดงว่าพ่อขุนรามคำแหงคงไปถึงหลายจุดจริง

๒๕. วิกเกอริว่า พ่อขุนรามคำแหงเคยเชิญพระสิทธินิกายมาแล้ว ทำไมพระยาสิทธิพรจึงต้องไปเชิญมาอีกเล่า

ตอบ อินทกษัตริย์ปรางค์ ซึ่งพระภิกษุเชียงใหม่แต่งตั้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๐๘๐ กล่าวถึงภณศิริธรรมราชว่าเป็นต้นเค้านำพระพุทธศาสนาจากลังกา

พระมหาสุทนต์รณาสาสนาพุทธอภินิหารกวางค์ก่า เข้าไปที่ลำพูน พ.ศ. ๑๔๑๒ พระมหาธรรมคัมภีร์นำศาสนาพุทธอภินิหารกวางค์ใหม่เข้าไปเชียงใหม่ พ.ศ. ๑๔๗๒ ต่อมาพระภิกษุสำทูนไปนำศาสนาพุทธจากลังกาเข้ามาอีกใน พ.ศ. ๒๐๔๑ ตามจารึกเชียงใหม่ ๔

๓๐. ดร.พิริยะ ว่าไม่มีหลักฐานด้านสถาปัตยกรรม หรือศิลปะเกี่ยวกับกษัตริย์ศาสนาสิทธินิกายผ่านนครศรีธรรมราชมาถึงสุโขทัยเลย

ตอบ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ทรงตอบไว้แล้วว่า พระบรมธาตุขึ้นนครศรีธรรมราชนั้นเป็นเจดีย์ช้างล้อม แต่ช้างช้างนั้นอยู่ใต้หลังคาที่เลยมไม่ค่อยมีคนเห็น เมืองสุโขทัย (เขียนแบบมา) มีเจดีย์ช้างล้อมอยู่องค์หนึ่ง ลักษณะเดียวกับพระบรมธาตุขึ้นนครศรีธรรมราช

๓๑. จารึกหลักที่ ๑ เล่าเรื่องทอดกฐิน แต่จารึกพระยาสิทธิพรไม่มีคำว่า กฐิน เลย

ตอบ ดูคำตอบจากหม่อมราชวงศ์ศุภวัตร ใน “คำอภิปรายเรื่องศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จริงหรือปลอม” ของ สมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทย

๓๒. เป็เป็นตัวอย่างแลกเปลี่ยนกันจริงๆ จารึกหลักที่ ๑ พูดถึง พนมเบ็ญ คือ เป็เป็นกองๆ คนจารึกไม่เข้าใจธรรมเนียมของสุโขทัยเท่าไรนัก

ตอบ ดูคำตอบในข้อ ๔ ข้างต้น

๓๓. **ศรีบูร** คือกำแพงสามชั้น แต่กำแพงเมืองสุโขทัยเดิมมีชั้นเดียว เพิ่งมาสร้างสมัยพระมหาจักรพรรดิอีก ๒ ชั้น คนเขียนหลักที่ ๑ คงไปเห็นกำแพงเมืองปัจจุบันเป็น ๓ ชั้น จึงใช้คำศรีบูร

ตอบ พ่ออมราชวงศ์สุทนต์ขึ้นแจ้งไว้แล้วใน “คำอภิปรายเรื่องศิลาจารึกหลักที่ ๑ จริยหรือปลอม” โดยอ้างว่าหลวงศรีปราชญ์ว่า “อยุธยาไท้จอมใต้ ศรีบูร” แต่กำแพงอิฐเท็จจะสร้างขึ้นใหม่แผ่นดินพระมหาจักรพรรดิ ศรีบูร อาจแปลว่า กำแพงที่เป็นเมงคอกก็ได้ ไม่เคล ไรท์ เห็นว่า คำนี้อาจมาจากคำพินิจ “ติฎฐิม” ซึ่งแปลว่าศรัทธาหรือพระนครก็ได้ ข้าพเจ้าเห็นว่า กำแพง ๓ ชั้น อาจเป็นคู ๓ ชั้น คู ๒ ชั้นบวกกำแพงชั้น ๑ คูชั้น ๑บวกกำแพง ๒ ชั้น หรือกำแพง ๓ ชั้นก็ได้ ดร.พิริยะได้อ้างรายงานการขุดค้นทางโบราณคดีในเมืองสุโขทัยของบวรเวท รุ่งรุจีว่า กำแพงเมืองชั้นใน คูชั้นใน และคูชั้นนอกกำแพง คงจะสร้างขึ้นในช่วง พ.ศ. ๑๙๘๐ ถึง ๑๙๘๑ ส่วนกำแพงชั้นนอก ๒ ชั้น คงสร้างภายหลัง ข้าพเจ้าเห็นว่า กำแพงชั้นในกับคู ๒ ชั้น อาจจะเรียกเป็นศรีบูรได้ หรือมีเจตนาความจำเป็นที่จะต้องสร้างกำแพง ๓ ชั้นอาจจะหมดไป เหลือกำแพงชั้นเดียวก็อ้างเรียกศรีบูรตามศัพท์เดิม เหมือนอย่างหลังคาหูกงด้วยคำ ต่อมาหูกงด้วยสังกะสีก็ไม่เรียก หลังสังกะสี หรือดกฟัก ต่อมาเหล็กคอดอกนากบนที่นอนหรือเตียงก็ไม่เรียกดกที่นอน หรือ ดกเตียง คงใช้ดกฟักอยู่ตามเดิม วิกเกอร์ริบว่าเป็นเหตุผลที่ฟังได้ แต่ก็ยังมองเป็นภาพว่า คนเขียนหลัก ๑ ไปเห็นกำแพงสุโขทัยปัจจุบันเป็น ๓ ชั้น จึงใช้คำว่า ศรีบูร

๓๔. วิกเกอร์ริบกล่าวว่าจารึกหลักที่ ๓ “**ไพร่ฟ้าข้าไทย ชีเรียไปคำ ชัมวาไปฮาย**” เจ็ดและผ่านเป็นพาหนะ แต่จารึกหลักที่ ๑ มีข้อความว่า “**เพ็ญบุญวิไปคำ ชัมวาไปฮาย**” วัเป็น สิบคำ แต่มาไม่แน่นว่าเป็นสิบคำหรือไม่

ตอบ สมัยข้าพเจ้าเป็นเด็กอยู่ในภาคเหนือ มีวัดต่างและคำต่างสำหรับบรรพบุรุษของไปฮาย

๓๕. ต่อจากนี้เป็นปัญหาที่ ไม่เคล ไรท์ ยกขึ้นพูด

เรื่องวรรณยุกต์หลัก ๑ ไม่มีทางตรงกับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยมาตรฐานปัจจุบัน ดูคำตอบข้อ ๒๙ มีเหตุผลซึ่งแจ้งไว้ด้วยว่า ทำไมสุโขทัยจึงใช้วรรณยุกต์น้อยลงจนเลิกใช้ไป และรูปวรรณยุกต์ไม่ตรงกับเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทยมาตรฐานปัจจุบันเลย

๓๖. จารึกหลักที่ ๑ ใช้ศัพท์ไทยแท้มีอิทธิพลเขมรน้อยมาก แต่ทำไมตอนเกี่ยวกับศาสนาจึงเต็มไปด้วยศัพท์และภาษาเขมรเหมือนจารึกหลักที่ ๔

ตอบ แต่เดิมคนไทยถือผี ต่อมารับศาสนาพุทธ เรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธมีคำที่เขมรใช้เกี่ยวข้องกับศาสนาอยู่แล้ว และภาษาเขมรเองก็รับภาษาบาลีมาแปลงรูปใช้มากมาย จารึกหลักที่ ๑ เมื่อเขียนเรื่องทั่วไปจึงเป็นภาษาไทย พอพูดถึงเรื่องในศาสนาจึงนำภาษาบาลีและภาษาเขมรซึ่งมีคำแปลงไปจากภาษาบาลีมากมายมาใช้

๓๗. **ศรีบูร** กำแพง ๓ ชั้น แต่สมัยพ่อขุนรามคำแหง มีกำแพงชั้นเดียว

ตอบ ดูคำตอบข้อ ๓๓ ไว้เองก็ยอมรับว่าตราบัวอาจแปลว่าครีนิคร ไม่ใช่คำแพง ๓ ขึ้นก็ได้

๓๔. ไม่เอกไม่โท ไม่น่าเป็นเครื่องหมายวรรณยุกต์ ไม่เอกดูเหมือนจะใช้แทนสระ (เช่น ก คือ ก่อ หรือ กี่) ส่วนไม่โทใช้กับความสับสนที่พยัญชนะโหชะ เช่น ค กลายเสียงมาเหมือน พยัญชนะโหชะ คือ ข และเรื่องนี้ก็ควมก่อกวนสุโขทัยนานแล้ว

ตอบ ไม่เอกใช้ทำหน้าที่เป็นเครื่องหมายวรรณยุกต์ ส่วนหน้าที่อีกอย่างหนึ่งใช้บอกว่พยัญชนะข้างต่างกัน ออกเสียงเป็นพยางค์หนึ่งแยกออกไป เช่น **จ๋บ้น** ให้ออกเสียงเป็น **จะบ้น กัด** เป็น **กิด** เหมือนกรุงธนบุรีก็ยังใช้ทำหน้าที่นี้อยู่เรื่องพยัญชนะโหชะเปลี่ยนมาเป็นโหชะ นักภาษาศาสตร์ชั้นนำ เช่น หลุยส์ กัวต เกดนีส์ บราวน์ และแซมเบอร์เลน เห็นว่าเกิดขึ้นสมัยกลางอยุธยา แม้แต่วิกเกอริที่ไม่ใช่นักภาษาศาสตร์ เสนอว่า การกลายเสียงพยัญชนะโหชะจาก ค เป็น ข เกิดขึ้นก่อนสุโขทัยหลายร้อยปี โดยอ้างแซมเบอร์เลน แต่แซมเบอร์เลนก็ปฏิเสธไปแล้ว ดูคำตอบข้อ ๒๗

๓๕. วิกเกอริว่า ข ข เสียงปนกัน และ ค ค เสียงปนกันจนแยกไม่ออกในสมัยพ่อขุนรามคำแหง

ตอบ ดูคำตอบข้อ ๒๗

๔๐. การนำสระมาไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะนั้นทำตามชาวยุโรปซึ่งเข้ามาประเทศ-ไทยภายหลัง การใช้ไม่เอกไม่โทของจารึกหลักที่ ๑ ตรงกับภาษาปัจจุบัน หนังสือเก่าเขียนไม่เอกไม่โทตามสบาย ซึ่งจะผาตงด้วยสมัยรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๕

ตอบ หนังสือในหอสมุดแห่งชาติสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมาดัดเขียนไม่เอกไม่โทเรียบร้อยเป็นบางเล่ม บางเล่มก็เขียนตามสบาย สุดแต่แต่คนเขียนจะระมัดระวังเพียงไหน ดูคำตอบข้อ ๒๑ ประกอบ

๔๑. ที่ประเสริฐว่า การนำพยัญชนะกล้ำมาอยู่บรรทัดเดียวกับพยัญชนะจริงของพ่อขุนรามคำแหง (โดยอ้างเชดส์...พ่อขุนรามฯ คงไม่นึกถึงการทำให้เครื่องพิมพ์ดีดหดรกับ)

ตอบ การนำพยัญชนะตัวเชิงมาไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะธรรมดาไม่น่าทำให้ประหลาดหิน หรือกระตาคที่จะสับสนได้ หนึ่งในสามแผ่น ทำให้ไม่ต้องจำตัวเชิงรูปต่างๆ ทำให้อ่านหนังสือไทย และเขียนได้ไ้่ายกว่ามาก ดูคำตอบข้อ ๑๔ ประกอบ

๔๒. ประเสริฐว่าเรื่องวรรณยุกต์ในจารึกหลักที่ ๑ ตรงกับเสียงนครศรีธรรมราชไม่ตรงกับเสียงชาวสุโขทัย ูได้้อย่างไร และเอกสารโบราณของนครศรีธรรมราชใช้วรรณยุกต์ตามสบาย

ตอบ ูวรรณยุกต์ในจารึกหลักที่ ๑ ไม่ตรงกับภาษาถิ่นใดในปัจจุบัน แต่ตรงกับเสียงชาวนครศรีธรรมราชสมัยพ่อขุนรามคำแหง ดูคำตอบข้อ ๒๗

๔๓. คำยาวๆ ในจารึกหลักที่ ๑ เหมือนภาษาลาวบ้าง ภาษาไทใหญ่บ้าง ภาษาไทยได้

บ้าง ถ้าแก้จริงควรจะสะทอนภาษาไทยสายใดสายหนึ่ง ไม่ควรล้มคำภาษาไทยเสีย

ตอบ ก่อนที่ไทยจะแยกย้ายจากกันเคยอยู่รวมกัน พูดภาษาเดียวกัน ต่อมาแยกย้ายไปอยู่ไกลกัน อีกรภาษาเพื่อนบ้าน เลือกใช้คำไทยคนละคำบ้าง เช่น ภาคกลางเลือกใช้ ต้นไม้ ภาคเหนือใช้ คำไม้ (ออกเสียงว่า เก้าไม้) อีสานอาจใช้ กกไม้ แต่ถ้าคำใดตรงกันอยู่ที่ไม่ต้องพิสูจน์ว่าทำในตรงกัน เช่น ไทยทุกฝ่ายในและนอกประเทศ ใช้สำดแทนเอือ มีภาคกลางเท่านั้น เรียกว่า เอือ ฉะนั้นคำในจารึกหลักที่ ๑ บางคำอาจหลงเหลือไว้ในภาคเหนือ บางคำอาจหลงเหลืออยู่ในภาคอีสาน หรือภาคใต้ โดยเฉพาะภาษาถิ่นที่อ้างถึงมักจะอยู่ในกลุ่มภาษาไทยตะวันตกเฉียงใต้ด้วยกัน

๔๙. ประเสริฐตีความหมายของ **เมื่อชั่ว** ว่าเป็นเรื่องอดีตก็มี ปัจจุบันก็มี

ตอบ ข้าพเจ้าอธิบายว่า เมื่อมักใช้กับความในอดีต เช่น เมื่อวาน เมื่อปีกลาย ไม่มีใครพูดว่า เมื่อสัปดาห์หน้า เมื่อชั่ว จึงอาจตีความได้ว่าสิ้นวิธกาลไปแล้ว

แต่คำ **เมื่อ** อาจใช้บอกปัจจุบันหรืออนาคตก็ได้ เช่น เมื่ออันจักสิ้นศาสนา (จารึกหลักที่ ๓) **เมื่อชั่ว** หมายความว่าตรงกับ **รัชกาลที่** ซึ่งอาจจะใช้กับรัชกาลปัจจุบันได้ เช่น **เมื่อชั่ว ลุนนี** (จารึกหลักที่ ๓) หรือในภายหลังนี้

ข้าพเจ้าสอนเรื่องจารึกสุโขทัย และจารึกล้านนา มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ ถึงปัจจุบัน จารึกตีความหมายได้หลายทางจึงต้องสอนความหมายหลายๆ อย่าง เพื่อให้มีสติใคร่ครวญได้ละเอียดถี่ถ้วน

๕๐. พอลูกชื่อ **ศรีนิทราพิศย**

ตอบ ผู้อ่านจารึกหลักที่ ๑ ได้เช่นนี้ เพราะไม่ทราบอักษรวิธของพ่อขุนรามคำแหง เวลาออกเสียงพยัญชนะเหมือนกัน หรือออกเสียงพร้อมกับสระ จะต้องเขียนให้พยัญชนะนั้นเชื่อมกัน เช่น กลาง จะต้องเขียนให้ทาง ส แทงเข้าไปติดกับ ก และ สระอา เชื่อมกับ ส กล่าวกคือ กลา ๓ ตัวนี้ต้องเชื่อมติดกัน ส่วนตัวสะกดคือ ง ออกเสียงที่หลังต้องวันช่องไฟ เขียนให้ห่างออกไป ความตอนนี้ สระ อี ออแยกห่างจาก น จึงต้องอ่านเป็น อี น ได้อย่างเดียวอ่านเป็น ณี ไม่ได้ ส่วนในจารึกหลักที่ ๒ นั้นได้นำสระอี อีอ ขึ้นไปข้างบนแล้ว สระอี อีอยู่ข้างหน้าเป็นสระลอยทั้งนั้น จึงต้องอ่านเป็น อี น **นิตราพิศย** ไม่มีทหาอ่านเป็น นิตราไปได้เลย อนึ่งไว้ที่จะเห็นว่าหลัก ๑ จะใจออก นิตราพิศยไปก็ตรงตามหลัก ๒ แต่ถ้าตรงก็ต้องมี บินทราพิศยอยู่ด้วยสรุปได้ว่า ใครไม่ทราบอักษรวิธของจารึกหลักที่ ๑ และไม่ทราบว่า สระ อี อีอ ที่อยู่บรรทัดเดียวกับพยัญชนะในจารึกหลักที่ ๒ เป็นสระ อี อีอ ลอย อ่านอ่านเป็นนิตรา คำอื่น เช่น อี น ณี ต้องอ่านเป็น อี และ ณี หรือ

๕๑. ทำไมบอกปี่ปูกต้นตาล ไม่บอกปี่สรวราชย์

ตอบ กษัตริย์อาหมปูกต้นไทรในปี่สรวราชย์ ในอาหมปูรานจี รวม ๗ รัชกาล

ด้วยกัน ไทยหลายแห่งปลูกต้นไม้หรือพืชไปตั้งเมืองใหม่ ดังกล่าวว่าต้นไม้ และต้นตาลเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ อ.ศรี อมาตยกุล เสนอให้ปีปลูกต้นตาลเป็นปีแสวงราชย์ของพ่อขุนรามคำแหง คือ ม.ศ. ๑๒๐๑ หรือ พ.ศ. ๑๘๒๒ แทนที่จะประมาณ พ.ศ. ๑๘๒๐ ดังของเดิม ข้าพเจ้าจึงได้อ้างปีปลูกต้นไม้ ของนักครี้อาหมานมาสนับสนุนความสำคัญของการปลูกต้นตาล ก็คือ เป็นพิธีการในการขึ้นครองราชย์

๔๘. “๑๒๑๙ ศกมะโรง พ่อขุนรามคำแหง...ปลูกต้นตาลได้สิบสี่เจ้า จึงให้ช่างพื้นชดานหิน” “๑๒๑๙ ศกปีกรให้ขุนพระธาตุ...ก่อนพระเจ้าเจ็ดเหนือชดาน” “ตั้งเรื่องมาด้อมพระมหาธาตุสามเจ้าจึงแล้ว” การบอกเรื่องเหล่านี้สำคัญอย่างไร ทำไมไม่มีเรื่องพระธาตุทำปาฏิหาริย์

ปีที่สร้างพระแท่น คือ ม.ศ. ๑๒๑๙ พ.ศ. ๑๘๓๙ แต่ ดร.พิริยะอาน อัครความในจารึกผิด รวมทั้งให้ข้อมูลที่เห็นว่าปลูกต้นตาล ม.ศ. ๑๒๑๙ อีก ๑๙ ปี ต่อมา คือ ม.ศ. ๑๒๒๘ พ.ศ. ๑๘๔๗ จึงสร้างพระแท่น แล้วให้ถับ พ.ศ. ที่เอา ค.ศ. ไปให้เป็น ค.ศ. ๑๘๔๗ พ.ศ. ๒๔๗๒ เมื่อดูจากรหัสปีพุทธพระธาตุ ม.ศ. ๑๒๐๙ ควรเป็นปีระกา แต่จารึกว่า ปีกร (ปีกุน) จึงควรเอาสองบวกศักราชที่คิดได้แล้ว คือปีสร้างพระแท่น พ.ศ. ๒๔๗๒+๒ ตรงกับปีที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเสวยราชย์ ส่วนปีปลูกต้นตาลถอยหลังไป ๑๙ ปี เป็น พ.ศ. ๒๔๕๐ ปีที่ทรงมาเป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศ พระองค์ท่านจะทรงพระราชนิพนธ์ พระราชประวัติ จะทรงเล่าตรงๆ ว่า ทรงเป็นเจ้าอาวาส พ.ศ. ๒๔๔๐ ทรงขึ้นเสวยราชย์ พ.ศ. ๒๔๕๙ มีอายุกว่าจะต้องไปทรงเปรียบเทียบเป็นทรงปลูกต้นตาล ม.ศ. ๑๒๑๙ ทรงสร้างพระแท่น ม.ศ. ๑๒๒๘ ใครอ่านแล้วจะเข้าใจว่าหมายถึงวันทรงเป็นเจ้าอาวาส และวันเสวยราชสมบัตินี้

ส่วนไว้ที่ จะเอาปี พ.ศ. ๑๘๓๙ เป็นปีที่พระเจ้าอริยวราตที่ ๑ (อังกุณ) ทรงเป็นกษัตริย์สกอตแลนด์ ส่วน พ.ศ. ๑๘๔๗ ปีที่สร้างพระแท่นเป็นปีที่พระเจ้าอริยวราตที่ ๒ ขึ้นนั่งเหนือชดานหินที่เพิ่งพื้นเป็นชดานหินขึ้นใหม่

ตอบ ๑๒๑๙ ปลูกต้นตาลได้สิบสี่เจ้า (ปี) จึงให้ช่างพื้นชดานหิน ต้องอ่านว่าปลูกต้นตาลได้สิบสี่เจ้า จึงให้ช่างพื้นชดานหิน จะไปแปลว่า ๑๒๑๙ ปลูกต้นตาล ได้สิบสี่เจ้าจึงให้ช่างพื้น...ไม่ได้ เพราะเราไม่นิยมจะเขียนประโยคขึ้นต้นว่า ได้สิบสี่เจ้าจึง...

อันนี้จารึกนี้ทำขึ้นเพื่อไว้กับพระแท่น ด้านที่ ๑ ถึง ๓ เล่าเรื่องมาจนถึง ม.ศ. ๑๒๑๙ รวมทั้งเรื่องพุทธพระธาตุใน ม.ศ. ๑๒๑๙ สร้างเจดีย์ ๖ เจ้า คือ ๕ ปี เดิม ย่างเข้าปีที่ ๖ สร้างเวียงมา หรือกำแพงล้อมรอบ ๓ เจ้า คือ ๒ ปี เดิม ๓ ปีย่าง จากปีพุทธพระธาตุ ม.ศ. ๑๒๐๙+๕+๒ ก็มาถึงสุดท้ายที่ ม.ศ. ๑๒๑๙ ปีสร้างพระแท่นพอดี สรุปได้ว่า จารึกหลักที่ ๑ ไม่ใช่คิดว่าอ่านง่าย แต่ความจริงอ่านผิด มีความผิดตลอดเวลา

ทำไมพระธาตุไม่แสดงปาฏิหาริย์ พ่อขุนรามคำแหงกับพระมหาเถรศรีศรัทธาทรงเป็นคนละแบบกัน พระมหาเถรทรงเชื่อปาฏิหาริย์แต่พ่อขุนรามคำแหงอาจไม่ทรงเชื่อ

ปาฏิหาริย์ก็ได้

๔๔. ใจที่ไม่เชื่อว่า พ่อขุนรามคำแหงประดิษฐ์อักษร เพราะอักษรวิวัฒนาการมาอย่างติดตามได้โดยตลอด

ตอบ ใจของจอมมัจฉา ก ของจารึกหลักที่ ๑ ไม่ค่อยเข้าใจและแปลว่าประดิษฐ์ใหม่ ใช่หรือไม่ พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ตัวอักษร ให้เขียนพยัญชนะตัวหนึ่งไม่ต้องยกมือถึง ๓ ครั้งอย่างอักษรขอม ตัว ก มีรูปแบบเดียวกับจารึกหลักที่ ๑๐๗ พ.ศ. ๑๘๙๖ นอกจากนี้ยังประดิษฐ์ตัวอักษรให้ครบเสียงคำไทย ทั้งพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ ทั้งยังนำตัวเชิงขึ้นมาไว้บนบรรทัดเดียวกับพยัญชนะ ฯลฯ

๔๕. จารึกหลักที่กล่าวถึงในด้านที่ ๓ เป็นรหัสหรือไม่ ดร.พิริยะว่า ๓ หลักได้แก่ หลักที่ ๒ หลักที่ ๓ และหลักที่ ๕

ตอบ ข้าพเจ้าได้ชี้แจงไว้แล้ว ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าไม่ทรงทราบเรื่องหลักที่ ๒ แน่แน่นอน เพราะพระมหาเถรศรีศรัทธาเกรงไอนฐภิกขุ ต้องเอาหลักที่ ๒ ไปซ่อนไว้ในอุโมงค์กำแพงวัดศรีชุม ดูคำตอบข้อ ๒๔

๕๐. การนำตัวเชิงและสระมาไว้บรรทัดเดียวกับพยัญชนะตัวเดิมเหมาะแก่การเรียงพิมพ์

ตอบ เหมาะที่จะใช้สำหรับเขียนน้อยลง อ่านเขียนง่ายกว่ากันมาก

๕๑. จารึกหลักที่ ๑ เขียนประโยคง่ายๆ เพราะไปเลียนแบบจากคัมภีร์ไบเบิล อรรถมาจารึกหลักอื่นจะใช้ประโยคซับซ้อน

ตอบ เด็กหัดพูดได้ก็จะพูดประโยคง่ายๆ การแต่งประโยคเช่นกันทุกคนตั้งแต่แต่งประโยคง่ายๆ มาก่อน เมื่อเริ่มเขียนมากแล้วจึงจะแต่งประโยคซับซ้อนขึ้น จารึกอันประโยคซับซ้อนเพราะเริ่มศึกษา และคิดฝึกแบบภาษาบาลี คนไทยไม่ต้องไปเรียนวิธีแต่งประโยคง่ายๆ มาจากฝรั่งตลอด

๕๒. จารึกหลักที่ ๑ แปลกที่ตัวอักษร ศัพท์ ประวัติศาสตร์ผิดไป ฯลฯ

ตอบ คนที่ไม่เห็นว่าคำนี้เขียนย่อมเห็นทุกอย่างเป็นสีเขียวไปหมด เหมือนน้ำญี่ปุ่นสมัยสงครามใส่แว่นดาเขียนด้วยทิวทิวหนึ่งอย่างสบาย

๕๓. จารึกหลักที่ ๑ ต้องการสอนสังคมพุทธอันเลิศตามมีพระเจ้าแผ่นดินประทับบนพระแท่น

ตอบ ล้านนาที่มีวัดติดกันสี่ห้าวัด มรดกตกทอดก็มักกล่าวในสมัยพระยาธิโทยรทรงมีการปฏิบัติต่อเรขยสงครามอย่างมี พระเจ้าเยศวารัตถ์ประทับบนพระแท่นในพิธีราชาภิเษก หน้าที่ทางตะวันตกออกทางประเทศทรงให้ราชภูธรอันกระตือรือร้นทุกขุ สุทนายเหตุ คำตอบข้อ ๓ การคำโดยเสวี จารึกหลักที่ ๓

๕๔. ตัวสุโขทัยไม่ดัดโมฆะ น่าจะเขียน ไป เป็น ไป และบน เป็น พน

ตอบ บ ไม่ได้เปลี่ยนไปเป็น ป และ บ กับ พ ก็ออกเสียงไม่เหมือนกัน สมัยเดิมไทยออกเสียง บ เป็น ʋบ ไม่ตรงกับ พ ของอินเดีย เราพูดเรื่องภาษาศาสตร์ให้ละเอียดหน่อยจะมีไหม เพราะถ้าพูดเจ้าเชื้อชาติพื้งกวย เกตณีย์ บรรวณั สมมเบอร์เสน มากกว่าวิกเกอรี ในเรื่องภาษาศาสตร์

๕๕. การใช้ไม้เอกไม้โท ของจารึกหลักที่ ๑ ไม่น่าตรงกับภาษากลางสมัยปัจจุบัน

ตอบ ได้ตอบมาแล้วในข้อ ๒๗ ว่ารูปวรรณยุกต์ปัจจุบันไม่ตรงกับภาษาถิ่นใดทั้งสิ้น ถ้า คำ คำ ทำเสียงวรรณยุกต์ไม่เหมือนกัน ถ้า คำ คำ ก็ เช่นกัน รูปวรรณยุกต์ทำให้เราบอกได้เป็นกลุ่มคำว่าพัตถุชนะตันอักษรสูงกลางต่ำควบกับรูปวรรณยุกต์ กลุ่มคำแต่ละกลุ่มของแต่ละภาษาถิ่นจะออกเสียงวรรณยุกต์เหมือนกัน แต่เราต้องไปศึกษาค้นคว้าก่อน เช่น อีสานออกเสียง ช้าง ว่า ช่าง ช่าง ว่า ชาง และ ชาง ว่า ช้าง ภาษาถิ่นเหนือ ถั่วม กับ ท่วม ก็มีเสียงวรรณยุกต์ไม่เหมือนกัน ดูรายละเอียดในคำตอบข้อ ๒๗

๕๖. พระราชบัลลังก์แท่นหินหาได้ยากในเทพนิยาย และหาไม่ได้ในโลกแห่งความเป็นจริง มีแต่แท่นหินหลาย ๆ กษัตริย์สกอตแลนด์

ตอบ แท่นหินต้องกล่าว เป็นเทพนิยายหรือแปล่า เปรียบกับแท่นหมิงสีลาบาตรจีนใดก็ฉันทัน

๕๗. ป่าดาด ไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ในพุทธ ฮินดู จะปลูกทำไม

ตอบ ป่ากับสวนอาจหมายถึงความเหมือนกัน ได้บอกแล้วว่า ดันดาด และตันไทโรเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์สองฝั่งทาง

๕๘. มีศรัทธา ในพระพุทธศาสนา เป็นสำนวนฝรั่งและ ดร.พิริยะว่า พระพุทธศาสนาเป็นสำนวนสมัยรัตนโกสินทร์

ตอบ จารึกหลักที่ ๕๔ พ.ศ. ๑๕๖๐ มีข้อความว่า “มีศรัทธาในพุทธศาสนา” เป็นสำนวนบาลี จารึกหลักที่ ๖๒ พ.ศ. ๑๕๑๑ “มีใจศรัทธาแก่พระมหาเถร” จารึกหลักที่ ๑ พ.ศ. ๑๕๐๐ “ศาสนาพุทธ” หลักที่ ๕๔ พ.ศ. ๑๕๖๐ “ศาสนาพระศรีอาริย์” หลักที่ ๕๑ ประมาณ พ.ศ. ๑๕๔๒ “พระอินศาสนา” หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒน์ ชี้แจงว่าคำคำนี้ทั้งหมดมีพระเจ้าปราสาททองก็ใช้ “พระพุทธศาสนา” และนิทานอิเหนานราชนาวกรมก็ใช้คำนี้

การตรวจพิสูจน์ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ *

นักวิชาการหลายท่านตั้งข้อสงสัยและข้อสงสัยหลายประการว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ พ่อขุนรามคำแหงอาจจะได้จารึกขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหง เนื่องจากความผิดปกติในด้านอักษรวิธีและเนื้อหาของข้อความในศิลาจารึกหลักนี้ โดยตั้งข้อสันนิษฐานว่า ศิลาจารึกหลักนี้คงจารึกขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือจะกล่าวให้แคบลงก็คือ ในสมัยรัชกาลที่ ๔ นี้เอง

ศิลาจารึกหลักที่ ๑ เป็นศิลาจารึกที่มีความสำคัญและมีความหมายอย่างยิ่งต่อประวัติศาสตร์ชาติไทย ด้วยเหตุนี้ให้นักวิชาการหลายๆ สาขา ต่างพยายามศึกษาค้นคว้าหาเหตุผลและข้อพิสูจน์ ด้วยวิธีการต่างๆ กัน ซึ่งอยู่กับความถนัดและความเชี่ยวชาญของนักวิชาการเหล่านั้น ดร.อุทัย วัชรภูมิ รองอธิบดีกรมศิลปากร (ตำแหน่งขณะนั้น...ปี พ.ศ. ๒๕๑๒) ได้มอบหมายให้ผู้เขียนดำเนินการศึกษาวิจัยเพื่อค้นคว้าหาข้อมูลมาสนับสนุนการตรวจพิสูจน์ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า ทำขึ้นในสมัยสุโขทัยหรือสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นกันแน่ โดยท่านได้แนะนำให้ทดลองศึกษาด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน

หลังจากพิจารณาจารึกหลักที่ ๑ และ ศิลาจารึกหลักอื่นๆ ตลอดจนศึกษาประวัติการค้นพบ และปริกษานักเชี่ยวชาญด้านการอ่านศิลาจารึกหลายๆ ท่าน ก็ค้นพบร่องรอยในการศึกษาวิจัย โดยตั้งข้อสันนิษฐานว่า ถ้าศิลาจารึกหลักที่ ๑ ทำขึ้นในสมัยสุโขทัย จะมีความละเอียดถูกต้องทั้งอยู่กลางเบรคกลางแผ่นเป็นเวลานานกว่า ๕๐๐ ปี ก่อนที่จะถูกเคลื่อนย้ายมาเก็บรักษาในกรุงเทพฯ และการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพบศิลาจารึกหลักนี้โดยง่ายภายในระยะเวลาอันสั้น แสดงว่าขณะที่ถูกพบศิลาจารึกหลักนี้ไม่ได้ถูกฝังดิน และอาจจะไม่เคยถูกฝังดินเลยก็ได้ เพราะฉะนั้นตัวของศิลาจารึกหลักที่ ๑ น่าจะมีร่องรอยที่เกิดจากการสึกกร่อนเนื่องจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางเคมีใกล้เคียงกับศิลาจารึกหลักอื่นๆ ที่ทำขึ้นในสมัยสุโขทัย โดยมีข้อแม้ว่าต้องเป็นหินชนิดเดียวกัน มีองค์ประกอบทางเคมีใกล้เคียงกัน และอยู่ในสภาพแวดล้อมคล้ายคลึงกัน

* จีราภรณ์ รัตนอนันต์ นักวิทยาศาสตร์ ๔ ช.ช. ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวิทยาศาสตร์ กรมศิลปากร และ ศรัณย์ภา การณบุรี นักวิทยาศาสตร์ ๔ ว. กองโบราณคดีและตรวจสอบพิพิธภัณฑ์ กรมศิลปากร ณ บดินทรไพศาลมณีนครนิเวศศิลปวิทยาการ ปีที่ ๓๔ เดือน ๖ (พ.ศ. ๒๕๓๑)

แต่ถ้าพิจารณาจากหลักที่ ๑ ถูกทำขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประมาณ ๑๕๐ ปีมาแล้ว หลังจากทำเสร็จไม่นานก็นำมาเก็บรักษาในที่ร่มมาโดยตลอด เพราะฉะนั้นวิธีการเก็บรักษา และองค์ประกอบทางเคมีบนผิวของศิลปวัตถุหลักนี้ย่อมจะแตกต่างจากศิลปวัตถุหลักอื่นๆ ที่ทำขึ้นในสมัยสุโขทัยซึ่งถูกทอดทิ้งอยู่กลางแจ้งเป็นเวลานานหลายร้อยปีอย่างแน่นอน

แต่ถ้าจะให้พิสูจน์ว่าศิลปวัตถุหลักที่ ๑ ทำขึ้นหลังจากศิลปวัตถุหลักอื่นๆ ของสุโขทัยเป็นเวลานานเท่าใด คงจะพิสูจน์ไม่ได้ เพราะขณะนี้ยังไม่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ใดที่สามารถช่วยให้ค้นหาคำตอบนี้ได้ เพราะการกำหนดอายุของหินด้วยวิธีทางธรณีวิทยาจะให้คำตอบเพียงว่าหินนั้นๆ เกิดขึ้นบนเปลือกโลกนี้กี่ร้อยล้านปีมาแล้ว แต่จะบอกไม่ได้ว่าหินนั้นๆ ถูกสกัดมาใช้งานเมื่อใด เพราะฉะนั้นการกำหนดอายุของหินที่ใช้ทำศิลปวัตถุหลักที่ ๑ ไม่ผู้จะมีประโยชน์ในการตรวจพิสูจน์กรณีนี้

การศึกษาริขัยครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาเปรียบเทียบบริเวณที่เกิดจากการสึกกร่อนและองค์ประกอบทางเคมีบนผิวของศิลปวัตถุหลักกับศิลปวัตถุ (หรือโบราณวัตถุอื่นๆ) สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยอาศัยหลักที่ว่าหินที่อยู่กลางแจ้งเป็นเวลานานหลายร้อยปี ย่อมสึกกร่อนมากกว่าหินที่อยู่กลางแจ้งเป็นเวลาสั้นๆ หรืออาจไม่ได้อยู่กลางแจ้งเลย

จากการสำรวจและวิเคราะห์ชนิดของหินพบว่า หินที่ใช้ในสมัยสุโขทัยส่วนใหญ่เป็นหินฟิรไลต์ ซึ่งคนทั่วไปมักเรียกว่า “หินชนวน” ความจริงแล้วหินฟิรไลต์เป็นหินแปรชนิดหนึ่ง ซึ่งแปรสภาพจากหินชนวนภายใต้ความกดดันและอุณหภูมิสูง กลายเป็นหินอีกชนิดที่มีการจัดเรียงอนุภาคหรือแร่ใหม่หรือเปลี่ยนไปเป็นแร่ใหม่โดยไม่ผ่านสภาพหลอมเหลว หินฟิรไลต์ประกอบด้วยแร่ไมกาเป็นส่วนใหญ่แร่นี้เรียงตัวขนานกันเป็นริ้ว ทำให้ผิวหน้าของหินมีความวาวเหมือนไหม หินจะมีเนื้อละเอียด สีนวลและเรียกว่าหินชนวน

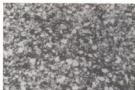
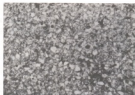
ศิลปวัตถุสมัยสุโขทัยส่วนใหญ่ (มากกว่า ๙๐%) ทำจากหินฟิรไลต์ มีเพียงส่วนน้อยทำจากหินทราย หินทรายแบ่ง หินดินดาน ส่วนประกอบของโบราณสถานสมัยสุโขทัยส่วนใหญ่ก็ทำจากหินฟิรไลต์ เช่น หินปูพื้น ฐานพระ ฐานสิงห์ เพดานหิน แผ่นศิลาปิดปากกรุรอยพระพุทธรูป พระพุทธรูป เทวรูป แท่นหิน ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดเชตุพน สร้างจากหินฟิรไลต์แทบทั้งหมด

ศิลปวัตถุและโบราณวัตถุโบราณสถานสมัยรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่ทำจากหินชนวน หินอ่อน หินปูน หินแกรนิต หินดินดาน หินทรายและหินภูเขาไฟ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หินภูเขาไฟจากจีน ซึ่งมีเรียกกันว่า “หินอัปเชา” พบมากที่สุด

จากการสำรวจและวิเคราะห์หินอื่นนี้ พบว่า หินทรายแบ่งมีใช้ในการทำศิลปวัตถุในสมัยสุโขทัย เท่าที่ค้นพบมี ๕ รายการ แต่ไม่พบศิลปวัตถุหรือโบราณวัตถุที่ทำด้วยหินทรายแบ่งในสมัยรัตนโกสินทร์

ศิลาจารึกหน้าที่ ๑

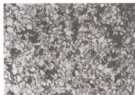
ภาพถ่ายจากกล้องจุลทรรศน์
แบบโพลาไรซ์ของแผ่นหินบาง จากศิลาจารึกหน้าที่ ๑
ถ่ายใน pine potash (ภาพบน)
และ cross polars (ภาพล่าง)
แสดงองค์ประกอบทางแร่ของหินทรายชนิด
ที่มีแคลไซต์เป็นใหญ่ประมาณ

เมื่อนำตัวอย่างชิ้นเล็ก ๆ ขนาดประมาณ ๐.๕ x ๐.๕ ซม. มาตัดและฝานจนเป็นแผ่นบาง ๆ ความหนาประมาณ ๐.๐๓ มม. แล้วตรวจสอบและวิเคราะห์เนื้อหินและองค์ประกอบของหิน ด้วยกล้องจุลทรรศน์แบบโพลาไรซ์ ได้ผลดังนี้รายละเอียด

๑. **ศิลาจารึกหน้าที่ ๑** เป็นหินทรายแข็งเนื้อละเอียด ขนาดของเม็ดแร่ประมาณ ๐.๑ - ๐.๑๕ มม. เม็ดแร่ส่วนใหญ่เป็นเหลี่ยม เนื้อประสานเป็นแคลเซียม คาร์บอเนต (CaCO_3) แร่หลักเป็นแร่ควอร์ตซ์และเฟลด์สปาร์ ประมาณ ๕๕% แคลไซต์ ประมาณ ๒๖% แร่ดิน (เซอร์ไซต์และคลอไรต์) ประมาณ ๑๐% แร่รองเป็นเหล็กออกไซด์ และทิวมาลีน ประมาณ ๕% สีของหินคือสีเทาอมเขียว

สีอาจารีบทกัณฑ์ ๔๕

ภาพถ่ายจากกล้องจุลทรรศน์
แบบโพลาไรซ์ของแผ่นหินอาจาร สีอาจารีบทกัณฑ์ ๔๕
ถ่ายใน pore polarized (ภาพบน)
and cross polarized (ภาพล่าง)
แสดงองค์ประกอบของหินอาจารเป็น
ที่ฝังแคลไซต์เป็นใหญ่ประมาณ

๒. สีอาจารีบทกัณฑ์ ๔๕ เป็นหินทรายแข็ง เนื้อละเอียด สีเทาอมเขียว ลักษณะของเนื้อหินเหมือนกับสีอาจารีบทกัณฑ์ ๑ ขนาดของเม็ดแร่หยาบกว่าสีอาจารีบทกัณฑ์ ๑ เล็กน้อย ภายใต้กล้องจุลทรรศน์ มีขนาดประมาณ ๐.๑ - ๐.๑ มม. เม็ดแร่ส่วนใหญ่เป็นเหลี่ยม เนื้อประสานเป็นแคลเซียมคาร์บอเนต แร่หลักประกอบด้วยแร่ควอตซ์และเฟลด์สปาร์ ประมาณ ๖๐% แคลไซต์ ๑๕ - ๒๐% นีดิน (คลอไรต์และเซโรไซต์) ประมาณ ๑๐ - ๑๕% แร่รองคือ เหล็กออกไซด์ และทิวมาซีน

ศิลาจารึกหลักที่ ๓

ภาพถ่ายจากกล้องจุลทรรศน์
แบบโพลาไรซ์ของแผ่นหินจาร จากศิลาจารึกหลักที่ ๓
ด้านใน *rose potstone* (ภาพบน)
และ *cross potone* (ภาพล่าง)
แสดงองค์ประกอบทางแร่ของหินทรายชนิด
ที่ไม่มีแคลไซต์เป็นหินปูประฐาน

๓. ศิลาจารึกหลักที่ ๓ เป็นหินทรายแป้งสีเทาอมเขียว เนื้อละเอียด ขนาดของเม็ดแร่
ประมาณ ๐.๑ มม. เนื้อประสานเป็นแคลไซต์ แร่ดินควอร์ตและเชอริไซต์ มีการเรียงตัวของแร่ดิน
ขาวองคือเหล็กออกไซด์

ศิลปวัตถุภาษาเขมร และ ภาษาไทย ก้าวถึงมีอักษรพจนินศ

๔. ศิลปวัตถุภาษาเขมรและภาษาไทย ก้าวถึงมีอักษรพจนินศ ตัวอักษรสมัย พ.ศ. ๑๙๐๐ เป็นต้นทวายแบ่ง มีเขมรและเขมร เนื้อละเอียด ขนาดรองเม็ดน้ำประมาณ ๐.๑ ม.ม. เม็ดมีลักษณะเป็นเหลี่ยม บางเม็ดค่อนข้างแบน เนื้อประสาธเป็นแคบเขมรคาร์บอนเนต มีการเรียงตัวของเม็ดดิน แร่หลักประกอบด้วย แร่ควอร์ตซ์และเฟลด์สปาร์ ประมาณ ๕๐% แคลไซต์ ๓๐% คอโรโดต์และเซอร์ไซด์ ๑๐% และมีเหล็กออกไซด์ค่อนข้างมาก ประมาณ ๒๐%

พระนังนางศิลปบาตร

๕. **พระนังนางศิลปบาตร** เป็นหินทรายแป๊ะ สีเทาอมเขียว ลักษณะของเนื้อหินเหมือนกับศิลาจารึกหลักที่ ๑ หลักที่ ๔๕ และหลักที่ ๒ แม้ว่าหลักคือ แร่ควอร์ตซ์ และเฟลด์สปาร์ ประมาณ ๕๕% แคลไซต์ ประมาณ ๒๐% คลอไรต์ ประมาณ ๒๐% และเหล็กออกไซด์ ประมาณ ๕%

จากการสำรวจแหล่งหินและศึกษาธรณีวิทยาบริเวณจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดใกล้เคียงพบว่าหินที่ใช้ในการทำศิลาจารึก โบราณวัตถุและโบราณสถานสมัยสุโขทัย ส่วนแคว้นแต่นำมาจากแหล่งหินในบริเวณจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดใกล้เคียง คือศิลาจารึกสมัยสุโขทัยส่วนใหญ่ทำจากหินฟิโอสท์ หินดินดานและหินทรายแป๊ะ ประมาณ ๙๐ - ๙๐% ของศิลาจารึกสมัยสุโขทัยทำจากหินฟิโอสท์ คงเป็นเพราะหาง่าย แต่มักแตกหักยุพังมากกว่าหินทรายแป๊ะ ทั้งนี้เพราะหินทรายแป๊ะแข็งกว่าและทนทานต่อการผุพังสึกกร่อนได้ดีกว่าหินฟิโอสท์

การที่หินทรายแป๊ะมีใช้น้อย เข้าใจว่าคงหาซาก เพราะหินทรายแป๊ะมักไม่เกิดเป็นชั้นหนาพอที่จะสกัดให้เป็นแท่งใหญ่ขนาดศิลาจารึก ส่วนมากมักผ่านการบีบอัดมาสมควรถึงมักแตกหักหรือมีรอยร้าว หรือแม้บางชนิดอาจเปลี่ยนไปเป็นแร่อื่นๆ นายเกษม พิทักษ์ไพโรจน์ผู้เชี่ยวชาญด้านธรณีวิทยาให้ความเห็นว่า หินทรายแป๊ะที่มีองค์ประกอบใกล้เคียงกับศิลาจารึกหลักที่ ๑ มีพบบ้างในภาคเหนือ ได้แก่ **หินหินช่องหอย** ในบริเวณจังหวัดลำปาง อุตรดิตถ์ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และแม่ฮ่องสอนใต้ของอำเภอสุวรรณโลก **หินดินดานหอย** ในบริเวณอำเภอทุ่งแสงจันทร์ แม่ฮ่องสอน และวันตกของสุโขทัย

จากการสำรวจแหล่งหินในบริเวณจังหวัดสุโขทัยและจังหวัดใกล้เคียง ได้พบหินทรายแบ่ง
ในบริเวณเขาหลวง เมื่อวิเคราะห์ทั้งเนื้อหินและองค์ประกอบพบว่าแตกต่างจากศิลาจารึก
หลักที่ ๑ เล็กน้อย

การศึกษานี้เห็นได้ชัดได้ว่า หินที่ใช้ในการทำศิลาจารึกหลักที่ ๑ น่าจะมาจากแหล่ง
หินในบริเวณจังหวัดสุโขทัยหรือจังหวัดใกล้เคียง และอาจจะเป็นหินจากแหล่งหินเดียวกัน
กับหินที่ใช้ในการทำศิลาจารึกหลักที่ ๔๙ หลักที่ ๓ และพระแท่นมนังศิลาบาตร

ส่วนศิลาจารึก โบราณวัตถุและโบราณสถานในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนใหญ่เป็น
หินที่นำมาจากหัวเมืองต่างๆ แห่ง เช่น หินแกรนิตโศสได้จากจังหวัดชลบุรี หินปูนจากเกาะสีชัง
หินทรายจากลพบุรี หินเจดีย์ (Pagodite) จากนครนายก หินแกรนิตจากลพบุรี หินดินดาน
จากสุโขทัย หินทรายจากวาชบุรีและเพชรบุรี หินทัฟท์ (Tuff) และหินไดออไรท์ (Diorite) จาก
ประเทศจีน เป็นต้น จากการสำรวจศิลาจารึก โบราณวัตถุและวัดวราอารามสมัยรัตนโกสินทร์
หลายแห่งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ยังไม่พบหินทรายแบ่ง ยกเว้นแต่หินที่อยู่ในวัด
พระเชตุพนวิมลมังคลารามเพียงชิ้นเดียว แต่เป็นหินที่นำเสียดายที่ค้นไม่พบประวัติของแท่นหินนั้น
จึงยังไม่ทราบว่าทำขึ้นที่ใดและอยู่ในสมัยใด คงได้ข้อมูลแต่เพียงว่า แท่นหินที่อยู่ในวัด
พระเชตุพนวิมลมังคลารามส่วนใหญ่รัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้าฯ ให้นำมาจากหัวเมืองต่างๆ แห่ง

จากการตรวจสอบผิวของศิลาจารึกหลักที่ ๑ โดยละเอียดโดยใช้น้ำยาขยาย หรือมหัศจรรย์
บันทึกภาพโดยใช้รังสีอัลตราไวโอเล็ต และรังสีอินฟราเรด เพื่อศึกษาร่องรอยของการชำรุด
สึกกร่อน พบว่าไม่มีผิวปะไธสน์มากนัก เพราะองค์ประกอบของหินทรายแบ่งไม่ว่าตัวรังสี
อัลตราไวโอเล็ต และรังสีอินฟราเรด นอกจากจะช่วยให้อ่านตัวอักษรชัดเจนขึ้น และช่วยให้
บันทึกภาพพรชัด รอยขีดข่วน รอยแตก ได้ชัดเจน จึงใช้อัลตราไวโอเล็ตและรังสีอินฟราเรด
เหมาะแก่การศึกษาผิวหน้าของกระดาด ใบลาน ผ้า ไม้ และหินหรือวัตถุอื่นๆ มากกว่า

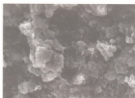
การตรวจสอบในหินนี้พบว่าผิวของศิลาจารึกหลักที่ ๑ มีร่องรอยการร่อนและรอยขีด
มากมาย บางส่วน (โดยเฉพาะตรงริม) สึกกร่อนจนตัวอักษรบเลือนหายไป มีหินบริเวณนั้น
ก็เห็นได้ชัดว่าสึกลงไปเป็นแอ่ง บางส่วนผิวของกระดาดเป็นแผ่นๆ บางส่วนผิวของรอยขีด
คล้ายกับถูกฟันด้วยวัตถุมีคม ร่องรอยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นว่าหินก้อนนี้ได้ผ่านกระบวนการ
weathering มาเป็นเวลานานมาก

ส่วนตัวอักษรนั้น พบว่ามีเส้นหนาบางไม่เท่ากัน บางเส้นขมอมบางและสั้น บางเส้นชัดลึก
และหนา ดังนั้นฐานว่าเส้นที่ขมอมบางคงเกิดจากการใช้เครื่องมือและสลักที่ยังคม ต่อมาเมื่อ
เครื่องมือที่เอ้า เส้นอักษรจึงหนาเป็นร่องกว้าง หรืออาจเป็นเพราะแกะสลักโดยบุคคลหลาย
คนก็เป็นได้ เพราะฉะนั้น คงไม่คุ้มค่าที่จะกระเพาะตัวอักษรจากตัวอักษรมาตรวจสอบดูร่องรอย
ที่เกิดจากการสลักตัวอักษรเพราะคงต้องกระเพาะหลาย แห่ง ซึ่งจะทำให้ศิลาจารึกไม่สมบูรณ์
และมีรอยบิ่นหรือรอยกระเพาะมากขึ้น

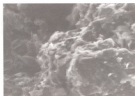
วิธีที่ดีกว่านี้คือ กระแทะตัวอย่างขนาดเล็กๆ จากผิวของศิลาจารึกตรงจุดที่ใกล้กับตัวอักษรและเป็นจุดที่มีรอยกระแทะอยู่เดิมแล้ว นำตัวอย่างนี้มาทำความสะอาดเอาฝุ่นละอองออก แล้วนำไปตรวจส่องดูด้วยกล้องจุลทรรศน์ อิเล็กตรอนแบบส่องกราด (Scanning Electron Microscope) หลังจากเคลือบผิวของตัวอย่างด้วยคาร์บอนและทองภายใต้สูญญากาศ

การทำงานของกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบส่องกราด อาศัยหลักที่ว่า เมื่อให้ลำแสงอิเล็กตรอน (Electron beam) ส่องกราดบนวัตถุตัวอย่าง จะเกิดกลุ่มของอิเล็กตรอนชุดที่ ๒ ออกมาจากผิวของตัวอย่าง เมื่อนำอิเล็กตรอนชุดนี้มาขยายสัญญาณแล้วแปรสัญญาณนี้ให้เป็นภาพปรากฏบนจอโทรทัศน์ ภาพที่เกิดขึ้นในสัญญาณรวมจากจุดต่างๆ บนพื้นผิวของตัวอย่าง เป็นภาพที่มีลักษณะเป็นจริง คือเป็นภาพสามมิติ สีขาว/ดำ อาจบันทึกภาพที่ปรากฏบนจอด้วยฟิล์มถ่ายรูปธรรมดาหรือเทปโทรทัศน์ก็ได้ ภาพที่ได้มีรายละเอียดสูงมาก กัดต้องที่มีประสิทธิภาพที่สามารถแยกจุดสองจุดที่อยู่ห่างกัน เพียง ๓๐ ดังสตรอม ออกจากกันได้ ทำให้สามารถศึกษารายละเอียดและโครงสร้างของโมเลกุลได้

ลักษณะของผิวของศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้านซ้ายของกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบส่องกราด ที่กำลังขยาย ๑,๕๐๐ เท่า แสดงให้เห็นร่องรอยการสึกกร่อนผิว ซึ่งเกิดจากกระบวนการกัดกร่อนที่

ภาพจากกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบส่องกราด แสดงให้เห็นว่าผิวหน้าของศิลาจารึกหลักที่ ๑ ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากสภาวะแวดล้อมมีร่องรอยของการสึกกร่อน เป็นรอยลึก มีช่องว่างหรือหลุมบ่อที่เกิดจากการที่แร่ธาตุบางชนิดละลายออกไป เนื่องปรัสฐานหรือแคลไซต์มีปริมาณน้อยทำให้เนื้อหินมีลักษณะพูน เม็ดแร่บางส่วนหลุดออกเป็นเม็ดๆ เนื่องจากธาตุเนื้อปรัสฐาน ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับลักษณะที่ปรากฏบนผิวของศิลาจารึกหลักที่ ๓ หลักที่ ๔๕ และแผ่นหินจากวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ส่วนพระแท่นมนังศิลาบาตรไม่ได้นำมาเปรียบเทียบ เนื่องจากสำนักพระราชวังไม่อนุญาตให้กระแทะผิวหน้าของพระแท่น เพื่อคงแต่ยอมให้กระแทะตัวอย่างอื่นเล็กๆ จากส่วนที่อยู่ข้างใต้พระกระแท่นเพียง ๑ ชิ้น

ลักษณะของผิวของผิวสารที่พบที่ ๓ (ขวา) และพบที่ ๔๔ ด้านด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบส่องกราด
กำลังขยาย ๑,๐๐๐ เท่า แสดงให้เห็นการเกาะตัวของเม็ดที่เกิดจากการระเหิดของสาร

ลักษณะของผิวของผิวสารที่พบที่ ๕๕ ด้านด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบส่องกราด
กำลังขยาย ๑,๐๐๐ เท่า แสดงให้เห็นการเกาะตัวของเม็ดที่เกิดจากการระเหิดของสาร

เมื่อเปรียบเทียบกับส่วนที่อยู่ใกล้ลงไปใต้อินเนอร์ ห่างจากผิวชั้นนอกสุด ประมาณ ๓ - ๕ มม. พบว่าผิวด้านใน จะเห็นเม็ดต่างๆ คมชัด เนื้อประสานแน่น ไร้รูอากาศต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบของหินยังคงอยู่ครบ เกิดแนวรอยขีดแน่นด้วยแคลไซต์

ขั้นต่อไปเป็นการวิเคราะห์ปริมาณแร่ธาตุบนผิวของตัวอย่างทั้งด้านนอกและด้านใน ด้วยเครื่อง Energy Dispersive X-Ray Spectrometer ซึ่งเป็นเครื่องมือที่อาศัยหลักการว่า เมื่อรังสีเอกซ์เลเซอร์จากกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอนแบบส่องกราดไปยังผิวของตัวอย่าง รังสีเอกซ์เลเซอร์จะทำให้เกิดรังสีเอกซ์ (X-ray) ที่มีพลังงานต่างๆ ขึ้นอยู่กับชนิดของธาตุที่เป็นองค์ประกอบ เมื่อวัดพลังงานของรังสีเอกซ์ที่เกิดขึ้น จะสามารถคำนวณหาปริมาณธาตุที่เป็นองค์ประกอบบนจุดเล็กๆ แต่ละจุดบนตัวอย่างได้ ข้อดีของเครื่องมือชนิดนี้ก็คือ ใช้ตัวอย่างปริมาณน้อยมาก และไม่ต้องทำลายวัตถุตัวอย่าง หลังจากวิเคราะห์แล้วไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือสูญเสียเนื้อวัตถุ สามารถวิเคราะห์ซ้ำๆ กันได้โดยไม่จำกัดจำนวนครั้ง มีความแม่นยำสูง

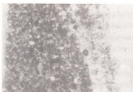

เมื่อเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์หลาย ๆ จุดบนตัวอักษรแต่ละตัวอย่าง แล้วยาคำเฉลี่ย พบว่าผิวชั้นนอกของศิลาจารึกหลักที่ ๑ หลักที่ ๓ หลักที่ ๔๕ และหลักที่กล่าวถึงชื่อว่าราชนเพลอินศวร ต่อมาภาวะแวดล้อมมีปริมาณธาตุแตกต่างจากด้านใน ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน ดังนี้

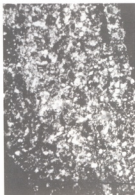
- ปริมาณ ซิลิกอน (Si) และซิลิกา (SiO_2) ซึ่งเป็นองค์ประกอบของแร่ควอร์ตซ์ที่ผิว ด้านนอกของตัวอักษรสูงกว่าด้านใน (ที่ไม่ exposed) ประมาณ ๓ - ๑๐%
- ปริมาณอลูมิเนียม (Al) และอะลูมินา (Al_2O_3) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแร่ เฟลด์สปาร์และแร่ควอร์ตซ์ ที่มีด้านนอกของตัวอักษรต่ำกว่าด้านใน ประมาณ ๒ - ๑๐%
- ปริมาณแคลเซียม (Ca) และแคลเซียมออกไซด์ (CaO) ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลัก ของเนื้อประสาน ที่มีด้านนอกต่ำกว่าด้านใน ประมาณ ๓ - ๑๐%

ส่วนธาตุและสารประกอบอื่นๆ มีปริมาณน้อย จึงมีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยมองเห็น ไม่ชัดเจน

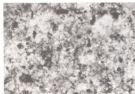
การที่แร่ธาตุบางอย่างบนผิวด้านนอกของศิลาจารึกหลักที่ ๑ มีปริมาณแตกต่างจาก เนื้อหินด้านใน ก็เพราะกระบวนการสึกกร่อนผุสลายของหินเนื่องจากการกระทำของสภาวะ แวดล้อมนั่นเอง แร่เฟลด์สปาร์เป็นแร่ที่ไม่ทนทานต่อการสึกกร่อนผุสลาย จึงผุสลายหรือ สลายไปเป็นดิน ทำให้เนื้อหินด้านนอกมีปริมาณอลูมิเนียมและอะลูมินาลดลง ส่วนแร่ควอร์ตซ์ ทนทานต่อการกระทำของสภาวะแวดล้อมได้ดี ปริมาณจึงไม่ลดลง แต่จากการคำนวณเป็น เปอร์เซ็นต์พบว่าปริมาณซิลิกาและซิลิกอนสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะปริมาณของแร่เฟลด์สปาร์และแร่ ยื่นๆ ลดลง จึงทำให้ดูเหมือนว่ามีซิลิกอนและซิลิกอนสูงขึ้น ส่วนแคลเซียมคาร์บอเนต ซึ่งเป็นเนื้อ ประสานหลักของหินทรายเบี่ยงชนิดนี้ละลายได้ดีในน้ำที่มีฤทธิ์เป็นกรดอ่อนๆ เช่น น้ำฝน น้ำ ได้ดินบางแห่ง ฯลฯ เพราะฉะนั้นผิวของหินที่ตากแดดตากฝน เป็นเวลานานจะมีปริมาณ แคลเซียมและแคลเซียมออกไซด์ลดลง

ภาพถ่ายจากกล้องจุลทรรศน์แบบโพลาไรซ์ ของแผ่นดินบาง จากศิลาจารึกหลักที่ ๑ แสดงให้เห็นความแตกต่างของปริมาณ แคลเซียมที่ผิว (ส่วนที่มีสีขาวด้านซ้ายของตัวอักษร) กับส่วนที่อยู่ด้านใน (ส่วนที่มีสีเข้มด้านขวาของตัวอักษร)

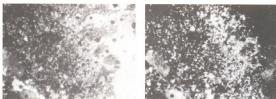
ภาพถ่ายจากกล้องจุลทรรศน์แบบโพลาไรซ์
ของแผ่นดินบาง จากคดีสารจารึกหลักที่ ๑ แสดงให้เห็น
ของภาพแสดงให้เห็นว่า มีช่องที่มีปริมาณแคลไซต์
น้อยกว่าเมื่อเทียบกับดินอย่างอื่นได้ชัด

ภาพถ่ายจากกล้องจุลทรรศน์แบบโพลาไรซ์
ของแผ่นดินบาง จากคดีสารจารึกหลักที่ ๔๕ พบว่า
มีช่องที่มีปริมาณแคลไซต์มากกว่าดินอย่างอื่น
มีปริมาณแคลไซต์น้อยกว่าดินอย่างอื่นได้ชัด

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ ค่อยเป็นค่อยไป เป็นกระบวนการผุพังทางเคมี (Chemical Weathering) ที่ต้องอาศัยเวลา ไม่สามารถเร่งให้เกิดขึ้นได้ภายในระยะเวลาสั้นๆ หรือทำเทียมเลียนแบบได้เหมือน เพราะฉะนั้นหากพิจารณาจารึกหลักที่ ๑ ถูกทำขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ร่องรอยและองค์ประกอบที่ผิวคงจะแตกต่างจากสารจารึกหลักอื่นๆ ที่ทำขึ้นในสมัยสุโขทัยอย่างแน่นอน เพราะตามประวัติการเก็บรักษาจารึกหลักที่ ๑ อยู่ในที่ร่มตลอดมาหลังจากเคลื่อนย้ายมาเก็บรักษาที่กรุงเทพฯ โอกาสที่จะอยู่กลางแจ้งกลางแดดกลางฝนคงมีน้อยมากเมื่อเทียบกับสารจารึกสุโขทัยหลักอื่นๆ

ผู้วิจัยได้พยายามหาข้อพิสูจน์เพิ่มเติม โดยการนำตัวอย่างจากสารจารึกหลักที่ ๑ และหลักที่ ๔๕ มาตัดและผ่านจนเป็นแผ่นดินบาง แล้วตรวจดูด้วยกล้องจุลทรรศน์แบบโพลาไรซ์อีกครั้งหนึ่ง โดยกะเพาะตัวอย่างให้มีความหนา ๐.๕ - ๑.๒ มม. โดยตัดตัวอย่างในทิศทางที่สามารถมองเห็นองค์ประกอบทางแนวของตัวอย่าง บนผิวที่หักแตกตาผ่าน และด้านโน้มน้ำเห็น

ภาพถ่ายจากกล้องจุลทรรศน์แบบโพลาไรซ์ ของแผ่นดินเผา จากศิลาจารึกหลักที่ ๑ ตรงที่ได้ฉีกขาด (ส่วนของตัว ส บนศิลาจารึกหลักที่ ๑) ฉายให้เห็นผิวของผิวอย่างแสดงว่ามีขนาดของรูขุมขนและรูขุมขนในขณะนั้นอยู่บนผิวในชั้นเคลือบ (สีที่เห็นคือของน้ำแดง) อยู่มาก

ได้โน้ดด้วยอย่างเดียวกัน ผลการตรวจสอบด้วยกล้องจุลทรรศน์แบบโพลาไรซ์ปรากฏว่า ที่ผิวและบริเวณใกล้ๆ ผิวด้านนอก มีปริมาณแคลไซต์ต่ำกว่าด้านใน อย่างเห็นได้ชัด จนเห็นเป็นชั้นที่มีองค์ประกอบแตกต่างกัน ความหนาของชั้นที่มีปริมาณแคลไซต์ลดลงเฉลี่ยประมาณ ๐.๒๕ มม.

เพื่อเป็นการพิสูจน์ให้แน่ชัดขึ้น ผู้วิจัยได้สกัดส่วนหนึ่งของตัวอักษร ส่วนหางของ ส บนด้านที่ ๓ ของศิลาจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งเป็นตัวอักษรที่ชำรุดมาแต่เดิม แล้วนำมาขัดและขัดเป็นแผ่นดินบาง ในลักษณะเดียวกับตัวอย่างอื่นๆ ที่กล่าวแล้วในหน้า ๑๓ แล้วตรวจสอบด้วยกล้องจุลทรรศน์แบบโพลาไรซ์ เพื่อดูว่าผิวของหินตรงร่องที่เกิดจากการแกะสลักตัวอักษรนั้นมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบในลักษณะเดียวกันกับผิวส่วนอื่นๆ (ที่ไม่มีตัวอักษร) ของศิลาจารึกหลักที่ ๑ หรือไม่ ผลปรากฏว่าผิวของหินตรงร่องที่เกิดจากการแกะสลักตัวอักษร มีปริมาณแคลไซต์ลดลงมากใกล้เคียงกับผิวส่วนอื่นๆ จนสามารถมองเห็นเป็นชั้นที่มีความแตกต่างได้ชัดเจน แสดงว่าการแกะสลักตัวอักษรน่าจะกระทำในช่วงเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกับการสกัดก้อนหินออกมาเป็นแท่งแล้วขัดผิวให้เรียบ มิใช่แกะสลักขึ้นใหม่ในระลอกหลัง การพิสูจน์โน้ดนี้เป็นการศึกษาเบื้องต้นที่ว่า อาจมีอุปสรรคทั้งด้านพื้นที่สุรสิทธิ์ แต่ไม่มีคำจารึก แล้วนำมาจารึกขึ้นที่หลังในสมัยรัตนโกสินทร์

เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยด้วยวิธีวิทยาศาสตร์มาพิจารณาพร้อมกับข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประวัติการค้นพบและการเก็บรักษาศิลปวัตถุหลักที่ ๑ ดูจะเป็นไปไม่ได้ที่ศิลปวัตถุหลักที่ ๑ ถูกทำขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือในสมัยรัชกาลที่ ๔ แต่เป็นไปได้สูงที่จะถูกทำขึ้นในสมัยสุโขทัย แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าจะเป็นการยืนยันว่าศิลปวัตถุหลักที่ ๑ ทำขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหง อาจจะเป็นช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งในสมัยสุโขทัยก็ได้ การศึกษาวิจัยด้วยวิธีนี้ได้เป็นการกำหนดอายุของศิลปวัตถุ แต่เป็นการเปรียบเทียบไว้รอและองค์ประกอบที่มีที่เปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากกระบวนการเสื่อมสภาพของศิลปวัตถุหลักที่ ๑ เทียบกับศิลปวัตถุหลักอื่นๆ ของสุโขทัยและศิลปวัตถุของรัตนโกสินทร์ (ถ้ามี) เป็นที่น่าเสียดายที่ยังค้นไม่พบศิลปวัตถุหรือวัตถุโบราณสมัยรัตนโกสินทร์ที่ทำด้วยหินทรายแข็งชนิดเดียวกันนี้ จึงยังไม่สามารถเปรียบเทียบให้เห็นข้อแตกต่างอย่างชัดเจน

คำขอบคุณ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ดร.สุวิทย์ วัฒนภูมิ ที่ได้มอบหมายและแนะแนวทางในการศึกษาวิจัย ศาสตราจารย์ ดร.วิฑูรย์ มั่งคดวิรัช ผู้อำนวยการศูนย์เครื่องมือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้กรุณาอำนวยความสะดวกในด้านเครื่องมือ Scanning Electron Microscope และ Energy Dispersive X-Ray Spectrometer

และขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สำเร็จตามเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร, **จารึกสมัยสุโขทัย**, ๒๕๒๘.

คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑**, ๒๕๒๑.

สวัสดิ์ ปิยะศิลป์, **ธรณีวิทยาของแผนที่ระหว่างจังหวัดอุดรธานี (NE-47-11) มาตราส่วน ๑ : ๒๕๐,๐๐๐** รายงานการวิจัยฉบับที่ ๑๙ กองธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี, ๒๕๒๘.

สวัสดิ์ พันธุ์โอกาส, **ธรณีวิทยาและแหล่งแร่ระหว่างจังหวัดพินธุโยก (NE-47-15) มาตราส่วน ๑ : ๒๕๐,๐๐๐** รายงานการวิจัยฉบับที่ ๑๖ กองธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี, ๒๕๒๘.

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, **จารึกในประเทศไทย**, เล่ม ๑ - ๕, ๒๕๒๘.

Dorothy Carol, **Rock Weathering**, Plenum Press, New York, 1970.

Hurlbut, C.S. and Klein, C., **Manual of Mineralogy** (after James D. Dana) 19th Edition, John Wiley & Son, New York, 1977.

J.W.S. Heale, J.T. Spanow, P.M. Cross, **The Use of Scanning Electron Microscope**, Pergamon Press, New York, 1972.

K.M. Clayton, **Weathering**, Longman Group Limited, 1975.

Kerr, F.P., **Optical Mineralogy**, 4th Edition, McGraw Hill Inc., New York, 1977.

M.E. Tucker, **Sedimentary Petrology**, Blackwell Scientific Publication, 1981.

Moorhouse, W.W., **The Study of Rocks in Thin Section**, Harper & Row Publisher, New York, 1959.

ศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เอกสารมรดกไทย-เอกสารมรดกโลก*

เมื่อปลายเดือนตุลาคม ๒๕๕๖ นายบ็องพล อติเวทสาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในฐานะประธานคณะกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยความร่วมมือกับยูเนสโก (องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organizations - UNESCO) ได้รับหนังสือวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๕๖ จากผู้อำนวยการยูเนสโกแจ้งว่า ยูเนสโกได้ขึ้นทะเบียนศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชไว้ในทะเบียนความทรงจำของโลก (Memory of the World Register) พร้อมกับหนังสือฉบับนี้ ได้แนบใบประกาศการขึ้นทะเบียนมาให้ประเทศไทย เนื่องจากเอกสารมรดกของไทยซึ่งยูเนสโกได้รับรองให้เป็นเอกสารมรดกของโลกแล้วนี้ มีคุณค่าต่อชาวโลกเป็นอันมาก ขอแนะนำให้ผู้รอบใบประกาศและติดไว้ในที่แห่งเดียวกับศิลปจารึกเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่เก็บศิลปจารึกหลักนี้ไว้ได้ทราบทั่วกัน

การขึ้นทะเบียนเอกสารมรดกที่มีคุณค่าสำนัเป็นแผนงานของยูเนสโกเพื่ออนุรักษ์เอกสารมรดก และเผยแพร่ให้บุคคลทั่วโลกได้รู้จักและเข้าใจเนื้อหาสาระในเอกสารมรดกสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ในการปฏิบัติงาน ในการศึกษาเล่าเรียน และการเข้าใจแนวคิดปรัชญา และประวัติ เรื่องราวของบุคคล ชุมชน และสังคมที่แตกต่าง เชื้อชาติ และวัฒนธรรมแต่ก็นับเป็นชาวโลกเดียวกัน ความเข้าใจเรื่องราวในชีวิตของกันและกัน ดังนั้ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบันจะเป็นพื้นฐานการสร้างสังคมที่สงบสุข และเอื้อเฟื้อช่วยเหลือกันต่อไปจนถึงอนาคต

แผนงานของยูเนสโกเกี่ยวกับการอนุรักษ์และเผยแพร่เอกสารมรดกของโลกนี้มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Memory of the World Programme เรียกชื่อในภาษาไทยว่า แผนงานความทรงจำของโลก มีวัตถุประสงค์ที่จะอนุรักษ์หนังสือและสื่ออื่นๆ ที่ได้มีการผลิตขึ้นในแต่ละสังคมหรือแต่ละประเทศ ตั้งแต่อดีต - ปัจจุบันถึงปัจจุบันนี้ในเวลาที่มนุษย์ได้เริ่มคิดวิธีบันทึกของตน เพื่อกันลืมหรือเพื่อแจ้งให้ผู้อื่นได้ทราบด้วย วิธีการบันทึก เริ่มจากการเขียนภาพคล้ายของจริง

* ตามตารางที่ ๑ ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

แล้วได้พิจารณาการมาเป็นหลายลักษณะที่เป็นสัตว์ลักษณะ และเป็นตัวอักษรในลำดับต่อมา ว่า วัตถุ
ที่ใช้นับก็มีหลากหลาย ตั้งแต่หนังสือจากจารึก เปลือกไม้ ใบลาน กระดาษทำด้วยมือ จนถึง
กระดาษที่ทำด้วยเครื่องจักร แผ่นฟิล์ม แผ่นสีก๊าก และแผ่นสีดิจิตอล

วัตถุประสงค์ที่ใช้บันทึกความรู้นี้มีลักษณะเฉพาะบาง แม้ทั้งศิลาจารึกและจารึกอื่น เพราะปรากฏ การนิยามธรรมชาติ เช่น แสงแดด ฝน น้ำท่วม ไฟไหม้ หมอกลงต่าง ๆ รวมทั้งมนุษย์ มีส่วน ทำลายวัตถุเอกสาร ทำให้นึกหาในเอกสารนั้นๆ ก็ถูกทำลายไปด้วย การสืบทอดทางปัญญา โดยอาศัยเอกสารจึงไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร จะเหลืออยู่แค่ความทรงจำในตัวบุคคล เมื่อบุคคลนั้น เสียชีวิตไปแล้ว ทรัพย์สินทางปัญญานั้นก็มีความหาค่าคงที่พลอยสูญหายไปด้วย อาจไม่เหลือแม้ใน ความทรงจำ

นอกจากนี้ เนื่องจากเอกสารมรดกชิ้นแรกเริ่มได้เกิดขึ้นในแต่ละกลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มภาษาและกลุ่มวัฒนธรรม บางเรื่องมีเนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่คนทั้งโลก แต่คนต่างวัฒนธรรมต่างภาษา ก็ไม่อาจทราบได้ ตามอุดมการณ์ซึ่งก็ภาษาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ และชัดเจนขึ้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ว่าโลกเราเป็นหนึ่งเดียวกัน แม้จะมีหลายเชื้อชาติหลายภาษา และมีวัฒนธรรมหลากหลายก็แต่เราก็เป็นหนึ่งเดียวกันทั้งโลก

ยูเนสโก ซึ่งเป็นองค์การหนึ่งในเครือสหประชาชาติ ได้มอบหมายให้ดำเนินการในด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม ให้เกิดความเข้าใจระหว่างกัน โดยใช้หนังสือและสื่ออย่างอื่นที่มีการผลิตขึ้นในโลก ไม่ว่าโดยชาติไหน และภาษาใด วัตถุประสงค์ของยูเนสโก ที่ได้รับการประกาศตั้งแต่ปีแรกตั้งองค์กร คือ **หนังสือสำหรับทุกคน**

เมื่อมองย้อนหลังในประวัติการดำเนินงานของยูเนสโก เพื่อการพัฒนาและสร้างเสริมความสงบสุขในโลก จะเห็นได้ว่าหนังสือเป็นเครื่องมือสำคัญตลอดมา ความก้าวหน้าของสังคมขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๕ (ค.ศ. ๑๙๗๒) ซึ่งยูเนสโกได้ประกาศให้เป็นปีหนังสือสากล (International Book Year) ประเทศไทยได้ร่วมฉลองปีสากล และได้ริเริ่มให้มีปีตลาดหนังสือแห่งชาติขึ้นเป็นครั้งแรก

ประเทศสมาชิกของยูเนสโกได้เห็นพ้องกันในเรื่องความสำคัญของเอกสารมรดก และ อันตราที่เอกสารมรดกกำลังเผชิญอยู่ จึงได้เห็นพ้องต้องกันให้มีแผนงานความทรงจำแห่งโลก (Memory of the World Programme) ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ และจัดให้มีสำนักงานเฉพาะเรื่องขึ้น เพื่อการประสานงาน ผู้อำนวยการยูเนสโก แต่งตั้งคณะกรรมการระหว่างประเทศที่ปรึกษา แผนงาน (International Advisory Committee) ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเทศสมาชิก คิดเสนอมีจำนวน ๑๔ คน ทำหน้าที่กำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกเอกสาร กำหนดมาตรฐาน ของเอกสารมรดกที่จะได้รับการพิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นเอกสารมรดกของโลก

ในระดับประเทศ ยูเนสโกได้เสนอให้รัฐบาลแต่งตั้งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยแผนงานความทรงจำแห่งโลกทำหน้าที่คัดเลือกเอกสารมรดกของประเทศ ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดของยูเนสโกพิจารณา ในทางปฏิบัติสำนักงานแผนงานความทรงจำแห่งโลกจะส่งเอกสารให้คณะกรรมการระหว่างประเทศที่ปรึกษาแผนงานพิจารณา คณะกรรมการจะเสนอผลการพิจารณาให้ผู้ช่วยการยูเนสโกลงนามในใบประกาศ และแจ้งให้รัฐสมาชิกผู้เสนอทราบผล

หลักคณาจารย์ท้องถิ่นและหน่วยงานราชการได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยแผนงานความทรงจำแห่งโลกของประเทศไทยว่าเป็นเอกสารมรดกซึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนตามหลักเกณฑ์ที่องค์การกำหนด จึงได้นำเสนอประธานคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยความร่วมมือกับยูเนสโก ให้เสนอต่อยูเนสโก เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม ๒๕๔๖ ได้รับการพิจารณาอีกครั้งจากคณะกรรมการดำเนินงาน แล้วนำเสนอในที่ประชุมคณะกรรมการระหว่างประเทศ เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๖ คณะกรรมการระหว่างประเทศฯ ได้เปิดโอกาสให้ผู้แทนจากประเทศไทยซึ่งแจ้งประเด็นสำคัญที่ว่าคณาจารย์ท้องถิ่นและหน่วยงานราชการซึ่งเป็นเอกสารมรดกของโลกได้ ที่ประชุมได้ลงมติเป็นเอกฉันท์

หลักเกณฑ์การพิจารณา

และมาตรฐานกำหนดความสำคัญของเอกสารในระดับโลก มีโดยย่อ ดังนี้

๑. เป็นเอกสารมรดกตัวจริงแท้จริง (authenticity) มีใช้สำเนาหรือปลอม ได้มีการพิสูจน์แล้วมีหลักฐานยืนยันได้

๒. มีความสำคัญในระดับโลก เป็นหนึ่งเดียว ไม่สามารถทดแทนได้ หากเกิดการสูญเสียชีวิตหรือสูญหายแล้ว จะเป็นการสูญเสียอย่างหนักแก่มรดกของมนุษยชาติ ได้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาช้านาน และมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมโดยเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งของโลก ต้องไม่มีเอกสารอื่นใดเทียบเท่าได้แล้ว

๓. พิสูจน์ได้ และยืนยันได้ว่ามีความสำคัญลักษณะตามกำหนด ๕ ประการดังต่อไปนี้

๓.๑ **ระยะเวลาที่มีการสร้างเอกสารขึ้นนั้น** ระยะเวลาอันไม่สำคัญนัก แต่ควรเป็นเวลาที่มีเหตุการณ์สำคัญ เกิดวิกฤตการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เอกสารมรดกนั้นอาจเป็นตัวแทนหรือเครื่องชี้ให้เห็น “การเป็นเอกสารชิ้นแรก”

๓.๒ **สถานที่** สถานที่ซึ่งเอกสารมรดกได้รับการสร้างขึ้นมีความสำคัญมาก เอกสารมรดกนั้นอาจมีข้อความที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของโลก สถานที่ซึ่งเอกสารอาจเป็นสถานที่ซึ่งมีความสำคัญต่อเรื่องราวที่กล่าวถึงในเอกสารมรดก อาจมีข้อความพรรณนาสภาพภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปแบบ เมือง หรือสถาบันที่ได้สูญหายไปแล้วจากโลก

๓.๓ บุคคล บริบททางสังคมและวัฒนธรรมในการสร้างเอกสารมรดกนั้นๆ บ่งบอกพฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์ หรือ ของการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง หรือ สุนทรียศาสตร์ ก่อให้เกิดความก้าวหน้า หรือการเปลี่ยนแปลงซึ่งใหญ่ อาจมีผลด้าน สร้างสรรค์ให้แก่บุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่เป็นหลักของสังคม

๓.๔ เนื้อหาและแก่นของเรื่อง อาจเป็นเนื้อหาทางด้านประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ สำคัญ หรือการพัฒนาทางทฤษฎีปัญหาในด้านสังคม การเมือง สุขุมการณ์ การศึกษา หรือ ศิลปะ หรือ มนุษยศาสตร์

๓.๕ รูปแบบ และขั้นตอนการสร้างสรรค์ มีความเด่นโดดเด่นในด้านสุนทรียภาพ คุณค่าทางภาษาศาสตร์ เป็นการเสนอแบบอย่างที่ดีเศษ เป็นรูปแบบหรือวิธปฏิบัติที่ซึ่ง สูญหายไปแล้ว

๔. คุณสมบัติเฉพาะ อีก ๔ ประการ คือ

๔.๑ ความหายาก เนื้อหา หรือ วิธปฏิบัติที่เนื้อหา เป็นตัวอย่างของรูปแบบที่หายากและที่ยังคงได้รับการรักษาไว้จนถึงปัจจุบัน

๔.๒ ความสมบูรณ์ของเนื้อหาที่ปรากฏอยู่บนวัสดุที่ใช้บันทึก มิใช่เพียงบางส่วนไม่มีการชำรุด หรือ แก้ไข เปลี่ยนแปลง ซ่อมแซม

๔.๓ ความทนทาน ไม่เสี่ยงต่อการเสื่อมสลาย ได้รับการปกป้อง ระมัดระวังอย่างดี

๔.๔ โครงการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ คู่ควรกับความสำคัญของเอกสารมรดก มียุทธศาสตร์ชัดเจนในการอนุรักษ์ และ เผยแพร่ให้คนเข้าถึง

การนำเสนอศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชต่อยูเนสโก

คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยแผนงานความทรงจำแห่งโลกของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ และมีประสบการณ์ยาวนานเกี่ยวกับเอกสารมรดกของไทยทุกรูปแบบ ตั้งแต่แรกมีในประวัติการณ์ของไทย ได้พิจารณาศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ตามหลักเกณฑ์ของยูเนสโกดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการนี้มีผู้ชำนาญด้านจารึกและอักษรโบราณ เป็นที่รู้จักในนานาประเทศคือ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านหนังสือตัวเขียนและจารึกของหอสมุดแห่งชาติ ดร.ม.ร.ว.จุฑา อาภากร ผู้มีประสบการณ์ยาวนานในด้านการอนุรักษ์เอกสารมรดกของไทย นายสมชาย ณ นครพนม นักโบราณคดี ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร ได้ร่วมกันวิเคราะห์เนื้อหาของจารึกในแง่มุมต่างๆ ตามข้อกำหนดของยูเนสโก ได้ศึกษาเอกสาร เช่นหนังสือ เรื่อง ๗๐๐ ปีลายสือไทย โดย ศาสตราจารย์ กำธร สิริกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านตัวอักษรของชาติต่างๆ โดยเฉพาะ

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หนังสือของนักประวัติศาสตร์ชาวต่างประเทศที่ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแบบเริ่ม เช่น ดาวิด เค. ไวแอต (David K. Wyatt) หนังสือของ ดร.พีระ ไกรฤกษ์ นักวิชาการที่กล่าวว่า ศิลาจารึกอุรังคธาตุหลักที่หนึ่งนั้นเป็นจารึกซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ดูรายการบรรณานุกรมหน้าท้าย) รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง การตรวจพิสูจน์ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์ โดย นางจิราภรณ์ อวันธะนาค นักวิทยาศาสตร์ ฝ่ายอนุรักษ์ศิลปวัตถุ กองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร เป็นต้น

ในการนำเสนอเอกสารมรดกต่อยูเนสโกนั้น ประเทศสมาชิกหรือองค์กรที่ต้องการนำเสนอจะต้องกรอกข้อความอธิบายตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดลงในแบบกรอกข้อความซึ่งยูเนสโกกำหนดคณะกรรมการแห่งชาติด้วยแผนงานความทรงจำแห่งโลกของประเทศไทย ได้ร่วมกันจัดทำคำชี้แจง ข้อไหนต้องให้ข้อมูลลึกซึ้งและรายละเอียดที่ไม่ทราบกันทั่วไปเพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะด้านเป็นผู้ชี้แจง เช่น ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ให้รายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะพิเศษของลายมือไทย นายสมชาย ณ นครพนม ให้ภาพถ่ายและมาตรการในการอนุรักษ์ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ซึ่งปัจจุบันอยู่ในความดูแลของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร ม.ร.ว.จุฑา อาภากร เสนอแนะประเด็นหลักที่ควรชี้แจงเพิ่มเติม โดยเฉพาะการผูกข้อกล่าวหาว่าเป็นศิลาจารึกที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๔ ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย วิเชียรเจริญ อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้เคยดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการบริหารของยูเนสโก ได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับความสำคัญของศิลาจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งนักประวัติศาสตร์ไทย ชาวต่างประเทศ เช่น นาย คับบิลู. เอ. อาร์. วูด (W.A.R. Wood) ได้เคยเขียนไว้ในหนังสือ A History of Siam พรรณนาถึงอุรังคธาตุว่าเป็น "A mighty state" ซึ่งได้มีการติดต่อกับประเทศจีนสมัยพระเจ้ากรุงสุโขทัย นักวิชาการชาวอังกฤษชื่อ เรจินัลด์ เลอ เมย์ (Reginald le May) ได้กล่าวเปรียบเทียบกับจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชว่าเท่ากับ "The Magna carta of Siam"

ข้อสรุปคำชี้แจงในแบบกรอกข้อความเสนอเอกสารมรดกต่อยูเนสโก ดังนี้

๑. ความเป็นเอกสารตัวจริงของจริง พิสูจน์ได้โดยข้อเท็จจริงที่ว่า นับแต่ปีที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงค้นพบศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ ได้มีนักวิชาการประวัติศาสตร์ และโบราณคดี ทั้งชาวไทยและต่างประเทศหลายคนได้ศึกษาริเวศน์ที่ตีความแปลเป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ตลอดเวลาเกือบร้อยปีที่ผ่านมา เช่น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาต่อราชวชิรญาณพรหมมณเฑียรธรรมเจ้าสุภัทรรพิต ดิศกุล ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์

นาย เอ.บี. กริสวอยด์ (A.B. Griswold) เป็นต้น การที่มีบางคนกล่าวหาว่า เป็นจารึกที่ทำขึ้นในรัชกาลที่ ๔ นั้น ก็ได้มีการศึกษาข้อกล่าวหาทุกข้อ และชี้แจงในที่ประชุมทางวิชาการแล้ว นอกจากนี้ยังมีการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับอายุของศิลา และรอยจารึกอีกด้วย

๒. ความสำคัญของเนื้อหาสาระ ข้อความในศิลาจารึกแบ่งเป็น ๓ ตอน ตอนแรก (บรรทัดที่ ๑-๑๘) เป็นพระราชประวัติตอนแรกเริ่ม ตอนที่สอง (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๑๙ จนถึงบรรทัดที่ ๔ ของด้านที่ ๔) พรรณนารายละเอียดของสุโขทัย ทั้งในสภาพภูมิศาสตร์ การปกครอง และสังคม ตอนที่สาม (ตั้งแต่บรรทัดที่ ๔ ถึงบรรทัดที่ ๒๔ ของด้านที่ ๔) กล่าวถึงพระปรีชาสามารถในด้านประติมากรรมของไทยและการขยายพระราชอาณาเขต

๓. ความสำคัญในระดับโลก มีข้อความแสดงถึงคุณค่าทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งมีคุณค่าต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ไม่เฉพาะสำหรับประเทศไทยเท่านั้น คือ

๓.๑ การปกครองโดยธรรม ไม่มุ่งแห่งไพร่ฟ้า ให้ความยุติธรรมทั่วหน้า ให้ออกาสในการร้องทุกข์

๓.๒ เสรีภาพในการค้า และเศรษฐกิจการค้าตลาด ชาวสุโขทัยประสงค์จะค้าขายสินค้าใดๆ ก็ยอมทำได้ ได้รับการสนับสนุนโดยรัฐไม่เก็บภาษีการค้า

๓.๓ สิทธิของประชาชน เช่น สิทธิในการครอบครองสมบัติที่ดินหากินได้ สิทธิในการร้องทุกข์ และสิทธิในการมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง

๔. ศรัทธาในพุทธศาสนา สุโขทัยเป็นรัฐพุทธศาสนา พ่อขุนทรงนับถือพระพุทธศาสนา แต่ยังรักษาไว้ซึ่งความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับเทพยดาอารักษ์ผสมผสานกับนิยายที่นับถือในศรีลังกา เป็นแนวคิดใหม่ที่เป็นสากล จารึกได้บรรยายถึงความเคร่งครัดในศีลในธรรมของชาวสุโขทัย ในการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาโดยการสร้างวัด สร้างพระพุทธรูปมากมาย ถือศีลในวันพระ ทอดกฐินเพื่ออุทิศถวาย

๕. เสรีภาพในการแสดงออกโดยใช้ภาษาเขียนของชาติ ศิลาจารึกเป็นประจักษ์พยานที่หาได้ยากมาก ในการก้าวเข้าสู่วัฒนธรรมการเขียนโดยใช้ตัวอักษรของชาติ นับเป็นการประกาศเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความรู้สึก ความคิด และเรื่องราวของประเทศ ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยตัวอักษรของขอมซึ่งมีอิทธิพลอยู่ในแหลมสุวรรณภูมิเมื่อ ๗๐๐ ปีกว่ามาแล้ว ตัวอักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหง นอกจากใช้กันในสมัยสุโขทัยแล้ว ยังแพร่หลายไปถึงที่อื่นด้วย เนื่องจากตัวอักษรไทยสร้างขึ้นตามแบบอย่างอักษรอินเดียโบราณ ซึ่งได้สืบทอดจากอักษรกรีกโบราณ จึงนับว่าได้มีส่วนทำให้อักษรโบราณเหล่านี้มีชีวิตอยู่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน แม้จะมีความแตกต่างตรงที่ได้นำมาใช้และสร้างตัวพยัญชนะและสระเพิ่มเติมรวมทั้งรูปวรรณยุกต์ให้สอดคล้องกับธรรมชาติของคำไทย

๖. ความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยยูเนสโก

๖.๑ **กาลเวลา** คิลานจาริกท่องเที่ยวตามเส้นทางอาหารสายไหมได้มีการสร้างขึ้นพร้อมกับจาริกอื่นอีก ๓ หลัก ปรากฏว่าจาริกนี้เป็นหลักเดียวเท่านั้น ที่คงอยู่มาตลอดกว่า ๗๐๐ ปี จาริกได้กล่าวถึงเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของสุโขทัยที่เข้าสู่อการเปลี่ยนแปลงในทางดีในช่วงเวลาที่พวกมองโกลุกรานลงมาทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาณาจักรมอญและขอมกำลังเสื่อมอำนาจลง คนไทยบางกลุ่มได้สร้างรัฐของตนขึ้นในอีสัม และทางตอนเหนือของพม่าแต่ไม่ได้เป็นอาณาจักรรุ่งเรืองมาจนทุกวันนี้ กลุ่มไทยที่สร้างเชียงใหม่ขึ้นเพื่อชุมชนค้าขายก็ได้มีส่วนร่วมในการสร้างและเชียงใหม่ก็ได้รุ่งเรืองมาพร้อมกัน การสร้างอักษรไทยและคิลานจาริกนับเป็นเหตุการณ์สำคัญที่วางรากฐานวรรณกรรมและสังคมการอ่านเขียนของไทย

๖.๒ **สถานที่** คิลานจาริกหลักนี้ตั้งอยู่ใกล้กับพระแท่นมนังคศิลาบาตรในสุโขทัยเมืองเก่า ซึ่งยูเนสโกได้ขึ้นทะเบียนว่าเป็นมรดกโลก (World Heritage Site) คำพรรณนาเกี่ยวกับภูมิสถาน และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นประจักษ์พยานของความยิ่งใหญ่ ที่ทำให้สุโขทัยมีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์กำหนด สถานที่มรดกโลก

๖.๓ **บุคคล** พ่อขุนรามคำแหงมหาราชนับเป็นบุคคลสำคัญยิ่ง ได้มีส่วนสร้างสรรค์ประเพณีการณและวัฒนธรรมของโลก นอกจากนี้ยังทรงเป็นพุทธศาสนิกชน และทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้สืบทอดมาจนถึงทุกวันนี้

๖.๔ **เนื้อหาและแก่นของเรื่อง** คิลานจาริกได้บรรจุเนื้อหาสาระซึ่งมีความเป็นสากล เช่น ความก้าวหน้าทางความคิดด้านอุดมการณ์ทางการเมือง การปกครอง ซึ่งทันสมัยอยู่ตลอดกาลและไม่จำกัดเขตแดน การสร้างภาษาเขียนทำให้มีโอกาสในการศึกษาเล่าเรียนอย่างกว้างขวาง การปกครองในรูปแบบธรรมาธิปไตย การให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนในการมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง เสรีภาพในการวิ่งทุกข์ เสรีภาพในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่หามาได้ เหล่านี้เป็นแนวคิดและการปฏิบัติที่ไม่ปรากฏในประเทศอื่นในสมัยเดียวกัน ในเวลา ๗๐๐ กว่าปีก่อนที่สหประชาชาติจะเกิดขึ้น และได้ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

๖.๕ **รูปแบบและทำนองเขียน** คิลานจาริกท่องเที่ยวตามเส้นทางอาหารสายไหมตัวอย่างแบบฉบับทั้งในด้านความสวยงามของแท่งศิลาและของตัวอักษรที่เขียนอย่างเป็นระเบียบ แสดงถึงความภาคภูมิใจและความเฉลียวฉลาดสามารถของผู้สร้าง ส่วนภาษา ทำนองเขียนเรียบง่าย กระชับ มีพลังและความเคร่งขรึม สอดคล้องเหมาะสมกับการประกาศเหตุการณ์ยิ่งใหญ่ของชาติ

๗. ความสอดคล้องกับเงื่อนไขกำหนดของยูเนสโก ๔ ประการ

๗.๑ **ความหายาก** ศิลาจารึกหลักนี้ เป็นจารึกภาษาภาษาไทยที่เก่าที่สุด รูปแบบตัวอักษรการเขียนเรียงและเนื้อหาเป็นต้นโศกไม่มีจารึกและข้อเขียนบนวัสดุอย่างอื่นจะเทียบได้อีกแล้วทั้งในอดีตและปัจจุบัน

๗.๒ **ความสมบูรณ์** ไม่มีรอยแตกหักของจารึก ตัวอักษรยังคงอ่านได้ง่ายตลอดทั้งหลัก

๗.๓ **ความเกี่ยวข้องอันตราย** ศิลาจารึกได้รับการดูแลอย่างดี เก็บไว้ในอาคารที่มีการควบคุมอุณหภูมิ มียามเฝ้าระวังตลอด ๒๔ ชั่วโมง

๗.๔ **โครงการบริหารจัดการ** ศิลาจารึกอยู่ในความดูแลของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เป็นไปตามพระราชบัญญัติ การคุ้มครองโบราณสถาน ศิลปะและโบราณวัตถุ ซึ่งตราขึ้นตามเกณฑ์มาตรฐานสากล มีแผนงานป้องกันในการเกิดไฟไหม้ น้ำท่วม สงคราม การก่อการร้าย และอื่นๆ ที่เป็นอันตรายต่อศิลาจารึก

๘. รายละเอียดเกี่ยวกับการคุ้มครองตามกฎหมาย

๘.๑ **เจ้าของ** รัฐบาลเป็นเจ้าของและได้มอบอำนาจการดูแลให้แก่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

๘.๒ **การเข้าถึง** พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เปิดให้ประชาชนเข้าชมได้สัปดาห์ละ ๕ วัน มีค่าเข้าชมคนละ ๕๐ บาท ซึ่งคนไทยทั่วไปสามารถจ่ายได้ ได้มีการจัดพิมพ์ข้อความในจารึกเผยแพร่ โดยพิมพ์ตัวอักษรเดิม และตัวอักษรที่ปริวรรตเป็นปัจจุบัน มีคำอธิบายศัพท์ มีการแปลเป็นภาษาไทยและ อังกฤษ ในโอกาสฉลอง ๙๐๐ ปีลายสือไทย ได้มีเอกชนหรืออนุญาต จัดทำศิลาจารึกจำลองขนาดเล็กแจกโรงเรียนต่างๆ

๘.๓ **ลิขสิทธิ์** ข้อความในศิลาจารึกเป็นสมบัติสาธารณะของรัฐ ผู้จัดทำพิมพ์เผยแพร่เฉพาะข้อความบนจารึก ไม่ต้องจ่ายค่าลิขสิทธิ์ แต่อาจจะพิมพ์คำอ่านที่ใช้ตัวอักษรปัจจุบัน ซึ่งหอสมุดแห่งชาติจัดทำขึ้น โดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๘.๔ **การบริหารจัดการ** มีคณะกรรมการที่รับผิดชอบ ดังนี้ :

- ก. มีคณะกรรมการยำนวดยการว่าด้วยมาตรฐานการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
- ข. คณะกรรมการของกรมศิลปากร ว่าด้วยการบริหารจัดการสมบัติวัฒนธรรม

๘.๕ **เรื่องอื่นๆ** ตามกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถาน พ.ศ. ๒๕๐๔ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๓๕ การจำลองศิลาจารึกตามขนาดจริงจะกระทำมิได้

๙. องค์การที่รับผิดชอบข้อมูลเกี่ยวกับจารีต

๙.๑ **เจ้าของ ผู้ดูแล** กระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้รับผิดชอบ ดูแล ทำหน้าที่ ประหนึ่งเจ้าของ

๙.๒ **คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยแผนงานความทรงจำแห่งโลก** คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยความร่วมมือกับยูเนสโก ได้แต่งตั้งคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยแผนงานความทรงจำแห่งโลกชุดปัจจุบัน เมื่อ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕ คณะกรรมการฯ ได้มีการประชุมเดือนละครั้งเพื่อการคัดเลือกเอกสารมรดกของไทย ที่สมควรเสนอยูเนสโก ให้ขึ้นทะเบียนเป็นเอกสารมรดกของโลก

๑๐. **คำชี้แจงเพิ่มเติม** คณะอนุกรรมการก้านการอนุรักษ์เอกสาร ในคณะกรรมการระหว่างประเทศว่าด้วยแผนงานความทรงจำแห่งโลกได้ขอรายละเอียดเพิ่มเติม เพื่อการสนับสนุนความสำคัญในระดับเอกสารมรดกโลก คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยแผนงานความทรงจำแห่งโลกของประเทศไทย ได้ส่งข้อความเพิ่มเติมโดยสรุป ดังต่อไปนี้

๑๐.๑ **ความสำคัญของอักษรไทย** เปรียบเทียบกับอักษรของชาติอื่นๆ การยอมรับและการนำไปใช้ในประเทศอื่น

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี และภาษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวว่า ตัวอักษรไทยได้แบบอย่างจากอักษรเทวนาครีและอักษรพราหมี ซึ่งสืบทอดจากตัวอักษรที่พวกอารยันใช้อยู่ในราว ๓๐๐-๔๐๐ ปี ก่อนพุทธกาล จึงมีความสำคัญยิ่งในการสืบทอดตัวอักษรโบราณ เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนอกจากสุโขทัยแล้ว ก็มีการใช้ในล้านนา ล้านช้าง (สาธารณรัฐประชาธิปไตยปัจจุบัน) และเวียดนาม หรือไทยใหญ่ในพม่า

ศาสตราจารย์ กัธร สิริกุล ผู้เชี่ยวชาญตัวอักษรตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันกล่าวไว้ในหนังสือ " ๓๐๐ ปี ลายสิริไทย " ว่า ตัวอักษรพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีการใช้ และเป็นแบบอย่างตัวอักษรลาว กัมพูชา และพม่า

ดร. ม.ร.ว. บุษบา อากาศ ผู้เชี่ยวชาญด้านอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาไทย ชี้แจงว่า นักภาษาศาสตร์ระดับระหว่างประเทศ ได้แบ่งกลุ่มภาษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็น ๔ กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มจีน-ทิเบต, กลุ่มไทหรือไต, กลุ่มมอญ-เขมร (หรือออสโตรเอเชียติก) และกลุ่มมาเลย์-พอลินีเซียน (หรือออสโตรนีเซียน) กลุ่มภาษาไทหรือไต รวมภาษาที่ใช้ในชนเผ่าไทที่อยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อาข่า ไทยดำ ไทยพวน ลาว และผู้ไทย ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเวียดนาม ไทยใหญ่ ไทยจีน ในเมียนมาร์ ไทยตื้อ ในเมียนมาร์และพม่า ประเทศจีน ระบบการเขียนหนังสือไทยของพ่อขุนรามคำแหงนั้นเป็นตัวแทนภาษาไทยที่ใช้ในกลุ่มไททั้งหมดมีอิทธิพลเหนือการเขียนของไทยอาหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจีนคือ โทมาไทเหนือ และไทเขซอง ในเมียนมาร์ และชุนาน มีตัวพยัญชนะ สระ และรูปวรรณยุกต์

ที่ใช้แทนเสียงในภาษาไทยได้ครบถ้วน และนำมาประกอบเป็นคำได้สะดวก ต่างกับตัวเขียนภาษาจีนซึ่งพัฒนาจากภาพของจริง วัฒนธรรมการใช้ตัวอักษรเพื่อการเขียนได้แพร่หลายไปทั่วแหล่งอารยธรรมตามลุ่มแม่น้ำโขง ทำให้สามารถบันทึกความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของแต่ละสังคมลงในใบลาน ลงในกระดานที่ทำด้วยมือ และแท่งศิลา ทั้งในด้านพุทธศาสนา และความรู้ทางวิชาการอื่นๆ สืบทอดมาได้จนถึงทุกวันนี้

๑๐.๒ ความสำคัญของเนื้อหา จารึกพ่อขุนรามคำแหงให้อรรถาธิบายเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชนเผ่าไททั้งหมด ให้ทราบถึงภูมิปัญญาไทยในด้านเกษตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ระบบการปกครองแบบธรรมราชา สิทธิของคนไทยในการร่วมปกครองบ้านเมือง ในทรัพย์สินส่วนตัว ในการร้องทุกข์ และได้รับการไต่สวนอย่างยุติธรรม สิทธิในการนับถือศาสนา สิทธิในนัดหมายการ สำหรับสังคมหรือเมืองอื่นที่ได้ทำสงครามกัน เมื่อเป็นผู้แพ้ และต้องการความช่วยเหลือให้ตั้งตัวได้ใหม่ ก็จะได้รับความช่วยเหลือ เหลือก็ได้รับความบ่าปิ่น ไว้ชีวิต

ที่กล่าวมาทั้งหมดโดยสังเขปนั้น แสดงให้เห็นถึงหลักการ กระบวนการ และวิธีการวินิจฉัยคุณค่าเอกสารมรดกที่ได้รับการเสนอให้ยูเนสโก พิจารณาขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก คณะกรรมการระหว่างประเทศที่ปรึกษาแผนงานความทรงจำแห่งโลก และคณะกรรมการกลั่นกรองเบื้องต้น พิธีพิทักษ์ในการให้ได้รับข้อยุติ และคำชี้แจงตามหลักเกณฑ์จนเป็นที่พอใจ

หลังจากการติดต่อทางการเอกสาร ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ แล้ว คณะกรรมการแห่งชาติของประเทศไทยว่าด้วยความร่วมมือกับยูเนสโก ก็ได้รับเชิญให้เข้าร่วมฟังการพิจารณาข้อเสนอของประเทศต่างๆ ในฐานะผู้สังเกตการณ์ และได้มีโอกาสให้ชี้แจงเพิ่มเติมด้วยวาจาต่อที่ประชุม ณ เมือง กาดานซ์ (Gdansk) ประเทศโปแลนด์ ระหว่างวันที่ ๒๔-๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๖ ซึ่งเป็นการประชุมครั้งที่ ๖ ของคณะกรรมการชุดนี้

ผู้แทนจากประเทศไทยมีสามคนคือ นางสาววิจิตร วรรณสถิตย์ รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยความร่วมมือกับยูเนสโก ศ.ดร.อดุลย์ วิเชียรเจริญ ผู้ทรงคุณวุฒิในทางการของยูเนสโก และ ศ. คุณหญิงนันทมาศ ขวัญดี ประธานคณะกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยความทรงจำแห่งโลกของประเทศไทย

ในการประชุมครั้งนี้ มีเอกสารมรดกซึ่งประเทศต่างๆ นำเสนอเพื่อการขึ้นทะเบียนเอกสารมรดกโลก ๔๓ รายการ คณะกรรมการพิจารณาแล้ว ลงมติสนับสนุนการจดทะเบียน ๒๓ รายการ ซึ่งมีเอกสารมรดกของไทยรวมอยู่ด้วย

คณะกรรมการระหว่างประเทศฯ นำเสนอผลการพิจารณาต่อผู้อำนวยการยูเนสโกซึ่งได้ลงนามรับรอง เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๔๖

สัญลักษณ์แผนงานความทรงจำแห่งโลก
เอกสารมรดกซึ่งยูเนสโกรับรองแล้วว่ามีคุณค่าในระดับระหว่างประเทศ
จะได้รับอนุญาตให้ใช้สัญลักษณ์นี้ได้

แผนงานของยูเนสโกว่าด้วย “ความทรงจำแห่งโลก”
 เพื่ออนุรักษ์เอกสารมรดกภูมิปัญญาแห่งโลก ในรูปแบบที่หลากหลาย
 Unesco's “Memory of the World” Programme to Safeguard
 the Documentation Heritage

Documentary heritage reflects
 the diversity of languages, peoples and cultures.
 It is the mirror of the world and its memory. But that
 memory is fragile. Every day, fragments, if not entire
 sections, of the documentary heritage disappear for ever.

 To guard against collective amnesia, it must remain our aim
 and hope to preserve manuscripts and other rare and valuable
 archive and library material existing in any form, whether
 written, audio-visual or electronic, and to ensure their wider
 dissemination. For this reason, UNESCO has launched a vast
 and ambitious programme entitled “Memory of the World”.

Please find out conditions please in UNESCO “Memory of the World” site at 2003.

MEMORY OF THE WORLD

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Organisation des Nations Unies pour l'éducation, la science et la culture

7, place de Fontenay
75352 Paris 07 SP

1, rue Mialla
75352 Paris cedex 15

Tel : +33 (0)1 45 68 10 00
Fax : +33 (0)1 45 67 16 90

The Assistant Director-General for
Communication and Information

Ref: C/INF/ABID/03/96/1

16 OCT 2003

Dear Mr Adireksarn,

It is with pleasure that I inform you that, upon the recommendation of the International Advisory Committee of the "Memory of the World" Programme, at its sixth meeting held in Gdansk, Republic of Poland, from 28 to 30 August 2003, the Director-General has decided to include in the "Memory of the World" Register:

the King Ram Khamhaeng Inscription

held by the National Museum, Bangkok. On this occasion, I have the pleasure to send you herewith the certificate signed by the Director-General testifying this inscription.

The inclusion of this documentary heritage in the "Memory of the World" Register reflects its exceptional value and calls for it to be protected for the benefit of all humanity. It also offers an excellent opportunity for drawing attention to the importance of the collective memory and the need to safeguard it and to enable as many people as possible to have access to it.

You may wish to celebrate the designation of the King Ram Khamhaeng Inscription as part of the "Memory of the World" by affixing a plaque which could be unveiled at a special ceremony at the National Museum.

Yours sincerely,

Abdul Waheed Khan

Mr Pengpol Adireksarn
Chairman
Thai National Commission for UNESCO
Ministry of Education, Rajadamnoen Nok Avenue
Dusit, Bangkok 10300
Kingdom of Thailand

cc: Permanent Delegation of the Kingdom of Thailand
UNESCO Office Bangkok
Prof. Khunying Maenmas Chavalit, Chairperson, Memory of the World National
Committee of the Kingdom of Thailand

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หรือศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ เป็นจารึกหลักแรกที่ใช้ภาษาไทยและตัวอักษรไทย ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้นเป็นต้นคำของตัวอักษรและวิธีเขียน หนังสือไทยในปัจจุบัน โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบ้างแต่ยังคงเอกลักษณ์เดิม

ศิลาจารึกหลักนี้มีลักษณะเป็นแท่นหินรูปสี่เหลี่ยม ขุดกลมมน สูง ๑ เมตร ๑๑ เซนติเมตร หน้า ๓๕ เซนติเมตร เป็นหินชนวนสีเขียวมีจารึกทั้ง ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๒๕ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๒๗ บรรทัด และด้านที่ ๔ มี ๒๗ บรรทัด ทุกหน้ามีรอยชำรุด ชิดส่วนและถูกกระแทกเนื่องจากทั้งข้างเป็นเวลานานหลายร้อยปีก่อนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยที่ทรงผนวชและเสด็จจุดธูปสู่ขอที่เมืองเก่า ทรงพบศิลาจารึกแห่งนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ มีข้อความปรากฏในสมุดจดหมายเลขของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสว่า “เมื่อศักราช ๑๑๙๕ ปีมะเส็ง เบญจศก จะเสด็จขึ้นไปประทับที่เมืองเหนือ มีทหารเจ็ดร้อยคนต่าง ๆ... ทรงพบ “เสาศิลา” ที่มาแต่เมืองสุโขทัย มีข้อความเกี่ยวกับหนังสือไทยแรกมีขึ้นในเมืองนั้น โปรดเกล้าฯ ให้นำพร้อมกับพระแท่นมนังคศิลา ลงมาไว้ที่วัดมหาธาตุ (วัดราชยาวาร) ซึ่งทรงประทับอยู่ เมื่อเสด็จมาประทับที่วัดบวรนิเวศ ก็โปรดเกล้าฯ ให้อ้ายมาไว้ที่วัดนั้นด้วย” คงจะได้ทรงศึกษาตัวอักษรและข้อความระหว่างนั้น ครั้นเสด็จเสวยราชย์แล้วโปรดเกล้าฯ ให้อ้ายไปไว้ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งไว้ที่ศาลารายข้างด้านเหนือพระอุโบสถหลังที่สองนับจากตะวันตก จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้อ้ายมารวมกับศิลาจารึกหลักอื่นๆ ที่ได้พบภายหลังเก็บไว้ที่ตึกอวรวัดอุเทนนำวัดมหาธาตุวรราชวังสุโขทัย ให้อยู่ในความดูแลของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร (หอสมุดแห่งชาติปัจจุบัน) ต่อจากนั้นมีการย้ายที่เก็บอีกหลายครั้ง จนในปัจจุบันเก็บอยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร

การอ่านจารึก

ผู้อ่านจารึกได้เป็นคนแรกคือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เข้าใจว่าคงเริ่มพยายามศึกษาค้นคว้าตั้งแต่อายุยังน้อยอยู่ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจารึกนั้นโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นแม่กองคณะนักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันคัดตัวอักษรจากแผ่นศิลาจารึกของบนแผ่นกระดาน ดังปรากฏด้วยอักษรหน้าแรกที่พระราชทานเชอร์ ยอห์น โบว์ริง (John Bowring) เอกอัครราชทูตอังกฤษ และได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือ The Kingdom and People of Siam ของ เชอร์ จอห์น โบว์ริง นอกจากนี้ยังได้พระราชทานราชทูตฝรั่งเศสชุดหนึ่งด้วย

การคิดสำเนาศิลปาจารย์กหลักนี้มีหลายครั้ง และมีการตีพิมพ์คำอ่านครั้งแรกในหนังสือ วชิรญาณฉลองที่ ๒๖ เดือนกันยายน ร.ศ. ๑๑๖ (พ.ศ. ๒๔๔๐) หน้า ๓๕๔๓-๓๕๔๗ ให้ชื่อเรื่องว่า “อภินิหารการประจักษ์” ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะที่ยทรงดำรงตำแหน่งสภานายกหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ได้ทรงรวบรวมเรื่องศิลปาจารย์เกี่ยวกับสุโขทัยไว้ในหนังสือชุดประชุมพงศาวดาร พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๔๗

ต่อมาเมื่อหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครได้จ้างศาสตราจารย์ ฮอร์ซ เซเดส์ (Goerge Coedes) เป็นบรรณาธิการใหญ่ คณะกรรมการหอพระสมุดฯ ได้มอบหมายให้ท่าน เป็นผู้ตรวจค้นสอบสวนอ่านแปลศิลปาจารย์ภาษาต่างๆ ที่หอพระสมุดได้รวบรวมไว้ ได้พิมพ์ คำอ่านศิลปาจารย์สุโขทัยหลายหลัก รวมทั้งศิลปาจารย์ที่อุทธรณ์คำแห่งมหาพรหมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ โฆษณาทำบุญฉลองอายุครบ ๔ รอบ ของพระยาราชวฤถ (อวบ เปาโรหิตย์) เรียกหนังสือนี้ว่า “ประชุมจารึกสยามภาคที่ ๑ จารึกสุโขทัย มีทั้งภาษาไทยและภาษาฝรั่งเศส”

มีนักโบราณคดี และนักวิชาการชาวต่างประเทศหลายท่านอ่านและตรวจสอบศิลปาจารย์กหลักนี้หลายท่านดังปรากฏในหนังสือ “ศิลปาจารย์สุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกที่อุทธรณ์คำแห่ง” ที่หอสมุดแห่งชาติจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐

นักปราชญ์ไทยที่ได้ศึกษาจารึกกหลักนี้ได้อย่างลึกซึ้งหลายท่าน เช่น ศาสตราจารย์ ฉ่ำ ทองคำวรรณ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร นายประสาร บุญประครอง นางสาวก้องแก้ว วีระประจักษ์ นายเทิม มีเต็ม เจ้าหน้าที่อ่านจารึกของหอสมุดแห่งชาติ และศาสตราจารย์ กำธร สลักกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านตัวอักษรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ศิลปาจารย์กหลักที่ ๑ จิ้งหรีดปลอม

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ได้แสดงปาฐกถาที่สยามสมาคมฯ และต่อมา ที่มหาวิทยาลัยอรรถศาสตร์ ใจความว่า ศิลปาจารย์กหลักที่ ๑ เป็นผลงานสร้างขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์ และแสดงคำสุทิดว่า การค้นคว้าอันนี้มอบให้นักปราชญ์ที่ฉลาดที่สุด ที่สามารถปลอมศิลปาจารย์ที่ขึ้นมาได้ในสมัยรัชกาลที่ ๔

นอกจากนี้ในปีเดียวกันยังมีนักประวัติศาสตร์ชื่อ ไมเคิล วิกเคอรี (Michael Vickery) เสนอบทความที่ออสเตรเลีย ว่าน่าจะสงสัยว่าจารึกกหลักที่ ๑ อาจจะไม่ได้เขียนขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๙

เพื่อจัดความสงสัย สยามสมาคมโบราณคดีแห่งประเทศไทยได้เชิญนักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ รวม ๓ ท่าน คือ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ศาสตราจารย์ ม.จ. สุภัททิศ ดิศกุล และ ม.ร.ว. สุภัทชัย เกษมศรี มาร่วมแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ และได้กราบทูลเชิญสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา

(พระอิสริยยศขณะนั้น) ทรงเป็นองค์ประธานการอภิปราย ณ ห้อง ๓๑๐๔ ตึกศูนย์รวม ๓ มหาวิทยาลัยศิลปากร สมาคมได้จัดพิมพ์เอกสารการอภิปรายครั้งแรกเมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๓๒ มีภาพถ่ายประกอบได้บันทึกเสียงการอภิปรายไว้ด้วย

เนื่องจากในปัจจุบัน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์หาอายุของหินคลอกจนอายุของรอยขีดข่วนบนแผ่นหินได้ก้าวหน้ามาก สามารถนำมาใช้พิสูจน์อายุของหินที่ใช้ในการจารึกได้ นางจิราภรณ์ อธิษะณาค นักวิทยาศาสตร์ฝ่ายอนุรักษ์ศิลปวัตถุของกองพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากรจึงได้วิเคราะห์อายุหินที่ใช้จารึกดังกล่าวจากงานวิจัยความเผยแพร่ในวารสาร SPAFA Digest ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๓, ค.ศ. ๑๙๙๐ เป็นการตรวจพิสูจน์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒

นอกจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้ว ต่อมาเมื่อมีการค้นพบหลักศิลาจารึกภาษาไทยสมัยสุโขทัยเพิ่มขึ้นอีกหลายหลัก นักโบราณคดีจึงได้กำหนดจารึกพ่อขุนรามคำแหงว่าเป็นศิลาจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งจารึกเมื่อ พ.ศ. ๑๘๑๕ เป็นจารึกหลักแรกที่เขียนภาษาไทยด้วยตัวอักษรไทย ตามที่มีบอกไว้ในด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๘ ว่า "...เมื่อก่อนลายสือใหม่มี ๒๐๐๕ ศก บิยะมะ พ่อขุนรามคำแหงหาใครใจในใจใส่ลายสือใหม่ ลายสือใหม่ จึงมี..." จารึกที่มีมาก่อนหน้าให้ใช้ตัวอักษรขอม เขียนภาษาไทยแบบ บ้าง สันสกฤตบ้าง ที่เขียนภาษาไทยมีเฉพาะคำสองสามคำเท่านั้น เช่น จารึกหลังพระพุทธรูปนาคนปอก พ.ศ. ๑๘๙๖ ใช้อักษรขอมเขียนภาษาไทยและสันสกฤต มีการใช้ภาษาไทยเพียง ๒ คำคือ คิด และ เถวเอง (ทำเอง) จารึกปราสาทเมืองสิงห์ พุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นอักษรขอม มีภาษาไทยคำเดียวคือ พญาไชยกร (พระยาไชยกร)

ตัวอักษรไทยในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

ตัวอักษรไทยที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ขึ้นนั้นมีลักษณะรูปร่างที่เปลี่ยนแปลงผัน สาระและพยัญชนะอยู่บนบรรทัดเดียวกัน แตกต่างจากการเขียนด้วยอักษรขอม ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ได้อธิบายไว้ว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชมิได้ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรเท่านั้นยังทรงเปลี่ยนแปลงอักษรวิธีให้ดีขึ้นกว่าเดิมหลายประการคือ ๑) ประดิษฐ์ตัวพยัญชนะและสระเพิ่มจนสามารถเขียนภาษาไทยได้ตรงเสียงทุกคำ ๒) อักษรวิธีทำให้อ่านข้อความได้ชัดเจนไม่กำกวม ๓) นำพยัญชนะทุกตัวมาเรียงกันไว้ในระดับเดียวกัน ไม่พยัญชนะซ้อนแบบครุ คือ อันตือ ๔) นำสระทุกตัวมาไว้ในระดับเดียวกับพยัญชนะทำให้ประพจน์กระดากไปได้ทั้งในสาม ๕) พยัญชนะและสระทุกตัวสูงเท่ากัน เวลาตีพิมพ์ตัวอักษรไม่หัก ไม่ต้องเปลี่ยนตัวอักษรบ่อยๆ ๖) เขียนได้เร็ว เพราะพยัญชนะทุกตัวสั้นต่อกัน ไม่ต้องขมก้อยหลายครั้ง ๗) ประดิษฐ์วรรณยุกต์ทำให้สามารถอ่านได้ตรงเสียงวรรณยุกต์โดยไม่ต้องเดา (ประเสริฐ ณ นคร : ๒๕๔๓ : ๑๓๑-๑๓๒)

หลักฐานประวัติศาสตร์สุโขทัย

ศิลปาภิเษกสุโขทัยมีอยู่ด้วยกันรวม ๔๐ หลัก นักประวัติศาสตร์ได้นับเป็นเอกสารหลักฐานประวัติศาสตร์ชิ้นที่ ๑ สำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์สุโขทัย (ประเสริฐ ณ นคร ; อ้างแล้ว ; หน้า ๑๑๒-๑๑๓) จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช กล่าวถึงพระราชประวัติ ภูมิสถาน และพระราชอาณาเขตพระพุทธศาสนา ศิลปกรรม การเกษตร และมีเมือง ลักษณะนิสัยของชาวสุโขทัย ระบบการปกครองแบบธรรมราชาที่เป็นแบบอย่างต่อไปถึงสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์

เนื้อหาสาระที่สำคัญ

๑. พระพุทธศาสนา

ข้อความในศิลปาภิเษกหลักที่ ๑ บ่งบอกริธีชีวิตและแนวคิดที่ทันสมัยและเป็นสากลหลายประการเช่น

๑.๑ ความยึดมั่นในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น ความกตัญญูวิคุณบิดามารดา พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงจารึกไว้ในตอนแรกเกี่ยวกับการปรนนิบัติพระราชบิดา พระราชมารดา และพระเชษฐา “...เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กูบำเรอแก่แม่กู ...พ่อกูตายอัยยิก กูพร่ำบำเรอแก่พี่กู ดังบำเรอแก่แม่กู...”

ตามหลักการปฏิบัติต่อกันในครอบครัว บิดามารดาพึงเลี้ยงดูและยกย่องชมเชยเมื่อบุตรทำความดี เห็นได้ว่าเมื่อพระราชโอรสชนช้างชนะช้างศึกด้วยความกล้าหาญ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ “...จึงขึ้นชื่อกูพระรามคำแหง”

๑.๒ มีการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น สร้างวัด ทรงคิดต่อกับเมืองที่มีชื่อเสียงว่ามีการปฏิบัติธรรมและมีความรู้ในพุทธศาสนา จารึกด้านที่ ๒ มีข้อความว่า “...สังฆราชปราชญ์เจียนจบปิฎกไตร ทุกคนอุกแต่เมืองศรีธรรมราชา...”

๑.๓ มีการเทศนาสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน ซึ่งเป็นผู้ที่ “...มักทาน มักทรงศีล มักโอบอ้อม... มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา...” (จารึกด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔-๑๒) และข้อความต่อมาในจารึกด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๓-๑๖ “...วันเดือนดับ วันเดือนเือก...ปู่ครู เณร มหากษัตริย์...อุตรธรรม แก่ลูกบาตรอยู่ช่วยย่ำคือ...”

๑.๔ มีการปฏิบัติกิจกรรมทางพระศาสนาตามเทศกาล ดังปรากฏข้อความในด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๒-๑๓ ตอนหนึ่งว่า “...ทรงคือเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากวากฐิน...”

๑.๕ มีความเมตตากรุณา แก่กับผู้ที่เป็นข้าศึก ในจารึกด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๔-๓๑ “...คนใดซึ่งข้าพเจ้าหา พาเมืองมาอยู่ ช่วยเห็นเพื่อกู มีนบมีช้างปณิมา ปณิพัวปณินาง ปณิเรือนปณิทอง ให้แก่นัน ช่วยมันดวงแปนบ้านแปนเมือง...” และ “...ได้ข้าเลือก ข้าเลือกทั้งหัวทั้งบริวารก็ดี บ่มาปณิ”

๒. สิทธิและเสรีภาพของประชาชน

โดยวิธียะระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช แม้ในลักษณะพ่อปกครองลูก ในนครรัฐเมื่อ ๕๐๐ ปีกว่ามาแล้วนั้น ผู้ปกครองบ้านเมืองย่อมถือได้ว่ามีสิทธิเหนือที่ดินทรัพย์สิน แม้กระทั่งชีวิตของบุคคลในอาณาเขตที่ครอบครอง ตามข้อความที่เขียนไว้ในศิลาจารึกบ่งชี้ว่า ชาวสุโขทัยได้รับพระราชทานสิทธิและเสรีภาพหลายประการ ซึ่งเป็นไปตามสิทธิมนุษยชน ดังประกาศปฏิญญาสากลของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ที่องค์การสหประชาชาติได้ประกาศเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ภายหลังการพระราชทานสิทธิแก่ชาวสุโขทัย เมื่อ ๕๐๐ ปีกว่ามาแล้ว สิทธิและเสรีภาพบางประการซึ่ง ชาวสุโขทัยย่อมมีต่อชนวนค่าแห่งมหाराชได้รับพระราชทาน เมื่อราว พ.ศ. ๑๔๐๐ นั้น ตรงกับ สิทธิบางประการของชาวไทสยามรัฐธรรมนูแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๐

๒.๑ สิทธิในทรัพย์สินที่คนหามาได้ มีข้อความในด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๒-๒๔ ว่า “ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดละเมิดค้ายาหรือทำ เหยื่อเรือนพ่อเชื้อเถื่อนค้ำมัน ช้างชอลูกเมียเหยื่อเข้า โพรฟ้า ข้าไท ป่าหมาก ป่าพลูพ่อเชื้อมัน ไร่แก่งลูกมันสิ้น...” ในด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕ “...หมากธาม ก็กลายในเมื่อนี้ใครสร้างได้ไร่แก่งมัน...” ตรงกับ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาตรา ๑๗ (๑) ทุกคนมีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังหรือร่วมกับผู้อื่น และ (๒) ไม่มีผู้ใดถูกจำกัด สิทธิในการเป็นเจ้าของ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๐ มาตรา ๔๔ สิทธิของบุคคลในทรัพย์สิน ย่อมได้รับความคุ้มครอง...การสืบมรดกย่อมได้รับความคุ้มครอง

๒.๒ สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ ในด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๔-๒๑ มีข้อความว่า “...เจ้าเมืองป๋ออาจกอบไพร่รู้ทาง เพื่องูวิไปค้า ชี้นำไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้าง ค้า ใครจักใคร่ค้าม้า ค้า ใครจักใคร่ค้าเงี่ยง ค้าทอง ค้า...”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๔๙๐ มาตรา ๕๐ บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการ หรือประกอบอาชีพและการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม

๒.๓ สิทธิและเสรีภาพในการร้องทุกข์ ข้อความด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๒-๓๕ และด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑ “...ในปากประตูมิจะตั้งอันหนึ่งแสร้งไว้ โพรฟ้าหน้าปาก กลางบ้านกลางเมือง มีอัยมมีความเจ็บท้องร้องใจมันจักกล่าวถึงเจ้าเงี่ยงขุนบ่ไว้ ไปส่นะตั้งอันหนึ่งแสร้งไว้ พ่อขุนราม ค่าทองเจ้าเมืองได้อื่นเรียกเมื่อถามสวนความแก่มันด้วยชื่อ...”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๐ บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์และได้รับแจ้งผลการพิจารณาในเวลาอันควร ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

๒.๔ สิทธิและเสรีภาพในการมีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมือง ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๖-๑๘ “...มิใช่ในสุคติธรรม พ่อขุนรามค่าทองเจ้าเมืองศรีวิชัยนาถิช ชื่นหนึ่งเหนือสถานดิน ให้ผู้

“ท้าวขอกเจ้าออกฐาน ฝูงท้าวขอกบ้านเมือง...”

ปฏินุญาสากรว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มาตรา ๒๐ (๑) ทุกคนมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมืองของตน โดยตรงหรือโดยการเลือกผู้แทน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๗๖ รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

๓. การปฏิบัติต่อข้าศึก

๓.๑ การคุ้มครองเชลยศึก จากกติกาด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๑ "...ได้เลือก ชั่วเลือกห้วง
ห้วงที่ดี บ้างบ้าง" ข้อความนี้ตรงกับข้อตกลงเกี่ยวกับการคุ้มครองเชลยศึก Geneva Con-
vention ๑๙๔๙ ซึ่งเป็นการประกาศครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๙ (พ.ศ. ๒๔๙๒) แต่บางประเทศ
ไม่ยอมลงนามในสัตยาบรรณ ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๔๙ (พ.ศ. ๒๔๙๒) หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒
ได้มีข้อตกลงเจนีวาฉบับใหม่เพิ่มเติมมีรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพและการคุ้มครองเชลยศึก จึง
ได้เป็นที่รับรองของหลายประเทศ

๓.๒ ความช่วยเหลือบ้านเมืองที่เป็นศัตรู การสงครามระหว่างนครรัฐ เป็นกิจกรรมปกติในสมัยนั้น ถ้าไม่กล้าต่อสู้ก็ต้องยอมอยู่ใต้อาณาจักรแล้วแต่ความปรารถนาของอีกเมืองหนึ่ง ตามที่ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๙-๓๐ จารึกไว้ว่า “คนใดซึ่งอ้างมาหา พาเมืองมาอยู่ ช่วยเหลือเพื่อผู้มันปฐมิซึ่งผู้มีมา ปฏิบัติปณินาณ ปฐมิซึ่งอนปฐมิของ ให้แก่มัน ช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง”

มีสื่อความตอนหนึ่งที่น่าสนใจและที่อาจนำมาเป็นสื่ออธิบายเหตุผลในภาพพระ-
ราชทานสิทธิดังกล่าว ในด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๑๑-๑๒ “...ต่อสูรนามคำทองนั้น หาเป็นท้าว
เป็นพระยาแลไท้ทั้งหลาย หาเป็นครูตั่งสอนไท้ทั้งหลายให้รู้บุญรู้กรรมแล แต่คนอันมิในเมืองไท้
รู้ด้วยหลวงด้วยนกแก้ว ด้วยหาย ด้วยเคระ ด้วยฉวง ด้วยคานจึกเสมอ มิได้...”

อาจตีความได้ว่าพ่อขุนรามคำแหงนั้นนอกจากเป็นเจ้าของแล้วยังเป็นครูอาจารย์สอน
ศิษย์รวมทั้งแก่ลูกศิษย์ที่เจ็ดฉลาด ชกัณ กสิวิหาทย ว่องไว

นำเสียดายที่ไม่ได้พบข้อความดังกล่าว ว่าได้ทรงสอนการอ่านอักษรวิธแบบใหม่ที่ทรงประดิษฐ์ขึ้นไว้ครบบ้างเมื่อไหร่ แต่การที่ทรงให้วางศิลาจารึกไว้ในที่ซึ่งใครๆ เห็นได้ ก็พออนุมานได้ว่าชาวสุโขทัยอ่านออก เขียนได้ คิดเป็น ทำเป็น มีส่วนร่วมในการสร้างความเจริญของบ้านเมือง

จารึกพ่อขุนรามคำแหง : มรดกความทรงจำโลก*

ในปัจจุบันการศึกษาข้อมูลจากจารึก เป็นสิ่งหนึ่งที่นักวิชาการให้ความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะจารึกพ่อขุนรามคำแหง เป็นจารึกสำคัญทางประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง มีหลักฐานว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามงกุฎฯ ขณะผนวชได้เสด็จจารึกถลุงศิไปทางหัวเมืองเหนือในพุทธศักราช ๒๓๙๖ ได้ทรงพบจารึกพ่อขุนรามคำแหงที่ริมเนินปราสาทเมืองเก่าสุโขทัย จึงโปรดให้นำมาลงกรุงเทพฯ พร้อมกับพระแท่นมนังคศิลาบาตร และจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาเขมร ได้เก็บรักษาไว้ที่วัดราชาธิวาสเป็นแห่งแรก ต่อมาได้เสด็จไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหารราชวรวิหาร ก็โปรดให้อ้ายศิลาจารึกทั้งสองหลักไปด้วย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตแล้ว ก็โปรดเกล้าฯ ให้อ้ายศิลาจารึกไปตั้งไว้ที่ศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนถึงพุทธศักราช ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้อ้ายศิลาจารึกทั้งสองมารวมกับศิลาจารึกหลักอื่นๆ ที่พบภายหลัง ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร นำมาจัดมหาดูยวราชวังสุพรรณบุรีราชชมมหาวิหาร ซึ่งเป็นที่ทำการหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้อ้ายหนึ่งสื่อตัวเขียนและศิลาจารึกมาเก็บไว้ ณ พระที่นั่งศิวโมกษพิมานในพระราชวังบวรสถานมงคล และให้เป็นที่ทำการของหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครด้วย จนถึงพุทธศักราช ๒๕๑๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหงและจารึกอื่นๆ ส่วนหนึ่ง ได้อ้ายไปเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร และอยู่ต่อต่อมาจนถึงปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระองค์แรกที่ทำให้คนไทยรู้จักและเห็นคุณค่าประโยชน์ของจารึก อีกทั้งยังทรงเป็นนักอ่านจารึกพระองค์แรกของประเทศไทยโดยทรงอ่านจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นครั้งแรก และทรงพยายามอ่านจนได้ความตลอด

* นางสาวก้องแก้ว วิธประจักษ์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภาษาโบราณ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

ในพุทธศักราช ๒๓๗๙ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ทรงเป็นแม่กองควบคุมคณะนักปราชญ์ราชบัณฑิตคัดอักษรจากจารึกหิน ต่อมาในพุทธศักราช ๒๓๗๙ เซอร์ จอห์น โบว์ริง (Sir John Bowring) ได้เดินทางเข้ามาในประเทศไทยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้พระราชทานสำเนาคัดอักษรพิมพ์หิน พร้อมด้วยลายพระหัตถ์คำแปลเป็นภาษาอังกฤษบางคำ และ เซอร์ จอห์น โบว์ริง ก็ได้้นำตัวอย่างสำเนาจารึกที่ได้รับพระราชทานนั้นพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกในหนังสือ The Kingdom and People of Siam เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๐๖ นายอดอล์ฟ บาสเตียน (Adolf Bastian) ชาวเยอรมัน เดินทางเข้ามาในกรุงเทพฯ ได้แปลจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นภาษาอังกฤษ และได้พิมพ์เผยแพร่ ในวารสารชื่อ Journal of the Royal Asiatic Society of Bengal ใช้ชื่อเรื่องว่า On Some Siamese Inscriptions

ต่อมามีหนังสือเล่มเล็กๆ ชื่อว่า เรื่องเมืองสุโขทัย ตีพิมพ์คำอ่านจารึกสามหลัก คือ จาตุรทศกษิราเมืองสุโขทัยที่ ๑ (คัดตามระเบียบอักษรไทยโบราณที่จารึกในหลักศิลา) หลักศิลาเนื้ออยู่ที่ศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จาตุรทศกษิราเมืองสุโขทัยที่ ๒ อักษรธรรมโบราณหลักศิลาเนื้ออยู่ที่ศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และจาตุรทศกษิรา อักษรไทยย่อที่เมืองกำแพงเพชร (คัดจากศิรญาณ ราชเดือน เล่ม ๑ ฉบับที่ ๒ ปี ๑๒๕๖ หน้า ๒๖๐)

ขณะที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ดำรงตำแหน่งเสกานายกหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนครนั้น ทรงดำริจัดพิมพ์หนังสือและเรื่องราวที่เป็นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไทย เป็นหนังสือชุดประชุมพงศาวดาร และได้รวมศิลาจารึกที่เกี่ยวข้องกับอุโฆษวัฒนธรรมไว้ด้วย พิมพ์ครั้งแรกในชุดนี้เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๗

ต่อมาหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ได้จัดพิมพ์ประชุมจารึกสยามภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย ซึ่ง ศาสตราจารย์ ธอร์ช เซเดส์ ชำระและแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส พิมพ์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๗ หลังจากนั้นก็ได้มีการพิมพ์จารึกพ่อขุนรามคำแหงอีกหลายครั้ง และเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๔ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ก็ได้จัดให้มีการพิมพ์รวมจารึกพ่อขุนรามคำแหงขึ้น และได้นำผลการสัมมนาวัฒนธรรมพิมพ์ไว้ด้วย

จะเห็นได้ว่าจารึกพ่อขุนรามคำแหง เป็นที่สนใจของนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศมาตลอด ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๓๗๖ เป็นต้นมา ตลอดเวลา ๑๙๐ ปี ที่ผ่านมาก็ยังได้จากการศึกษาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมีมากมาย แต่ก่อนอื่นควรต้องทราบก่อนว่า จารึกเป็นลายอักษรสมัยอักษร ซึ่งผู้รู้บางจารึกทำขึ้นเพื่อประกาศ หรือแจ้งเรื่องราวให้คนในท้องถิ่นได้ทราบ ดังนั้นจารึกเป็นแหล่งข้อมูลที่บอกให้รู้เรื่องราวในอดีต รวมทั้งความเคลื่อนไหวของอารยธรรมและค่านิยมแห่งสังคมในท้องถิ่นโบราณ แต่ละยุคสมัยทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะข้อมูลทางศักราช ซึ่งในหนังสือพงศาวดารหรือตำนานมักคลาดเคลื่อนเสมอ แต่ถ้าศึกษาปรากฏในจารึกจะช่วยให้รู้เรื่องกาลเวลาได้ถูกต้องแน่นอน เพราะจารึกสร้างขึ้นด้วยวัตถุที่มีความ

คงทนถาวรเนื้อหาของจารึกจะบันทึกเฉพาะกิจกรรมของบุคคลซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับจารึก และเรื่องเกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เรื่องที่บันทึกในจารึกจึงเป็นจริงทั้งชื่อ บุคคล นามสถานที่ และศักราชส่วนเนื้อหาและถ้อยคำสำนวนในจารึกก็จะเป็นเรื่องราวและถ้อยคำในอดีต ซึ่งได้ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยไม่มีการแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด

เมื่อได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจารึกแล้ว ต้องย้อนกลับมาดูว่าเนื้อหาในจารึก พ่อขุนรามคำแหงนั้นกล่าวถึงพระราชกรณียกิจ และพระราชประวัติส่วนพระองค์ เริ่มตั้งแต่ก่อนครองราชสมบัติ และทรงกระทำทุกข้อดี เมื่อพระชนมายุ ๑๔ พรรษา ทรงมีชัยชนะขุนสามชน เจ้าเมืองฉอดแล้ว พระราชบิดาเฉลิมพระนามว่าโดยว่า “พระรามคำแหง” ตั้งความในจารึกด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑-๑๐

“พ่อกู ชื่อ ศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเลียง พี่กูชื่อบานเมือง ลูกพี่น้องห้อยเลี้ยวหัวคน ผู้ชายสามผู้ผู้หญิงสอง พี่เมื่ออยู่อาศัยจากเมื่อเดิมนั้นตั้งเล็ก เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้สืบเก่าเจ้าขุนสามชนเจ้าเมืองฉอดมาทำเมืองตาก พ่อกูไปรบ ขุนสามชนหัวข้าย ขุนสามชนขับมาหัวขว ขุนสามชนแก่ชื่อนเฮ้า ไพรฟ้าหน้าใสพ่อกู หนีญญาพายจระเข้น ภูพานี้ กูช้างแบกพล กูขับเจ้าก่อนพ่อกู กุดช้างด้วยขุนสามชน คนกูพุ่งช้างขุนสามชนด้วยชื่อมาสมเมือง แผ่ ขุนสามชนตายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อกู ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูพุ่งช้างขุนสามชน...”

พระราชจริยาวัตรส่วนพระองค์ที่ทรงประพฤติปฏิบัติต่อพระราชบิดา พระราชมารดา และพระเชษฐาของพระองค์ ด้วยพระกตัญญูภาพอันเป็นแบบฉบับที่ดีงาม ความตอนนี้อยู่ในจารึกด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๐-๑๔

“...เมื่อชั่วพ่อกู กูบำเรอแม่พ่อกู กูบำเรอแม่แม่กู กูได้ตัวเนื้อตัวปลา กูเอามาแม่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหวาน อันใดกินอร่อยกินดี กูเอามาแม่พ่อกู กูไปตีหนังวัวช้างได้ กูเอามาแม่พ่อกู กูไปทาบานหมื่อ ไล่ช้างไล่ควง ได้ปีได้นาง ได้เงินได้ทอง กูเอามาแม่พ่อกู พ่อกูตายตั้งพี่กู พูว่าบำเรอแม่พ่อกู ตั้งบำเรอแม่พ่อกู พี่กูตาย จึงได้เมืองแม่กูที่ถล่ม...”

ครั้นพระองค์ทรงครองราชสมบัติในกรุงสุโขทัยแล้ว ได้ทรงทูลบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองโดยประการต่างๆ มีระบบการศาลคดีอินคดีความโดยยุติธรรม และสรีจาระบบคุณธรรม ให้แก่ไพร่ฟ้าประชาชนของพระองค์ ความตอนนี้นำมาถ้อยอยู่ในจารึกด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๔-๒๔

“...เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ลูกท่ง เพือนจูงวัวไปค้า ช้างไปขาย ไครจักไครค้าช้าง คำ ไครจักไครค้าม้า คำ ไครจักไครค้าเงินคำทอง คำ ไพรฟ้าหน้าใส ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล ส้มคายหากรว่า เหย้าเรือนพ่อเชื้อเชื้อคำมัน ช้างชอลูกเมียช้อยข้าว ไพรฟ้าข้าไท ป่าหมากป่าพลูพ่อเชื้อมัน ไวน้ำลูกมันสิ้น ไพรฟ้าลูกเจ้าลูกขุน มีนมมีดแมกแมกวางกัน สวนสวนที่แล จึงตั้งความแก่ชาวสุโขทัย บ่เข้าผู้ลักมักผู้ชอน เห็นข้าวท่าแม่ไครพิน เห็นเงินท่าแม่ไครเดือด...”

ในด้านบ้านเมืองทรงคุ้มครองปกป้องหัวเมืองใหญ่น้อยที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และทรงทูลบำรุงให้ร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน ดังความในจารึกด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๒๔-๓๑

“...คนใดซึ่งอ้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหลือเพื่อรู้ ล้นบมีช้างบมีม้า บมีปี่บมีนาง บมีเรือนบมีทอง ให้แก่มัน ช่วยมันตวงเป็นบ้านเป็นเมือง ได้ช้างเลือกช้างเอือ หัวฟุ้งหัวรบก็ดี บฝ่าบดี...”

จารึกด้านที่ ๔ บรรทัด ๒๖-๒๗

“...ปลูกเลี้ยงอยู่ถูกบ้าน ถูกเมืองนั้น ชอบด้วยธรรมทุกคน...”

ในด้านการปกครองทรงมีน้ำพระทัยเมตตากรุณาต่อไพร่ฟ้าประชาชนของพระองค์อย่างทั่วถึง เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าเฝ้าพระองค์ได้สะดวก เป็นการเริ่มแรก การตั้งเมืองศรีสุทโธ กัง ความในจารึก ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๑-๓๕ และด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑-๒

“...ในปากประตูมีกะตังอันมีแฉวงไว้เห็น ไพร่ฟ้าหน้าปกกลางบ้านกลางเมือง มีอีย มีควม เจ็บท้องซ้องใจ มั่นจักกล่าวถึงเจ้าเง็กขุนไว้ ไปสั่นกะตังอันท่นแฉวงไว้ พ่อขุนราม คำแหงเจ้าเมืองได้ขึ้นเรียกเมืองตาม สวณความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม...”

ทรงปกครองกรุงสุโขทัย โดยให้เสรีภาพแก่ประชาชนของพระองค์ในเรื่องต่างๆ ทรงกระทำตัวอย่างในการปลูกสวนป่าให้ประชาชนเจริญรอยตามพระองค์ ดังความในจารึกด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒-๕

“...สร้างป่าหมากป่าพลูทั้งเมืองนี้ทุกแห่ง ป่าฟัวก็หลายในเมืองนี้ ป่าสาบก็หลายในเมืองนี้ หมายม่วงก็หลายในเมืองนี้ หมายชามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน...”

ทรงสร้างระบบสาธารณสุขูปโภค โดยเฉพาะเรื่องน้ำ เพื่อให้ประชาชนชาวเมืองสุโขทัย ได้ใช้อย่างไม่ขาดแคลน ดังความในจารึกด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๖-๗

“...กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำสระพังโพยนี้ ไกลกินดี... ดั่งกินน้ำโง่เมืองถึง...”

ลักษณะรอบเขตวังเมืองสุโขทัยในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง แสดงที่ตั้งของสถานที่สำคัญๆ ในทิศทางต่างๆ ดังความในจารึก ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๘-๙

“...รอบเมืองสุโขทัยนี้ ตรีบุรได้สามพันสี่ร้อยวา...”

ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๐-๒๑

“...เมืองสุโขทัยนี้ มีสี่ปากประตูหลวง...”

ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๒๓-๓๕ และ ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑-๖

“...กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง มีพระอัญจารุส มีพระพุทธรูป มีพระรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอันราม มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีปี่ครุฑสี่มุกต์ มีเตรมีมหาเถร เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้ มีโอโฉก พ่อขุนรามคำแหงกระทำโดยทนายแก่มหาเถร

มีพระราชปราชญ์เรียบจบปิฎกไตร ทลวกกว่าปิฎกในเมืองนี้ ทุกคนลุดแต่เมืองศรีธรรมราชมา ในกลางอรัญญิก มีพิหารอันเนื่องมนใหญ่ สูงงามแก่กม มีพระสถูปารศอันเนื่อง ลูกขึ้นเบื้อง ตะวันออก เมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มีปิฎก มีทะเลหลวง มีป่าทมหากป่าพลู มีไผ่มีนา มีอันถาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มีป่าม่วงมีป่าสาหม ตูรางมั่งกั่งตั้งแต่งเบื้องดินนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปะกาน มีพระอุษณ มีปราสาท มีป่าทมหากพร้าว มีป่าทมหากสาหม มีไผ่ มีนา มีอันถาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีกฎัฒิหาร ปิฎกอยู่ มีสิริคกงส์ มีป่าพร้าว ป่าสาหม มีป่าม่วง ป่าสาหม มีน้ำโคก มีพระขงขังเทพดาในเข้านั่น...”

พระราชอาณาเขตของกรุงสุโขทัยในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงกว้างไกลไปถึง ดินฐานบ้านเมืองต่างๆ เป็นอันมาก และมีสัตว์พันธุ์ภาพต่งกันด้วย ดังความในจารึกด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๑-๔ และบรรทัดที่ ๑๖-๒๖

“...พ่อขุนรามคำแหง ถูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นขุนในเมื่อศรีสังขนาลัทธิสุโขทัย ทั้ง มาการลาว แลไทยเมืองใต้หัว...ไทยชาวภู ชาวของมาออก...”

“...อาจปราบอยู่อันเล็ก มีเมืองกว้างข้างหลาย ปราบเบื่องตะวันออก รอดสรวงสองแคว อุบาชาย สกา เหาเมืองของ เมืองเวียงจันทน์ เวียงคำเป็นทีแล้ว เบื่องหัวนอน รอดคนที่ พระบาง แหวก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช มีทะเลสมุทหาเป็นที่แล้วเบื่องตะวันตก รอด เมืองฉอด เมืองพงสาวดี สมุทร หาเป็นแดน เบื่องดินนอน รอดเมืองแพร่ เมืองม่าน เมืองหงษ์ พันเมืองของ เมืองชวา เป็นที่แล้ว...”

กรุงสุโขทัยในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น ประชาชนชาวสุโขทัยล้วนนับถือพระพุทธศาสนาอย่างถึงกาวงค์ มีศรัทธาเลื่อมใสในพระบรมพุทโธศาสนาเป็นอย่างสูง ประกอบกิจพิธีทางพระพุทธศาสนาเสมอมามิได้ขาด พระองค์ก็ทรงเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานผ้าพระกฐินถึงอรัญญิก อันแสดงให้เห็นว่า ได้มีพระกฐิน ทวงมาช้านานแล้ว ประกอบกับการละเล่นต่างๆ ภายหลังที่เสร็จการบุญการกุศลนั้น ดัง ความในจารึกด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔-๒๓

“...คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทานมักทรงผี มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัย นี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ทั้งยี่ปัวทั้งชนาง ถูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ฝูงทั้งยี่ปัวทั้งโอยทานในพระพุทโธศาสนา ทรงคือเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษารากฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อกรากฐิน มีพนมเบือ มีพนมหมาก มีพนมดอกไม มีพนมอนันท์ หมอนโหนด บัวพารากฐิน โอยทานแลมีปี่ดื่บบ้าน ไปสู่ดตุฎิกฐิน เบื่องอโรฎิกฐิน เมื่อจักเข้ามาเวียงเวียงกัน แต่อโรฎิกฐิน หักหัวล้าน ดมขมคมกลอง ด้วยเสียงพาด เสียงพิณ เสียงมโหรี เสียงขับ โครจักมักเล่น เล่น โครจักมักหัว หัว โครจักมักเกียน เกียน เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เพียรล้อมคนสี่คักกัน เข้ามาสู่ท่าหน้าเขาเทียน ท่าหน้าไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดั่งจักแตก...”

จารึกด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๔-๘

“...๑๒๐๘ ศก ปีมะแม ให้ขุดเอาพระธาตุดอกท้อหลายพันกระพุ่มบูชา ปาเรอแก่พระธาตุ
ได้เดือนทวิภาศนี ซึ่งเอาลงมือในกลางเมืองศรีวิชัยธานี ก่อพระเจดีย์เหนือทักเข้าจึงแล้วตั้งวัง
มาล้อม พระมหาธาตุสามเข้าจึงแล้ว...”

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงเลื่อมใสในคณะธรรมมีฝ่ายอริยวาสี ทรงปลูกคันดาล
สร้างธรรมศาลา และทรงสร้างสถานหินมนต์ศิลาบาตรไว้กลางคันดาล เพื่อเสด็จขึ้นว่าราชการ
หากเป็นวันพระ ก็ทรงอาราธนาพระเถระขึ้นนั่งแสดงธรรม และทรงสร้างศาลาจารึกไว้ ณ สถานที่
ต่างๆ ดังความในจารึกด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๑๐-๒๒

“...๑๒๑๔ ศก ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีวิชัยธานีผู้ซื่อสัตย์ปลูกไม้ตาลนี้
ได้สิบปีแล้ว จึงให้ช่างพันขดกัน ตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับ เดือนเอกแปดวัน วัน
เดือนเต็มเดือนบัวแปดวัน ผู้บุศูรย์ เถาเมทธรณ์ ขึ้นนั่งเหนือสถานหิน สุตธรรม แก่บุปผาสก ผู้
ท่วยจำศีล มีใช้วันสุตธรรม พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีวิชัยธานีผู้ซื่อสัตย์ ขึ้นนั่งเหนือสถานหิน
ให้ผู้ท่วย ลูกเจ้า ลูกขุน ผู้ท่วยถือน้ำ ถือนม ถือน้ำวันเดือนดับ เดือนเต็ม ท่านแต่ข้าเมือง
กระตลัดขาง เที้ยรย้อมทองราชธิดา ชื่อจุจาวรี พ่อขุนรามคำแหง ขึ้นขึ้นบนพระเถิงอริยภูมิ
แล้วเข้ามา...”

จารึกด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๒๔-๒๘

“...ในกลางป่าดงนี้มีศาลาสองอัน อันหนึ่งชื่อศาลาพระมหา อันหนึ่งชื่อพุทธศาลา ชาน
หินนี้ชื่อ มนต์ศิลาบาตร สถาปนาไว้นี้ จึงทั้งหลายเห็น...”

จารึกด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๒๒-๒๔

“...จารึกอัน นี้มีในเมืองเขษียร สถาปนาไว้ด้วยพระศรีรัตนวาสุจารึกอัน นี้ มีในแก้วชื่อ
ถ้ำพระราม อยู่ฝั่งน้ำลำพอง จารึกอัน นี้ มีในถ้ำรัตนธาร...”

ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั้น ยังปรากฏศิลปกรรมอันมีลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งอาจจะเป็น
เทพารักษ์หรือคติมิ่งของกรุงสุโขทัยสมัยนั้น ดังความในจารึกด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๖

“...มีพระพุทธรูป มีเทพดา ในเข้านั้น เป็นใหญ่กว่าทุกมีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัย
นี้แล้ว ไหว้พิทักษ์ เมืองนี้ที่ชื่อ เมืองนี้ดี มีไพร่บ่ดี พลปลูก มีในเข้านั้นคู่กับแครงเมืองนี้หาย...”

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงมีพระปรีชาญาณอย่างยิ่ง ทรงวางพระองค์ไว้ในฐานะ
พระมหากษัตริย์และครูอาจารย์ ได้ทรงประดิษฐ์ลายสือไทยขึ้นไว้เป็นอักษรประจำชาติไทย
สืบมาเท่าทุกวันนี้ ดังความในจารึกด้านที่ ๔ บรรทัดที่ ๔-๑๖

“...เมื่อก่อนลายสือไทยนี้ไม่มี ๑๒๐๔ ศก ปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใคร่ใจในใจ
แก่เฝ้าลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้ จึงมีเพื่อขุนผู้ในใฝ่ไว้ พ่อขุนรามคำแหงนั้น หาเป็นท้าวเป็น

พระยาแม่ไทยทั้งหลาย ทาเป็นครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลายให้รู้บุญรู้กรรมแท้ แต่คนอันมีใน
เมืองไทยด้วยรู้ ด้วยหลง ด้วยแก่ตัว ด้วยหาญ ด้วยแคะ ด้วยแฉง หากคนจักเสมอมิได้...”

จากข้อความในจารึกข้างต้น มีนัยบ่งบอกไว้ชัดเจนว่า ก่อนมหาศักราช ๑๒๐๕ หรือ
พุทธศักราช ๑๘๔๖ ยังไม่เคยมีรูปอักษรไทยปรากฏมาก่อน ต่อเมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
ทรงคิดประดิษฐ์ลายสือไทยขึ้น รูปอักษรไทยซึ่งเรียกในยุคนั้นว่า ลายสือไทย จึงได้มีขึ้น
ในโลก เป็นรูปอักษรไทยแบบแรกที่ปรากฏใช้ในประเทศไทย ปัจจุบันกำหนดเรียกชื่อรูปอักษร
ไทยที่ใช้อยู่ในอาณาจักรสุโขทัยว่า รูปอักษรไทยสุโขทัยที่กำหนดชื่อเช่นนี้เพราะในช่วงสมัย
ก่อนที่คนไทยจะก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น ระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นั้น บริเวณ
ภูมิภาคแถบลุ่มแม่น้ำโขง แม่น้ำชอง และแม่น้ำเจ้าพระยา มีรูปอักษรปรากฏใช้คู่กัน คือ รูป
อักษรขอมอยู่บริเวณภายใต้อิทธิพลของอาณาจักรทวารวดี และรูปอักษรขอมโบราณภายใต้
อิทธิพลของอาณาจักรกัมพูชา

การที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงคิดประดิษฐ์ลายสือไทยขึ้น ก็น่าจะมิพระราชประสงค์ที่จะ
ทรงสร้างสิ่งอันเป็นสัญลักษณ์ แสดงความเป็นเอกราชของชาติไทยให้เห็นประจักษ์ชัดมี
ลักษณะเฉพาะบ่งบอกความเป็นไทยอย่างแท้จริง โดยประดิษฐ์ให้รูปอักษรมีลักษณะแตกต่าง
ไปจากอักษรขอม และอักษรขอมอยู่ ซึ่งมีใช้คู่แต่เดิมในภูมิภาคนั้น อีกทั้งยังต้องสามารถใช้
ประโยชน์ในการเขียนได้ครบถ้วนตามเสียงและคำศัพท์เพื่อการอ่านได้ถูกต้องสื่อความหมายได้
ชัดเจนกับภาษาไทยและให้มีลักษณะที่เป็นแบบฉบับในการอบรมสั่งสอนอนุชนให้รู้จักใช้บันทึก
เรื่องราวได้สืบไป ด้วยเหตุผลนี้พ่อขุนรามคำแหงจึงได้ทรงกำหนดให้ลายสือไทยที่ทรงประดิษฐ์ขึ้น
มีวิธีการเขียนดังนี้

๑. กำหนดให้อักษรแต่ละตัวมีลักษณะเป็นอักษรตัวตรง คือ เป็นอักษรที่ลากขึ้นลง
เป็นเส้นตรง ส่วนเส้นที่ลากขวางโค้งมนเล็กน้อย รูปอักษรจึงอยู่ในทรงเหลี่ยมหรืออาจเรียกได้
อีกอย่างหนึ่งว่า อักษรตัวเหลี่ยม มีรูปแบบนี้ ๑ ๒ ๓ ๔

๒. กำหนดให้การเขียนอักษรแต่ละตัวเริ่มต้นลากเส้นจากหัวอักษรเป็นเส้นไปแล้ว
ลากเส้นอักษรสืบต่อกันโดยไม่ต้องยกเครื่องมือเขียนขึ้น การเขียนแบบนี้แตกต่างกับการเขียน
อักษรขอมและอักษรขอมที่มีอยู่เดิม ซึ่งต้องยกเครื่องมือเขียนขึ้นหนึ่งถึงสองหรือสามครั้ง จึงจะ
เขียนรูปอักษรได้จบตัว ดังตัวอย่าง

อักษรขอม	ลายสือไทย	อักษรไทย
๑ - ๓ - ๕	๑	ก
๖ - ๗	๒	ค

๓. กำหนดให้วางรูปสระอยู่บรรทัดเดียวกับพยัญชนะ โดยวาง สระ -ะ สระ-า ไว้หลังพยัญชนะ สระ -ิ -ี -ึ -ุ -ู -เ -อ -โ -ใ -เ -ไว้ข้างหน้าพยัญชนะ โดยให้ส่วนของเส้นสระกับพยัญชนะตัวที่ใช้สะกด เป็นค่าเดียวกันนั้นเขียนชิดกัน เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยว

๔. กำหนดให้มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ เอก และ โท ใช้ประกอบการเขียนเพื่อให้อ่านได้ครบตามเสียงในภาษาไทย

เนื่องจากลายมือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้นนั้น เป็นระบบการเขียนที่กำหนดรูปแบบอักษรวิธีอย่างใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากที่เคยรู้จักมาแต่เดิม จึงทำให้ไม่เป็นที่นิยมเพราะขัดกับการเขียนอย่างทีอนัด และเคยชินมาก่อน ท่านเองเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคิดประดิษฐ์รูปสระแบบใหม่ใช้กับการเขียนอักษรไทย พิมพ์เผยแพร่ในหนังสือเรื่อง **วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย** ซึ่งเป็นแบบที่ไม่เคยชิน ทำให้การเขียนไม่คล่องตัว จึงไม่ได้รับความนิยม รูปสระแบบใหม่ที่ประดิษฐ์ขึ้นก็ต้องเลิกไปในที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเป็นเรื่องธรรมดาที่วิธีเขียนอย่างลายมือไทยของพ่อขุนรามคำแหงไม่ได้รับความนิยม ทำให้พบหลักฐานการวางรูปสระอยู่บรรทัดเดียวกับพยัญชนะในจารึกเพียงหลักเดียว

ส่วนจารึกหลักอื่นๆ ที่สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัยและระยะเวลาหลังจากปีที่สร้างจารึกพ่อขุนรามคำแหง ประมาณ ๕๐-๗๐ ปี ซึ่งตามหลักวิชาอักษรวิทยา ลักษณะรูปลายเส้นอักษรย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วตามระบบวิวัฒนาการ ด้วยเหตุนี้รูปอักษรสุโขทัยที่ปรากฏใช้ในเวลาดังกล่าวช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ จึงพบว่ามีลักษณะที่เริ่มแตกต่างไปจากรูปอักษรแบบที่ใช้ในจารึกพ่อขุนรามคำแหงแล้ว และยิ่งทางไปใช้วิธีการวางรูปสระไว้ข้างบนและข้างล่างพยัญชนะ ตามอย่างอักษรวิธีที่เคยรู้จัก และใช้มาแต่เดิมด้วย อย่างไรก็ตามก็ยังได้พบว่ามีอักษรบางตัวที่ยังรักษารูปแบบฉบับแห่งลายเส้นอักษรของลายมือไทยไว้ไม่เปลี่ยนแปลงและหรือเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย โดยยังมีเค้าเดิมให้เห็น ดังจะได้ยกตัวอย่างรูปสระลอยที่ใช้อยู่ในจารึกพ่อขุนรามคำแหง เปรียบเทียบกับจารึกที่สร้างขึ้นในสมัยหลังต่อมา โดยจะระบุปีที่พบจารึกทุกหลักไว้ด้วย เพื่อให้เป็นหลักฐานยืนยันประการนี้ชัดว่า จารึกพ่อขุนรามคำแหงพบก่อนจารึกหลักอื่นๆ หลายปี และจารึกที่สร้างขึ้นสมัยหลังบางหลักใช้รูปสระและพยัญชนะที่พัฒนามาจากจารึกพ่อขุนรามคำแหง ซึ่งจะเห็นได้ว่า บางตัวยังคงมีรูปลักษณะเหมือนเดิม ขณะที่บางตัวมีการเปลี่ยนแปลงไปแล้วตามระบบวิวัฒนาการ และยิ่งพบว่ามีการนำวิธีวางรูปสระอยู่บรรทัดเดียวกับพยัญชนะของเหลือให้เห็นอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ฉะฉิน จึงเป็นที่ยืนยันได้แน่นอนว่าลายสือไทยในจารึกพ่อขุนรามคำแหงเป็นอักษรไทยที่เก่าแก่ที่สุด ไม่มีตัวอักษรไทยในที่แห่งไหนจะเก่าเท่า แม้ว่าจะได้พบจารึกอักษรไทยที่คนไทยได้ทำขึ้นจำนวนมากในทุกภาคของประเทศไทย แต่หลักฐานที่พบปรากฏว่าจารึกเหล่านั้นมีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ลงมาถึงสิ้น

อีกประการหนึ่ง จารึกพ่อขุนรามคำแหง ยังเป็นเอกสารโบราณประเภทจารึกชิ้นสำคัญที่สุดของชาติชิ้นหนึ่งที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมความเจริญของไทยในสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะความเจริญในด้านการรู้หนังสือ ธนบวรระบอบประเพณีอันเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาและการให้เสรีภาพแก่ประชาชน ยิ่งไปกว่านั้นรูปอักษรในจารึกพ่อขุนรามคำแหง ยังเป็นแบบอักษรและอักษรวิธีที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย และได้เป็นแม่แบบของรูปอักษรไทยที่มีวิวัฒนาการเป็นลำดับมาจนถึงปัจจุบัน และเมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๔๖ จารึกพ่อขุนรามคำแหง ได้รับยกย่องจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นเอกสารมรดกความทรงจำโลก

บรรณานุกรมบทความ หนังสือ วิทยานิพนธ์และงานวิจัย เกี่ยวกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

- กว้าง ไพรวรรณ. “บุกโซไทย.” *วัฒนธรรมไทย*. ๑๕, ๑๐ (ค.ศ. ๒๕๑๕), ๒๗-๒๘.
- ก่องแก้ว วีระประจักษ์ (บรรณาธิการ). *ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ : จารึกพ่อขุนรามคำแหง*. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ, ๒๕๓๓.
- การพิจารณาเรื่องศิลาจารึกหลักที่ ๑ ตามทฤษฎีของนายโมเนล ริกเกอรี. *ปัญหาในประวัติศาสตร์ไทย*. ๒, ๑ (ค.ศ. ๒๕๒๙ - ค.ศ. ๒๕๓๐), ๕๑-๕๒.
- จันทร์จิราฐ รัชนิ, ม.จ. *ใครปลอมศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง*. กรุงเทพฯ : มติชน, ๒๕๓๓.
- จิราภรณ์ อรัญชนะนาค. “ไม่ปลอมจารึกพ่อขุนรามคำแหง : จากมุมมองของนักวิทยาศาสตร์.” *ศิลปวัฒนธรรม*. ๑๑, ๑๑ (ก.ย. ๒๕๓๓), ๕๐-๕๗.
- จิราภรณ์ อรัญชนะนาค และศรีโสภณ มาระเนตร์. “การตรวจพิสูจน์ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์.” *ศิลปการ*. ๓๙, ๒ (๒๕๓๙), ๘๗-๑๐๓.
- จิรายุ พวงศรี, ม.ล. “อักษรวิธีในศิลาจารึกหลักที่ ๑” *ภาษาและวรรณคดีไทย*. ๑, ๒ (ค.ศ. ๒๕๒๗), ๓-๑๕.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช The Inscription of King Ramkhamhaeng The Great*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- เจ็ท, แชน จอง. “จากสื่อตีพิมพ์ถึงลายสือไทพ่อขุนรามฯ ข้อคิดจากหนังสือจ้อง.” *ศิลปวัฒนธรรม*. ๙, ๑ (พ.ย. ๒๕๒๙), ๑๕๖-๑๕๗.
- เจ้า ทองคำวรรณ. *ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๙.
- ชนิดา รอดอินทร์. การสืบสร้างระบบเสียงพยัญชนะต้นในศิลาจารึก ๓ หลักช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ กับการเปรียบเทียบพยัญชนะต้นในศิลาจารึกหลักที่ ๑. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.
- ชลอ ชัยบำรุง. “ไฟฟ้า-ฟ้าใส.” *ศิลปวัฒนธรรม*. ๑๙, ๑๒ (ค.ศ. ๒๕๔๑), ๑๕๖-๑๕๗.
- _____. “ตระพังที่ไม่ใช่สระ” *ศิลปวัฒนธรรม*. ๑๙, ๖ (เม.ย. ๒๕๔๑), ๑๓๗-๑๓๘.
- _____. “ตะพ้อไทย หรือไทยลี.” *ศิลปวัฒนธรรม*. ๑๙, ๘ (พ.ค. ๒๕๔๑), ๑๓๘-๑๓๙.
- _____. “จาก-ไครภูมิถาถึง-ราชสกุลวงศ์ และศิลาจารึกหลักที่ ๑.” *ศิลปวัฒนธรรม*. ๒๕, ๓ (ม.ค. ๒๕๔๗), ๕๔-๕๖.

ชัชวาล บุญบัน. "ข้อสงสัยการตรวจพิสูจน์ศิลปาจารย์หลักที่ ๑ ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๕, ๕ (ก.พ. ๒๕๔๗), ๓๕-๓๗.

"ดร. ประเสริฐ รื้อชิ้นมาได้ ใครว่าศิลปาจารย์หลักที่ ๑ เป็นของปลอม?" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๙, ๖ (เม.ย. ๒๕๔๑), ๕๖-๕๗.

ศรี อมาตยกุล. "โพธิ์ฟ้าห้าโหลในจารึกพ่อขุนรามคำแหง." **แสดงงานประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณคดี**. ๕, ๓ (ก.ย. ๒๕๑๔), ๕๑-๖๑.

_____. "โพธิ์ฟ้าห้าโหลในจารึกพ่อขุนรามคำแหง." **ศิลปากร**. ๑๕, ๖ (มี.ค. ๒๕๑๕), ๕๕-๖๕.

ถนอมศักดิ์ ถาวรอนาน. "ปฏิริยา (คำเมืองในจารึกพ่อขุนรามคำแหง)." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๓, ๑๐ (ส.ค. ๒๕๒๕), ๓๙-๔๗.

ทอง โจนวิธาน. "ทะเลหลวงกับแม่น้ำสายในจารึกพ่อขุนราม." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๐, ๘ (มี.ย. ๒๕๔๒), ๗๐-๗๒.

ทองสีบ สุกะมวรีค. "ฉนวนวรรณกรรม (ศิลปาจารย์หลักที่ ๑)." **วัฒนธรรมไทย**. ๔, ๑ (มี.ค. ๒๕๐๗), ๑๖-๑๗.

เทพ สุนทรสารบูล. **ข้อเท็จจริงเรื่องศิลปาจารย์อักษรไทยพ่อขุนรามคำแหง**. กรุงเทพฯ : พระนาถาจารย์, ๒๕๓๕.

เทพมนตรี ลิมปพยอม. "ศิลปาจารย์หลักที่ ๑ ถึงเวลาแล้วที่จะกลับมามองใหม่." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๙, ๑๒ (ธ.ค. ๒๕๔๑), ๑๒๘-๑๒๙.

ไทย, วารสาร "พ่อขุนรามคำแหงมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาสังคม." **ไทย**. ๓, ๑๑ (ก.ย. ๒๕๓๖), ๕๖.

อวิช ปุณโยทก. "ทำไม? จึงต้องปลอมศิลปาจารย์พ่อขุนรามคำแหง." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๐, ๔ (ก.พ. ๒๕๓๒), ๑๐๐-๑๐๗.

_____. "ศิลปาจารย์พ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ ๑) ไม่มีปัญญาชนผู้ปลอมได้." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๑, ๑๒ (ธ.ค. ๒๕๔๓), ๗๒-๘๐.

นันทนา ชูดีวงศ์. "คำณ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ ข้อคิดจากการอ่านจารึกพ่อขุนรามคำแหง การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๒, ๓ (มี.ค. ๒๕๓๔), ๕๔-๕๖.

นิวี เอียวศรีวงศ์. "จารึกพ่อขุนรามคำแหง วรรณคดีประวัติศาสตร์การเมืองแห่งกรุงสยาม." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๕, ๕ (ก.พ. ๒๕๔๗), ๒๙-๓๐.

นพบรรณาธิการ. "แม้จะมีใครเสนอต่อท่านผู้ใดก็ยงดีว่า ศิลปาจารย์หลักที่ ๑ นี้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวินิจฉัยขึ้น." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๕, ๑๒ (ธ.ค. ๒๕๔๖), ๑๕-๑๖.

-“มีผู้ถามว่าไม่กลัวหรือ ถ้าหลัก ๑ นั้นเป็นของปลอม ข้าพเจ้าไม่กลัวเพราะ . . . พระดำรงสมเด็จพระเจ้าที่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา.” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๙, ๑๒ (ค.ศ. ๒๕๔๖), ๑๒-๑๔.
-“โครงการแข่งรักนักคณิตศาสตร์วิชาการอันธพาล,” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๙, ๑๒ (ค.ศ. ๒๕๔๖), ๙-๑๐.
- โบราณคดีแห่งประเทศไทย, สมาคม. **ศิลาจารึกหลักที่ ๑ จริ่งหรือปลอม**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๒.
- ประเสริฐ ณ นคร. “จารึกพ่อขุนรามคำแหงใครแต่งกันแน่ “ของจริง” หรือ “ของปลอม”...” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๓๑, ฉบับพิเศษ (ค.ศ. ๒๕๓๑).
-“ได้เรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช.” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๙, ๑ (พ.ย. ๒๕๓๑), ๓๙-๔๗.
-“บทนำเสนอเรื่อง จารึกพ่อขุนรามคำแหงตามที่ชนะของนายโมเคิล วิกเกอร์,” **ปัญหาในประวัติศาสตร์ไทย**. ๒, ๑ (ค.ศ. ๒๕๒๑), ๕๓-๕๖.
-“ลายมือไทย.” **พจนานุกรมศัพท์วรรณคดีไทย สมัยสุโขทัย ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักที่ ๑ : ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๓๖, ๗-๑๒.
-“ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงแต่งในสมัยสุโขทัยแล้ว.” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๐, ๕ (มี.ค. ๒๕๓๒), ๔๙-๕๐.
-“สัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร,” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๓, ๑๐ (ส.ค. ๒๕๒๕), ๒๕-๒๗.
- ปริดา ศรีธาดัย. “ใครแต่งคำจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑.” **ภาษาและหนังสือ**. ๕, ๑ (ค.ศ. ๒๕๐๗), ๑๑๒-๑๒๑.
-“หุ่น“สาว”นทรา” **ภาษาและหนังสือ**. ๒, ๑ (ก.ย. ๒๕๐๓), ๗๒-๗๕.
-“สถาปนาไว้หนึ่งชื่อของหลายแทน” **ภาษาและหนังสือ**. ๒, ๒ (มี.ย. ๒๕๐๕), ๑-๖.
-“อี-ท-น ของพ่อขุนรามคำแหง.” **ภาษาและหนังสือ**. ๑, ๒ (ค.ศ. ๒๕๐๒), ๑๔-๒๓.
- ปัญญา ศรีนาค. “จารึกพ่อขุนรามอีกแล้ว.” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๒, ๘ (มี.ย. ๒๕๔๙), ๑๔-๑๕.
- พ. ณ ประพวงมารค. “ใครปลอม? ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ใครปลอมลายมือไทยของพ่อขุนรามคำแหง?” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๐, ๕ (มี.ค. ๒๕๓๒), ๕๒-๕๗.
-“ใครปลอม? ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพระมหาธรรมราชาธิราชไทย” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๐, ๕ (ก.พ. ๒๕๓๒), ๔๒-๔๔.

-“ใครปลอม? ศิลปจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๐, ๓ (ม.ค. ๒๕๓๒), ๖๘-๗๕.
-“เลิกเชื้อพ่อขุนรามคำแหง เลิกเชื้อพระจอมเกล้าฯ แต่จงเชื้อท่านจันทร์.” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๐, ๑ (พ.ย. ๒๕๓๑), ๖๙.
-“พระคำรัสสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาเรื่องศิลปจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง.” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๐, ๖ (เม.ย. ๓๒), ๒๐-๒๕.
-พิชัย อังศิริภรณ์. แผนภูมิศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหง. พระนคร : โรงพิมพ์พิมพ์อักษรศึกษาการณ, ๒๕๐๕.
-พิทยา บุญนาค. “ตอบคุณไมเคิล โรส เรื่อง เบื่อศิลปจารึกหลักที่ ๑ หรือยัง ?” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๐, ๙ (มิ.ย. ๒๕๓๒), ๒๙.
-พิฑูรย์ มณีวัณ. “มรดกพ่อขุนรามคำแหง : วรรณกรรมเรื่องแรกของไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๕.
-“ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับภาษาในศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหง.” ธรรมศาสตร์. ๗, ๒ (ค.ร.-ธ.ร. ๒๕๒๐), ๑๓๕-๑๔๙.
-พิริยะ ไกรฤกษ์. ไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์ในพระมหาธรรมราชาที่ ๑ พญาธิไทย หรือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.” ศิลปวัฒนธรรม. ๒๕, ๑ (พ.ย. ๒๕๔๖), ๑๕๕-๑๖๓.
-“จารึกพ่อขุนรามคำแหง วรรณคดี ประวัติศาสตร์การเมืองแห่งกรุงสยาม. กรุงเทพฯ : บริษัทพานดี, ๒๕๔๙.
-“ต้นฉบับอมคมใน ประวัติศาสตร์ไทย “รุ่น” เมื่อ “จารึกพ่อขุน” มี “ฉบับอมคมใน”” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๐, ๑ (พ.ย. ๒๕๓๑), ๗๐-๗๖.
-“ผมจึงใคร่เสนอต่อท่านผู้มีเกียรติว่า ศิลปจารึกหลักที่ ๑ นี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น.” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๐, ๖ (เม.ย. ๒๕๓๒), ๒๖-๒๙.
-“รัชกาลที่ ๔ ทำจารึกพ่อขุนรามคำแหง.” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๐, ๑ (พ.ย. ๒๕๓๑), ๕๐-๕๕.
-“จารึกพ่อขุนรามคำแหง การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ศิลปะ. กรุงเทพฯ : บริษัทอัมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๒.
-พิเศษ เขียวจันทร์พงษ์. “จารึกพ่อขุนรามคำแหงประเพณี” เมื่อสระลอยออกมาจะมีอยู่ในศิลปจารึกหลักที่ ๑.” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๐, ๗ (พ.ค. ๒๕๓๒), ๘๒-๘๘.

ภาณีต จิตรภาพา. "ตรวจจารึกหลักที่ ๑ ว่าจารึกกันกี่ครั้ง" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๐, ๗ (ก.ค. ๒๕๓๒), ๓๓.

_____. "ศัพท์วังช้าง" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒, ๑๐ (ส.ค. ๒๕๒๔), ๗๒-๗๓.

_____. "ปู่จิวี่ฮั่น เบกพลหรือ (อ) เบกพบ" **เมืองโบราณ**. ๔, ๓ (เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๒๑), ๑๑๘.

_____. "ภาษาไทยไม่สูญแน่" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๓, ๔ (ก.พ. ๒๕๓๕), ๑๐๐-๑๐๑.

_____. "เห็นด้วยกับพิริธ ไกรฤกษ์ เรื่องนางเสืองคือนางเสิงไม่เห็นด้วยกับ สุจิตต์ วงษ์เทศ เรื่องพระร่วงไปเมืองจีนคือพระนาคอินทร์" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๐, ๗ (พ.ค. ๒๕๓๒), ๓๐.

ภูวดล สุวรรณดี. "พิริธะ ไกรฤกษ์ จับ "พิรุณ" ศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหง" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๐, ๓ (ม.ค. ๒๕๓๒), ๑๐๔-๑๑๑.

ม. ศรีบุรา. "หลุมกลางคือหลุมอะไร" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๖, ๗ (พ.ค. ๒๕๓๘), ๒๓๕-๒๓๘.

ไมเคิล ไรท์. "ศิลปจารึกหลักที่ ๑ เบื่อหรือยัง?" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๐, ๗ (พ.ค. ๒๕๓๒), ๔๐-๔๕.

_____. "เมืองวาด" "ศรีรามเทพนคร" จารึกหลักที่ ๒." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๓, ๔ (ก.พ. ๒๕๓๕), ๑๑๒-๑๑๖.

_____. "จารึกพ่อขุนรามคำแหง "ผดุงโลก" สำสุด ประวัติศาสตร์หรือวรรณคดีชนิดใด? สมัยใด?" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๔, ๑๒ (ธ.ค. ๒๕๓๖), ๑๗-๒๓.

_____. "จารึกพ่อขุนรามคำแหงทำขึ้นในสมัยวัฒนธรรมโกสินทร์จริงหรือไม่" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๓, ๔ (ก.พ. ๒๕๓๕), ๑๑๒-๑๑๖.

_____. "ที่มาของอักษรไทย และปริศนาของจารึกหลักที่ ๑." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๔, ๒ (ธ.ค. ๒๕๓๖), ๑๖๒-๑๖๗.

_____. "จารึกพ่อขุนรามคำแหงทำขึ้นในสมัยวัฒนธรรมโกสินทร์จริงหรือไม่." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒, ๑ (พ.ย. ๒๕๓๐), ๓๐-๓๒.

_____. "ลายมือไทยนี้ ลายมือไทยที่ไหนกัน? และวิวัฒนาการของคำว่า 'อัมมิจักกะ'" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๓, ๑ (พ.ย. ๒๕๒๔), ๔-๑๔. **ศิลปวัฒนธรรม**. ๓, ๒ (ธ.ค. ๒๕๒๔), ๘๒.

_____. "ลายมือไทย (อีกแล้ว)." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๓, ๔ (มิ.ย. ๒๕๒๔), ๕๔-๖๑.

_____. "ลายมือไทย (อีกแล้ว)." **ศิลปวัฒนธรรม**. ๓, ๑๐ (ธ.ค. ๒๕๒๕), ๓๐-๓๓.

_____. "ฉ้ายอักษรมองศิลปจารึกหลักที่ ๑ ในแง่วรรณกรรม." **สยามสาร**. ๔, ๔๔ (ก.พ. ๒๕๓๐), ๑๓-๒๔.

_____. "มีดีไหมในการศึกษาศิลปจารึกหลักที่ ๑ ใครวิพากษ์ และวิพากษ์กันทำไม?" **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๐, ๖ (เม.ย. ๒๕๓๒), ๑๐๔-๑๑๑.

-“ศิลาจารึกหลักที่ ๑ กับปัญญาชนรุ่นหลังรัชกาลที่ ๓-๕ พิมพ์เขียวสำหรับอนาคตที่ใช้งานไม่ได้” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๑, ๕ (ก.ค. ๒๕๕๓), ๘๔-๘๗.
-“ศิลาจารึกหลักที่ ๑ โมโซ่ของปลอม,” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๐, ๓ (ม.ค. ๒๕๕๒), ๑๑๒-๑๑๕.
- “รัชกาลที่ ๕ ทรงอ่านศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง,” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑, ๑ (พ.ย. ๒๕๒๒), ๕๑-๕๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน, ผู้รวบรวม. **วิธีประดิษฐ์อักษรไทยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๗.
- ราตรี อันवारช. **การศึกษาคำในศิลาจารึก หลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.
- เรืองเดช ปิ่นเรือนธิดี. “วิเคราะห์คำศัพท์ ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง” **ภาษาและวัฒนธรรม**. ๓, ๒ (ก.ค.-ธ.ค. ๒๕๒๖), ๒๘-๓๖.
- วิจิตรวาทการ, ทอว. **จารึกพ่อขุนรามคำแหงกับคำอธิบาย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คำพระจันทร์, ๒๕๓๗.
- วิเชียร ศิริธรรม. **วิเคราะห์ภาษาพ่อขุนรามคำแหงมหาราช จากศิลาจารึกหลักที่ ๑**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๘.
-**วิเคราะห์ภาษาพ่อขุนรามคำแหงมหาราช**. นครปฐม : วิทยาลัยนครปฐม, ๒๕๑๘.
- วิภาวดีรังสิต, มจ. “ใครปลอมศิลาจารึกหลักที่ ๑ พ่อขุนรามคำแหงหรือพญาธิไทย หรือพระจอมเกล้า?” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๐, ๓-๕ (ม.ค.-มี.ค. ๒๕๓๒), ๖๘-๗๕, ๙๒-๙๔, ๕๒-๕๔.
- सानดี กักดีคำ. “‘ขดราฟีน’ ของพ่อขุนรามคำแหง ชื่อ ‘มโนศิลาบาตร’ เท่านั้น,” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๕, ๕ (ก.ค. ๒๕๕๗), ๙๕-๙๗.
-“ถ้าไม่มีจารึกพ่อขุนรามคำแหง ภาษา-วรรณคดี และประวัติศาสตร์ไทย จะตายจริงหรือ?” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๕, ๗ (พ.ค. ๒๕๕๗), ๖๒-๖๔.
-“รัชกาลที่ ๕ ทรงประดิษฐ์อักษรไทยอย่างไร อักษรเดียวหรือสองแล้วทำไมต้องอธิบาย?” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๕, ๑ (พ.ย. ๒๕๕๖), ๓๔-๓๖.
-“กว่าจะมาเป็น ก เอ๋ย ก ไก่ ใช้เวลา ๓,๐๐๐ ปี” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๒๓, ๗ (พ.ค. ๒๕๕๕), ๑๐๐.
- สุกัญญา เกษมศรี, ม.ร.ว. “ได้ ดร.พิริยะ ไกรฤกษ์ เรื่องจารึกพ่อขุนรามคำแหงแต่งสมโอษฐ์โขทัยแน่ๆ,” **ศิลปวัฒนธรรม**. ๑๐, ๓ (ม.ค. ๒๕๓๒), ๕๔-๖๗.

ส่งศรี ปะวะพันทอง. “วินิจฉัยพระชนมายุพ่อขุนรามคำแหง.” ศิลปากร. ๑๖, ๒ (ก.ค. ๒๕๒๕), ๗๑-๗๓.

สมพงษ์ เชวรินทร์. **พ่อขุนศรีอินทราทิตย์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ดีไทย, ๒๕๒๕.

สโมสร์ศิลปวัฒนธรรม ปัญหา. “ปัญหา ‘จารึกหลักที่ ๑’ แบบอิงลูกตั้งคน.” ศิลปวัฒนธรรม. ๒๕, ๑๐ (ธ.ค. ๒๕๕๗), ๒๗-๓๒.

สยามสมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์. **คำอภิปรายเรื่องศิลาจารึกสุโขทัย หลักที่ ๑**. กรุงเทพฯ : สยามสมาคมฯ, ๒๕๓๓.

สำนักงานกวีนิพนธ์. คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ จารึกสุโขทัย**. ม.ปท., ๒๕๒๐.

“สืบเนื่องจาก ข้อสังเกตการตรวจพิสูจน์ศิลาจารึกหลักที่ ๑ ด้วยวิธีวิทยาศาสตร์.” ศิลปวัฒนธรรม. ๒๕, ๖ (เม.ย. ๒๕๕๗), ๑๒-๑๓.

สุจิตต์ วงษ์เทศ (บรรณาธิการ). **ศึกษาจารึก ที่พ่อขุนรามคำแหงไม่ได้แต่งสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : บริษัทงานดี, ๒๕๕๗.

_____. “จดหมายเหตุบรรณาธิการ (ส่งย้ายจารึกหลักที่ ๑ - ย้ายฐาน จิตสุโขทัย).” ศิลปวัฒนธรรม. ๑, ๑๐ (ธ.ค. ๒๕๖๓), ๗๒-๗๕.

_____. **รามคำแหง : ประวัติศาสตร์ยิ่งใหญ่ของชนชาติไทยในจารึกพ่อขุน**. กรุงเทพฯ : การเวก, ๒๕๖๐.

สุธี หิมเทหาธิป. “กว่าจะเป็นศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง.” ศิลปวัฒนธรรม. ๒๑, ๑๑ (ก.ย. ๒๕๕๓), ๕๓.

สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ม.ว. “ความน่าเชื่อถือศิลาจารึกหลักที่ ๑” ศรีหรรวดีถึงศรีรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : เพื่อโบราณ, ๒๕๓๗.

สุริย์ ภูมิภร. “ต้นไม้โปรดของพ่อขุนรามคำแหงมหาวารคือต้นตาล.” ศิลปวัฒนธรรม. ๑๖, ๑๐ (ธ.ค. ๒๕๓๘), ๕๕-๕๐๒.

เสถียร ปาโมช, ม.ว. **ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิริมิตรการพิมพ์, ๒๕๑๗.

เสรี สมภูมิจ. “ปฏิริยา (คำเมืองในจารึกพ่อขุนรามคำแหง).” ศิลปวัฒนธรรม. ๓, ๑๐ (ธ.ค. ๒๕๒๕), ๓๖.

ทองมุตแห่งชาติ กรมศิลปากร. **ศิลาจารึกหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๒๐.

อิสสิโย โอนเอน. **ตรวจค้นคำในจารึกสุโขทัย**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, ๒๕๓๒.

เอื้อ มณีรัตน์. “คำลารวมจากไหน.” ศิลปวัฒนธรรม. ๒๓, ๓ (ม.ค. ๒๕๕๕), ๑๕๕-๑๕๖.

_____. “สระกับพยัญชนะบนบรรทัดเดียวกัน.” ศิลปวัฒนธรรม. ๒๐, ๙ (ก.ค. ๒๕๕๒), ๑๕๗-๑๖๑.

_____. “อักษรศิลป์และภาษาเมืองในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาวาร.” ศิลปวัฒนธรรม. ๒๐, ๙ (ก.พ. ๒๕๕๒), ๖๔-๗๑.

บทความและหนังสือภาษาต่างประเทศ อักษรย่อที่ใช้ในบรรณานุกรมบทความ และหนังสือภาษาต่างประเทศ

- BEFED - Bulletin de l'Ecole Française d'Extrême Orient
JASB - Journal of the Asiatic Society of Bengal
JRAS - The Journal of the Royal Asiatic Society
JSS - The Journal of Siam Society
TAPA - Transactions of the American Philological Association

Bradley, C.B. "The Oldest Known Writing in Siamese : The Inscription of Phra Ram Khamhaeng of Sukhothai, 1293 A.D." **JSS**. 6(1909) : 1 -69.

Chulalongkorn University. **The Inscription of King Ramkhamhaeng the Great**. Bangkok : Chulalongkorn University, 1982.

Coedes, Georges. Editor. **L'inscription du Roi Rama Gamhen de Sukhodaya**. Bangkok : The Siam Society under Royal Patronage, 1965.

———. "Notes critiques sur l'inscriptions de Rama Khamhaeng." **JSS**. 12,(1918) : 1-27.

———. "Nouvelles notes critiques sur l'inscription de Rama Khamhaeng." **JSS**. 17, 3 (1923) : 113-120.

Diller, Anthony V.N. "Consonant Mergers-A Closer Look" **The Ram khamhaeng Controversy**. Bangkok : Group Co. Ltd. 1991, 487-512.

Gedney, William J. "Comments on Linguistic Arguments Relating to Inscription one." **The Ram Khamhaeng Controversy**. Bangkok : Amarin Printing Group Co. Ltd. 1991.

Gosling, Betty. "Sukhothai Religious Architecture and its Relevance to the Authenticity of Inscription One." **The Ram Kham Haeng Controversy**. Bangkok : Amarin Printing Group Co., Ltd. : 1991.

———. "Where is Ram Khamhaeng's stupa?" **JSS**. 76 (1988), 264-274. Griswold, A.B. Prasert Na Nagara. "The inscription of King Rama Gamhen of Sukhodaya 1292 A.D." **JSS**. 59,1 (1971) : 179-228.

———. "Epigraphic and Historical Studies No. 9 : The inscription of Ramkhamhaeng of Sukhothai (1292 A.D.)." **JSS**. 59, 2 (1971) : 179-228.

Krairiksh, Piriya. "Towards a Revised History of Sukhothai Art : A Reassessment of the Inscription of King Ram Khamhaeng" **The Ram Khamhaeng Controversy**. Bangkok : Amarin Printing Group Co. Ltd., 1991.

_____. "The Date of the Ram Khamhaeng inscription" **The Ram Khamhaeng Controversy**. Bangkok : Amarin Printing Group Co. Ltd., 1991.

Seutrong Chucy. "Reflections on King Ram Khamhaeng of Sukhothai." **Cross roads** V.3 N.1 np : Northern Illinois University Center for Southeast Asian Studies, 1986.

Terwiel, B.J. "The Ram Khamhaeng Inscription : Lacunae and Reconstructions." **The Ram Khamhaeng Controversy**. Bangkok : Amarin Printing Group Co. Ltd., 1991 : 309-332.

The New Encyclopaedia Britannica Vol.9. 15th ed. Chicago: Encyclopaedia Britannica, 1985.p.924.

Vickery, Michael. "The Ram Khamhaeng Inscription : A Pittdown Skull of Southeast Asian History?" **Proceedings of the International Conference on Thai Studies**. Canberra 3-6 July 1987, Canberra, Australian National University, 1987, 3-52.

_____. "Pittdown Skull : Installment 2" **The Ram Khamhaeng Controversy**. Bangkok : Amarin Printing Group Co. Ltd., 1991.

_____. "The Ramkhamhaeng Inscription : a pittdown Skull of Southeast Asian History" **The Ram Khamhaeng Controversy**. Bangkok : Amarin Printing Group Co. Ltd., 1991.

_____. "Pittdown 3 Further Discussion of The Ram Khamhaeng Inscription" **JSS**. 83 Part 1&2 (1995), 103-198.

Woodward, Hiram W. "Ram Khamhaeng's Inscription : The Search for Context." **The Ram Khamhaeng Controversy**. Bangkok : Amarin Printing Group Co. Ltd. 1991. : 419-438.

Wright Michale. "A Pios Fable reconsidering the Inscription 1 controversy A "Demonic" view" **JSS**. 83 Part 1&2 (1995), 95-102.

เว็บไซต์เกี่ยวกับศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

1. <http://www.tat.or.th/thai/province>
2. <http://www.thai-worldheritage.com>
3. <http://www.lib.ru.ac.th/pk>

**ประมวลข้อมูล
เกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง**

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร 10100 Tel. 02-626-6266-6267 www.nli.go.th

วัดมหาธาตุเมืองเขมร
ประเทศกัมพูชา เขตเมือง วิชาการ
และพระพุทธรูปจำนวนมาก

กรมศิลปากร